

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

17

MAGYAR VÁLTÓJOG

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HÁGAI NEMZET-
KÖZI VÁLTÓJOGI EGYEZMÉNYRE ÉS A
KÜLFÖLDI VÁLTÓJOGOKRA

ELSŐ KÖTET

IRTA

BOZÓKY GÉZA DR.

EGYETEMI NY. R. TANÁR

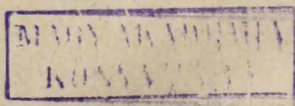
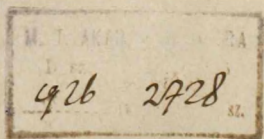

A DANUBIA KIADÁSA

1926

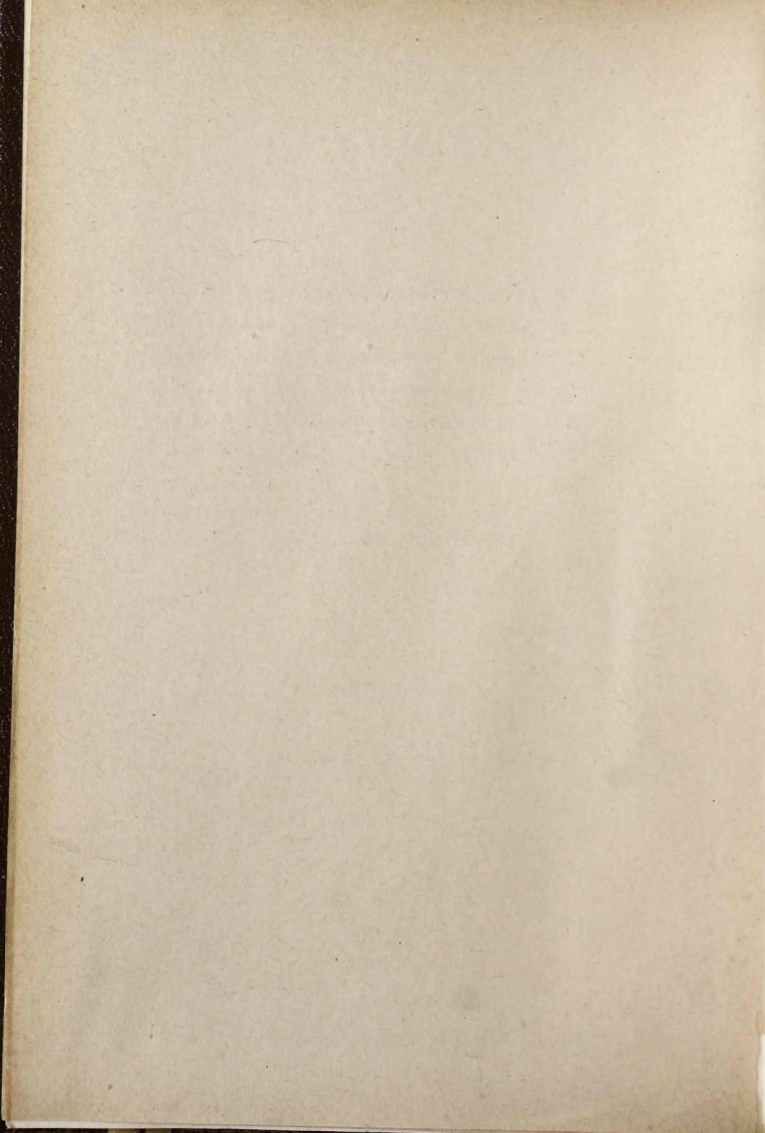

129025

*Az emberi szellemnek egyetlen talál-
mánya sem gyakorolt nagyobb befolyást
a nemzetek forgalmára és a kereskede-
lemre, egyik sem járult jobban a keres-
kedelmi érdekek előmozdításához és meg-
erősítéséhez mint a váltó feltalálása.*

*Hartmann W.: „Das deutsche
Wechselrecht historisch und dogmatisch
dargestellt“. Berlin. 1869. 2. §. 4. old.*

TARTALOM.

I. Váltójogi forrásművek	— — — — —	VIII.
II. A külföldi államok váltójogai	— — — — —	XI.
III. Rövidítések	— — — — —	XVI.

I. RÉSZ.

Bevezetés.

Alap t a n o k

1. §. A váltó-fogalma	— — — — —	1
2. §. A váltó alakja és rendeltetése	— — — — —	8
A váltó anyaga, nyelve és szövegének írásjegyei	— — — — —	14
3. §. A váltó fajai	— — — — —	17
4. §. A váltó történeti kifejlődése	— — — — —	27
5. §. A nemzeti váltójogok kialakulása	— — — — —	41
6. §. Törekvések a nemzetközi váltójog megteremtésére	— — — — —	49
7. §. A magyar váltójog története	— — — — —	66
8. §. A váltójog magyarországi irodalma	— — — — —	79
9. §. A váltó a gazdasági életben	— — — — —	84
10. §. A váltókötelezettség alapja. Váltóelméletek	— — — — —	100
11. §. A váltónyilatkozatok	— — — — —	118
12. §. A váltócelekmények	— — — — —	125
13. §. Az óvás.		
Szükségessége. Eredete. Fajai. Alakszerűségei s jogi szabályozása	— — — — —	134
1. Az óvás kellékei	— — — — —	142
2. Az U. V. szerinti óvás	— — — — —	147

II. RÉSZ.

A váltóképesség.

14. §. Jogosultság a váltói kötelezettség elvállalására.	— — — — —	154
a) Általános rendelkezések	— — — — —	154
b) A meghatalmazás útján vállalt váltókötelezettség	— — — — —	163

c) Az írástudatlanok váltóképesége	—	—	—	—	—	01
d) A vakok váltóképesége	—	—	—	—	—	17
e) A külföldiek váltóképesége	—	—	—	—	—	17

III. RÉSZ.

Az idegen váltó.

15. §. A váltó alaki kellékei.						
I. Az alkotórészekre vonatkozó általános szabályok	17					
II. Az alkotórészekre vonatkozó részletes szabályok.						
a) Lényeges kellékek.						
1. A váltó elnevezés	—	—	—	—	—	18
2. A keltezés	—	—	—	—	—	18
3. A fizetendő összeg	—	—	—	—	—	18
4. A fizetés ideje (lejárat)	—	—	—	—	—	19
5. A fizetés helye. A telepített váltó	—	—	—	—	—	20
6. A kibocsátó aláírása	—	—	—	—	—	21
7. Az intézvényszerű megnevezése	—	—	—	—	—	21
8. A rendeltetés megnevezése	—	—	—	—	—	22
9. Feltétlen fizetési meghagyás vagy ígéret	—	—	—	—	—	22
b) Nem lényeges alkotórészek	—	—	—	—	—	22
16. §. A váltó többszörözése.						
a) Másodlat (duplicatum)	—	—	—	—	—	23
1. A másodlat kiállításának oka és kellékei	—	—	—	—	—	23
2. A többszörözésből származható bonyodalmak	—	—	—	—	—	23
3. A gondviselő és a többszörözött példányok birto-						
kosai közti viszony	—	—	—	—	—	24
b) Másolat (copia)	—	—	—	—	—	24
17. §. Az üres váltó	—	—	—	—	—	25

IV. RÉSZ.

A váltókötelezettség alapja.

18. §. A kibocsátó és az intézvényszerű közti viszony	—	—	261
a) Az elfogadás végetti bemutatás	—	—	268
19. §. b) Az elfogadás.			
1. Az elfogadás alakszerűségei	—	—	278
2. Korlátolt elfogadás	—	—	283
3. Az elfogadás hatásai	—	—	286
4. Az elfogadó felelősségre vonására jogosultak	—	—	288
5. Az elfogadás visszavonási lehetősége	—	—	290
6. A váltó elfogadása a lejárat után	—	—	292
20. §. A váltói kötelezettség megerősítése	—	—	294
1. Az együttaláírás	—	—	294
2. A váltókezesség	—	—	297
3. A váltón kívül nyújtott biztosíték	—	—	305

V. RÉSZ.

A váltókövetelés átruházása.

21. §. Az átruházás módjai.

I. A forgatmány.

A) A lejárat előtti forgatmányok.

a) A rendes forgatmány — — — — — 306

1. A forgatmány alakszerűségei — — — — — 315

2. A forgatmány hatásai — — — — — 320

b) A meghatalmazási hátirat és az ál-forgatmány — 339

c) A zálogforgatmány — — — — — 344

d) A részforgatmány és a bemutatóra szóló forgat-
mány — — — — — 348

B) A lejárat utáni forgatmány — — — — — 351

22. §. II. Az engedmény — — — — — 359

I. VÁLTÓJOGI FORRÁSMŰVEK.

- Adler (K.): Das österreichische Wechselrecht. Innsbruck. 1904.
- Baldi (C.): Cambiale, assegno bancario ed ordine in derrate. Torino. 1913.
- Bernstein (W.): Allg. deutsche u. allg. österr. W. O. Leipzig. 1898.
- Borchardt (O.): Die Handelsgesetze des Erdballs umfassend das Handels-, Wechsel-, Konkurs- und Seerecht aller Kulturvölker mit Ergänzungen und Erläuterungen aus dem Zivilrecht, Prozessrecht und der Gerichtsverfassung und einer Zusammenstellung der handelsrechtlichen Nebengesetze in der Landessprache mit gegenüberstehender deutscher Übersetzung, bearbeitet von zahlreichen Autoren aller Kulturländer. Berlin. 1909. 21 kötet.
- Castagna-Cuppari (G.): Cambiale e titoli affini, ordine in derate e assegno bancario. Milano. 1924.
- Chalmers (M. D.): A digest of the Law of Bills of Exchange promissory notes, cheques, and negotiable securities. (8. kiadás.) London. 1919.
- Cohn (G.): Beiträge zur Lehre vom einheitlichen Wechselrecht. Heidelberg. 1880.
- Cosack (K.): Lehrbuch des Handelsrechts. Stuttgart. 1910.
- Daniel (A.): A treatise on the law of negotiable instruments. Newyork. 1903.
- Decamps (J.): Les changes étrangers. Exposé général des conditions et moyens de règlement des comptes internationaux et de la crise des changes 1914—1921. Paris. 1922.
- Del Re (G.): La cambiale agraria. Bologna.
- Del Re (G.): La cambiale di favore. Bologna. 1906.
- Endemann (W.): Handbuch des deutschen Handels-, See- und Wechselrechts. IV. köt. 2. r. Das Wechselrecht bearbeitet von Prof. Dr. Kuntze zu Leipzig unter Mitwirkung des Amtsrichters Brachmann zu Leipzig. Leipzig. 1884.

- Estudio sobre una legislacion uniforme en materia de letras de cambio. (Kiadta az amerikai nemzetközi föbizottság központi tanácsa.) Washington. 1818.
- Goldschmidt (L.):** Universalgeschichte des Handelsrechts. I. Band. Geschichtlich-literarische Einleitung und die Grundlehren. Stuttgart. 1891.
- Grünberg (S.):** Grundzüge des Wechsel- und Scheckrechtes mit besonderer Berücksichtigung eines Weltwechselrechtes nach dem Entwurf des Haager Abkommens. Wien. Leipzig. München. 1924.
- Grünhut (C. S.):** Wechselrecht. 2. köt. Leipzig. 1897. (Megjelent a Binding-féle Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft c. gyűjteményben.)
- Hartmann (W.):** Das deutsche Wechselrecht historisch und dogmatisch dargestellt. Berlin. 1869.
- Jacobi (E.):** Grundriss des Wechsel- und Scheckrechts. mit Anhang über die wirtschaftl. Bedeutung von Wechsel und Scheck v. Hs. Linhardt. Leipzig. 1926.
- Küchling (A.):** Begebung eines Wechsels nach Verfall. Borna—Leipzig. 1910.
- Lacour (L.) — Bouteron (J.):** Précis de droit commercial. 4. köt. Paris. 1921—1924.
- Lanza-Barletta (S.):** Natura giuridica della cambiale contributo ad una sistemazione della teoria dei titoli di credito. Caltagirone. 1919.
- Lehmann (K.):** Lehrbuch des Handelsrechts. Leipzig. 1912.
- Lehmkuhl (A.) S. J.):** Das bürgerliche Gesetzbuch des deutschen Reiches nebst Einführungsgesetz unter Bezugnahme auf das natürliche und göttliche Recht, insbesondere für den Gebrauch des Seelsorgers und Beichtvaters. Freiburg i. Br. 1911.
- Lyon-Caen (Ch.) és Renault (L.):** Traité de droit commercial. IV. köt. Paris. 1893.
- Meyer (F.):** Die geltenden Wechselrechte in vergleichender Darstellung. 2. köt. Leipzig. 1909.
- Müller-Erbach (R.):** Deutsches Handelsrecht. II. köt. Tübingen. 1924.
- Progetto preliminare per il nuovo codice di commercio con le relazioni dei professori Arcangeli, Asquini, Bolaffio, Bonelli, Gobbi, Navarrini, Scialoia, Valeri, Vivante. Milano. 1922.**
- Protokolle der zur Beratung einer allgemeinen deutschen Wechselordnung in der Zeit vom 20. Oktober bis zum 9. Dezember 1847 in Leipzig abgehaltenen Konferenz. Thöl-féle kiadás. Göttingen. 1866.**

- Rehbein (H.): Die allg. deutsche Wechselordnung mit Kommentar in Anmerkungen u. d. Wechselprozess, nach den Reichs-Justizgesetzen. Berlin. 1908.
- Rocco (A.): La cambiale. Lezioni di diritto commerciale II. r. Padova. 1923.
- Rosendorff (R.): Das Wechselblankett. Berlin. 1899.
- Schwerin (Cl. Frh.): Recht der Wertpapiere einschliesslich Wechsel- und Scheckrecht. Berlin és Leipzig. 1924.
- Schwarz (O.): Diskontopolitik. Gedanken über englische, französische u. deutsche Bank-, Kredit- und Goldpolitik. Leipzig. 1911.
- Singer (J.): Das in der Slovakei geltende Recht. Nach dem System des in der tschechoslovakischen Republik geltenden ehemaligen österr. Rechtes dargestellt. 2. köt. Prag. 1925.
- Stranz (J.) és Stranz (M.): Staub's Kommentar zur Wechselordnung. Berlin. 1912.
- Stranz (J.): Ein Protest gegen den Wechselprotest. Berlin. 1903.
- Supino (D.): Della cambiale e dell'assegno bancario. (Art. 251 a 344.) A Bolaffio-Vivante-féle „Il codice di commercio commentato“ V. kötete. Torino. 1923.
- Schaps (G.): Zur Geschichte des Wechselindossaments. Stuttgart. 1892.
- Stevens Walton (C.): Leyes comerciales y marítimas de la America latina. Washington. 1907.
- Thöl (H.): Das Handelsrecht. II. köt. Das Wechselrecht. Leipzig. 1878. 4. kiadás.
- Trumpler (H.) — Zybell (P.): Systematische rechtsvergleichende Darstellung des Wechselrechts aller Kulturvölker. Berlin. Évszám nélkül. A „Welthandelsrecht“ I. kötete.
- Volkmar u. Loewy: Die deutsche Wechselordnung. Berlin. 1862.
- Walker (G.): Internationales Privatrecht. Wien. 1924.
- Wieland (C.): Der Wechsel und seine civilrechtlichen Grundlagen. Basel. 1901.
-

II. A KÜLFÖLDI ÁLLAMOK VÁLTÓJOGAI.

(A szövegben idézett „Rapport” a jelen munka 65. old. 16. jegyz.-ben említett népszövetségi kiadványra vonatkozik.)

Amerikai Egyesült Államok. Túlnyomólag az 1896-ban Saratoga Springs-ben (Newyork állam) elfogadott „The negotiable Instruments Law” érvényes, melyet kiegészít a „Law Merchant”. Ez utóbbi önállóan kerül alkalmazásba ott, hol a N. I. L. még nem hatályos. A Filippi szigeteken és Puerto Ricóban (Portorico) a spanyol K. T. maradt érvényben.

Anglia. (1882. aug. 18. V. T., kiegészítve az 1906. évi (Crossed cheques), az 1914. évi (Lost bills attributable to the war stb.) s az 1917. évi (Time of noting) törvényekkel.) Érvényes Dél-Ausztráliában, New South Walesben, Queenslandben, Tasmaniában, Újzélandban, Victoriában s csekély eltéréssel Canadában is; az angol gyarmatokban azonban nem mindenütt. Bár Canada, Ausztrália, Dél-Afrika, Újzéland és India a Népszövetségben mint önálló tagok szerepelnek, az E.-hez való csatlakozásuk kilátástalan.¹⁾

Argentina. (1889. okt. 9. K. T.) Az E.-hez való csatlakozása iránt törv. jav. lett benyújtva. Lsd. Rapport 28. old.

Ausztria. Deutschösterreich. (1850. jan. 25. V. R. kiegészítve az 1853. okt. 6., az 1872. jún. 19. ú. n. Jasinski-féle novellának s a Pp.-t életbeléptető törv. XLV. szakaszának, valamint az 1912. nov. 30. és az 1920. febr. 11. törvénynek rendelkezéseivel.)

¹⁾ Chalmers (i. m. VI. old.) szerint ennek oka az egységes angol jogtól való eltérés esetén felmerülő nehézségekben rejlik. („Throughout the English speaking world a practically uniform system, founded on the common law, has now been arrived at, and any dislocation of this system would be highly inconvenient.”) Az érvényben lévő és megszűnt rendelkezésekre lsd. Chalmers i. m. 334. s köv. old.

- Belgium.** (1872. máj. 20. V. T. kieg. későbbi törvényekkel.) A Congó államban nem érvényes.
- Bolivia.** (1834. nov. 12. K. T.)
- Brazília.** (1908. dec. 31. V. R.) Az 1919. aug. 27. kelt kormányrendelet értelmében hozzájárult az E. ratifikációjához.
- Bulgária.** (1897. máj. 29. K. T.)
- Chile.** (1865. nov. 23. K. T.)
- Columbia.** (1869. okt. 12. K. T.)
- Costa-Rica.** (1902. nov. 25. V. T.) Costa-Rica, Guatemala, Honduras és San-Salvador állam szövetségre való lépésük után valószínűleg egységes váltójogot fognak behozni.
- Cseh-Szlovákia.** A köztársaság 140.576 km² nagyságú, ebből 61.748 km² megszállt magyar terület, melyen csekély eltéréssel a magyar V. T. érvényes, 78.498 km² osztrák és 330 km² német elcsatolt terület. Ez utóbbiakon, valamint a csehországi részben az osztr. illetve a német v.-jog van hatályban.
- Curaçao.** (1868. nov. 10. K. T.)
- Dánia.** (Lsd. Skandinávia.)
- Danzig szabad város.** (Lsd. Németország.) Érvényes a német jog.
- San-Domingó.** (1884. jún. 5.)
- Ecuador.** (1906. júl. 30. K. T.)
- Egyiptom.** (1883. nov. 13. K. T.) A belföldiekre a Code de commerce indigène, a bel- és külföldiek, valamint az utóbbiaknak egymásközti viszonyaira nézve a Code de commerce mixte érvényes.
- Esztország, Eesti Wabariik.** (Lsd. Oroszország.) Valószínűleg a hágai E.-t fogja elfogadni. Lsd. Rapport 22. old.
- Finnország.** Suomen Tasavalta. (1858. márc. 29. V. R.) Valószínűleg az E.-t fogja átvenni. Lsd. Rapport 22. old.
- Franciaország.** (1807. szept. 11. K. T., kiegészítve az 1848. márc. 24. rend.-tel s az 1862. máj. 3., 1894. jún. 7., 1904. márc. 28., 1905. júl. 13., 1906. dec. 20., 1909. okt. 29. és 1922. febr. 8. törvényekkel.)
- Görögország.** (1835. ápr. 19. K. T.) Az E.-t csupán politikai okokból nem fogadta el. Lsd. Rapport 23. old.
- Guatemala.** (1877. júl. 20. K. T.) Lsd. Costa-Ricát is; 1916. máj. 30. elfogadta az E.-t.
- Haiti.** (1826. márc. 28.)
- Hollandia.** (1838. ápr. 10. K. T.)

Holland-India. (1847. ápr. 30. K. T.)

Honduras. (1898. szept. 15. K. T.) Lsd. Costa-Ricát is.

Japán. (1899. márc. 7. K. T.) Az E.-t nem írta ugyan alá, de újabb konferencián hajlandó részt venni. Lsd. Rapport 27. old.

Jugoszlávia. SHS. királyság. (Az állam 232.649 km²-nyi területéből horvátszlavon rész 42.541 km², Bulgáriától elvett rész 1647 km², megszállt magyar terület 22.127 km², osztrák 24.297 km², montenegrói 9030 km², Bosznia-Hercegovinára esik 51.017 km², csupán a megmaradó rész Ó-Szerbia. Ez utóbbiban az 1860. jan. 26. K. T., többi részeiben a magyar, osztrák és az 1883. jún. 24. volt boszniahercegovinai V. T., valamint az utóbbit módosító 1911. dec. 5. törvények maradtak hatályban.) Valószínűleg az E.-t fogja elfogadni. Lsd. Rapport 23. old.

Lengyelország. (1924. nov. 21. V. T.)

Lettország. Latvija. (Lsd. Oroszország.) Valószínűleg át fogja venni az E.-t.

Liechtenstein. (Lsd. Ausztria.)

Litvánia. Lietuva. (Lsd. Oroszország.) Valószínűleg csatlakozni fog az E.-hez. Lsd. Rapport 22. old.

Luxemburg. (1807. szept. 11. K. T.) Az E.-t elfogadta.

Málta. (1857. okt. 2. V. R.)

San-Marino. (1882. ápr. 1. V. T.) 1914. jún. 15-én csatlakozott az E.-hez.

Memel város. (Lsd. Németország.) Érvényes a német jog.

Mexico. (1889. szept. 15. K. T.)

Monaco. (1877. nov. 5. K. T.)

Németország. (1848. nov. 27. V. R. kieg. az 1871. ápr. 6. és ápr. 22., 1872. jún. 19., 1891. márc. 22., 1908. máj. 30., 1914. ápr. 13. és 1925. júl. 8. törvények, valamint az 1908. aug. 5., 1917. júl. 28., 1921. ápr. 7. és 1923. okt. 15. stb. rendeletekkel.)

Nicaragua. (1869. márc. 12. K. T.) 1916-ban elfogadta az E.-t.

Norvégia. (Lsd. Skandinávia.)

Olaszország. (1882. ápr. 2. K. T.) Az E.-t az abban foglalt számos kivétel miatt átdolgozandónak tartja. Lsd. Rapport 25. old.

Oroszország. (1912. máj. 27.—június 9. V. T.) A 11 szövetséges szociálista szovjet köztársaságra (Aserbeidzsán, Bokhara vagy Choresma, Chiva, Fehéroroszállam, Gruzia vagy

Georgia, Jakutia, Mongolia, Oroszország, Örményország, Távoli kelet és Ukraina), 9 belügyekben önkormányzati joggal bíró szociálista szovjet köztársaságra (Abchasia, Adsaira, Baskiria, Dagésztán, Gorski, Kirgiz állam, Krim, Tatárország és Turkesztán), 8 autonóm szociálista területre (cseremiszek, cserkeszek, csuvaszok, kalmukok, mahicseványok, raburdinok, votjákok és zürjének) s végül 2 kommünre (Karélia és volgai német telep) szakadt Oroszország szovjet jogára nézve Maklezov A., Timaschew N., Alexejew N., Sawadsky S., Bogolepow A., Haufmann M., Markow A., Pilenke A. és Zaizew C.: „Das Recht Sowjetrusslands.“ Tübingen. 1925. nyújt felvilágosítást.

Panama. (1916. aug. 22. K. T.)

Paraguay. (1903. okt. 5. K. T.)

Peru. (1902. febr. 15. K. T.)

Portugália. (1888. aug. 23. K. T.) Az E.-hez valószínűen csatlakozni fog. Lsd. Rapport 26. old.

Románia. (1887. máj. 10. K. T. kieg. az 1895. jún. 20., 1900. ápr. 6., 1902. márc. 2. stb. törvényekkel.) A királyság 298.000 km²-nyi területéből Erdélyre mint megszállt magyar területre 102.787 km² esik, hol a magyar V. T. érvényes, Bukovina 10.441 km², hol az osztrák V. R. maradt hatályban, Beszarábia 44.442 km² Oroszországtól elvett terület.

San-Salvador. (1904. márc. 17. K. T.) Lsd. Costa-Ricát is.

Skandinávia. (Dánia, Norvégia és Svédország az 1880. máj. 7. egységes V. T.-ben, mely 1881. jan. 1-én lépett hatályba, közös váltójoggal bírnak. Némely eltérést az 1880. máj. 28. dán, az 1880. jún. 17. norvég és az 1880. máj. 7. svéd v.-jogi törvények tartalmaznak.) Egy inter-skandináv bizottság 1912-ben már tanulmány tárgyává tette, hogy az E. szerinti v.-jog miként volna a skandináv v.-jogba felvehető. Lsd. Rapport 21. old.

Spanyolország. (1885. aug. 22. K. T.)

Surinam. (1868. nov. 26. K. T.)

Svájc. (Az 1881. jún. 14. kötelmi jog 720—829. §§§§-ait, melyek melyek a váltójogot is tartalmazzák, az 1919. dec. új szövegezés már az E. alapján dolgozta át.) Lsd. Rapport 24. old.-t is.

Svédország. (Lsd. Skandinávia.)

Törökország. (1850. júl. 28. K. T.) Valószínűleg új nemzeti T. T.-t fog alkotni, bár az E.-t elfogadta. Lsd. Rapport 23. old.-t is.

Uruguay. (1878. dec. 31. K. T.) Az E. elfogadásának kérdése az e célból a K. T. revíziója végett Dr. Jiménez de Aréchaga E., mint a pán-amerikai pénzügyi főbizottság tagja által tett indítvány folytán tanulmányozás tárgyává lett téve. Lsd. Rapport 29. old.

Venezuela. (1904. ápr. 19. K. T.)

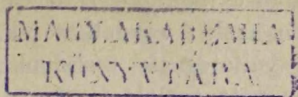
Kodifikált váltójoggal nem bírnak:

Albánia, Andorra, China és Siám. China és Siám a hágai konferencián részt vettek ugyan, de az E.-t nem fogadták el. A chinai K. T. készülöben van. A Rapport (lsd. 27. és 28. old.) szerint China hajlandó újabb váltójogi konferencián részt venni s valószínű, hogy az új chinai nemzeti K. T. elfogadása után Siám sem fog többé az E.-nyel szemben elutasító álláspontra helyezkedni.

III. RÖVIDÍTÉSEK.

Alt. = általános.
 bek. = bekezdés.
 c. = cím vagy című.
 C. = Curia.
 Dt. = Döntvénytár.
 E. = Hágai Nemzetközi Váltó-
 jogi egyezmény.
 e. = elfogadás.
 E. SZ. = Hágai Egységes
 Váltójogi Szabályzat.
 f. = forgatmány.
 fiz. = fizetés.
 ig. min. = igazságügyi mi-
 niszter.
 I. K. = Igazságügyi Közlöny.
 I. M. = Igazságügyi miniszter.
 i. m. = idézett munka.
 Ind. = indokolás.
 Ind. (E.) = A nemzetközi
 váltójogi egyezmény és a
 hozzátartozó egységes sza-
 bályzat magyar törvény-
 javaslatának (964. szám)
 indokolása.
 J. K. = Jogtudományi Köz-
 löny.
 K. J. = Kereskedelmi Jog c.
 folyóirat.
 köt. = kötet.
 K. T. = Kereskedelmi Tör-
 vény.
 lsd. = lásd.
 M. E. = Miniszterelnök.
 m. = munka.
 N. = Novella. (1925 : VIII. tc.)

old. = oldal.
 O. P. T. = Osztrák polgári
 törvénykönyv.
 p. = pont.
 Pp. = Polgári perjog. (1911.
 évi I. tc.)
 Protokolle = az 1847. leip-
 zigi váltójogi konferencia
 jegyzőkönyvei.
 P. R. T. = Postai Rendeletek
 Tára.
 P. Ü. Sz. = Postaüzleti Sza-
 bályzat.
 P. T. = A magyar polgári
 törvénykönyv tervezete.
 (Második szöveg.)
 r. = rész.
 s. = saját.
 sz. = szám.
 u. = utalvány vagy utalvá-
 nyozott.
 U. a. = ugyanaz
 u. o. = ugyanott.
 ut. = utolsó.
 U. V. = Új váltójog. (A ma-
 gyar országgyűlés által
 1914-ben elfogadott, de nem
 szentesített 965. sz. tör-
 vényjavaslat a váltóról.)
 v. = váltó, vagy vásári.
 vb. = váltóbirtokos.
 V. E. = Váltóeljárás.
 V. ö. = vesd össze.
 V. R. = Váltórendszabály.
 V. T. = Váltó Törvény.

I. RÉSZ

BEVEZETÉS

ALAPTANOK

1. §. A váltó fogalma

A váltó pénzkövetelésre jogosító értékpapír s mint ilyen gazdasági rendeltetésének megfelelő külön-szabályok alá esik, melyeknek legfőbb céljuk az, hogy a váltóban feltüntetett összeget annak birtokosa a lejáratkor hiány nélkül megkapja attól, ki erre a fizetésre magát a váltóban egyenes adós gyanánt kötelezte vagy pedig, ha ez az adós, kit váltójogi műnyelven elfogadónak nevezünk, az esedékesség idején nem fizetne, azoktól, kik erre az eshetőségre a fizetés teljesítését mint u. n. „visszkeresetileg kötelezett”-ek vagy egyéb címen adósok (pl. mint kezes) magokra vállalták.¹⁾ E fizetési kötelezettségeknek lehetőleg

¹⁾ A váltójogi irodalomban a váltóról adott fogalmi meghatározások száma meglehetősen nagy. Ezekre azonban nem kívánunk kiterjeszkedni. Önálló műben foglalkozik a váltó fogalmával, jogi természetének vizsgálata kapcsán *Dr. Tóth Károly*: A váltó fogalma. Budapest, 1905. (107. old.) cím alatt. Ellenben a törvények jelentékeny része nem definiálja a váltót. Az olasz, román, perui, san-salvadori és venezuelai váltójogok csak arra utalnak, hogy a váltónak az előírt alakban való fizetési kötelezettséget kell tartalmaznia. Fogalmi meghatározást

akadálytalan és pontos eszközzését célozzák végeredményükben azok a rendelkezések, melyeket összességükben váltójognak mondunk. Megalkotásuk és rendszerbe való foglalásuk azért vált szükségessé, mert a bennük megnyilvánuló jogelvek eltérnek a magánjog általános, valamint a váltóhoz hasonló értékpapírokra vonatkozó netáni különleges kötelmi és dologi jogi szabályoktól, melyek a váltó sajátos természeténél fogva a váltóból keletkező jogviszonyokra nem voltak mindig megfelelők. Ezt az értelmet akarta kifejezni már az 1840 : XV. t.-c.-be foglalt első magyar váltótörvény, melynek 1. §-a szerint: „a váltó oly oklevél, mely által kibocsátója magát a *köztörvényiek*nél szigorúbb feltételek alatt kötelezi, hogy valamely meghatározott somma pénzt, bizonyos helyen és időben vagy maga fizetend vagy annak más általi kifizetését eszközli”.

A váltó mint kötelmi viszonyt megtestesítő értékpapír évszázados fejlődése során az adóslevélnek olyan típusává lett, mely az elérhető legtökéletesebb módon biztosítja a fizetést. E végből bizonyos jellegzetes tulajdonságokkal és jogi hatásokkal lett felruházva, melyek élesen elhatárolják minden más adóslevéltől. Legtöbb állam váltójoga a gyors felismerhetőség első követelménye gyanánt egyenesen megkívánja, hogy a váltó már szövegében mint ilyen je-

találunk az angol-amerikai, argentinai, bolíviai, chilei, columbiai, ecuadori, guatemalai, hollandiai, nicaraguai és uruguayi jogokban. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 37. old. Meyer i. m. I. köt. 29. old.

lőltessék meg (u. n. „váltó-záradék”), de e mellett a tételes törvények még több vagy kevesebb más kelléket is írnak elő, melyeknek szintén magán a váltón kell lenniök, mert ellenkező esetben a különben váltónak nevezett papír útján történt kötelezettség-vállalás sem tekinthető váltószerűnek.

Az elmélet, figyelembe véve a váltó különleges szerepét, már jóformán a váltó első jogi szabályozása óta igyekszik elkülöníteni mindazokat a tulajdonságokat, melyek a váltót más értékpapírtól elhatárolják, hogy ezek alapján azután kitűzhesse a tételes váltótörvények megalkotásánál irányadó elveket.

Ezek közül az alapvetőknek a következőket tekinthetjük:

1. a váltó mindig csak pénzkövetelésre irányulhat.²⁾ A váltóból eredő jogviszonyok szigorú szabályozása mellőzhetetlenné teszi azt, hogy kiállítására

²⁾ Némely külföldi jog azonban ismeri az u. n. „*áru-váltót*”-t is. Pl. az olasz K. T. 333. s köv. §§-ai, melyek még az 1808-iki „*Regno delle due Sicilie*” és az 1819-iki nápolyi törvények rendelkezésein alapulnak, (*biglietto all' ordine in derrate*) Derrata alatt az olaszok emberi vagy állati tápláléklul szolgáló földi, illetve kerti termékeket értenek, pl. gabonát, olajat, bort, stb. Célja az, hogy a gazdálkodó a várható termésre felvett kölcsönt termékekben fizethesse vissza. Hasonlóképen ismeri a román K. T. 358. §. (ordinul in productie sau mărfuri) termékek v. áruk alakjában, a san-marínói V. T. 9-ik §. 2. pont; Európán kívül a perui K. T. 514 §. (orden para la entrega de fructos) és csak a saját váltónál értékpapírban a mexikói K. T. 545. §., valamint a nicaraguai K. T. 316. §. Lsd. Meyer i. m. I. köt. 110 old. és Supino i. m. 507. old. A szolgáltatás váltóra sem szólhat. Pl. ... adjon Ön át ezen váltónál fogva egy darab Londonra szóló 100 font sterling értékű váltót. Staub-Stranz i. m. 19. old. Anm. 4. V. ö. Supino i. m. 21. old.

különös gond fordítottassék, miért is az u. n. „formál-értékpapír”-ok közé sorozandó. Tehát, hogy váltó számba mehessen, bírnia kell minden előírt kellékkel.

2. A váltó önmagában megállapítja a követelés fennállását s ezért független attól az ügylettől, melyből kifolyólag a felek egymással szemben fennálló követelésüket legcélszerűbbnek látták váltóban megtestesíteni. Kétségtelen ugyan, hogy a váltót nem önmagáért, hanem azért állítják ki, mert a felek közt előzőleg valami jogügylet keletkezett, de ez utóbbi természetének megfelelő s abból támasztható kifogások felhozását a feleknek még sem szabad megengedni, hanem a váltót elvont kötelezettséget magában foglaló papír természetével kell felruházni, mert rendeltetésének megfelelő forgalmi képessége csak az által tehető elvileg határtalanná, ha a váltón kívüli tények nélkül is fizetési kötelezettséget állapít meg. Ezek a tények csakis egészen kivételes esetekben befolyásolhatják az adós kötelezettségét, a beperesített váltó tehát külön bizonyításra nem szorul. Az alperes csupán akkor szabadul, ha a kötelezettség aláírása dacára sem terheli. (Pl. nevét hamisították vagy szerződésképeségében korlátozva volt.) Abból, hogy a váltó a követelést önmagában megtestesíti, szülesszerűen az is következik, hogy a váltó megsemmisülése esetében megszűnik a váltókövetelés is. Minthogy azonban ez némelykor kétségtelen jogtalanságot jelentene a váltóhitelezőre s másrészt az is ellenmondás volna, hogy törvénybe ütköző vagy erkölcsstelen ügyletek váltó alakjába való öltöztetésével a különben nem érvénye-

síthető követelések is peresíthetökké váljanak, kivételesen meg lehet engedni a váltó kiállítását megelőző ügyletre való visszatérést s ilyenkor az első esetben az elvesztett váltó tulajdonjogát bírói határozat pótolhatja, viszont a contra bonos mores keletkezett váltóköveteléstől a jogsegélyt meg kell tagadni. (Pl. játék közben vállalt kártyaadósságról szóló váltónál.) A váltókövetelésnek átruházása azonban kizárólag a váltó segélyével történhetik, tehát az örökösödés, engedmény vagy végrehajtás, stb. útján átszálló váltókövetelés érvényesítése is a váltó nélkül lehetetlen.

3. Bár a váltókötelezettséget egyenesen elvállaló s annak teljesítését csak közvetve ígérő adósok mindannyian a váltó egész összegéért felelősek, a fizetésre mégis a köztük fennálló viszony sajátos természetéből kifolyólag csupán a mindegyikökre nézve külön-külön fennálló feltételek bekövetkezése esetén szoríthatók, tehát közös kötelezettségük a magánjogi egyetemlegességgel jogilag nem azonos természetű.

4. A váltó ellenkező kikötés hiányában mindig forgatható papír vagyis a váltóbirtokosnak azt a jogát, hogy a váltóban foglalt követelést forgatmány útján átruházhassa, a szövegben külön kifejezésre juttatni nem kell. A forgathatóság egyébként a váltó legtermészetesebb kelléke s nagy elterjedésének egyik fő oka. Minthogy azonban a forgatmányok számának korlátlanága következtében az adós előzőleg rendszerint nem tudhatja, hogy ki lesz az, akinek a lejáratkor fizetnie kell s ez többnyire joghátrányt nem is jelent számára, elméletileg a bemutatóra szóló váltó, mint

annak természetével nem ellenkező, érvényes, bár a legtöbb állam váltójoga tiltja a váltónak oly módon való kiállítását, hogy váltóhitelező gyanánt a váltó mindenkori birtokosa tekintessék.³⁾

5. A váltó átruházásának a lehető legegyszerűbb módon kell történnie s e szándék kifejezésére az átruházónak a váltó hátlapjára vezetett pusztá név-aláírása is elegendő. Míg a magánjogi engedmény érvénytelensége minden további engedményt is érvénytelenné tesz, addig a forgatmányok valamelyikének érvénytelensége nem érinti az utána következők hatályosságát. A jóhiszemű forgatmányosnak az előző forgatmányok rosszhiszeműsége tehát nem árt. A váltó könnyű átruházhatósága lehetővé teszi a követelésnek bármikor, tehát a lejárat előtt, sőt nyomban a váltó kiállítása után is, pénzzé tételét s ez okból hivatva van arra, hogy mint általános fizetőeszköz szerepeljen, miért is arra kell törekedni, hogy az összes váltójogok nemzetközileg egyenlősíttessenek.

6. Aki a váltóra fizetési kötelezettséggel járó nyilatkozatot vezet, feltétlenül kötelezetté válik még abban az esetben is, ha a fizetést elsősorban más által kívánta teljesíttetni, mert nem lehet tudni, hogy a teljesítésre felhívott hajlandó lesz-e magára vállalni a

³⁾ A bemutatóra szóló váltót csak az angol-amerikai, brazilai, costá-ricai és a japán jogok ismerik, ez utóbbi csak a 30 yen = 50 pengőnél nagyobb összegű váltóknál. Az argentinai, perui és uruguayi jogok a rendkívényes megnevezése nélkül kiállított váltóknál megengedik, hogy azt a jóhiszemű váltóbirtokos saját nevére tölthesse ki. A belga és francia jog szerint ez vitás. Trumpler-Zybell i. m. 41. old.

szolgáltatást? A fizetésre való felszólítás ténye tehát a felhívót az általa elvállalni szándékolt visszkereseti adósi minőségből fő-adóssá lépteti elő. Más szavakkal kifejezve: a lekötelezettséget magában foglaló nyilatkozat feltétlen, azaz a nyilatkozat tevője mindig a váltó szövege szerint felelős. Ez még akkor is áll, ha a váltó kiállításakor fennállott jogviszonyok alapján az első váltóbirtokossal szemben a fizetést esetleg még is tagadhatta volna. Ez egyik legnagyobb erőssége a váltónak, mert a váltót jóhiszeműen megszerző forgatmányos, tehát az, kire a váltóbirtokos a váltót forgatta, függetlenül a váltón szereplő személyek egymáshoz viszonyától, követelheti a váltóban kitett összeg megfizetését.

7. A váltói fizetési határidők meg nem hosszabíthatók, mert ez ellenkeznék az u. n. „váltószigor“-ral (rigor cambialis) vagyis a váltókötelezettekkel elvileg megállapított kivételesen keményebb szabályokkal. Másrészt a váltóbirtokost mint hitelezőt is annak igazolására kell kényszeríteni, hogy megtette-e az e célból előírt időben mindazt, amit a váltójog követelésének érvényesíthetése végett megszabott s csak akkor részesül a közönséges magánjogi vagy az értékpapírijog szerinti hitelező felett előnyben, ha a pontosságát bizonyítani hivatott u. n. „váltócselekmények“-et teljesítette. A váltószigor tehát mindkét felet terheli.

Mindezeket a tulajdonságokat a váltó gazdasági szerepének és a váltóból eredő jogviszonyoknak megvilágítása fogja élesebben kiemelni. Ezeknek, valamint a váltó történetének főbb vonásokban való ismertetése

szükségesek tehát ahhoz, hogy a váltójog szellemébe könnyebben behatolhassunk.

2. §. A váltó alakja és rendeltetése

A váltónak a figyelembe vett szempontok különbözősége szerint többféle alakja van.¹⁾ Ezekre később fogunk rátérni. Megértésük céljából legegyszerűbb kiindulási pontul a tételes törvények két fő alakját venni, melyek megkülönböztetik: 1. az idegen és 2. a saját váltót, jóllehet a gyakorlat igényeinek tulajdonképpen egy alak, t. i. az idegen váltó, is megfelelne,²⁾ amint tényleg a saját váltó az üzleti forgalomban egyáltalán nem szokásos és legfeljebb kivételesen fordul elő.

I. Az idegen váltó szövege rendszerint a következő:

Budapest, 1926 Május 6.-án. 10.000 Pengő.

1926 Augusztus 6.-án fizessen ön ezen váltónál fogva Nagy András úrnak vagy rendeletére

Tíz e z e r p e n g ő t

Galampos Gyula úrnak Sopron.

Halász Péter s. k.

¹⁾ A Mária Terézia által kibocsátott 1763-iki osztrák Merkantil- und Wechselordnung még különbséget tett az u. n. valóságos váltó és a nem valóságos váltó közt; az előbbi alatt értve az olyan váltót, melynél a kibocsátás helye a fizetés helyétől eltért s melyet általában bárki kibocsáthatott, utóbbi alatt pedig az olyat, melynek kibocsátási és fizetési helye azonos volt s csak bejegyzett kereskedő bocsáthatott ki. Wildner i. m. 39. old.

²⁾ Müller-Erzbach i. m. II. köt. 416. old.

Ezt az idegen váltót, máskép intézvényt,³⁾ kiállította Halász Péter, kit váltójogi mű-kifejezéssel „*kibocsátó*“-nak⁴⁾ nevezünk, s aki felhívja Galambos Gyulát, az „*intézvényezett*“-et,⁵⁾ hogy 1926 Augusztus 6.-án Sopronban, mivel külön fizetési hely kitüntetve nincs s ilyenkor az intézvényezett lakóhelye tekintendő fizetési helynek, Nagy András „*rendelvényes*“-⁶⁾ számára vagy az általa jogutód gyanánt kijelölendő, illetve a váltó netáni további folytatólagos átruházásai esetén, melyeknek azonban a váltó hátlapján az u. n. „*forgatmányi láncolat*“-ból ki kell tűnnie, a váltó lejáratokori forgatmányos-váltóbirtokos⁷⁾ számára fizessen tízezer pengőt.

A felhívott intézvényezett azonban csak akkor köteles fizetni, ha magán a váltón ezt a kötelezettséget elvállalta, mely esetben „*elfogadó*“-nak (intézvényezett-elfogadó) nevezzük. De ha ezt nem teszi, a kibocsátó lesz köteles a váltót beváltani, mert a felhívás mindig azzal a váltónál igen korán kifejlődött kötelezettséggel jár, hogy amennyiben a felszólított nem fizetne, a felhívó maga fogja ezt megtenni. Vagyis a

3) A németek *gezogener Wechsel*-nek vagy *Tratte*-nak, a franciák *lettre de change*-nak, az olaszok *cambiale*-nak, az angolok *bill of exchange*-nek, a spanyolok *letra de cambio*-nak hívják. Ebben a sorrendben fogjuk közölni idegen nyelven a többi fontosabb váltójogi mű-szavakat is.

4) *Aussteller*, *tireur*, *traente* vagy *emittente*, *drawer*, *dador* vagy *librador*.

5) *Bezogener* vagy *Trassat*, *tiré*, *trattario*, *drawee*, *librado*.

6) *Remittent*, *preneur*, *prenditore*, *payee*, *tenedor* vagy *tomador*.

7) *Indossatar*, *porteur*, *giratario*, *indorsee*, *portador*.

kibocsátó felhívásában a váltójog szerint olyan fizetési ígéret rejlik, melyet vagy az intézvényszerzett vagy pedig a kibocsátó fog beváltani. Ez a kötelezettség az, ami a váltó kibocsátóját leginkább megkülönbözteti az idegen váltóhoz hasonló utalvány kiállítójától, kit az utalvány el nem fogadása esetén sem terhel beváltási kötelezettség.

Az idegen váltó kiállítása, mint említettük, mindig valami előzőleg létrejött jogügylet alapján elvállalt kötelezettségnek okiratba való foglalását jelenti, melynek a váltóbirtokos-hitelező szempontjából adott körülmények közt legcélszerűbb érvényesítési eszközét s biztosítékát a váltó nyújtja. Ha pl. azt vesszük fel, hogy a fenti szövegű váltót Halász Péter gyáros azért intézte Galambos Gyula kereskedőre, mert 10.000 pengő értékű árut adott el neki 3 havi hitelre s ezt a váltót, miután azt Galambos elfogadmányával ellátta, tízezer pengő készpénz ellenében, mert a pénzre azonnal szüksége volt, átadta Nagy András tőkepénzesnek, ki azután ezt az összeget a lejáratkor Galambostól fogja visszakapni, előttünk van egy, a váltó kiállítását szükségessé tevő mindennapi eset. De Nagy András sem kénytelen a váltó lejáratáig várni, hogy pénzt visszakapja, mert akár fizetési eszköz gyanánt használhatja a váltót olyan ügyletnél, hol ő a vevő, akár pedig szintén készpénzért eladhatja valakinek, mely esetben az általa a hátlaapon, az u. n. „forgatmány”-ban megnevezett vevő mint forgatmányos válik hitelezővé, ki azután ugyanúgy jogosult a lejáratkor Galambostól mint fő-adóstól a váltó összegét felvenni,

mint Nagy András lett volna. Minthogy pedig, mint majd látni fogjuk, minden forgatmánynak rendszerint az a hatása, hogy a forgatót külön kijelentés nélkül is az a kötelezettség terheli, hogy, amennyiben az elfogadó nem fizetne, neki kell fizetnie, kétségtelen, hogy minél több valamely váltón a forgatmány, annál több a biztosíték arra nézve, hogy a váltóbirtokos a váltó ellenértékét megkapja. A kibocsátó és forgató felelőssége még sem azonos, mert míg a forgató, ha akarja, ezt a felelősséget kizárhatja, addig a kibocsátó azt nem teheti.

A váltó kiállításának további gyakorlati esetei, hogy csupán a legszokottabbakat említsük, még a következők lehetnek: 1. Az intézvényszerzett kölcsönt vesz fel a rendelvényszerzőtől s a kibocsátó, esetleg még egy forgató is, ezért jóállást vállal; 2. a rendelvényszerző jelzálogos kölcsönt ad az intézvényszerzettnek, ki a kölcsön gyorsabb behajthatása céljából s egyben további fedezetül is váltót fogad el; 3. a külföldre utazó rendelvényszerzőnek a belföldi kibocsátó a nála lefizetett összegnek megfelelő külföldi valutára szóló váltót ad, mely a kibocsátó külföldi üzleti barátja, mint intézvényszerző által lesz kifizetendő; 4. a rendelvényszerző valamely ügyletből kifolyólag támadható kára fedezetül a kárösszeg erejéig váltót kap a károsodást okozható intézvényszerzettől, aki arra azonnal rávezeti elfogadmányát stb.

Ha az intézvényszerző, akár elfogadta előzőleg a váltót, akár nem, a lejáratkor fizet, a váltó betöltötte szerepét. Hogy azonban a fizetésre már eleve

számítani lehessen, bármelyik váltóbirtokosnak joga van az intézvényszeretnél a váltót a lejáratig bármikor elfogadás végett bemutatni. Ha az elfogadás meg nem történik, vagy az elfogadás dacára lejáratkor az elfogadó még sem fizet, a váltóbirtokos, miután a bemutatást s az elfogadás, illetve a fizetés megtagadását az u. n. „övás” útján közhitelű módon megállapíttatta, jogosult azok ellen fordulni, kik az el nem fogadás vagy ki nem fizetés esetére felelősek, tehát a kibocsátó és a forgatók, sőt, ha a váltói kötelezettségért valaki még külön kezességet is vállalt, ez utóbbi ellen is.

II. A saját váltó⁸⁾ abban különbözik az idegen váltótól, hogy a kibocsátó nem mást hív fel a fizetésre, hanem önmaga igéri azt a névszerint megjelölt rendelvényszer, illetve jogutóda irányában s így a saját váltónak külön intézvényszeret nem lehet, de viszont a kibocsátó azonnal elfogadó is, tehát el nem fogadott saját váltó nincsen. Szövege a következő:

Kecskemét, 1926. Junius 4. 5000 Pengő.

1926. október 8-án fizetek én ezen váltónál fogva Nagy András úrnak vagy rendeletére

ö t e z e r p e n g ő t

Galambos Gyula s. k.

A váltójog szabályai abban merülnek ki, hogy egyrészt a váltóügyletben szereplők egymáshoz való viszonyát s mindegyikük jogait és kötelezettségeit elő-

⁸⁾ Eigener Wechsel, billet à ordre, vaglia cambiario, vagy pagherò cambiario, promissory note, pagaré á la orden.

írják, másrészt a beállható zavarok folytán előálló eshetőségek megoldását tartalmazzák. Minthogy pedig ezek a rendelkezések csakis a váltónak tekinthető értékpapírra nézve vehetők alkalmazásba, a váltójog igen szigoruan állapítja meg, hogy mikor szenved a váltó kellékhányban, ami egyben meg is fosztja a kivételes bánásmódtól. Hasonlókép részletesen írja elő a tételes váltótörvény a már említett váltócselekmények kellékeit, illetve elmulasztásuk jogi következményeit.

A váltó különleges természetéből következik, hogy az u. n. „anyagi váltójog”-ot, mely a most említett szabályok foglalatja, kiegészíti az u. n. „alaki váltójog”, mely a váltókövetelés bírói érvényesítésekor szükségessé váló u. n. „váltó eljárás” szabályait tartalmazza.⁹⁾ E szabályok azért kivételesek, mert

⁹⁾ A váltóeljárást az 1840: XV. tc. II. része igen kimerítően szabályozta, de a végrehajtási eljárást s a váltótörvényszéki díjszabást stb. is magában foglalta. Az 1844: VI. tc. részben módosította. 1853 január 1-től az absolutizmus idején az osztrák ált. váltórendszabály volt érvényben. Az Országbírói Értekezlet 1861 július 23-tól életbelépett ideigl. törvk. szabályai (III. 2—6. §§.) visszaállították a régi magyar jogot, mely 1877 január 1-ig maradt hatályban, mikor az 1876: XXVII. tc. alapján kiadott ig. min. rendelet váltotta fel. De ez csak 5 évig volt érvényben, mert az 1881 nov. 1-én 2851/I. M. E. rendelet 1882 január 1-től új váltóeljárást léptetett életbe. Az új polg. perrendtartást magában foglaló 1911: I. tc. 30, 77, valamint 606—619. §§-aiban a fizetési v. biztosítási váltókeresetre és visszkeresetre különleges szabályokat tartalmaz, melyek 1915 január 1-én léptek életbe. Legfigyelemreméltóbb újítás az új Pp.-nak a törvényszék külön váltóbíróági hatáskörének megszüntetése s a kir. járásbíróóságok hatáskörének a járásbíróági értékhatárba eső váltóperekre való kiterjesztése volt.

rendszerint megrövidítik a közönséges polgári perek határideit, korlátozzák a váltóadás bizonyítási jogosultságát, kizárják vagy gyöngítik az alperes visszereseti jogát, megrövidítik az elmarasztalt váltóadósnek engedett teljesítési időt, hivatalból végrehajthatónak nyilvánítják a bírói határozatot, sőt a végrehajtási eljárásnál is a végrehajthatónak bizonyos előnyöket biztosítanak.

A váltó anyaga, nyelve és szövegének írásjegyei

Hogy a váltót milyen anyagra (papír, vászon, hártya, fa, bőr, deszka, palatábla, márvány stb.) vezetve állítják ki s szövegének feltüntetésére minő vegyszer (tintát, írót, festéket, vért, tust, palavesszőt, szenet, ólmot, krétát, indigópapírt, nyomdafestéket stb.) esetleg többfelét is, használnak, az jogilag teljesen közömbös, feltéve, hogy kész okirat a váltócselekmények eszközlésére alkalmas s ezért pl. egy ház falára vagy homokba írt váltó nem lesz érvényes, mert annak bemutatása, megóvatolása stb. lehetetlen s különben is nélkülözi a jogügyleti komolyságot, amint a gyorsan elhalványodó vagy eltűnő folyadékkal írt váltó sem lesz többnyire lekötelezési szándékkal írtnak tekinthető.

A gyakorlatban rendszerint papírra nyomott űrlapot használnak részben időkímélés és a hamisítások megnehezítése végett, részben pedig azért, mert az államok pénzügyi okokból a váltók után fizetendő

fokozatos¹⁰⁾ vagy százalékos illetékek könnyebb le-
rovása céljából megfelelő értékű kincstári űrlapokat
hoznak forgalomba, melyeken legegyszerűbb a váltó
kiállítása. Világszerte elterjedt alak a téglány forma,
mert egyrészt azon a váltó szokásos szövege könnyeb-
ben áttekinthető, ha a kelet, érték, intézvényszerzett
neve stb. külön-külön sorokban írvák, másrészt pedig
a hosszukás, keskeny alak több hátírat alkalmazását
teszi lehetővé. Ha azonban a forgatmányok felvéte-
lére a váltóűrlap nem lenne elegendő, ahhoz újabb
papírt vagy más anyagot ragasztanak, melyet „toldat”-
nak neveznek¹¹⁾ s a visszaélések elkerülése végett
oly módon alkalmaznak, hogy a váltóval való szoros
egybefüggése kétségtelen legyen, amit az által lehet
elérni, hogy a toldat előlapján a váltó szövegét fel-
tűntetik s a hátlapon a következő forgatmányt úgy
vezetik rá, hogy az részben a váltóra, részben a tol-
datra essék. A toldatra vezetett minden további váltó-
nyilatkozat természetesen ugyanazzal a hatással bír,
mintha magára a váltóra vezették volna. Ez még
abban az esetben is áll, ha különben az illető nyilat-
kozat felvételére magán a váltón is volna hely vagy
pedig a nyilatkozat nem a toldat, hanem a váltó szö-
vegére vonatkozik.

¹⁰⁾ Nálunk 1925. évi április 27-től kezdve a váltók után
százalékos illeték jár. Azelőtt az ill. dijj. 98. tétele szerint a
váltók II. fokú fokozatos illeték alá estek.

¹¹⁾ Anhang, allonge, aggiunta, vagy foglio di allungamento,
allonge of bill of exchange, allongamiénto.

A szöveg lehet írott, gépírásos, festett, vésett, litografált, rovasos vagy nyomtatott. Nagyobb cégek saját űrlapjaikat szokták használni.

Hasonlókép közömbösek a váltó nyelve, az esetleges helyesírási vagy nyelvtani hibák s a szöveg vagy aláírás írásjegyei. Tehát a váltó nemcsak élő, hanem mesterséges (pl. esperanto, ido, volapük stb.) és holtnyelven, a holtnyelv gyanánt különben sem tekinthető zsidónyelven is, kiállítható és zsidóírásjegyekkel is aláírható.¹²⁾ A váltó szövege több nyelvű is lehet. A gyorsírási jegyek mint olvasható és használatos írásjegyek szintén érvényesek, sőt a névaláírásnál is használhatók. Az ék-írásos vagy titkos írásu váltók azonban a jogügyleti komolyságot nélkülöző voltuktól eltekintve, mint a váltó forgalmi céljával ellenkező módon kiállított papírok, többnyire nem tekinthetők érvényeseknek. Adott esetben azonban, mivel a váltó érvényességéhez nem szükséges, hogy az forgalomba is kerüljön, ha szakértők az ék- vagy titkos írásos váltó tartalmát meg tudják állapítani, érvényességét feltétlenül kizárni nem lehet.¹³⁾ A kellékek

¹²⁾ Az 1840 : XV. tc.-et módosító 1844 : VI. tc. 2-ik §-a még akként rendelkezett, hogy „a váltókra zsidó betűkkel tett bármely írások érvénytelenek” s az 1840 : XV. tc. 106-ik §-a h. pontjának értelmében is a zsidónyelven írt kereskedői könyvek váltótörvényszék előtt nem bizonyítanak. Ezeket az intézkedéseket azonban sem az 1876 : XXVII. tc., sem újabb törvények nem vették át, valamint a hágai nemzetközi váltójogi egyezmény sem tartalmaz hasonló rendelkezést.

¹³⁾ Grecsák (i. m. 16. old.) egy egyedileg és fajilag nem határolt szűkebb közület, pl. egy titkos társaság által használni szokott írásjegyekkel tett váltónyilatkozatot érvénytelennek te-

elhelyezésénél különbséget kell tenni a váltó szövege és a váltó közt. Némely kelléknek a szövegben kell lennie (pl. a váltó elnevezésnek), máskor elég, ha a váltón van (pl. az engedmény vagy kezesi nyilatkozat.)

3. §. A váltó fajai

A tételes váltótörvények nemcsak az idegen és a saját váltó közt tesznek különbséget, hanem ezenkívül még több fajtát említik meg a váltónak. Vannak azonban a forgalmi életben szokásos megkülönböztetések is. E két szempont figyelembevételével a váltókat két nagy csoportba oszthatjuk. Az elsőbe tartoznak részint a törvényben nevezett szerint is felsorolt, részben valamely törvényes intézkedésben gyökerező váltótípusok, a másodikba pedig a szokás által kifejlesztett fajok.

I. *Az első csoport fajai:*

1. *Az intézvényszerű saját váltó.* Ez tulajdonképpen azonos a saját váltóval, hol t. i. a kibocsátó egyben intézvényszerű is. Idegen váltó alakjában mindazonáltal csak akkor állítható ki, ha a fizetés a kiállítás helyén teljesítendő. (V. T. 5. §., U. V. 3. §.) A különbség megtételének rendszerint nagyobb gyakorlati jelentősége nincs, mert ha az intézvényszerű saját váltót idegen váltó alakjában a helykülönbség

kint, mert a váltó forgalmi céljával ellentézik, hogy érvényessége elismertessék. Azonban in concreto az ilyen váltó is lehet érvényes.

figyelembe vétele nélkül állítják ki, akkor az egyszerűen saját váltónak lesz tekinthető, mivel a V. T. nem írja elő, hogy a fizetési ígéretnek egyes személyben („Fizetek én”) való megtétele a saját váltó lényegéhez tartoznék. Az U. V. 3-ik §-a már nem is kívánja a helykülönbséget. Mindazonáltal nem lehet azt mondani, hogy az intézvényszerűsített saját váltó a közönséges váltóval lényegileg mindig azonos volna, mert ha az intézvényszerűsített saját váltó saját rendeletre is van kiállítva,¹⁾ annak, hogy ilyenkor a kibocsátó magát hívja fel a saját maga részére való fizetésre, az lehet a magyarázata, hogy a kibocsátó hitelezője az intézvényszerűsítettnek (pl. a főüzlet a külön könyveléssel bíró fióknak hitelbe küldött árut), ki egyben a kibocsátó megbízottja is (pl. a főüzlet számára annak megbízásából harmadik személytől árut vett s azt saját pénztárából fizette ki) s ilyen esetben a kibocsátó felhívja az intézvényszerűsítettet, hogy azt az összeget, mellyel neki tartozik önmagának fizesse (annak az árunak vételára fejében, melyet mint az ő megbízottja vett). Lényegileg tehát egy saját magával való szerződéssel állunk szemben váltóba burkolva. (Meyer.)

Többször azonban az idegen váltó alakjában kiállított intézvényszerűsített váltó nem más mint saját váltó s azért a kibocsátó azt azonnal el is fogadja.

¹⁾ Ez a saját rendeletre szóló váltó, Wechsel an eigene Ordre, lettre de change à l'ordre du tireur lui-même, cambiale a favore del traente, bill to own order, letra á su propia orden.

Az esetek túlnyomó többségében ezért nincs nagyobb gyakorlati jelentősége a törvény ama kijelentésének, hogy az intézvényezett saját váltó minden tekintetben az idegen váltó foganatjával bír (V. T. 5. §.), mert a váltóbirtokos az ilyen váltó alapján rendszerint csak a kibocsátó mint egyben elfogadó ellen lép fel. Az intézvényezett saját váltó egyidejű elfogadás nélkül is kerülhet ugyan forgalomba, de a váltóbirtokos mégsem szokott abba a helyzetbe jutni, hogy a kibocsátó ellen csak visszkereseti adósi minőségében lépjen fel, mert a kibocsátó a lejáratkor mint elfogadó fizet. Az intézvényezett saját váltót a kiállítás helyére természetesen nem lehet telepíteni, mert akkor nincs többé helykülönbség, mely érvényességének a V. T. szerint feltétele. De ilyenkor érvényes maradhat mint saját váltó.

Minthogy a váltó szövegét a váltón kívüli bizonyítékokkal kiegészíteni nem lehet, kétségtelen, hogy az intézvényezett saját váltónál a kibocsátó és az intézvényezett személyazonosságának magából a váltóból kell kitűnnie. Hogy ez miként történjék, arra nézve a V. T. rendelkezést nem tartalmaz, kétség esetén tehát a bíróság fogja megállapítani, vajjon a személyazonosságnak a váltóból való kitűnése fennforog-e vagy sem? Rendszerint a névazonosság kellő bizonyítékaul szolgál.²⁾ Az intézvényezett saját váltó

²⁾ A bírói gyakorlat a kibocsátó és intézvényezett névazonosságát nem tekinti elegendőnek. C. 882/1896. sz. Bár a körülmények alapján a névazonosságból rendszerint teljes bizonyossággal lehet a személyazonosságra is következtetni.

kibocsátása, mint említettük, többnyire a több üzlettel bíró tulajdonos által a főtelepről valamelyik fióktelepre való intézése útján történik. Ha kivételesen előfordulna, hogy az intézvényezett saját váltót a kibocsátó nyomban el nem fogadná, akkor önként érthetőleg csak mint visszkereseti adós marad felelős.

Az intézvényezett saját váltó szövege:

Baja, 1926 Október 2. Ért. 600 Pengő.

Lát után 3 hónap múlva fizessen ön ezen váltónál fogva Erdei Pál úrnak vagy rendeletére

h a t s z á z p e n g ő t.

Kovács György úrnak, Újdombóvár.

Kovács György s. k.

Az U. V. 3-ik §-a szerint a distancia loci többé nem feltétele az intézvényezett saját váltónak s ezért a fő-üzletből az ugyanazon helyen levő fióküzletre is intézvényezhető saját váltó idegen váltó alakjában.

2. *Saját rendeletre szóló idegen váltó* az, midőn a kibocsátó önmagát nevezi meg rendelvényesnek. A kereskedelmi forgalomban igen gyakran előforduló alak, mivel a való kiállítását megelőző ügylet is legtöbbször csak két személy közt jön létre. Kiállítását szükségessé teszi az, ha a kibocsátó nem tudja, hogy az intézvényezett által aláírandó váltót ki fogja leszámítolni s azért egyelőre önmagát nevezi meg rendelvényes gyanánt; az elfogadás után azonban a most már forgalomképes váltót arra forgatja, kitől a váltó ellenében pénzt kap. A rendelvényes nevét ugyan üresen is hagyhatná s a kitöltést a leszámítolás ide-

jéig elhalaszthatná, de a forgalom érdekében, netáni visszaélések elkerülése végett, célszerűbbnek látszott a rendelvényes azonnali megnevezését előírni, mert ha a váltó véletlenül idegen kezekbe jutna, a megtaláló vagy eltulajdonító saját nevét írva be rendelvényes gyanánt, a teljes jóhiszemőség látszatával adhatna túl a váltón.³⁾

Saját rendeletre szóló saját váltó érvénytelen, mert egy személyben adós és hitelező senki sem lehet.

3. *Telepített váltó*, mely az intézvényezett lakóhelyétől földrajzilag vagy politikailag különböző helyen fizetendő. Az U. V. 4-ik §-a szerint a telepített váltó fogalmára nem az a döntő, hogy az intézvényezett lakóhelyén vagy más helyen, hanem az, hogy az intézvényezettől különböző harmadik személynél legyen fizetendő.⁴⁾

4. *Bizományi váltó*, melyet a kibocsátó a megbízó téhére állít ki. A V. T. nem említi de az U. V. 3-ik §-a értelmében a váltó harmadik személy szám-

³⁾ Már az 1840 : XV. tc. I. r. 17-ik §-a is hatályosnak tekintette, bár a külföldi jogban régebben csak forgatás után tartották érvényes váltónak, mert mellőzhetetlennek vélték a kibocsátó és a rendelvényes közt külön szerződés fennforgását. (Hartmann i. m. 158. old. Nagy F. i. m. 172. old. 8. jegyz.) Mivel a saját rendeletre szóló váltó kibocsátója egyben váltóhitelező is, az 1840-iki V. T. kimondotta azt, hogy ilyenkor az elfogadó a kibocsátó irányában is felelős. (I. r. 80. §.), ami világosan mutatja, hogy a váltó elbírálásánál az alapul szolgáló ügyletet ritkán lehet figyelmen kívül hagyni, bármennyire szereti is hangoztatni az elmélet a váltókövetelés teljesen elvont természetét.

⁴⁾ A németek az olyan váltót, melyen a fizetési helyen megjelölt külön közeg útján történik a fizetés, *ál-telepített váltónak* vagy *Zahlstellenwechselnek* hívják. Müller-Erzbach i. m. II. köt. 456. old.

lájára is kibocsátható. A bizományi váltóból eredő jogviszonyokat azonban az U. V. sem szabályozza. Az ilyen váltó célja néha csak az, hogy a kibocsátó neve titokban maradjon, de kölcsönös tartozások és követelések költségmentes kiegyenlítésére is szolgálhat. (Lsd. alább 14. §. b) 10. jegyz.)

5. *Rektaváltó*, melyben a kibocsátó a váltó forgatását kifejezetten megtiltja. (V. T. 8. §., U. V. 10. §.)

6. *Óvatolt váltó*, melyet elfogadás vagy fizetés hiánya miatt megóvatoltak.

7. *Mulasztásos* (praejudikált) *váltó*, melynél az óvás felvételét, bár az előzők nem engedték el, elmulasztották s azért visszkereset megindítására többé nem alkalmas. Az (U. V. 53. §. 3. bek.) a lejáratától számított 30 napon túl tartó erőhatalom esetén óvás felvételét nem kívánja.

8. *Elévült váltó*, melynek alapján váltókereset többé nem indítható.

9. *Elveszett vagy megsemmisült váltó*. Utolsó tulajdonosa annak bírói megsemmisítését kérheti, mely esetben a váltó kifizetése az elfogadótól a bírói határozat alapján a váltó nélkül is követelhető. (V. T. 77—80., U. V. 100—103. §§.)

10. *Hamis váltó*, melyen az aláírások nem valódiak vagy az eredeti aláírásokat arra nem jogosult személy oly módon változtatta meg, hogy az más neve gyanánt tűnjék fel.

11. *Hamisított váltó*, melynek tartalma jogosulatlan változást szenvedett.

12. *Kamatozó váltó*. Az U. V. 5-ik §-a szerint a

megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre fizetendő váltóban a kibocsátó kamatot köthet ki.

13. *Részletváltó*. Egymást követő több lejáratról kiállított váltó. A legtöbb váltójog érvénytelennek tekinti. Az angol-amerikai jog ellenben kifejezetten, míg a francia-belga jog hallgatólagosan ismeri el.⁵⁾

14. *Sola-váltó*. Az idegen váltó kibocsátója által több egyenlő példányban kiállított váltó első példánya a V. T. 70-ik §-a (U. V. 63. §.) értelmében a szövegben első, a további példányok másod, harmad, negyed stb. váltónak nevezendők. Ezzel szemben a saját váltót mindig csak egy példányban állítják ki s rendszerint ezt hívják sola-váltónak, míg a többszörözött idegen váltó első példányát prima-váltónak nevezik, de ha az idegen váltó csupán egy példányban van kiállítva, szokásos azt is sola-váltónak mondani.

15. *Határozott napra szóló váltó*.

16. *Látra vagy megtekintésre szóló váltó*.

17. *Lát vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó*.

18. *Kelet után bizonyos időre szóló váltó*.

19. *Vásári váltó*, mely a fizetés helyén tartandó vásár idején esedékes.

20. *Viszontváltó vagy visszváltó* látra szóló s a visszkeresett lakóhelyére intézett váltó, melynek ki-

⁵⁾ Jogilag a részletváltó több váltóösszegekről szóló váltónak tekinthető, mely összegek különböző időben esedékesek, de egy papíron kiállított több egyenlő s csupán a lejáratra nézve különböző váltónak is minősíthető. A régebbi német jog szintén elismerte. V. ö. Meyer i. m. 80. old.

bocsátója a visszkereső, intézvényezettje a visszkeresett előző, összege pedig a visszkereseti összeg és járuléka. (V. T. 53. §., U. V. 51. §.)

II. A második csoport fajtái:

1. *Aru váltó*, melynél a teljesítés tárgya nem pénz, hanem áru. (Lsd. 1. §. 1. jegyz.)

2. *Üres* (bianco vagy blanco) másképp *kitöltetlen váltó*, melyen szándékosan nincsenek az összes kellemek kitöltve, hanem többnyire csak a kibocsátó vagy az elfogadó, esetleg mindkettő aláírását tartalmazza.

3. *Fedezeti váltó*, melyet a váltóbirtokos csak akkor érvényesíthet, ha az adós valamely kötelezettségének eleget nem tesz. Másképp biztosítéki váltónak is hívják.

4. *Száraz váltó* (cambia sicca vagy c. con la ricorsa) az uzsora kamatokat s esetleg egyéb költségeket is magában foglaló váltó. A régi magyar jog a kiállítás helyén fizetendő váltót is így nevezte. Hasonlóképp a német jog. De száraz váltónak a saját váltót is szokás volt nevezni, mivel az ilyen váltó a tengerentúli forgalomba nem került.

5. *Pince-váltó*, mely nem létező személyek aláírásával van ellátva s a készítő valódi forgatmányával jogtalan vagyoni előny céljából (csalás) kerül forgalomba.

6. *Szivességi váltó*, melyben tisztán szolgáltat-készségből tett váltókötelezettségi nyilatkozat fordul elő.

7. *Külföldre szóló váltó* vagy *devise* (devisa),

ellentétben a belföldön fizetendő s kiállított belföldi váltóval.

8. *Szokásra szóló* vagy máskép *uso-váltó*, melynek lejáratí idejét a szokás állapítja meg. Az 1840. évi XV. t.-c. 96-ik §-a értelmében ez lát után 14 napot jelentett. De volt a szokás felére (mezzo uso) vagy többszörös szokásra szóló váltó is. Jelenlegi jogunk már nem ismeri. Külföldön is mind ritkább, bár még elég gyakori.⁶⁾

9. *Helyi és helykülönbség melletti váltó* (Platzwechsel és Distanzwechsel) a szerint hogy a kiállítás helyén vagy attól földrajzilag különböző helyen fizetendő.

10. *Effektív valutájú és értékváltó* a szerint, hogy a váltóban megjelölt pénzben fizetendő vagy pedig annak megfelelő egyenértékben, de más pénznemben is fizethető.

11. *Bankszerű váltó*, mely annyi és olyan aláírással vagy aláírásokkal van ellátva, hogy tekintélyesebb bankok leszámítolásra elfogadják.

12. *Meghosszabbított* (prolongált) *váltó*, melyet a lejáratkor nem fizetnek ki, hanem helyébe rendesen az újabb kamatokkal növekedett váltó lép. Nem ide tartoznak a moratóriumos váltók, melyeknek nem le-

⁶⁾ Ismeri a belga, bolíviai, chilei, columbiai, sz. domingói, francia, görög, haitíi, holland, hondurasi, luxemburgi, monacói, nicaraguai, spanyol és SHS-szerb jog. Az uso ideje 15 naptól 90 napig terjed. A chilei és columbiai jog szerint ideje meg, sincs határozva részletesebben. Trumpler-Zybell i. m. 43. old.

járatí, hanem beváltási idejét háború, gazdasági válságok vagy háború idején a törvény kitolja.

13. *Felmondásos váltó* (Kündigungswechsel), mely a felmondási időre esedékes. Néha a megtekintésre fizetendő váltót értik alatta.

14. *Határidő váltó*, mely meghatározott időn belül fizetendő ki. Mivel a váltókövetelés határozottságával ellenkezik, rendszerint kellékhányos váltó számba megy.

15. *Rövid lejáratú váltó*, melynek fizetési határideje 6 hónapnál, külföldön kibocsátott váltónál 12 hónapnál nem későbbben következik be és *hosszú lejáratú váltó*, mely 6, illetve 12 hónapon túl fizetendő. (901/1925. P. M. sz. rendelet 2-ik §-a.) A keresk. forgalomban rövid lejáratúnak az 5—30 napos, hosszú lejáratúnak a 3 hónapon túl lejáró váltót szokás tekinteni.

16. *Illetékmentes váltó*, mely a magyar jog szerint kétféle lehet: 1. a m. kir. felülvizsgáló és kiegyenlítő hivatal rendezése alá eső tartozásokra vonatkozó egyezség céljából átadott váltó és 2. a vámhitel biztosítása végett az államkincstárnak átadott váltó. Az illetékmentesség azonban csak addig tart, míg a váltókat más célra fel nem használják.⁷⁾

17. *Inkasszó váltó*, melyet a kibocsátó követelése fejében intéz adósára. Ez azonban rendszerint csak az utóbbi előleges beleegyezése mellett történ-

⁷⁾ Pethő-Andreánszky i. m. 126. old.

hetik. A viszontváltó is inkasszó váltó, de ennél az adós megkérdezése nem szükséges.

18. *Diszhonorált váltó*, melyet sem az intézvényszerzett, sem a szükségbeli utalványozott, sem névébecsülő nem fogad el vagy senki sem fizet ki s ez okból árt a kibocsátó hitelének vagy üzleti jó hírnevének.

19. *Elfogadásra nem szánt váltó*, melyet az intézvényszerzetnél bemutatni nem lehet.

Ez a felsorolás nem kimerítő, de a nem említett fajok különösebb jelentőséggel nem bírnak. Azonban a felsoroltak nagy változatossága is mutatja a váltónak a gazdasági életben való sokoldalú szerepét és jelentőségét.

4. §. A váltó történeti kifejlődése

A mai értelemben vett váltó eredete a középkorig (X. XI. század) nyúlik vissza.¹⁾ Előfutárai azonban a váltónak már az ó-korban megtalálhatók, főképp a görög jogban *syngraphia* és *chriographarium* debi-

¹⁾ A váltó történetének kutatói főleg a németek, a franciák és az olaszok. A váltó történeti fejlődésével foglalkozó nagy számu munkák sorából a következőket emeljük ki: Martens G. F. Versuch einer historischen Entwicklung des wahren Ursprungs des Wechselrechts. Göttingen. 1797. Weber: Ricerche sull' origine e sulla natura del contratto di cambio Venezia. 1819. Frémery A.: Études de droit commercial. Paris. 1833. Biener Fr. A.: Abhandlungen aus dem Gebiete der Rechtsgeschichte. Leipzig. 1846. II. (Historische Erörterung über den Ursprung und den Begriff des Wechsels) és Wechselrechtliche Abhandlungen. Leipzig. 1859 Arenz K.: Über Ursprung und Entwicklung des Wechsels. Leipzig. 1855. Neumann M.: Geschichte des Wechsels im Hansagebiete. Erlangen. 1863. Marghieri A.: Sviluppo

tum elnevezés alatt ismert adóslevelekben, valamint az ó-egyptomi jog hasonló kötelezvényeiben, melyek azokat a célokat is szolgálták mint a mai váltókártyák. Mindazonáltal az az eltérés, mely ma a váltót egyelőre értékpapíroktól elhatárolja, az ó-korban még nem észlelhető s ugyanez mondható az egyptomi vagy arab jog ősrégi egyéb okiratairól, melyekben egyesülve a váltó kezdetleges alakját felfedezni vélték. Éppen ezért a váltó történetét csak attól kezdve kísérjük további fejlődésében, midőn a mai értelemben vett minőségében és szerepében jelentkezik. Ez pedig az a kor, midőn Felső-Olaszország a világkereskedelelem terén a vezetést magához ragadta, azaz a X. század utáni idők, melyek a kereskedelem fokozatos növekedésénél egyre szükségesebbekké tették a tar-

dell istituto cambiario. (A Thöl-féle német keresk. jognak a váltójogot tárgyzó olasz fordítása II. kötetében) Napoli. 1876. Endemann W.: Handbuch des deutschen Handels-, See- und Wechselrechts. Leipzig. 1884. (10—38. old.) Lehmann H. O.: Lehrbuch des deutschen Wechselrechts. Stuttgart. 1886. (5. §.) Goldschmidt L.: Universalgeschichte des Handelsrechts. Stuttgart. 1891. (383—465. old.) Huvelin: Essai historique sur le droit des marchés et des foires. Paris. 1897. Grasshof: Das Wechselrecht der Araber. Berlin. 1899. Huvelin: Les travaux récents sur l'histoire de la lettre de change az Annales de droit commercial 1901. évf.-ban. Lattes A.: Nuovi documenti per la storia del commercio e del diritto genovese. Firenze. 1910. és Sulle cambiali presso i Genovesi a Rivista del diritto commerciale 1915. évf.-ban. Lsd. továbbá Hartmann i. m. 5 s köv. old. Grünhut i. m. 20—205. old. Müller- Erzbach i. m. II. köt. 493 s köv. old. Nálunk Karvassy: Váltójogtan 5 s köv. old. Dégen: A váltó történelme. (I—IV. fejelet) Apáthy: Váltójog 1 s köv. old. Mutschenbacher: Váltójog 18 s köv. old. Plósz i. m. 6 s köv. old. Nagy F.: Váltójog 74 s köv. old. Kuncz i. m. II. köt. 173 s köv. old.

tozások és követelések minél egyszerűbb és biztosabb kiegyenlítésének s általában a hitelügyletek gyors lebonyolításának lehetőségét, ami a középkorban különös fontossággal bírt, midőn nemcsak a hiányos közbiztonsági és közlekedési viszonyok tették nagyon nehézé a pénzforgalmat, hanem a fizetési eszköz gyanánt majdnem kizárólag használt ércpénz sokfélesége, valamint a pénzkiviteli tilalmak is bénítólag hatottak, mert a nagyszámú apró államok, melyeknek területe olykor csupán egy városra szorítkozott, pénzügyi okokból vagy államfelségük tekintélyének megővése céljából különböző valutákkal bírtak, melyeknek a kereskedelem fejlődésével egyre sűrűbbé váló átváltása mind hatalmasabb üzletgá izmosodott. Ezek a viszonyok hozták azután létre gyakorlati megoldásként a váltót.

A pénzt ugyanis, midőn valaki idegen pénzre szorult, hogy azzal külföldön bevásárlásainál fizetéseket teljesíthessen vagy pedig ottani tartozásait kiegyenlíthesse, mint árut adás-vétel tárgyának tekintették. Ezzel a külföldi pénzadási, illetve pénzváltási művelettel a középkorban a „*campsores*“-nak nevezett pénzváltók,²⁾ illetve bankárok foglalkoztak. A pénz egyszerű átváltását *cambium locale* vagy *manuale*-nak, a megbízó külföldi fizetésének teljesi-

²⁾ Scaccia Zsigmond olasz író, kinek 1618-ban Rómában jelent meg „*Tractatus de commerciis et cambio*” című híres keresk. és váltójogi munkája, azt írja: „*Campsores vocantur ii, qui paratas habent pecunias ad permutandum... dicuntur campsores a verbo antiquo, campso, camsus, quod hodie dicimus cambio vel permutato...*” Id. Hartmann i. m. 11. old. 4 jegyz.

tését pedig cambium trajectitium-nak nevezték. Ez az utóbbi elnevezés azt a szerződést is jelentette, amikor valaki készpénzért olyan összeget vásárolt, melyet az eladó nem helyben, hanem máshol bocsátott a vevő rendelkezésére. A vételár természetesen mindig valamivel nagyobb volt mint az ellenérték, mivel a campsor saját nyereségén kívül felszámította a szállítás veszélyét és költségeit is, mely az akkori viszonyok közt mindig bizonyos kockázattal járt, amit *cambium ad risicum maris et gentum*-nak is vagy *cambium salvum in terra*-nak nevezték.³⁾

Bár az ó-kor a váltót még nem ismerte, annyira kétségtelen, hogy a pénz átutalásának szüksége már a rómaiak idejében is fennforgott, kik ilyen esetben a „cautio”-nak nevezett okiratot állították ki, mely a pénzt átutalni kívánó és a bankár (argentarius) között létrejött szerződés bizonyítéka gyanánt szerepelt. A pénzszállítás veszélyét a megbízó viselte, kinek a bankár a cautio kiállításával egyidejűleg két értesítő levelet is adott át. Az egyikben a bankár, kit mensuariusnak vagy collybistának is neveztek, felhívta a fizetés kikötött helyén lakó megbízottját, kivel üzleti összeköttetésben állott, hogy a fizetést az e

³⁾ A pénzátutalások kezdetben a tengeri kölcsönök alakjában fordultak elő, midőn a szállítás veszélyét az átutaló viselte, de viszont magas kamatokat kapott, ezt nevezték „cambium ad risicum maris”-nek. A kereskedelem fejlődésével azonban a bankár vállalta magára a küldés veszélyét, ha az nem is a tengeren történt, ez volt a „cambium salvum in terra”, mely már a váltó önállósulását s a tengeri kölcsönügylettől való teljes elválását mutatja. V. ö. Goldschmidt i. m. 413. old. és Plósz i. m. 10. old.

végből nála jelentkezőnél majd teljesítse, a másikat pedig a megbízó annak címére küldte el, kinek a pénz felvétele végett ezzel magát igazolnia kellett. A forgalom növekedésével, de ez már a középkor idejére esik, a pénz effektív elküldését mellőzték, mert a most említett ú. n. *literae trajectitiae* azt feleslegessé tette. Sőt hova-tovább a *cautio* kiállítását is szükségtelennek tartották s az átutalást végző bankár mindössze egy levelet állított ki, melyet a megbízó vett kézhez. A megbízónak átadott levél ugyanis nemcsak elismerte a pénz átvételét, hanem annak fejében más helyen való fizetést is ígért. Ezt azután a megbízó vagy magával vitte s a fizetés helyén a bankár megbízottjának bemutatta, kitől az összeget megkapta vagy pedig a levelet annak küldte el, kinek tartozott s ki a levélben a pénz átvételére fel lett jogosítva. Ezzel azonban a váltó meg lett teremtve és pedig először az u. n. saját váltó alakjában, mely mint a váltó ősz-formája csak lassanként alakult át idegen váltóvá, hol már nem maga a bankár tett saját személyében fizetési ígéretet, hanem arra üzletbarátját hívta fel. Mivel az idegen pénz áru gyanánt szerepelt, ezt az ügyletet úgy tekintették, mint ha a megbízó a helyi forgalomban érvényes pénzével — *pecunia praesens* — a fizetés, illetve felhasználás helyén rendelkezésre álló pénzt — *pecunia absens*-t — vásárolt volna. (*Emptio vel commutatio pecuniae absentis vel futurae pro pecunia praesenti.*) Ezt hívták *cambium per litteras* (levél útján való) vagy *cambium impurum*-nak (nem tiszta pénzváltás),

ellentétben a valóságos azonnali pénzváltással (*cam-bium purum*).⁴⁾

A középkori olasz jogban ennek a levélnek kiállítására közjegyző előtt történt s ennek köszönhetjük, hogy a középkori váltók szövegét ismerjük. Napjainkig fennmaradt ugyanis *Scriba János* genovai közjegyzőnek régi közjegyzői okiratok tartalmának lényegesebb részeit magában foglaló „*Notularium*“-a, melynek első bejegyzései 1155-ben kezdődnek (1155—1164). A ma ismert legrégebbi váltók tehát a XII. századból valók.⁵⁾ A legrégebbi 1243-ban kelt.⁶⁾ Sok

⁴⁾ Ezeket a váltókat *de platea ad plateam* (városról városra szóló) váltóknak (*c. platearum*) is nevezik később, szemben az u. n. vásári váltókkal.

⁵⁾ A váltók szövege kezdetben még igen terjedelmes. Így pl. az 1156 június 8-án kelt egyik legrégebbi váltó a következőleg hangzik: „Mi az udvarból való Amigonus, Rajmond és Ribaldus fivérek átveszünk tőled Boletus Riboldustól 115 fontot, mely összegből ígérjük, hogy neked vagy megbízottadnak személyesen vagy küldöncünk útján át fogunk adni 460 perperust helyes súly szerint egy hónap múlva a konstantinápolyi császári udvarba való megérkezésünk után, vagy pedig ott, hol az udvar tartózkodni fog vagy a hol a hadigályák személyzetének kiadják a zsoldot, s neked magadnak, ha velünk jönnél, a fentebb megnevezettek sorrendjében adni fogunk 40 perperust, azzal a kikötéssel, hogy nem vagy köteles velünk lenni, midőn az udvarnál leszünk, ha pedig nem mennénk el a császár udvarába vagy ha nem kapjuk meg illetményeinket, megfizetjük neked vagy megbízottadnak az összes perperusokat a legközelebbi Mindszentek napjáig vagy személyesen vagy küldöncünk által és ha nem fizetnénk neked a szerint, mint az fentebb olvasható, ettől kezdve a legközelebbi augusztus elsejéig minden perperus fejében 10 solidus pénzt fizetünk minden veszély nélkül és ha ezt nem tesszük, kötelezzük magunkat arra, hogy neked jogosított félnek mindenki a saját része fejében dupla birságot fog fizetni.” E szöveg után még több különböző biztosítéki záradék következett. Lsd. Goldschmid i. m. 420. old.

⁶⁾ Lehmann K. i. m. 595. old. 3. jegyz. Egyesek szerint még

váltó szövege maradt meg Giraud Almaric marseille-i közjegyzőnek „Minutes”-jében (1247—1248) is.

A közjegyzői okirat mellett külön fizetési felhívásnak kiállítása a XIII. század közepe tájától kezd szokásba jönni. Eleinte ugyanis a campsor magában az okiratban tett ígéretet arra, hogy a megjelölt helyen személyesen vagy pedig ottani üzleti barátja által fog fizetni a megbízónak vagy ez utóbbi által feljogosítottnak. (Solvere promitto per me vel per nuntium meum tibi vel nuntio tuo.) Később azonban egy másik okiratot: az u. n. „lettera di pagamento”-t vagy „tracta”-t is állítottak ki, melyben a bankár külföldi megbízottját, kivel összeköttetésben állt, a fizetés teljesítésére utasította. Ez a megbízó lezárva s pecséttel ellátva kapta kézhez. Ha a campsornak olyan helyen kellett fizetnie, mellyel üzleti viszonyban nem állott, akkor olyan helybeli campsor közreműködését vette igénybe, kinek a szükséges összeköttetése megvolt s az ennek fizetett közvetítési díj felszámítása ellenében vállalkozott a teljesítésre, a váltói forgalom növekedésével azonban a nagyobb vásárpiacon létesített fióktelepek útján idegen segítség igénybevétele nélkül is lehetett bárhová utalványozni, mert a vásárok helyén működő fióktelepek is rendszerint bárhol képesek voltak fizetni,

régibb váltók is maradtak volna fenn. *Schaube A.*: Anfänge der Tratte c. értekezésében (Goldschmidt f. Z. 43. k. Neue Folge 28. köt. 51. old.) kiemeli, hogy még a XII. század második s a XIII. század első feléből származó okiratok további bűvárlatára van szükség, hogy a váltó keletkezésére nézve teljes fény derüljön.

mire igen kiterjedt fogalmuk alapján tudtak vállalkozni.

Ebben az ügyletben négy résztvevő volt: 1. a bankár vagy campsor (*traente*), 2. a megbízó (*remittens*), 3. a váltó bemutatója (*praesentans*) és 4. a kifizetést eszközlő személy (*commandatorius*).

A középkori olasz jog a váltót nem tartotta az alapügylettől független kötelezettséget megállapító okiratnak, sőt kellékeit sem írta szigorúan elő, hanem pusztá bizonyítási eszköznek tekintette. A campsor felelősségre vonása sem a „*lettera di pagamento*”, hanem a közjegyzői okiratban elvállalt kötelezettsége alapján történt. Minthogy azonban a campsor, ha a váltóban a valuta átvételét elismerte, hovatovább már ezen az alapon is felelős lett, lassanként feleslegesnek tartották az ügylet külön közjegyzői okiratba való foglalását s megelégedtek azzal a levéllel, melyben a bankár a pénz átvételének elismerése mellett felhívást intézett a fizetésre, ami annyi-
val is könnyebben lett általános szokássá, mivel a közokirat kiállításával járó nyög és költség a forgalomra különben is bénítólag hatott.

Így jöhetett létre az önálló váltó, melynek már a XIV. századtól kezdve a kereskedelmi bíróságok előtt teljes bizonyító erőt tulajdonítottak s gyors behajthatóságát is biztosították. A saját váltó pedig talaját veszelve egyre ritkábbá lesz, amit az is elősegített, hogy az uzsora kölcsönök palástolására szolgáló eszköznek tekintették, mely ellen az Egyház

kérlelhetetlen szigorral lépett fel. Viszont egyre általánosabbá lett a campsor által az idegen váltó alakjában egyoldalúlag kiállított „lettera di pagamanto” használata, melynek pusztá kibocsátását elegendő jogalapul tekintették, hogy a campsort felelősségre lehessen vonni. Ez csak hamar jogszokássá, majd általános érvényű jogszabállyá jegecesedett.

Ennek az elvnek győzelemre jutása jelenti tulajdonképen a váltónak a hozzá hasonló értékpapíroktól való éles elhatárolását s ettől kezdve lehet olyan új típusú adóslevél létrejöttéről beszélni, mely önálló jogi szabályozást igényelt.

A campsorok üzleti összeköttetések s fokozatosan megszerzett kiváltságaik alapján a középkori váltóüzletet lassanként teljesen magukhoz kaparították, ami nagy előnyt jelentett számukra, mert az új értékpapír egyszerűsége s gyakorlatiassága folytán gyorsan elterjedt egész Európában, elsősorban a francia és német tengeri kikötőkben és vásártartó helyeken. Itt bonyolódott le ugyanis a középkori kereskedelmi forgalomnak zöme s itt nyílt legtágabb tere a váltó elterjedésének is. Az egyes vidékek, városok vagy tartományok campsorai külön testületekbe tömörültek, melyek élén az u. n. „consulok” álltak s az összes egy nemzetbeli ilyen corporatiók vezetője az u. n. „capitaneus” volt, kinek tekintélye a pénzváltói üzlet fejlődésével párhuzamosan mindjobban növekedett s akivel maguk a fejedelmek és államfők is kénytelenek voltak szerződéseket kötni, hogy országaik területén a kereskedelmi forgalommal

járó előnyökben részesedhessenek vagy könnyebben kölcsönökhöz juthassanak.

Észak- és Dél-Európa közt főként Brabant, Flandria, a Champagne, Brie grófság és Ile de France területén megtartott vásárokon cserélődtek ki az áruk s Bar-sur-Aube, Troyes, Provins, Lagny és Nîmes városok váltak különösen híresekké vásáraikról. A XV—XVII. században évenként négyszer megtartott s mindig 1—1 hónapig tartó lyoni vásárok, hol a XIV. század második felétől kezdve firenzei bankárok nyertek bankok létesítésére engedélyt és szabadságot, a XVI. század első felében Besançonban létesített váltó-vásár, Németországban főképp Augsburg, Köln, Ulm, Mainz és Nürnberg stb. tűntek ki nagy forgalmukkal. E vásárok jelentősége a középkorban oly nagy volt, hogy a váltó lejáratí napja mindig valamely vásár napjára lett kitűzve s az u. n. „vásári váltók” (*cambium nundinalium*, vel *feriarum*) voltak a váltó rendes — *cambium regulare* — alakjai,⁷⁾ melyeket a bankárok külön e célra vezetett könyvekben tartottak nyilván. A vásári váltókat rendszerint a vásár első napján kellett elfogadás végett bemutatni. Az elfogadás szóban vagy írásban

⁷⁾ A vásári váltók háromfélék voltak: 1. nem vásárhelyről a vásárra intézettek, melyek a vásár megkezdésekor elfogadandók voltak s mint ilyenek a vásári tartozások kiegyenlítésénél készpénz számba mentek, 2. a vásár helyéről nem vásárhelyre intézettek s 3. egy más vásárra forgatott váltók, mely két utóbbi váltónak árfolyamát a vásáron hivatalosan megállapították, lejáratukra nézve részint a városi statutumok, részint a szokás volt irányadó. V. ö. Dégen: A váltó történelme 80. old. Müller-Erbach i. m. 496. old.

történhetett s ebből fejlődött ki az elfogadásnak magára a váltóra való vezetése. A vásáron kívüli forgalomban szereplő váltókat (*cambia platearum*) kisebb jelentőségűeknek tekintették, sőt ezeknek szobeli elfogadása is meg volt engedve.⁸⁾

További haladást jelentett azon már a XIV. és XV. században észlelhető jelenség, hogy az elfogadói nyilatkozat önálló kötelezettséget vont maga után, mely végül általános érvényt nyert. Az eddig egységesnek tartott elfogadás és fizetés ténye tehát egymástól különböző váltócselekményekké váltak. A váltóüzlettel foglalkozók kötelesek voltak a vásár alatt a váltókról jegyzéket vezetni s a vásár első hat napján a kezdetben rendszerint csak előszóval történt elfogadásokról nyilvántartást készíteni. Ugyancsak feljegyzés örököltette meg az elfogadás megtagadását vagy az elfogadás bizonytalanná válását is. A sajátkezű elfogadás csak a XVII. század második felében jött szokásba s ugyancsak a vásárokon kerülnek alkalmazásba közjegyző bevonásával az óvások, melyek azonban már a XVI. századtól kezdve intézményesekké váltak a váltójogban s több mint három évszázadon át megmaradnak eredeti alakjukban. Csupán a XIX. században merül fel az eszme, hogy az óvás egyszerűsítetté (postai óvás) sőt az intézményezettnek magára a váltóra írt egyszerű nyilatkozatával helyettesítetté, melynek további alakyszerűsége nincs mint hogy az záros határidőn belől

⁸⁾ Lehmann K. i. m. 595. old.

nyilvános lajstromba vezettessék. (Olasz K. T. 307. §. és E. 9-ik cikk.)

Figyelemre méltó továbbá a vásári váltójogban az, hogy a váltók kifizetése nem készpénzben, hanem u. n. „scontratio” útján történt, ami annnyival könnyebben mehetett végbe, mivel a váltók általában „scudo di marche”-ra, tehát azonos értékre szóltak s már ebben az időben lehetővé tették a modern clearing rendszer alapelveinek alkalmazását és nélkülözhetővé az ekkor még nem ismert forgatmányt, főképp attól az időtől kezdve, midőn az írásban való elfogadás a fizetésre biztosabb alapot teremtett.⁹⁾ A vásárokon működött kiváltságos jellegű bíróságok végül nemcsak a bírói gyakorlat kifejlődésére voltak üdvös hatással, hanem a váltóeljárás alapelveinek tisztázását is elősegítették.

A váltó forgalomképességét oly rendkívüli mértékben lehetővé tevő „forgatmány” intézménye csak a XVII. században alakult ki. Eleinte a rendeltvényes nem mindig maga mutatta be a váltót, hanem ezt az ú. n. „praesentans” által eszközölte, ki e célból a váltón szintén meg volt nevezve. Minthogy azonban ez utóbbi nem volt váltóbirtokos, a váltó továbbadása bizonyos nehézségekkel járt. Ezeknek kiküszöbölése végett jöttek a XVII. században arra a gondolatra, hogy a váltót az u. n. „rendeleti záradék”-kal állítsák ki, miután a forgatmány (girata), mely már a XVI. században gyakorlatba jött Olaszország-

⁹⁾ Müller-Erzbach i. m. 496. old

ban, kezdetleges alakja mellett nem elégítette ki a forgalom igényeit, mert nem bírt annak mai jogi hatásaival. A rendeletre szóló váltó lehetővé tette azt, hogy a praesentáns nem volt kénytelen a pénz felvételekor továbbra is külön meghatalmazást (procuratorium, németül „Willebrief“) felmutatni, mert az intézvényezett arra lett felhíva, hogy a névszerint megnevezett praesentánsnak vagy pedig annak, akit az megjelöl, (cui mandaverit vel praeceperit, olaszul *ò chi ordinera*) fizessen. Ennek folytán az a gyakorlat fejlődött ki, főkép Olaszországban, hogy a praesentáns a váltó alján előzetesen egy nyugtát állított ki s az intézvényezettet felhívta, hogy a nyugtatott váltóösszeget a praesentáns által kijelölt személy kezeihez fizesse le. Franciaországban nagyobb biztonság kedvéért ezt a nyugtát a váltó hátlapjára vezették. Ebből keletkezett a forgatmány (indossament) elnevezés.¹⁰⁾

De mivel kezdetben a praesentánsnak csak egy ízben volt joga a váltót forgatni (1607-iki Napol-i *pragmatica*) s akkor sem tulajdonjogi átruházó hatással, egyre szükségesebbé vált olyan megoldásra törekedni, mely a rendelvényes jogutódjának is lehetővé tegye azt, hogy a forgatmány által ne csak a váltó tulajdonjogát szerezhesse meg, hanem a váltó tulajdonjogi átruházó hatással bármennyiszer tovább is adhassa. Ez azonban a campsorok érdekeibe ütközött,

¹⁰⁾ V. ö. Grünhut i. m. I. köt. 90 old. Az *indossare* a középkori latin nyelvben a *chartae dorsum inscribere* — a papír hátsó lapjára való írást — jelentette.

kiknek számára minden követelésről mindig újabb váltó kiállítása jelentékeny anyagi előnyt, a már kiállított váltónak közbenjöttük nélkül való forgatása ellenben elmaradt hasznot jelentett.¹¹⁾ De szerencsére Franciaország s nyomában a többi állam is e kicsinyes magánérdeken túl tudta magát tenni s a váltó forgalmának elmozdítása céljából már a XIII. század óta a gyakorlat kezdte elismerni a többszöri forgatás jogosultságát, ami viszont szükségképen maga után vonta azt, hogy a váltó elfogadása mindig írásban történt, mert a váltó legelső birtokosa irányában tett szóbeli fizetési ígérettel a további váltóbirtokosok most már nem elégedhettek meg.

Ezek a reformok önként érthetőleg rendkívül kedvezően hatottak a váltó elterjedésére és lehetővé tették azt, hogy a váltó a mindennapi élet forgatagába is belekerüljön, mert átruházása könnyen és minden alakiség nélkül megtörténhetett s mivel szabálynak tekintették azt, hogy a váltó kifizetéseért a forgató is felelős, a váltó csakhamar igen kedvelt fizetési eszközzé vált. A vásároknak eddigi nagy jelentősége ugyan ennek következtében mindjobban csökkent, viszont azonban a váltó megkezdhette a modern gazdasági életben azt a fontos szerepet, melyet mai napig betölt.

¹¹⁾ Ez a haszon igen tekintélyes volt, amí kitűnik abból, hogy pl. Firenze város tanácsa 1420-ban kénytelen volt kimondani, hogy 25%-nál magasabb kamat nem szedhető. A magas költségek és uzsora kamatok miatt a campsorokat „*cani lombardi*”-nak nevezték. Hartmann i. m. 13. old.

A forgató önálló felelősségének nagy elve, mely a váltó visszkereseti előzőinek s korábbi birtokosainak személyéből támasztható kifogások figyelmen kívül hagyását, valamint a váltóban foglalt tartalomnak a mindenkori váltóbirtokos irányában való kizárólagosságát jelentette, mely tehát ezentúl egyedül volt irányadó a váltóbirtokos jogaira, végül arra vezetett, hogy az ú. n. „üres forgatmány” segélyével a váltó pusztá átadás útján is tulajdonost cserélhessen. Ezt mint a forgalmi élet jogos kívánalmát először a római róta (bíróság) ismerte el a XVII. sz. végén, de rövidesen magáévá tette a német jog is, bár általános elismerésére a partikuláris német váltórendszabályok nem mind voltak hajlandók. Azok a viták, melyek a váltókövetelés jogi természete felett már a XIV. század óta folytak, ismét megújultak. A forgatmányt a váltóra vezetett újabb intézvénynek minősítették s a forgató felelősségét az ebből keletkező kötelezettségekre alapították. Ez a jogi felfogás s egyéb nézetek nagyban hozzájárultak a váltókövetelés elvont természetének kialakulásához, de egyben ahhoz is, hogy a téves elméletek tisztultabb magyarázatoknak adva helyt, a váltó is egyre tökéletesebben tölthette be fontos rendeltetését.

5. §. A nemzeti váltójogok kialakulása

A váltó tulajdonságainál fogva hitelpapírnak és fizetési eszköznek egyaránt alkalmas. Eleinte azonban kizárólag az utóbbi célt szolgálta. Ezt a szerepét kezdetben közönséges levélalakban — legtöbb idegen

nyelvű elnevezés is innen ered — töltötte be, mely még a szokásos üdvözlő kifejezéseket sem nélkülözte. A középkor vallásos érzületét bizonyítják szövegének ebben az időben használatos kezdő szavai pl. az olasz váltónál: „*Al nome di Dio. Amen.*“ (Isten nevében.)¹⁾ és a záró szavak „*Addio*“ vagy „*Salute*“. A váltólevelet nyitottan adták át a tulajdonosnak és az intézvényezett nevét a borítóknak tekintett hátlapra írták.

A kibocsátó a megbizótól átvett összeget rendszerint azonnal el is juttatta az intézvényezetthez s ezért a váltó mint pusztá fizetési eszköz többnyire megtekintésre vagy igen rövid lejáratra volt kiállítva. Teljes bizonyossággal ugyan nem állítható, de valószínű, hogy eleinte kizárólag a saját váltót használták. Hogy mikor tértek át az idegen váltóra, azt a jogtörténeti kutatásoknak ez ideig még nem sikerült tisztázni, csupán annyi kétségtelen, hogy a mai értelemben vett jogi tulajdonságokkal bíró idegen váltóval már a XIII. század óta — az 1272-ik évtől kezdve — találkozunk. A váltó ebben a kezdetleges alakjában és felhasználási módjában külön szabályozást nem is igényelt s jogi elbírálásra egyedül a pénzváltók körében kifejlődött üzleti szokás volt irányadó, mely azután lassanként a városi statutu-

¹⁾ Volt középkori váltórendtartás, mely az Isten áldására való hivatkozást egyenesen előírta. Pl. egy 1511-iki közjegyzői rendtartás. Lásd Grünhut i. m. I. köt. 129. old. Az arab váltók szintén tartalmazznak ilyen kifejezéseket: Isten nevében, minden név közt a legjobbnak, nevében. Lásd Grasshof i. m. 57. old.

mokba, melyek megalkotásánál a korporációkba való tömörülése folytán szervezett és vagyoni erejénél fogva rendszerint igen befolyásos kereskedelmi testületek nagy szerepet játszottak, mindenkre kötelező jogszabály gyanánt került. Lényegükben ezek a szabályok a középkor váltópiacain egymástól nem különböztek s napjainkban, midőn a váltójog nemzetközi egyenlősítésére való törekvést jelentős vívmánynak tekintjük, tulajdonképen csak visszatérünk az egységes középkori váltójog célszerűnek bizonyult s a váltó forgalom érdekében már akkoriban egyedül helyesnek tartott álláspontjához.²⁾

A váltójogok differenciálódása akkor indult meg, midőn a rendeleti záradék és főkép a többszöri forgatás lehetősége a váltót egyre elterjedtebb hitel-papírrá tették, mely azután a pénzváltók egyeduralma alól is kivonta. A praesentánsnak szerepe ezzel megszűnt. A váltót többé nem csupán a kereskedők vehették igénybe, hanem bárki. Ez a magyarázata annak, hogy ettől kezdve az eddig szórványos váltórendszabályok csakhamar erősen megszorodnak, mert sok vitás kérdés támad s az önkormányzati joggal bíró városok és az államok egymásután kénytelenek szabályozni a váltójogot, mely azonban

²⁾ Megállapítja ezt a népszövetség felhívására készült szakértői jelentés is. „... il peut être important de constater que le droit de la lettre de change à son origine, a été un droit coutumier universel et que, dans le courant de l'histoire il est devenu un droit codifié portant le sceau des diverses nationalités.” Jitta J. előterjesztése a 19. jegyz.-ben említett jelentés 13. old.

igen huzamos ideig még mindig csak a kereskedői szokás recepciójában áll. Az első szabályozások részben önálló, részben más kérdéssel kapcsolatos váltóproblémákra vonatkoznak.

Ilyenek *Parma* (1228-ból), *Barcelona* (1271 és 1394-ből), *Venezia* (1272-ből), *Firenze* (1300-ból), *Avignon* (1326-ból), *Piacenza* (1336-ból), *Milano* (1341-ből), *Lucca* (1376-ból), *Cremona* (1388-ból) és *Brescia* (1429-ből) városok jogaiban s az 1438. évi sicíliai jogban találhatók s jöllehet már a XV. század elejétől kezdve Venezia és London közt igen élénk volt a váltóforgalom s általában a nemzetközi kereskedelem hatalmas méreteket ölt,³⁾ az első önálló és részletesebb váltójogi rendszabály megalkotása csupán a XVI. századra esik, midőn Bologna 1509-ben elkészíti a „*Statuta mercatorum*“-ot, mely 1550-ben átdolgozás alá kerül s V. Pius pápa 1569-ben szentesíti. Bolognának már 1454-ben volt egy 17 szakaszból álló váltószabályzata, de ez csak töredékes munka, mely nem igen emelkedik ki más városok hasonló statutumai sorából, holott az 1509-iki szabályzat nemcsak egész Olaszországban, hanem Franciaországban is elterjedt. Címe: „*Capitula emporii sive cambii realis in civitate Bononiae introductionem concernentia in 20 Art.*“

Az olaszországi váltóforgalomtól függetlenül, de egyidejűleg Aragóniában szintén terjedni kezd a váltó

³⁾ Lásd részletesen Goldschmidt i. m. 460—464. old. és 459. old. 160. jegyz.

használata és jogi szabályozása. Ezek a váltójogi statutumok az idegen váltót „*libranza*“ szóval jelölik meg, melynek az arab „*barâ*“ (kötelezvény) és „*vale*“ (utalvány) szavakból való összetétele arra enged következtetni, hogy a váltót a spanyolok az araboktól vették át, kiknek Grasshof szerint már a VIII. század óta volt váltójoguk. Grasshof igen valószínűnek tartja, hogy a keleti kereskedelmet lebonyolító olaszok a XI. s következő századokban szintén az araboknál ismerkedtek meg a váltóval s ez az oka annak, hogy a spanyolokkal és olaszokkal egyidejűleg üzleti összeköttetésben álló arabok (mórok) révén Európában éppen e két államban indul meg a váltó terjedése. E tényekre támaszkodva szerinte nagyon valószínű, hogy a váltó arab eredetű.⁴⁾

Második figyelemre méltó váltójogi szabályzat az antwerpeni costum 11 szakasza, melyeket 1570-ben bocsátottak ki s 1578, 1582 és 1608-ban újabban szövegeztek. Ezt követték az 1588-iki genoyai statutum, az 1619-iki sienai, az 1597-iki besançoni vásári rendtartás, az 1562—1648. évekből való Napoli-i pragmatikák, Németországban az 1603-iki hamburgi statutum, az 1621-iki leipzigi és hamburgi vásári rendelet és a nürnbergi váltórendtartás, mely második szövegezésben és kibővítve 1654-ben látott napvilágot; a bozeni vásári kiváltságok 1635, 1648 és 1663-ból, az 1665-iki augsburgi, az 1666-iki frankfurti, az 1682-iki leipzigi, az 1686-iki braunschweigi, az

⁴⁾ Lásd Grasshof i. m. 70. old.

1672-iki breslaui, az 1717-iki alsó-ausztriai az osztrák tartományok, Triest és Fiume számára 1720-ban kiadott stb. váltószabályzatok.

A középkori olasz váltójognak a XVII. század végéig vezető szerepe van Európában. Midőn azonban 1673 március havában a főbb kereskedelmi piacok meghallgatása után XIV. Lajos kiadta a váltójogot is szabályozó híres „*Ordonnance de commerce*“-ét,⁵⁾ melynek megszerkesztése főképp *Savary Jakab* francia kereskedő⁶⁾ érdeme, a francia jog kezd túlsúlyra vergődni, mikor pedig az 1808-iki „*Code de commerce*“ is átvette ezeket a szabályokat, Franciaország növekvő hatalma mind jobban diadalra jutatta a francia váltójogot, sőt olyan államok is elfogadták, melyekre a francia hatalom ki sem terjedt. Pl. Svájc némely kantonja, Románia, Görögország, a régi Szerbia, Spanyolország, Közép- és Dél-Amerika, bár ez utóbbiak inkább spanyol befolyásra stb.

A XIX. század közepén azonban a *Code de commerce*-nek hatalmas versenytársa támadt az 1847-ben Leipzigben megalkotott német váltórendtartásban, mely Németországban megelőzte a kereskedelmi jog kodifikációját. Németországnak a XV.

⁵⁾ Ennek figyelembe vételével írta meg *Dupuy de la Serra*: „*L'art des lettres de change suivant l'ordre des plus célèbres places de l'Europe*. Paris. 1693.” c. híres váltójogi művét s a XVIII. század nagy francia jogtudósa: *Pothier R. J.* „*Traité du contrat de société et du contrat de change*. Paris. 1763.” c. könyvét. V. ö. *Lacour i. m. I. k. 8. old.*

⁶⁾ Ezért „*Code Savary*“-nak is nevezték.

században erős lendületnek indult kereskedelme ugyanis szintén nem tudta nélkülözni a váltót. A főbb kereskedelmi gócpontok tehát sorban alkotják meg váltójogaikat. Kezdetben olasz és francia hatás alatt állnak, de *Phoonsen: Wissel-Styl tot Amsterdam* (első kiadásának éve ismeretlen, a második 1677-ben jelent meg Rotterdamban) c. munkájában már utat tör az önálló germán jogi felfogás s *Königk, Franck, Heineccius, Büsch, Sieveking* stb. munkássága nyomán megindult a német váltójog fejlődése. Váltóüzlettel kezdetben leginkább az északnémet városok nagy bankházai foglalkoztak, melyek azonban fokozatosan teljesen kiszorították az e téren eddig monopóliumot gyakorló olaszokat s ennek következtében a német váltószabályzatok is egymásután jelennek meg. Ezeknek a tartományi és városi váltórendtartásoknak száma a kereskedelem fejlődésével végül annyira megnövekszik, hogy 1843-ban már 56 különböző váltójogi szabály volt érvényes német területen, ami természetesen bénítólag hatott a forgalomra. Az akkor még nem egységes német állam egyes részeit csak a vámegyesület tömörítette össze, melynek egy 1846-ban tartott gyűlésén, mely alkalmul szolgált a németiséget közösen érdeklő ügyek tárgyalására is, Württemberg képviselőjének indítványára a tarthatatlanná vált helyzet megszüntetése végett elhatározták az egységes német váltójog megalkotását. A Bischoff-féle porosz javaslat megvitatására Leipzigben, a legjelentősebb német váltópiacon és vásárhelyen, 1847 október 20-ikára egybehívott értekez-

leten az érdekelt kereskedelmi körök képviselőin kívül többek közt oly kiváló jogászok, mint *Einert Károly*, *Thöl Henrik* és *Liebe Frigyes* vettek részt. A konferencia 35 ülésen még ugyanazon év december 9-én elkészült feladatával s 100 §-ból álló javaslatát a Frankfurt am Mainban székelő alkotmányozó nemzetgyűlés törvényerőre is emelte. Mivel azonban a tervezett német egység 1848-ban a felmerült akadályok folytán még sem valósult meg, az egyes német államok s városok egyenként iktatták törvényeik sorába s ilykép az új váltójog egész Németország területén a német összetartás bizonyítéka gyanánt mégis uralomra jutott.

Ezt az általános német váltórendszabályt (*Allgemeine deutsche Wechselordnung*) mint kiváló jogász alkotási modernsége s egyéb jelessége következtében csakhamar igen sok állam vette át, többek közt mindjárt 1850-ben Ausztria, 1876-ban pedig csekély változtatással Magyarország is recipiálta.⁷⁾

A világkereskedelemben a XVIII. század vége óta mind nagyobb szerepet játszó Anglia, az észak-

⁷⁾ A megszűnt Osztrák-Magyar monarchia ú. n. „utód-államai”-nak jogára nézve a cseh-szlovák váltójogot illetőleg lásd *Singer* (J.) *Das in der Slovakei geltende Recht*. Prag, 1925. I., II., a lengyel állam váltójogára *Wróblewski* (St.) *Polskie prawo wekslowe*. Krakov; a jugoszláv váltójogra *Cimič* (E.) *Mjenično pravo u Kraljevini SHS*. Zagreb. A románok által megszállt magyar területen a V. T. maradt érvényben. A lengyelországban 1925 január 1-én életbe lépett 11 §-ból álló új V. T. a hágai E.-n alapul. (Lásd *Das Wechsel und Scheckrecht für die Republik Polen*. (Dziennik Ustaw. No. 100. 21. Nov. 1924.)

amerikai Egyesült Államok és óriási kiterjedésű gyarmataik azonban sem az olasz, illetve francia, sem pedig a német váltójogot nem fogadták el, hanem nagyobbrészt szokásjogon nyugvó szabályaikkal éltek, melyeket Anglia mindössze 1882-ben kodifikált. (Bills of Exchange Act. 1882. aug. 18. 45 & 46 Vict. Címe: An Act to codify the law relating to Bills of Exchange, Cheques, and Promissory Notes. 100 §§.) Az északamerikai Egyesült Államok közül húszban 1896 óta a rendeleti és bemutatóra szóló papírokat (köztük a váltót és a csekket is) szabályozó „*The negotiable Instruments Laws*” érvényes, a többiekben lényegileg az angol „*Common law*” hatályos.⁸⁾

6. §. Törekvések a nemzetközi váltójog megteremtésére

Századunkban a világ összes államai a francia, a német vagy az angol-amerikai váltójogok követői. Legelterjedtebbnek a német váltójog¹⁾ mondható.

⁸⁾ A világ összes államainak érvényes váltójogait a Borchartt Oszkár által alapított monumentális „*Die Handelsgesetze des Erdballs*” című gyűjtemény tartalmazza, mely Daehnhardt Henrik, Dove Henrik, Goldschmidt Szigfrid, Hillebrand Henrik, Klibanski Henrik, Kohler Arthur és József, Maas György, Trumpler János és Wieland Félix szerkesztésében jelent meg (R. v. Decker's Verlag. Berlin.) s a törvények eredeti és német nyelvű szövegeit közli. A váltótörvényeken kívül, melyek legtöbb államnak kereskedelmi jogában nyertek szabályozást, a keresk., csőd- és tengeri jogokat is magában foglalja.

¹⁾ A német váltórendszabályt nyolc későbbi szakasz, az ú. n. „Nürnbergi novella” egészítik ki, melyeket a Nürnbergben székelő keresk. jogot kodifikáló értekezlet dolgozott ki s 1861—65 közt Ausztria kivételével minden német állam magáévá tett.

Területileg ugyan két ellenlábasra felülmúlja, de mivel ezek uralmának jelentékeny része a kevésbé művelődött gyarmatokra esik, ellenben a német jogot majdnem kivétel nélkül a legelőhaladottabb államok tették magukévá, a német váltójog uralmi fölénye kétségtelenül megállapítható.²⁾

A kereskedelem szédítő arányu fejlődése, az államok egymásra való utaltsága, mit legjobban a világháborút követő gazdasági válságok igazoltak, melyek

²⁾ Meyer (i. m. I. köt. 25. old.) 1909-ben a francia csoport területét 31,767.447½ négyzetkilométerre teszi 274,842.106 lakossal, a németét 33,390.868 négyzet km.-re 392,509.896 lakossal s végül az angol-amerikaiét 41,765.986 négyzet km.-re 489,556.164 lakossal. Az 1914-ben kitört világháborút követő békeszerződések ugyan bizonyos eltolódásokat idéztek elő a német csoport hátrányára, de ez jelentékenynek nem mondható. A békeszerződések az ú. n. utódállamok váltójogában is aránylag szintén csekély változást idéztek elő.

A hágai konferencia idején a *francia* csoporthoz a következő 35 állam tartozott Argentína, Belgium, Bolivia, Brazília, Chile, Columbia, Cyprus, San-Domingó, Ecuador, Egyiptom, Sudán nélkül, Franciaország, Görögország, Guatemala, Haiti, Hollandia, Honduras, Kréta, Kuba, Luxemburg, Malta, Mauritius, Mexico, Monaco, Nicaragua, Oroszlengyelország, Panama, Paraguay, Phillippinák, Puerto-Rico, Samos, a Seychelles szigetek, Spanyolország, Szerbia, Törökország, Uruguay; a *német* csoporthoz a következő 18 állam: Ausztria, Bulgária, Dánia, Japán, Lichtenstein, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Peru, Portugál, Románia, Salvador, San-Marino, Svájc, Svédország, Venezuela; végül az *angol-amerikai* csoporthoz Anglia, az amerikai Egyesült Államok, Costa-Rica, Liberia és Sudán.

A háború utáni új államalakulatok (Eszet és Lettország, Litvánia, Lengyelország, Finnország, Jugoszlávia, Cseh-Szlovákia) általában hajlandóknak mutatkoztak egy újabb konferencián való részvételre, de némelyikök pl. Lengyelország, új váltótörvényt is létesített, mely már a hágai E. szövegét fogadta el.

jó részben az erőszakosan megzavart együttműködés következményei, a váltót a XIX. és XX. században óriási szerephez juttatta,³⁾ ami egyre erősebbé tette azt az óhajt, hogy a váltójogok a váltó nemzetközi használatának előmozdítása érdekében világszerte egyenlőkké tétessenek s egységes nemzetközi váltójog alkottassék, mert a fenti váltójogi rendszerek különfélesége bénítólag hatott a forgalomra.

Az eszme nem volt új keletű, mert már a XVII. század első fele óta kísértett az irodalomban. Az Európát megrázkódtató s egymást követő nagy háborúk azonban a kivitel útjába mindig leküzdhetetlennek látszó nehézségeket gördítettek.

A gazdasági élet régi kívánsága teljesült tehát, midőn az 1851-iki első londoni világkiállítás alkalmával Lévi Leó angol jogász indítványt terjesztett elő egységes váltó, kereskedelmi és tengeri jog kidolgozására, melyről már 1709-ben álmodozott egy Marperger nevű nürnbergi kereskedő. (Meyer i. m. II. köt. 2. old.) Anglia azonban a javaslatot nem tette magáévá, mert nem akarta megbontani az ú. n. „*common law*“-on alapuló egységes jogrendszerét, mely zavarólag hatott volna a gyarmataival való régi kereskedelmi összeköttetéseire is s erre való hivatkozás-

³⁾ Angliában 1922-ben a váltók és csekkek útján történt clearing fizetések összege 37.161,461.000 fontot tett ki, azaz több mint 1 trillió pengőt; ezzel szemben a papír- és fém pénz forgalom csak a fenti összeg 0.7%-ra rugott. Chalmers angol megbízott jelentése az „*Unification de la législation sur la lettre de change stb.*“ előterjesztésben (98. old.).

sal napjainkig állandóan mereven visszautasítja minden egységesítéshez való hozzájárulást. De Franciaországban III. Napoleon felkarolta az eszmét s az államtanács kebeléből az ügy tanulmányozására egy bizottságot is küldött ki. Mindazonáltal pozitív eredményre a kísérlet nem vezetett, bár *Esquirou de Parieu*, a pénz és mértékegységesítés előharcosa, valamint a párisi *Société de Législation Comparée* is később sikra szálltak az eszme megvalósítása érdekében. Az 1856-ban Lord Brougham által Angliában alapított „*National Association for the promotion of Social Science*” című egyesület, mely a jog különböző ágainak egyenlősítését tűzte ki célul, 1863-ban ismét felvetette ugyan az eszmét, de a kiküldött bizottság munkásságának eredménye gyanánt közreadott „Egy nemzetközi Codex alapelvei” (Dudley Field) c. munka mindössze az alapelveket érintette s csak futólag foglalkozott az egyetemes váltójog kérdésével.

A második francia világkiállítás esztendejében (1867) *Goschen György*, a kiváló nemzetgazdász, a liverpooli keresk. kamarában emelt szót az ügy mellett, majd 1869-ben Genovában a keresk. kamarák második nemzetközi kongresszusán *Minghetti Marco* olasz keresk. és földművelésügyi miniszter, továbbá 1869-ben egy firenzei keresk. értekezlet s egy cairói nemzetközi kongresszus törtek lándzsát érdekében. Hazánkban is elég korán akadtak a nemzetközi váltójognak szószólói. Eltekintve *Zsoldos Ignác* curiai tanácselnöknek még 1867-ben tett ily irányú indítvá-

nyától, az 1870-iki első magyar jogászgyűléshez Nagy János nagy-kúnsági kapitány által tett azon előterjesztés elfogadásával, hogy „a kereskedelmi és különösen a váltójogi törvények Európaszerte egyformává” tétele céljából nemzetközi kongresszus tartassék, megelőztük a skandináv és német jogászgyűléseket is, melyek csak 2 év múlva hoztak hasonló értelmű határozatokat.

Nagyjelentőségű lépést tett a megvalósulás felé vezető úton 1873-ban Belgiumban alakult két egyesület működése. Az egyik a Gent-i „*Institut de droit international*”, a másik a Bruxelles-i „*Association for the reform and codification of the law of nations*”, mely később „*International Law Association*” nevet vett fel. Az első 1882—1885-ig Torino-ban, Münchenben és Bruxelles-ben tartott ülésein vitatta meg a Dr. Norsa Cézár milánói ügyvéd által készített „*Projet d'une loi uniforme sur les lettres de change et les billets à ordre*” címen közreadott törvénytervezetét, a másik pedig S. Gravenhage-ban (Hága) (1875), Bremen-ben (1876), Antwerpen-ben (1877), Frankfurt am Main-ban (1878) tartott értekezletein 12 nemzet képviselőiből álló bizottság által a 27 pontozatot magában foglaló u. n. bremeni szabályok szövegét, majd 1908-ban Budapesten végbement konferenciáján a revideált előbbi szabályok alapján az ú. n. budapesti szabályokat állapította meg.⁴⁾

⁴⁾ Lásd Report of the twentyfifth conference held at Budapest Sept. 21—26 1908. London. 1909.

Hasonlóképen igen fontos volt a siker kivívása érdekében a belga kormány közbelépése, midőn az 1885-iki antwerpeni világkiállítás alkalmával egybe-hívott „*Congrès international de droit commercial*” elé egy 56 szakaszos nemzetközi váltójogi tervezetet vitt, mely a Norsa-féle javaslat figyelembevételével készült. A kongresszuson 16 állam volt hivatalosan képviselve, melyek közül azonban Németország, Anglia és Ausztria hiányzottak, ámbár a szőnyegre került fedezeti kérdés miatt, melyre a francia váltójog különös súlyt fektet, míg a német jog azt mellőzi, jelenlétük igen kívánatos lett volna. A kongresszust 1888-ban Bruxelles-ben folytatták, melyen már közeledés történt a német álláspont felé s a fedezet kérdésének megvitatása teljesen ki lett kapcsolva. Mindazonáltal ez a kongresszus is eredménytelenül oszlott fel s a kongresszus felkérésére tett diplomáciai lépések sem vezettek sikerre.

A következő évben Párisban megtartott „*Congrès international du commerce et de l'industrie*” 18 váltójogi alapelvben való megállapodást ajánlott, de további következménye ezeknek a tanácskozásoknak sem volt. Az 1900-iki párisi világkiállítás idejében egybegyűlt „*Congrès international de droit comparé*” szintén kívánatosnak jelezte a váltójog nemzetközi egyenlősítését. A kérdésnek állandóan napirenden való tartásáról azután a svájci 42. jogászgűlés, az 1905-ben Liège-ben lefolyt „*Congrès international des chambres de commerce et des associations commerciales et industrielles*”, mely 1906-ban

Milánóban is ülésezett, valamint a szaksajtó gondoskodtak. Különösen kitűnt azonban munkásságával a német „*Die Aeltesten der Kaufmannschaft in Berlin*“ című kereskedelmi testület, mely Dr. Meyer Félix berlini Kammergerichtsratnak azt a megbízást adta, hogy az érvényben lévő váltójogok alapján készítsen az egyenlősítésre szoruló szabályokra megoldási tervezetet. Meyer kiváló módon felelt meg nehéz feladatának s „*Weltwechselrecht. Die Verschiedenheiten der geltenden Wechselrechte und deren Vereinheitlichung*. (Berlin, 1906.) címen közreadott munkájában a kérdés egész történetének tömör előadása után összeállította a világváltójog — *Weltwechselrecht* — készítésénél az elmélet és a gyakorlat fejlődésének megfelelő modern váltójogi elveket, sőt egy 111. §-ból álló törvénytervezetet is dolgozott ki.⁵⁾

Meyer munkálata először a fentebbemlített 1906. évi milanói kongresszus elé került, mely határozatilag kimondotta, hogy tagjait felhívja kormányaiknál az egyetemes váltójog megvalósítása érdekében szükséges lépések megtételére s ezt a határozatot az állandó bizottság minden kormánnyal és az összes kereskedelmi kamarákkal közölni fogja. Az ugyanazon évi október hóban Berlinben ülésező „*International*

⁵⁾ Könyvének átdolgozott kiadása a következő címen jelent meg: „*Das Weltwechselrecht im Auftrage der Aeltesten der Kaufmannschaft von Berlin. I. Band. Die geltenden Wechselrechte in vergleichender Darstellung. II. Band. Der Entwurf eines einheitlichen Wechselgesetzes nebst Begründung*. Berlin. 1909. A nemzetközi jogegységre való törekvés történeti vázlatát nagyjobb részét e munka adatai nyomán írtuk meg.

Law Association“ szintén elismerését fejezte ki Meyer emlékiratával szemben s megbízta az egyesület vezetőségét, hogy a javaslat elfogadása érdekében minden szükségesnek látszó lépést tegyen meg, mely célból főkép a nemzetközi jog művelését előmozdító társaságokkal lépjen összeköttetésbe.

E megkeresések alapján került napirendre az „*International Law Association*“-nek Budapesten 1908 szeptember 24-ikére kitűzött ülésén is az egységes váltójog problémája s történt a 27 pontból álló „*Budapest rules*“ (bpesti szabályok) elfogadása.⁶⁾

Németország, mely már 1907-ben a birodalmi gyűlésen is foglalkozott ezzel a kérdéssel és egyhangú határozattal járult egy e célból összehívandó nemzetközi államértekezlet ügyében benyújtott indítványhoz, melyet azután a hágai békekonferencián is kifejezésre juttatott, az Olaszországban és máshol is megindult mozgalom hatása alatt, erőteljes lépésre szánta el magát és összeköttetésbe lépett az olasz kormánnyal s a két kormány együttesen kérte fel Hollandiát egy 1909-ben Hágában megtartandó nemzetközi váltójogi értekezlet egybehívására, melyre a békekonfe-

⁶⁾ E szabályok a váltóképességre, a váltó megjelölésére, a valuta záradék mellőzésére, az uso eltörlésére, a váltóbélyegre, a bemutatóra való kiállítás lehetőségére, az üres forgatmányra, a keltezés hiányára, az elfogadásra, a lejárat előtti visszkérésre, az elfogadás visszavonására, a kíméleti napokra, az óvásra, a vis majorra, a másodlatokra, az avalra, az elveszett vagy megsemmisült váltóra, az elévülésre stb. vonatkoznak. Az eredeti angol szöveg közölve van Meyer i. m. II. köt. 406—408. old.

renciára hivatalos valamennyi állam meghívást kapott.

Az értekezletet azonban Hollandia csak 1910-re tudta összehívni s egyúttal egy 36 pontot magában foglaló kérdőív (Questionnaire) szétküldésével az értekezlet anyagát is megfelelő keretek közé szorította. A m. kir. igazságügyminisztérium kezdeményezésére e meghívás folytán az akkor még szövetséges Ausztria, Magyar-, Német- és Olaszország, miután váltótörvényeik azonos rendszer alapján állottak, a lehetőleg egységes megállapodásra való jutás céljából Bécsben 1910 február és június havában előértekezletet tartottak, melyen a válaszok lényegére nézve nagyrészt megegyeztek.⁷⁾

Az 1910. évi június 23-án Hágában Asser Tóbiás holland miniszter elnöklete alatt megnyílt államértekezleten, melyre a magyar kormány egy törvénytervezetet is küldött,⁸⁾ összesen 35 állam volt képviselve.⁹⁾ Az értekezlet előbb teljes ülésileg, azután pedig e célból megalakított öt bizottságában tárgyalta

⁷⁾ A kérdőpontokat lásd Meyer i. m. II. köt. 409—413. old. Magyarország és a szövetséges kormányok válaszát lásd a hágai konferencia irományai közt „Conférence de la Haye pour l'unification du droit relatif à la lettre de change. 1910. Documents. 115. s. köv. old.” s az „Igazságügyi Javaslatok Tára”-ban 1910. évf. 3. sz.

⁸⁾ *Projet d'une loi uniforme sur la lettre de change.* Megjelent a hágai konferencia irományai közt. Lásd „Documents. 138—153. old. és az „Igazságügyi Javaslatok Tára”-ban 1910. évf. 3. sz.

⁹⁾ Magyarország kiküldöttjei Nagy Ferenc budapesti egyetemi tanár, Fodor Ármin curiai bíró és Sichertmann Bernát budapesti ügyvéd voltak.

le a kérdőív pontjait. Javaslatait pedig egy központi bizottság vette tárgyalás alá s ezek alapján *Lyon-Caen* párisi egyetemi tanár és *Simons* német titkos követségi tanácsos, mint előadók, szövegezték meg az egységes törvénytervezetet, míg a nemzetközi magánjogi bizottság annak az egyezménynek tervezetét készítette el, melynek az volt a hivatása, hogy a nemzeti törvényhozások viszonyát az egységes törvényhez szabályozza.¹⁰⁾ Az államértekezlet azután mindkét tervezetet letárgyalta s kisebb módosításokkal elfogadta. Mivel pedig az értekezlet azt az óhaját fejezte ki, hogy e tervezetek megvizsgálására a résztvevő államoknak megfelelő idő engedtessek, s csak azután hívassék egybe egy újabb értekezlet, amelyen a két szöveg azután oly módon állapíttassék meg, hogy azokat az államok meghatalmazottjai magán az értekezleten mindjárt alá is írassák, végleges döntés egyelőre nem történt.

A m. kir. igazságügyminisztérium erre a felsőbiróságok, ügyvédi, közjegyzői, kereskedelmi és iparkamarák s egyéb keresk. testületek véleményének meghallgatása után, egy szaktanácskozmány közreműködésével, a hágai javaslatokkal szemben ellen-

¹⁰⁾ A törvénytervezet címe: „*Avant-Projet d'une loi uniforme sur la lettre de change et le billet à ordre.*” Az egyezményé: „*Avant-Projet d'une Convention sur l'unification du droit relatif à la lettre de change et au billet à ordre.*” Magyarul megjelentek az „Igazságügyi Javaslatok Tára” X. évf. 3. sz.-ban.

tervezetet dolgoztatott ki¹¹⁾ s ezt észrevételei kapcsán megküldte a németalföldi kormánynak. Azonkívül Magyarország és szövetségesei 1911. elején a második hágai értekezleten való egységes állásfoglalás céljából Bécsben újból előértekezletet tartottak.

A II. hágai államértekezlet 1912. június 15-től július 23-ig tartott s 37 állam vett benne részt. Miután az 1910. évi tervezetre beérkezett észrevételeket letárgyalták, egy felülvizsgáló bizottság (*comité de revision*) 15 ülésben az egységes szabályzat tervezetét vette bonckés alá, a nemzetközi magánjogi bizottság pedig a már említett egyezmény szövegét revideálta. Mindezeket a munkálatokat azután a teljes ülés egy 8 tagú szerkesztő-bizottság¹²⁾ (*comité de rédaction*) megszövegezésében kevés módosítással elfogadta s az 1912. évi július 23-iki záróülésben hitelesítette.

Az egyezményt, melyet 27 állam (Ausztria, Belgium, Brazília, Bulgária, Chile, Costa-Rica, Dánia, Franciaország, Guatemala, Hollandia, Luxemburg,

¹¹⁾ Címe: „Contre-Projet d'une Convention sur l'unification du droit relatif à la lettre de change et au billet à ordre” és „Contre-Projet d'une loi uniforme sur la lettre de change et le billet à ordre.” Documents. I. 65—159. old.

¹²⁾ A szerkesztő bizottság tagjai Asser Tóbiás (Hollandia), Beichmann F. V. N. trondhjemi főtörvényszéki elnök (Norvégia), Carlin G. meghatalmazott miniszter (Svájc), Lyon-Caen Károly párisi egyetemi tanár (Franciaország), Nagy Ferenc bpesti egyetemi tanár (Magyarország), Renault Lajos párisi egyetemi tanár (Franciaország), Schanzer Károly képviselő (Olaszország) és Simons Walter titkos követségi tanácsos (Németország) voltak.

Magyarország, Mexico, Montenegro, Németország, Nicaragua, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Panama, Paraguay, Románia, Salvador, Svédország, Svájc, Szerbia és Törökország) írt alá, az államértekezletek bármelyikén képviselt államoknak megadta azt a jogot, hogy azt utólagosan is legkésőbb 1913 július 31-ig aláírassák. Anglia és az északamerikai Egyesült Államok a fentebb említett okoknál fogva, bár a tanácskozásokon részt vettek, az egyezményt azonban nem írták alá.

A hágai váltójogi államértekezleten elfogadott „Egyezmény”-nek (*Convention sur l'unification du droit relatif à la lettre de change et au billet à ordre*) mellyel a szerződő államok az egységes jog életbe léptetésére magukat kötelezik, melléklete az „Egységes szabályzat” (*Règlement uniforme sur la lettre de change et le billet à ordre*), mely a váltójogot foglalja magában. Mint az országgyűlés elé terjesztett indokolás megállapítja, ez az egyezmény tetemes haladást jelent a nemzetközi jogfejlődésben, mert míg a hágai nemzetközi magánjogi egyezmények jogterületükön csak a törvények összeütközésének eseteit szabályozták, addig az egyezmény a szerződő államokban egyenlő anyagi jogi szabályokat is létesít és úgy a nemzetközi mint a hazai jogi forgalomra kiterjed.¹³⁾

¹³⁾ Indokolás (E.) 51. old.

A 31 cikkből álló egyezmény bevezetésében kiemeli a váltó gazdasági jelentőségét s hangsúlyozza a kereskedelmi forgalom könnyebbé és biztosabbá tételének fontosságát, melynek jogos érdeke fűződik a különböző váltójogok egységessé válásához. Erre való tekintettel kötelezik magukat a szerződést aláírt államok, hogy az egységes váltójogi szabályzatot területeiken egészben, gyarmataikon, birtokaikon vagy védőségük alatt álló részeken és konzuli biráskodásuk kerületeiben pedig, abban a mértékben, melyben anyarszági törvényeik ott alkalmazandók, életbeléptetik. (1. §.) A további szakaszok közül a 2—22. cikkek megállapítják, hogy minő esetekben lehet eltérni az egységes szabályzat rendelkezéseitől, továbbá, hogy mely esetekben szabhatják meg önállóan azokat a feltételeket, melyek alatt egyes váltókötelezettségeket el fognak ismerni. Mivel az egyezmény az idegen váltóra fekteti a fősúlyt, azért a saját váltóra vonatkozó rendelkezések életbeléptetése a szerződő államokra nem kötelező. Azonban, ha a szerződő államok valamelyike a saját váltót külön szabályozná, arra vonatkozólag szerződő félnek csak abban az esetben lesz minősíthető, ha a saját váltóra vonatkozó szabályai megegyeznek az egyezményben elfogadott rendszerrel, mely az idegen váltót kimerítően szabályozza s a saját váltónál felmerülő analog esetekre pedig csak utalásokat tartalmaz. Vagyis csupán az idegen váltóra vonatkozó alaprendelkezéseket lehet utalással a saját váltóra kiterjeszteni, nem pedig a

saját váltót önállóan szabályozni s ezt per analogiam az idegen váltóra alkalmazni.¹⁴⁾

A 23. cikk értelmében a szabályzat cikkeinek sorrendje nem változtatható meg. Ez különben megkönnyíti a különböző országok törvényeiben az egybevágó rendelkezések kikeresését is. Hogy a szerződő államok kölcsönösen ismerjék az egyezmény alapján készült váltójogokat, a 24. cikk arra kötelezi őket, hogy az ily módon hozott saját törvényüket a német-alföldi kormánynak megküldjék, mely azután azt a többi állammal közli.

A 25—31. cikkek az egyezmény ratifikálására, a későbbi csatlakozásra, a felmondásra, a szabályzat kiegészítésére vagy módosítására s végül az aláírás záróidejére vonatkozó megállapodásokat foglalják magukban.

Az egységes szabályzat (E. SZ.) két címben, 13 fejezetben és 80 cikkben az idegen és saját váltóra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza.

Bármennyire örvendetes is volt azonban a hágai egyezmény létrehozatala, az ú. n. „világváltójog” eszméjét még elméletileg sem sikerült általa valóra váltani, mert eltekintve a föld lakosságának csaknem egyharmadára, azaz közel 500 millió lélekre érvényes angol-amerikai jognak továbbra is fennmaradt

¹⁴⁾ Ez a fenntartás Oroszországra való tekintettel történt, hol az idegen váltó a belföldi forgalomban a saját váltó mellett szórványosan fordult elő s ezért az orosz V. T. nem az idegen, hanem a saját váltót szabályozza önállóan és kimerítően. Lsd. Indokolás 57. old.

eltérő szabályaitól, Ázsiának és Afrikának még kultúrállamai sem tették azt magukévá, valamint nem lehet szó egységes jogról akkor, midőn maga az egyezmény is megenged bizonyos eltéréseket. Az egyezmény dacára is van tehát:

1. a hágai egyezmény szerinti váltójog, mely azonban a szerződő államokban sem egyenlő, ha az államok az egyezményben biztosított jogukkal élve attól eltérnek;

2. az államok külön váltójoga;

3. az egyezményt el nem fogadó államok váltójoga.

Mindezekhez járul az egységesség ama további akadálya, hogy még az egyezményt elfogadó államokban érvényre jutó nemzetközi váltójog is kétféle lehet, mert előfordulhatnak olyan esetek, mikor a nemzetközi jog alapelveibe ütköznék, hogy a szerződő államok egy harmadik állammal való viszonyukban esetleg olyan szabályokat legyenek kénytelenek alkalmazni, melyekre viszonyosság hiányában a harmadik állam kötelezhető nem volna, ami különböző államok polgárai által tett váltónyilatkozatok elbírálásánál fordulhat elő.

Akadály lehet végül a jogegységnek a szerződő államok bíróságainak ellentétessé válható joggyakorlata, amivel szemben csak egy nemzetközi váltóbíróság felállításával lehetne védekezni, melynek jogköre kizárólag jogegységi döntvények hozatalára szorítkoznék. A hágai konferencián a németek tettek erre vonatkozólag indítványt, sőt az államértekezlet

fel is hívta a kormányok figyelmét a bíróságok felállítási lehetősége kérdésének tanulmányozására.¹⁵⁾

Mindazonáltal a hágai egyezmény is nagy lépést jelentett volna az egységes váltójog kialakulásában, ha legalább a szerződő államokban életbe lép. Az 1914-ben kitört világháború azonban ennek útját vágta, a háborút követő viszonyok pedig oly állapotot teremtek, hogy a nemzetközi helyzet kiváló ismerőinek felfogása szerint az életbeléptetésre egyelőre gondolni sem lehet. A helyzet még sem teljesen reménytelen. Az egyezmény 30-ik cikke értelmében ugyanis a megerősítő okiratok letételétől számított 2 év múlva öt szerződő államnak az egyezmény kiegészítése és módosítása iránt joga lett volna megkeresést intézni Hollandiához, ennek hiányában pedig a németalföldi kormánynak kellett volna 5 év elmultával újabb államértekezlet összehívásáról gondoskodnia, de mivel a világháború s az azt követő politikai bonyodalmak újabb konferencia megtartását lehetetlenné tették, a nemzetek együttműködésének előmozdítása céljából a háború után megalakult Népszövetség gazdasági és pénzügyi bizottsága intézett 1921 május havában kérdést a kormányokhoz, hogy újabb értekezlet megtartását kívánatosnak tartják-e, illetve nyilatkozzanak arra nézve, vajjon elfogadták-e már külön törvénnyel saját államaikban az új váltójogot s ha nem, miért állottak el attól?

A válaszok beérkezte után a Népszövetség *Jitta*

¹⁵⁾ Lsd. Nagy F. Az új váltótörvény 11. old.

József hollandi v. egyetemi tanárt, *Chalmers Dalzell Mackenzie* angol belügyminiszteri helyettes államtitkárt, az angol V. T. tervezetének szerzőjét, *Klein Ferenc* v. osztrák igazságügyminisztert és egyetemi tanárt és *Lyon-Caen Károly* párisi egyetemi tanárt 1922 szeptember havában szakvélemény előterjesztésére kérte fel, melynek a felhívottak eleget is tettek¹⁶⁾ s ennek alapján 1923 szeptember havában a népszövetség fenti bizottsága tudomásvétel céljából közölte a IV. népszövetségi üléssel, hogy a váltójog nemzetközi egyenlősítése a jelen viszonyok közt ugyan nem vihető keresztül,¹⁷⁾ de mihelyt a viszonyok

¹⁶⁾ Lsd. a Société des Nations kiadványai közt: Comité économique. Unification de la législation sur la lettre de change et le billet à ordre. Rapport général et rapports individuels présentés par. M. le professeur D. Josephus Jitta (Pays-Bas), Sir Mackenzie D. Chalmers K. C. B. (Grande-Bretagne) M. le professeur Dr. Franz Klein (Autriche), M. le professeur Ch. Lyon-Caen (France), Genève. 1923. (149. old.)

¹⁷⁾ A fentebb említett szakértői jelentés szerint Anglia továbbra is elutasító álláspontot foglal el. Olaszország az egyes államok részére engedett számos kivétel miatt nem tartja megfelelőnek az E.-t. Franciaország az 1922 febr. 8-án kelt új törvényben tett bizonyos változtatásokat a váltójogban, de nem rokonszenvezik azzal a gondolattal, hogy régi jogát hirtelen újjal cserélje fel. A franciák 1916-ban megkísérelték, hogy a latin népek váltójogának egyenlősítését miként lehetne megvalósítani. Általában azonban többnyire kíváncsúnak tartják a harmadik hágai államértekezlet egybehívását. Svájc csaknem változatlanul vette át revízió alá került 1919 dec.-ben kelt új kötelmi jogába, mely a váltójogot is szabályozza, az E. szerinti jogot. Tekintélyes osztrák írók (Landesberger, Adler, Hamburger), valamint a németek viszont a francia jog egyes elveihez való közeledést sürgetik. V. ö. Wieland: Die gegenwärtige Ausichten eines Weltwechselrechts c. értekezését a Goldschmidt-féle Zeitschrift f. d. g. H. 88. köt. 2. füz. 156. old. és Dr. Kresz Károly: A népszövetség gazdasági munkája. Budapest. 1925.

lehetővé teszik, gondoskodás fog történni a harmadik hágai államértekezlet egybehívására, mely továbbra is legcélszerűbben Hollandia által volna eszköz-lendő, mert csak a szerződéses úton létesített nemzetközi hivatalok kerültek a népszövetség alá, de a váltójog nemzetközi egységesítésére vonatkozólag az államok szabad rendelkezési joga nem változott. A szakértők jelentése végül azt a kívánságot is kifejezte, hogy azok az államok, melyek az egyezményt nem léptették életbe, addig is igyekezzenek nemzeti törvényeikben azt lehetőleg követni. A jövő fogja megmutatni, hogy e saját érdeküket is szolgáló óhaj-nak eleget fognak-e tenni?

7. §. A magyar váltójog története

Arról, hogy a váltó használata mikor kezdett hazánkban elterjedni, adatokkal nem rendelkezünk, bár valószínű, hogy mint fizetési eszközt már középkori kereskedelmünk is igénybe vette, de jogi szabályozásával sem törvényeinkben, sem a régi városi statutumokban nem találkozunk. Midőn azonban a XVIII. században Ausztria a hét éves háború folytán Sziléziát elvesztette, mely Kelet- és Nyugat-Európa közt a szárazföldi nagykereskedelemnek köz-

15. old. A csehszlovák nemzetgyűléshez 1920-ban egy képviselő indítványt nyújtott be a hágai egyezmény szerinti váltójog recepciója érdekében, de a kormány csupán annyit jelentett ki, hogy hajlandó egy újabb értekezleten részt venni. Kétségtelen, hogy az E. ratifikálását sok tekintetben az is késlelteti, hogy az európai váltóforgalom a háború után erősen csökkent. Lsd. a jelentés 125. old.

vetítője volt, Mária Terézia királynő új gazdasági politikát inaugurált, hogy egyrészt az ipar és kereskedelem fellendítésével Ausztriát megint be tudja kapcsolni a világkereskedelembé s másrészt a monarchiát se legyen kénytelen állandóan idegen államok kereskedelmétől függésben tartani. Nagyipari termelés és kerekedés azonban csak hatalmas kivitel mellett volt lehetséges. Azért ennek keresztülvitelére s a monarchia kormányzásának egységessége érdekében a királynő 1761-ben államtanácsot állított fel, 1769-ben pedig egy államgazdasági bizottságot szervezett, melynek az volt feladata, hogy gazdasági ügyekben tanácsadó szervként működjék.

Az új gazdasági politikának programjába tartozott többek közt az is, hogy az osztrák kiviteli kereskedelemnek hazánkat is fogyasztó piacul nyerve meg, ami azután szükségessé tette a váltónak mint hitelpapírnak bevezetését s a váltókövetelések gyors érvényesítésének lehetővé tételét. Az osztrák ipar és kereskedelem ugyanis áruinak elhelyezésére csak abban az esetben számíthatott, ha a vételárnak legalább egyrészét hitelezni tudja, a hitelezés pedig legbiztosabban a könnyű behajtást lehetővé tevő fedezeti váltók útján történhetett.

A külön gubernium alatt álló Erdélyben a revideált osztrák 1717 szept. 10-iki váltórendtartáson alapuló: „*Erneuertes Wechselpatent*“-nek önkényes módon való behozatala, minthogy azt a gubernium nem ellenezte, nem okozott nagyobb nehézségeket, hasonló-

kép a 11 vidékre osztott u. n. „Bánság“-ban (Temes, Torontál és Krassószörény vármegyék) sem, melyet 1718-tól kezdve, bár magyar terület volt, a bécsi udvar katonailag s később 8 vidéket ugyan polgárilag, de abszolút hatalommal kormányzott. A bevezetés a bánságban azonnal, valószínűleg 1766 táján, Erdélyben azonban csak évekig húzódó tárgyalások után 1772 július 22-én kelt rendelettel történt. Nagyszebenben, Szamosujvárott, Brassóban és Erzsébetvárosban törvényszékeket, Nagyszebenben pedig még felebbviteli bíróságot is állítottak fel. A rendszabályt a szászok részére német, az örmények és görögök számára latin nyelven hirdették ki.

Magyarországon az osztrák váltójognak önkényes módon való életbeléptetése azonban akadályokba ütközött, mert egyrészt ilyen fontos reformhoz az országgyűlés beleegyezése volt szükséges, másrészt az ösiségi rendszer lehetetlenné tette a váltóadás nemesek ingatlanainak végrehajtás útján való lefoglalását. Az osztrák jog recepciója érdekében tehát a magyar kancelláriával már 1767-ben tárgyalások indultak meg. Az osztrák kormányzat álláspontja az volt, hogy nagyobb nehézségek nincsenek, mert az 1492. évi magyar decretum 92-ik szakasza alapján a váltókötelezettséget vállalót mint u. n. „szembevaló adós“-t lehet tekinteni, ki, ha nem fizet, le is tartóztatható, továbbá a magyar jog szerint is bárki alávetetheti magát a különben reá nézve nem illetékes bíróságnak s ezért az osztrák gazdasági tanács már a tárgyalások megindulása előtt azt javasolta, hogy a váltórendtartást

a királynő hazánkban is vezesse be az országgyűlés utólagos jóváhagyása reményében, ami be is fog következni, ha a váltótörvényszékek hasznossága, amit a magyar kancellária is elismert, nyilvánvalóvá lesz. Mivel azonban a magyar kancellária kifogásokat tett, a bécsi udvar azzal is megelégedett volna, hogy a váltórendtartás csupán a polgárságra, a szab. kir. városokra és a vásárokra legyen érvényes, a nemesség pedig kifejezetten kivéttessék alóla. Törvényszékek felállítását Pesten, Pozsonyban, Sopronban és Kassán tervezték. De a magyar jogi álláspont győzött s az osztrák váltójog önkényes életbeléptetése végül is elmaradt.

A váltó egyre növekvő elterjedése azonban nem-sokára ismét időszerűvé tette jogi szabályozásának kérdését és maga az országgyűlés adott 1779-ben megbízást a m. kir. Curiának váltó- és kereskedelmi codex kidolgozására. De ez a magyar tengerpart kormányshéjának egyetértésével készített javaslat csak 1791-ben került az országgyűlés elé, honnan áttekintés végett egy országos bizottságnak lett kiadva, mely azonban csupán 1795-ben terjesztette be munkálatát, de ebből a javaslatból törvény szintén nem lett.

Időközben II. József császár az 1785—87. években a Határőrvidéken léptette életbe az 1763-iki osztrák keresk. és váltórendtartást s 1787-ben Fiumében egy váltótörvényszéket állított fel, azonkívül Budán is elrendelte annak létesítését, de ez a rendelkezése kivitelre nem került. Minthogy pedig az ez időben nálunk jórészt görög, örmény, rác, török és osz-

trák kereskedők által lebonyolított belföldi és transitó forgalomban a váltó lassanként nélkülözhetetlenné vált, a magyarországi kereskedők váltókötelezettségeik tekintetében váltójog hiányában kénytelenek voltak alávetni magukat az osztrák bíróságoknak.

Ez azonban visszaélésekre vezetett, mert az a szokás kapott lábra, hogy az alsó-ausztriai keresk. és váltótörvényszék a magyar kereskedőket nemcsak váltó alapján, hanem nem egy ízben más esetekben is elmarasztalta. A pesti kereskedők panaszára a magyar kancellária e gyakorlat ellen tiltkozott s kijelentette, hogy jövőben a bécsi váltótörvényszék minden határozatát csak akkor fogja végrehajtani, ha ahhoz a váltót is csatolják.

A további viták elkerülése végett 1779-ben az osztrák és magyar kancellária, valamint az osztrák legfőbb igazságügyi szék közös értekezletet tartottak, melyben ez utóbbi elismerte, hogy az osztrák váltójog „*egész terjedelmében*” Magyarországra nem alkalmazható s ez alapon megegyezés történt a bécsi váltótörvényszék hatásköre alá tartozó ügyekre. Ezek sorában különösen fontos volt az, hogy magyar honpolgárok, pénzváltók és kereskedők stb. nem a kiállítás helyén fizetendő váltók tekintetében és saját váltóknál, ha abban a bécsi bíróság hatásköre ki lett kötve, az osztrák bíróság előtt váltak perelhetőkké. Ezt a megállapodást azután szentesítette az 1792 : XVII. t.-c., mely világosan elrendeli, hogy „...addig is, míg a törvények által hathatósabb intézkedés tétetnék... azok, akik kereskedésben és

nyerészkedés okából váltólevelet adnak ki... magukat egyenesen az örökös tartományok váltó-bíróságainak vetvén alá... azon bíróság ítéletét, melyet maguknak... választottak, elfogadni; Magyarország és a hozzá kapcsolt részek törvényszékei pedig a magukat ilyenképen kötelezők ellen hozott... ítéleteket végrehajtani tartozzanak."¹⁾

Ezt az ország függetlenségét egy emberöltőn át mélyen sértő rendelkezést az 1827: VIII. t.-c. hatályon kívül akarván helyezni, újabb bizottságot küldött ki a keresk. és váltójog kodifikálására. Ennek eredménye volt az a nagyrészt *Palugyay Imre* váci kanonok, később nyitrai püspök által készített javaslat, melynek első része a váltóról szólt. Ez azonban, sajnos, megint nem került tárgyalás alá.

A végül is tarthatatlanná vált helyzeten csak az 1839-ben megnyílt országgyűlés segített, melynek Deák Ferenc indítványára kiküldött 24 tagu bizottsága a *Palugyay-féle* javaslat s az 1833-iki osztrák törvény tervezete alapján, Wildner Ignác bécsi ügyvéd s egyetemi helyettes tanár bevonásával, ki fáradásának jutalmául osztrák nemességet kapott, Pozsonyban 1840-ben olyan javaslatot dolgozott ki, me-

¹⁾ V. ö. Eckhardt Ferenc: A bécsi udvar gazdasági politikája Magyarországon Mária Terézia korában. Kiadja a Budavári tudományos Társaság, 1922. (131—134. old.) és Plósz i. m. (37—39. old.) azonkívül Szentkláray Jenő: Száz év Délmagyarország újabb történetéből 1779-től napjainkig, tekintettel a III. Károly és Mária Terézia korabeli előzményekre. Temesvár. 1879—1882.

lyet az országgyűlés is magáévá tehetett s mely mint 1840 : XV. t.-c. 1841 január 1-én életbe lépett.

A váltóeljárást s az u. n. váltótörvényszéki díjszabást is magában foglaló, 455 szakaszból álló igen terjedelmes törvény (I. rész 209, II. rész 228. §§ és a váltói díjszabás 18. §.), melyet az 1841 január 18-án kelt „*Utasítás a váltóbírószágok számára*“ egészít ki, az akkori viszonyok mellett kiváló jogalkotásnak volt tekinthető. Alig állott azonban 9 év óta érvényben, midőn az 1848-ban kitört magyar szabadságharc vérbefojtása hazánk függetlenségének megszüntetésével végződött s ennek következményeképp egy 1850 január 25-én kiadott osztrák kormányrendelet Magyarországra és Erdélyre törvénytelenül az osztrák váltórendszabályt oktrojálta, kivéve az 1840 : XV. t.-c. 18. és az 1844 : VI. t.-c. 2. szakaszát, mely utóbbi törvény már részben kiküszöbölte az 1840-iki V. T. hibáit. A nyílt parancs jellegű rendelet 1850 május 1-én lépett életbe s Magyarország kivételével, hol az 1861. országbírói értekezlet az 1840-iki V. T.-t kevés módosítással ismét visszaállította, Erdélyben, Horvát-szlavonországban, a Határőrvidéken az 1876-iki V. T. életbelépéséig, Fiumében azonban azontul is az osztrák váltójog maradt érvényben. Az 1852 május 3-án kiadott rendelkezés az osztr. váltóeljárást is behozta Erdélyre, 1852 szept. 12-én pedig hatályát Magyarországra is kiterjesztette. Az osztr. váltóeljárás Fiumében az 1876 : XXVII. t.-c. életbelépése után is fennmaradt.

Minthogy az 1840-iki V. T. a későbbi keletű új német váltójoggal tökéletesség dolgában nem vehette fel a versenyt, hazánk pedig éppen azokkal az államokkal állott legsűrűbb gazdasági összeköttetésben, melyekben a német jog volt érvényes s ez a jogegység szempontjából is hátrányt jelentett, mivel Erdélyben, Horvátországban és a Határőrvidéken, tehát magyar imperium alá tartozó területen, szintén a német jog birt. hatállyal, az így előállott helyzet által érdekeikben sértett kereskedelmi körök a jogászvilág támogatásával már a múlt század hatvanas éveiben mozgalmat indítottak a német jog recepciója érdekében. Ez a törekvés azonban sok huza-vona után csak 1873-ban vezet eredményre, midőn *Pauler Tivadar* m. kir. igazságügyminiszter *Apáthy István* dr. budapesti egyetemi tanárt, kereskedelmi törvényünk kodifikátorát, 1873-ban a magyar váltótörvény javaslatának a német általános váltórendszabály alapul vétele mellett való elkészítésével bízta meg.

Az indokolással ellátott tervezet még ugyanazon évben elkészült. A 14 fejezetbe osztott s 120 szakaszból álló szöveg megvitatása 1874 márc. 30-tól április 10-ig 11 ülésben egy 15 tagból álló szakértekezlet által történt dr. *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter és *Csemegi Károly* államtitkár elnöklete alatt s némi módosítással került 1874 okt. 29-én a képviselőház elé, minthogy az *Apáthy*-féle tervezet eltért a német váltórendtartástól s az értekezlet helyesebbnek vélte az ahhoz lehetőség szerint való ragaszkodást. A képviselőház igazságügyi bizottsága, mely elé a javaslat

került, azután még további változtatásokat is eszközölt ebben az irányban s átdolgozása folytán a törvénytervezet még hasonlóbb lett a német mintához, melytől Apáthy nem éppen szerencsés módon tért el, mert annak egységes alap gondolatát nélkülözte.²⁾

Az ilyképen revideált javaslatot *Perczel Béla* igazságügyi miniszter az átmeneti és életbeléptetési intézkedésekkel kibővítve 1875 november 4-én terjesztette újból az országgyűlés elé. Az országgyűlés időközben történt feloszlata következtében azonban a javaslat csak 1876 márc. 2-án került parlamenti tárgyalás alá, de a képviselőház az nap és a rá következő 2 napon, összesen tehát 3 ülésben, végzett vele s még ugyanabban a hónapban átküldhette a főrendiházhoz, mely azt a márc. 27-iki ülésben bizonyos változtatásokkal szintén elfogadta. A képviselőház május 8-án vette tárgyalás alá a főrendiház által tett módosításokat, melyeket részben elfogadott, részben azonban új szövegezést ajánlott, melyekhez a főrendiház május 15-iki ülésében hozzájárulását adván, a törvény június 5-én királyi szentesítést nyert s mint 1876 : XXVII. t.-c.-t cikkelyezték be az országos törvénytarba.

A 3 részből és egy függelékből (119. §.) álló törvény az 1876 nov. 30-án kelt s a váltóeljárást is szabályozó ig. min. rend. értelmében Magyarországon s Erdélyben 1877 június 1-én, az 1877 ápr. 27-én kelt báni rendelettel Horvátszlavonországban 1877 június

²⁾ Plósz i. m. 42. old. 5. jegyz.

1-én, az 1879 ápr. 28-án kelt kir. rendelettel pedig a Határőrvidéken 1880 január 1-én lépett életbe. Az I. rész (1—2. §§.) a váltóképeségről; a II. rész (21. fejezet, 3—109. §§.) az idegen váltóról; a III. rész (110—114. §§.) a saját váltóról rendelkezik s végül a függelék (115—119. §§.) az átmeneti és életbeléptetési intézkedéseket tartalmazza.

Rendelkezéseit a következő törvények egészítik ki:

Az 1840 : XV. t.-c. és az 1844 : VI. t.-c. (az ú. n. váltójegyzőkről). Ma azonban ezek a törvények már elvesztették jeletőségüket. Az 1874 : XVI. t.-c. (a váltóhamisítás esetén követendő eljárásról); az 1874 : XXXV. t.-c. (a kir. közjegyzőkről), módosítva az 1886 : VII. t.-c. által (házastársak és jegyesek közti váltómeghatalmazás és vakok váltónyilatkozata); az 1877 : XX. t.-c. (a gyámsági törvény), melynek 7-ik §-a a szenvedő váltóképeségről intézkedik; módosítja és kiegészíti az 1885. évi VI. t.-c.; az 1878 : V. t.-c. (BTK.), melynek 403. §-a a váltóhamisítás büntetéséről, 404—406. §§-ai a hamis váltóra is vonatkoznak; az 1880 : LI. t.-c. (a kir. közjegyzők díjairól), mely azonban a díjak nagyságát illetőleg már hatályát veszttette, csupán a 17. §. maradt érvényben, mely kimondja, hogy váltó-óvás után külön írásdíj nem jár; módosítva az 1918 : XII. t.-c. által, mely a közjegyzői díjaknak ideiglenesen rendeletileg való szabályozását engedi meg; az 1881. évi XVII. t.-c. (csődtörvény), melynek 30. §-a a vagyonbukott által váltóra teljesített fizetésről szól;

az 1881 : LX. t.-c. (végrehajtási eljárás), melynek 80. §-a a váltóbeli követelések lefoglalásáról, 214. §-a a váltó kiadása iránti tulajdonkeresetben hozott bírói határozat alapján eszközölhető végrehajtási eljárásról, a 223. §., mely a váltó alapján kérhető biztosítási végrehajtásról szól; az 1883 : XXV. t.-c. (az uzsoráról és káros hitelügyletekről); kiegészíti az 1923. évi XXXIX. t.-c. (pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető kártérítésről); az 1912. évi LXIV. t.-c. (erőhatalom hatásáról a váltón). Ezeknek a törvényeknek hatályossága azonban Horvátszlavonországra nem terjedt ki. A háború befejezését követő időből: az 1921 : XIV. t.-c. (a pénzforgalom ideiglenes szabályozásáról), melynek 32. §-a a külföldi váltók forgalmának rendeleti úton való szabályozásáról intézkedik; az 1921 : XXXIII. t.-c. (trianoni békeszerződésről), melynek IX. része a pénzügyi rendelkezéseket tartalmazza; az 1923 : XXXIX. t.-c. (meghosszabbítva az 1925 : XXXVII. t.-c. által a pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető kártérítésről); az 1924 : V. t.-c. (a Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról); az 1925 : VIII. t.-c. (a polgári eljárás és igazságügyi szervezet módosításáról az ú. n. „váltónovella”), melynek 53-ik §-a a V. T. 42—44., 85., 86. és 113-ik §§-ait kiegészíti, illetve megváltoztatja; végül az 1925 : XXXV. t.-c. (a pengőérték megállapításáról).

Mivel a hágai nemzetközi váltóegyezményt Magyarország 1912-ben elfogadta, kötelesek lettünk volna az idegen és saját váltóra vonatkozó jog egységesítése

tárgyában kelt egyezményt és annak mellékletét, az egységes szabályzatot, törvényeink sorába iktatni. A magyar kormány, melynek megbízottai igen tevékeny részt vettek az egységes jog megalkotásában, e kötelezettségének eleget is kívánt tenni s az E. szerinti új váltótörvény tervezetét nemcsak kidolgozta, hanem az érdekelt körök hozzászólása után azt az országgyűlés elé is terjesztette, melynek képviselőházi igazságügyi bizottsága 1914 január 30-án vette tárgyalás alá a hágai nemzetközi egyezmény s a hozzátartozó egységes szabályzat becikkelyezéséről s a váltóról szóló két törvényjavaslatot. A javaslatok előadója a képviselőház 1914 február 10-iki ülésén *Hantos Elemér* dr. volt. A két javaslat változatlan elfogadása után azok 1914 február 28-án a főrendiház elé kerültek, hol *Bernáth Géza* töltötte be az előadói tisztet. A két javaslatnak a főrendiház által szintén változtatás nélkül való elfogadás után mindössze a királyi szentesítés volt hátra, midőn az Osztrák-Magyar monarchia külügyminisztere azt az óhajt fejezte ki, hogy az egyezményt megerősítő okiratoknak Hágában való letételénél, melyet az E. 25-ik cikke ír elő, a két állam együttesen járjon el, ami természetesen szükségessé tette volna azt, hogy Ausztriában az egyezmény megelőzőleg szintén törvénnyé váljék. Az ügy ott szintén elő volt készítve, de az akkori zavaros osztrák parlamenti helyzet miatt a javaslat letergyálása késett. E közben kitört a világháború, mely az új törvények szentesítését és életbeléptetését azután az utolsó pillanatban lehetetlenné tette.

A trianoni békeszerződést követő gazdasági válság az E. törvénybe való iktatását ismét elődázta; 1922-ben a kormány újból tervbe vette ugyan a kérdésnek napirendre való tűzését, de mindezekig további lépések nem történtek. Azonban az 1925. évi VIII. t.-c. a hágai egyezménynek még az 1920. évi szept. 29-én kihirdetett 8261/1920. M. E. sz. miniszteri rendelettel életbeléptetett némely újítását a múlt évben törvényerőre emelte s ezáltal, az 1912 : LXIV. t.-c.-nek szintén a hágai egyezményen alapuló intézkedéseit is ideszámítva, az új váltójog csekély részben tételes törvénné vált.

Az új váltójog törvénytervezete a szakkörök észrevételeinek figyelembe vétele mellett s legkiválóbb jogászaink bevonásával készülvén, szembetűnő haladást jelent az 1876-iki V. T.-nyel szemben. Mivel, még ha egyhamar nem is lenne belőle valóságos törvény, a váltójog fejlődésének útját jelzi, munkánkban önként érthetőleg részletesen foglalkozni fogunk vele s a jelenleg hatályos törvények rendelkezéseinek magyarázata mellett az U. V. minden újítására is kitérünk.³⁾

Az új váltójogról szóló s 117 szakaszból álló törvényjavaslat beosztásában több tekintetben eltér az 1876-iki V. T.-től. Ennek oka abban rejlik, mert részben alkalmazkodik a hágai egyezmény szabály-

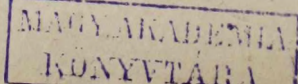
³⁾ A hágai E.-n alapuló váltójogot ez ideig csak Lengyelország és Svájc léptették életbe. Ez utóbbi váltójogára való gyakori hivatkozás alatt tehát még az 1881. évi június 11. köztelmi jog (720—829. §§-ai) szabályai értendők.

zatához, részben pedig a javaslat harmadik címében rendelkezései összefüggőleg lettek szövegezve és az első két címet kiegészítő szabályok még külön hét fejezetbe vannak foglalva.

8. §. A váltójog magyarországi irodalma

Apáthy István: Váltójogtan a közönséges német váltórendszabály elvei szerint tekintettel azoknak a gyakorlatban történt alkalmazására és a nevezetesebb európai váltótörvényekre. Pest. 1869. U. a. A magyar váltójog kézikönyve az 1840: XV. t.-c. I. r. és az 1844: VI. t.-c. nem különben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodásaira. Budapest. 1871. (Két kiadás.) U. a. A magyar váltóeljárás tekintettel az új bírósági szervezetre. Pest. 1872. U. a. A magyar váltótörvény tervezete. Budapest. 1873. U. a. Handbuch des ungarischen Wechselgesetzes. Budapest. 1875. U. a. Anyagi és alaki váltójog. Budapest. 1877., 1878., 1884. Két kötet. **Baumgarten Károly-Gyuris Sándor:** A budapesti kir. keresk.- és váltótörvényszék mint felelkezési bíróság gyakorlata az 1895—98. években hozott elvi jelentőségű határozatok gyűjteménye. Budapest. 1904. **Beck Hugó:** Igazságügyi törvények anyaggyűjteményei. Hivatalos források alapján. III. 1876: XXVII. t.-c. Váltótörvény. Budapest. 1878. **Bedő Mór:** Az új magyar váltótörvény kézikönyve a joggyakorlat kapcsán. Budapest. 1910. (Három kiadás.) **Benigni J. H.:** Leitfaden zum Studium des oesterr. u. ung. Wechselrechts. Hermannstadt. 1847. **Berényi Pál:** A magyar váltójog. Pozsony—Budapest. 1901. **Bibanco Joh. Em.:** Das ung. Handels- und Wechselrecht. Ofen. 1841. **Bozóky Géza:** Újabb törekvések a váltójog nemzetközi egyenlősítésére. Budapest. 1907. **Buday Akos:** A váltójog nemzetközi egységesítése. Sátoraljaújhely. 1913. **Cholnoky Imre:** Váltóeljárási rendszer megyékre és városokra nézve. Pest. 1847. **Codex Cambio-Mercantil**is pro Regno Hungariae Partibusque eidem adnexis in tres partes divisus per Regnicolarem Juridicam Deputationem Articulo 67. 1791 ordinatam elaborus. Megjelent a „Repraesentatio regnicolaris juridicae deputationis per art. 67: 1791 ordinatae elaborata Pestini 1795.” című előterjesztésében Pozsony 1802 és külön 1826. **Codex Cambio-Mercantil**is eiusdemque Ordo Processualis. Megjelent az „Opinio excelsae Regnicolaris Deputationis motivis suffulta pro pertractandis in consequen-

tiam art 67.1790/91 elaboratis Systematicis Operatis Art. 8. 1827. exmissae circa objecta ad Deputationem juridicam relata" címen kiadott munkában Pozsony és Buda 1830. (A Palugyay Imre-féle törvényjavaslat.) *Császár Ferenc*: A magyar váltójog. Buda. I., II. (3 kiadás, 1845.) U. a. Váltóóvások. Buda. 1840. U. a. Utasítás a váltó- és keresk. törvényszékek számára. Pest. 1841. U. a. Váltótörvénykezési irodalom példák. Pest. 1842. U. a. A váltóbeli adósság felmondhatása és az alakítandó hitelintézet követeléseinek kiváltságos elsőbbségéről. Pest. 1848. U. a. Az adós személye meg nem ítéhető. Pest. 1848. *Degen Gusztáv*: A magyar váltójog tekintettel az általános váltórendszabályra, kapcsolatban a váltótörvényszékek számára kihirdetett legújabb rendeletekkel. Pest. 1865. U. a. A magyar váltó-eljárás tekintettel a váltóbíróságok számára 1841-ben kibocsátott kegy. kir. utasításra. Illetékkel, rendeletekkel, irománypéldákkal. Pest. 1866. U. a. A váltó történelme a legrégibb időktől korunkig. Különös tekintettel a váltóelméletekre. Pest. 1870. *Eckstein Adolf*: A magyar Váltó Jog kézikönyve. Pozsony. 1840. *Fogarasi János*: (alsó-viszti) Magyar kereskedési és váltójog. Buda. 1840. Második kiadása e címen: Magyar váltó és kereskedési jogtan. Pest. 1846. U. a. A közönséges váltórendszabály alapvonalai. Váltójogi alaptannal. Pest. 1854 és 1857. *Finály Henrik Lajos*: Váltórendtartás. Kolozsvár. 1855. *K. gézeni Gegus Dániel*: A magyarhoni váltó-foglalkozás tudományának vezérelvei bel- és külföldre nézve vagy az anyagi váltójog gyakorlati tekintetben függelékkal az árúszerezési kötésekről. Pest. 1846. *Grecksák Károly*: Curiai határozatok keresk.- váltó és csődügyekben. Budapest. 1896-tól. U. a. A váltótörvény (1876. évi XXVII. t.-c.) magyarázata, különös tekintettel a m. kir. curia birói gyakorlatára. Függelékül a váltóeljárás. Budapest. 1897. *Guthy Tódor*: Váltókifogások könyve és váltóeljárás. Buziásfürdő. 1905. *Hantos Elemér*: A váltóóvás reformja törvénytervezettel. Budapest. 1906. U. a. Nemzetközi egységes váltójog. Budapest. 1908. U. a. Budapesti váltószabályok. Budapest. 1909. U. a. Magyar váltójog az új váltótörvény és váltóeljárás magyarázatával. Budapest. 1914. *Hauser*: Ungarns Wechselgesetz. Pressburg. 1840. *Herich Károly*: A magyar váltótörvényjavaslat a szakértekezlet megállapodásai nyomán. Budapest. 1874. *Hunfalvy Pál*: Magyar váltó és kereskedelmi törvények. Lőcse. 1843. *Jászay Pál*: Kegyelmes királyi utasítás a váltóbíróságok számára. Pest. 1841. *Jelentés a II. hágai nemzetközi váltójogi államértekezletről*. A m. kir. kormány megbízása folytán készítették: Nagy Ferenc, Fodor Ármin és Sichermann Bernát. Budapest. 1912. *Karvasy Ágost*: A magyar váltójog. Győr. 1846. U. a.

A közönséges váltórendszabály. Buda. 1850. U. a. Váltójog tabelláris modorban. Pest. 1852. U. a. Váltójog főleg keresk. és ipartanodák számára. Pest, 1853 és 1857. U. a. Váltójogtan. Magában foglalja az általános váltójogi elméletet, a magyar váltójogot és a közönséges német váltórendszabályt. Pest. 1862, 1865, 1868, 1870, 1872 (öt kiadás) (azonos a Magyar váltójog c. művével). U. a. A magyar váltójogi eljárás az 1840, 1844. t.-c.-ek, országbir. értekezletek határozatai és némely újabb ig. min. rendeletek a legújabb törvények szerint rendszeresen előadva példákkal és irománymintákkal ellátva, különös tekintettel az osztr. váltójogi eljárásra. Pest. 1864. (Négy kiadás.) *Kassay Adolf*: Váltójogtan és csődrendszer betürendes szótára. Pest. 1852. U. a. Az új váltóeljárás. Budapest. 1877. *Kassay Adolf és Máté Sándor*: A magyar váltótörvény és eljárás tekintettel az 1893. évi XVIII. t.-c. rendelkezéseire a törvény magyarázatával, irománypéldákkal és a legújabb curiai döntvényekkel. Budapest. 1899. (3 kiadás.) *Klein Hermann*: Der ungarische Wechselcodex nebst den gesetzlichen Vorschriften über Handels- und Fabrikswesen, Erwerbsgesellschaften, Sensale, Frachter, Intabulation und Concursordnung. Pest. 1841. *Kondor Gusztáv*: Magyar váltójog és üzlet kivonata. Pest. 1862. (4. kiadás 1873.) *Kovács Árpád*: Váltók. Forma. Illeték. Óvás. Európában és az északamerikai egyesült államokban. Budapest. 1925. *König Vilmos*: A váltótörvény magyarázata. Budapest. 1906. *Kriebel Tivadar*: A fõm. k. fõtörvényszékeken 1847. váltó- és csődügyekben hozott nevezetesebb bírói határozatok gyűjteménye. Pest. 1848. *Kuncz Ödön*: Törvényjavaslat a váltóról. A képviselõház elé terjesztett új váltótörvény javaslat ismertetése. Budapest. 1914. U. a. A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata. I., II. Budapest. 1922. *Kuthy Imre*: Váltóüzlet honi iparosaink számára. Pest. 1862. *Külley Ede*: Az anyagi váltójog iránti reformjavaslat különös tekintettel a külföldi törvényhozásra. Pest. 1868. *Lehmann Róbert*: Váltó-, bank- és tőzsdeisme. Kolozsvár. 1887. *Lévy Béla*: A magyar kereskedelmi és váltójog vezérfonala. Budapest. 1903—04. *Mesterházy József*: Váltójogi gyakorlat kereskedési és csődületi törvénykezéssel. Pest. 1840. *Meszlény Artur*: Kereskedelmi és hiteljog. Budapest. 1913. (A 96—127. §§-ok a váltójogot tartalmazzák.) *Mutschenbacher Viktor*: A magyar váltójog az 1876 : 27. t.-c. szerint oknyomozólag, történetileg és ezelõtti váltótörvényünkkel, valamint a külföld legelterjedtebb váltójogszabályaival összehasonlítólag. Pécs. 1877. (Két kiadás.) U. a. A magyar váltóeljárás. Pécs. 1877. *Nagy Dániel*: Magyarországi váltótörvény. Pest. 1851. *Nagy Ferenc*: A magyar váltójog kézikönyve különös tekintettel a bírói

gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra. Budapest. 1898. (Hat kiadás.) U. a. Visszapillantás kereskedelmi és váltótörvényünk 30 esztendejére. M. Jogászegyl. Ért. 34. köt. 1 füz. U. a. A hágai államértekezlet által elfogadott nemzetközi váltótörvény. M. Jogászegyl. Ért. Új f. VI. köt. 43. füz. Budapest. 1913. U. a. A nemzetközi váltójogi egyezmény és az ennek alapján alkotott új magyar váltótörvény magyarázata. Budapest. 1914. Nagy Lajos: Gyakorlati váltópéldák. Magy. Keresk. Könyvt. IV. évf. 7. sz. U. a. A magyar váltójog vázlata. Budapest. 1906. Németh Péter: A váltóeljárás. A V. T. életbelépt. és a v. ügyekben követendő elj. szab. tárgyában 1876 nov. 30. kib. ig. min. rend. Budapest. 1877. ifj. Novák Sándor: A váltó. A váltó ismeretése gyakorlati alapon. Több mintával és a V. T. eredeti szövegével. Budapest. 1911. Ottmayer Anton von: Wechsel-Gesetz-Buch für das Königreich Ungarn und Nebenländer aus dem ung. Originaltexte getreu übersetzt. Ofen. 1840. Papp Dávid: Hiteltörvények. Magy. törv. Grill-féle kiad. Váltótörvény. Budapest. 1901. Pavlovič Márk: A magyar váltójog összehasonlítása Európa összes, Közép- és Dél-Amerika nevezetesebb államainak váltójogaival. Temesvár. 1886. Pethő Tibor: — Andreánszky István: Váltójog. A váltók illeteke. Budapest. 1925. Petruska Franz: Erläuternde Noten zur österr. Wechselordnung. Pressburg. 1853. Plath J.: Praecursus tribun. camb. merc. I. R. Hung. Cassoviae. 1841. Plósz Sándor: A magyar váltójog kézikönyve. Budapest. 1877. (3. kiadás. 1895.) Pulszky F.: Wechselgesetzbuch Ungarns revidirt. Eperjes. 1840. Pusztay Alexander: Das ungarische Wechselrecht in Bezug auf die Landeskonstitution, den Handel, die Industrie und den Kredit. Leipzig. 1842. Ráth György: Legújabb váltó- és csődtörvények. Teljes váltó- és csődtörvénykönyv. Rendszeres egészzé összeilleszté, bevezetéssel, betűrendes tárgyjegyzékkel stb. ellátá. Pest. 1852 és 1854. Ritter Alexander: Wechsel-, Handels- und Concursgesetzbuch für Ungarn. Pest. 1852. Rosenmann St.: Tractatus de jure cambiali juxta praestabilita apud plurasque gentes principia elaboratus. Vindobonae. 1802. Rósa Ferenc: A váltótörvény (1876 : XXVII. t. c.) és váltóeljárás (1881 nov. 1., 1881. sz. a. k. ig. min. rend.) a m. kir. Curia, a m. kir. ítélőtáblák, a német birod. keresk. főtörv. és az osztr. főtörv. elvi jelentőségű határozataival commentálva. Budapest. 1898. U. a. Biróilag nem érvényesíthető követelések váltói fedezete. A V. T. 102. §-ához. Különlennyomatok az Ügyvédek Lapja 1898. évf. 7. sz. és az 1897. évf. 10. s. köv. sz. Sáfár E.: Institutiones juris cambialis. Budae. 1825. Magyarul e címen: Váltójog Sáfár Imre kir. oktató szerint fordította s világosító jegyzetekkel bővítve és Magyarországra

alkalmazva kiadta Stettner György. Pest. 1832. *Sárváry Ferenc*: A magyar váltótörvény alapelvei. Sardagna után. Debrecen. 1841. *Schlamadinger Jenő*: Váltó ismertető. A V. T. gyakorlati alkalmazása kereskedők számára. Magyar Keresk. Könyvt. II. évf. 1. szám. *Schreyer Jakab*: A polg. trvk rendtrts az 1868: LIV. t.-c. érv.-ben hagyott szakaszai stb. alapján összeállítva. I. köt. Közöns. polg. keresk. s váltóeljárás és egyéb elj. szab. Budapest. 1888. *Sichermann Bernhard*: Zur Vereinheitlichung des Wechsel- und Scheckrechts. Gutachten erstattet von Hofrat Dr. B. S. in Budapest, Regierungsdelegierter bei den in 1910 u. 1912 in Haag abgehaltenen internationalen Wechselkonferenzen. Budapest. 1925. (Bibliothek der TÉBE No 6.) *Szabó (Keresztszeghy) Lajos*: Váltó- és csődügyekben keletkezett törvényszéki határozatok gyűjteménye. Pest. 1847. *Szeniczey Gusztáv*: Közönséges váltórendszabály. Pest. 1852—1853. U. a. A magyar váltó s keresk. törvény és a magyar váltóeljárás Pest. 1862. U. a. Váltó- és csődügyekben a tek. kir. váltófeltörvényszék és a főmélt. hétszemélyes tábla által megállapított elvek. Pest. 1862—1866, 1863—1867. U. a. Váltótörvényszéki és hétszemélyes tábla által hozott váltóitéletek. Pest. 1864. U. a. A magyar váltóeljárás a szükséges peres s nemperes bírói határozatok és beadványok gyűjteményével. Pest. 1869. (3. kiadás.) *Szinováczy György*: Közönséges ausztriai váltórendszabály és váltótörv. elj. kérdések és feleletekben. Saját több éves tapasztalás és a legkitünőbb magyarázatok után. Pozsony. 1854. Németül e címen: Allg. österr. Wechselrecht u. Wechselverfahren in Fragen u. Antworten. *Suhayda János*: Váltójogtan. Pest. 1851. *Takács István*: Hazai váltójog az új váltótörvény alapján s számos váltó-mintával kísérve. Budapest. 1877. *Tóth Károly*: A váltó fogalma. Budapest. 1905. *Törvényjavaslat az idegen és a saját váltóra vonatkozó jog egyesítése tárgyában az 1912. évi júl. hó 23. napján Hágában kelt nemzetk. egyezmény és a hozzátartozó egységes szabályzat becikkelyezéséről*. Benyújtotta 1914. évi január 20-án Dr. Balogh Jenő m. kir. íg. min. Képv. irom. 964 sz. Ehhez törvényjavaslat a váltóról. Képv. irom. 965 sz. *Vághy Ferenc*: Magyar váltójogi kérdések. Pest. 1841. *Vrbanič F.*: Mjenbeni zakon. Tumač zakonskomu članku XXVII: 1876. Zagreb. 1885. *Wachtler Bernát*: Freymüthige Bemerkungen zu dem Entwurfe einer Wechsel- und Prozessordnung für das Königreich Ungarn. Pressburg. 1831. Magyarra fordította *Thaisz Endre*: Nyíltszívű észrevételek a Magyarország számára javallott váltó- s törvénykezsrendre s némely ezzel rokon tárgyakra. Pest. 1832. *Wildner Ignaz*: Theoretisch-praktischer Commentar der auf dem 1839/40 ung. Reichstage zu Stande

gekommenen Credit-Gesetze. 2. köt. Wien. 1841. Magyarra fordította *Jászay Pál* a következő címen: Hiteltörvények, melyek az 1840-ki országgyűlésen a váltó, kereskedés, gyár, társaság, fuvar, betáblázás és csődület ügyében hozattak elméletileg és gyakorlatilag fejtegetve maithsteini Wildner Ignác törvénytánnár, a bécsi jogászkar tagja, udvari és törvényszéki ügyvéd 's a bécsi cs. k. egyetemnél a kereskedési és váltójog, úgy a törvénykezés volt helyettes professora által. Pest. 1841. (Később Anyagi váltójog címen.) *Wildner Junior*: A magyar váltójog kérdésekben és feleletekben. Budapest. 1893. *Zilinszky Imre*: Magyar váltó- és kereskedelmi eljárás. Budapest. 1873. *Zsoldos Ignác*: A magyar váltótörvény vázlata táblákban. Veszprém. 1841. U. a. A magyar váltó-törvény mikép az 1840: XV. t. cz. némelly szakaszai, az 1844: VI. t. cz. által világosítottak, illetőleg módosítottak. Magyarország váltótörvényhatósági térképével. Pest. 1845. U. a. Váltófeltörvényszék ítéletei. Pest. 1861.

9. §. A váltó a gazdasági életben

A váltó kiállítása kizárólag valamely előzőleg létrejött jogügylet alapján történik. Hogy e legkülönbözőbb magánjogi ügyletek¹⁾ igen gyakran a váltó és nem más kötelmi papír alakját öltik magukra, annak magyarázata az, hogy rendszerint a váltó tudja a hitelezőnek a legtöbb előnyt nyújtani nemcsak mint a forgalomban kedvelt és könnyen felhasználható értékpapír, hanem az adóssal szmben való érvényesítés szempontjából is, ki éppen ezekből az okokból nem ritkán csak is akkor számíthat az ügylet létrejöttére, ha már eleve hajlandónak mutatkozik kötelezettségét váltói nyilatkozat megtételével vállalni.

¹⁾ A Magyar Nemzeti Bank alapszabályainak 58. cikke értelmében a bank oly váltókat is leszámolhat, melyeket hitelezett vám- vagy más közadótartozásokból eredőleg a hitelezésre jogosult hatóságok vagy hivatalok nyújtanak be.

A gazdasági élet fokozatosan rendkívül tökéletességűvé fejlesztette a váltót, hogy ez által rendeltetését mentől kifogástalanabbul legyen képes betölteni, de nagy leleményességet fejtett ki abban az irányban is, hogy a váltó felhasználási lehetőségeit is állandóan szaporítsa. E két törekvés sikerei tették annyira elterjedté a váltót, hogy a hasonló papírok sorából messzire kiemelkedhetett, sőt fejlődése során újabb típus létrejöttét is eredményezhette. A napjainkban oly hatalmasan elterjedt csekknek mint értékpapírnak kialakulása ugyanis, bár eredete a XIV. századig megy vissza, részben a váltónak fizetési eszköz gyanánt való felhasználásánál a forgalmi életben tett tapasztalatok eredményéül is tekinthető, amint a váltó, mint láttuk, kezdetben szintén csak a közönséges utalvány egyik faja volt.

A váltó sokoldalú gazdasági szerepének méltatása csak úgy lehetséges, ha megvilágítjuk azokat a funkciókat, melyeket főképp mint fizetési eszköz tölt be. Ezeknek előfeltétele a váltó két alaptulajdonosságában rejlik. Az egyik az, hogy bár a váltó kiállítása mindig valamely megelőző ügylet folytán megy is végbe, a fizetési ígéret még sem arra való tekintettel történik, mert a fizetés még akkor sincs függővé téve ellenszolgáltatástól, ha a váltó kiállításakor ez esetleg ki lett volna is kötve; a másik pedig az, hogy a váltó minden újabb átruházása, mely egyébként rendkívül egyszerű módon eszközölhető, növeli a behajthatóság valószínűségét. Ezekhez járul végül az a sajátossága, hogy fizetésre nem ritkán alkalmasabb

eszköz mint maga a pénz, mert főképp külföldön teljesítendő fizetéseknel jelentékeny költségmegtakarítással és esetleg árfolyam nyereséggel is jár. Sőt, mivel a váltótörvények a többnyire csekélyebb jelentőségű eltérésektől eltekintve, világszerte azonos jogelveken nyugsznak, ez utóbbi oknál fogva a váltó a nemzetközi forgalomban minden más papírnál már csak azért is megfelelőbb fizetési eszköz, mert ilykép valóssággal pótolja a ma még utópia számba menő nemzetközi valuta hiányát.

A váltóadás abszolút kötelezettségének jogi jelentőségét legkézzelfoghatóbban egy gyakorlati eset tűnetheti fel. Ha pl. valaki megrendelt áru vételára fejében vállal váltói kötelezettséget, később azonban kiderül, hogy az áru nem felelt meg a kikötésnek, sőt azt a rendelő tán kézhez sem kapta, mindezek dacára sem tehet mint váltóadás a fizetés idején azzal szemben kifogást, ki mint harmadik jóhiszemű személy a váltónak lejáratkori birtokosa, mert a francia jog szavaival élve: „*acceptation suppose provision*“, azaz a váltóaláírás feltételezi, hogy az aláíró az ellenértéket megkapta s ennek ellenkezőjére még állításának valóssága esetén sem hivatkozhatik. Ezen, a váltóbirtokosnak hitelezői biztonsága szempontjából alapvető jelentőségű, elv mellett csaknem eltörpül az a további előny, hogy a váltókövetelés gyors érvényesítésére szigorú szabályok állanak fenn. Ennek az ú. n. „*váltószigor*“-nak (*rigor cambialis*) súlypontja is azonban lényegileg szintén abban rejlik,

hogy a váltóadás „igéretének teljesüléséért *már azért és úgy felelős, mert és amint ezen ígéretét tette*“.
(Plósz.)

Ez a váltó fő erőssége. A váltóforgalomra szánt papír lévén, mindenki csak akkor lesz hajlandó azt értékhelyettesítő dolog gyanánt elfogadni, ha tartalmában, mely ezt a tulajdonságát kifejezésre juttatja, teljesen megbízhatik. A váltószövegnek tehát nem szabad olyannak lenni, ami bizonytalanságra és ellentétes magyarázatokra adhatna okot. Keletnek, lejártnak, fizetési helynek, összegnek stb. kétségtelen bizonyossággal kell a tartalomból kitűnni. Mihelyt többféle értelmezés lehetséges, a váltó megszűnt váltó lenni. Magyarázni, kiegészíteni a tételes törvényekben foglalt ily irányú rendelkezésektől eltekintve a váltót soha sem lehet. (Quod non est in cambio non est in mundo.)

A váltót ezek szerint főleg három tulajdonsága teszi azzá; — ezek a következők:

1. az egyszerű pénzkövetelést elvont fizetési ígéretté — pénzhelyettesítő eszközzé — változtatják, azaz megfosztják személyi (subjektív) körülményeitől, melyekből eredt;

2. minthogy a váltó a követelést tökéletesen megtestesíti, független a váltó továbbadójának személyes hitelezői minőségétől és ennek következtében alkalmas a jóhiszemű megszerzésre;

3. a kibocsátó és forgató felelőssége következté-

ben a fő-váltóadás tényleges hitelképességétől független kötelezettséget jelent.²⁾

E tulajdonságoknak kiemelése mellett érthető, hogy a váltó első sorban a nemzetközi fizetések kiegyenlítésénél vált pótolhatatlan eszközzé, mert átruházása gyakorlatilag nemcsak majdnem teljesen egyenértékű a készpénzben való fizetéssel, hanem gyakran még előnyösebb is annál. A pénzküldéssel járó veszélyektől s a küldés tartama alatti kamatveszteségektől eltekintve, még a nemzetközi postautalvány útján való átutalással szemben, hol pedig a biztonság is meg van, előnyösebb, mert az átutalt valuták árfolyamát néha nem naponként, hanem hosszabb időközökre állapítják meg s ez az ingadozás hirtelenül igen jelentékeny értékváltozásban nyilvánulhat meg, azonfelül a posta igénybevételének az összeg nagysága szerint növekvő szállítási díj magassága is néha útját állhatja, holott a váltóval történő fizetés útján mindezek a hátrányok elkerülhetők. Még a távirat (telefon, rádió) útján való pénzáttutalás gyorsaságában rejlő előnyről sem kell lemondani, ha ugyanezeknek a mechanikai eszközöknek igénybevételével a váltó kiállítása megbízott útján történik. Mindezekon felül azonban a váltó használata még egyéb okokból is indokolt, melyekről alább lesz szó.

Az adós a mindenkori viszonyok mérlegelése

²⁾ Müller-Erzbach i. m. II. köt. 423. old.

alapján választhat a között, hogy saját államabeli vagy pedig külföldi váltóval teljesítse-e nemzetközi fizetéseit? Ha pl. budapesti kreskedő tartozik a milánóinak, akkor vagy a milánói hitelező intézhet a lira követelésnek megfelelő pengőről kiállított váltót budapesti adósára vagy ez utóbbi a lirával magyar valutában egyenlő értékű pengőről szóló váltót küldhet Milánóba, hol az mint fizető eszköz a tőzsdén effektív lira ellenében értékesíthető olyan olasz adósoknál, kik azt magyar hitelezőkkel szemben való pengő értékű tartozásaik kiegyenlítésére használhatják fel. De teheti az adós azt is, hogy Milanóra egy budapesti bank útján lira-váltót intézvényeztet, melynek rendelvényeséül milánói hitelezőjét nevezi meg. Első esetben a budapesti váltó milánói árfolyama, utóbbi esetben pedig a milánói váltó budapesti árfolyama lesz a váltóért fizetendő összeg nagyságára irányadó.

Hogy melyik alternativa előnyösebb, azt a napi árfolyamok döntenek el, melyeknek kialakulása főleg a kereslet és kínálat viszonyától függ. Mivel ugyanis a nemzetközi tartozások kiegyenlítése a fentebb említett előnyöknél fogva, melyekhez mint említettük, az árfolyamon való esetleges nyereség is járulhat, ami azt jelenti, hogy az adósság kifizetésére az eredetnél kisebb összeg is elegendő, túlnyomólag váltók útján megy végbe, a külföldön fizetendő váltókkal minden államban élénk üzérkedés folyik.

A nemzeteknek egymásra való utaltsága következtében az államok kölcsönös beviteli és kiviteli

forgalma állandóan nagy.³⁾ Az államok exportálják mezőgazdasági, nyersanyag vagy ipari feleslegeiket, viszont importálják ebbeli szükségleteiket. Ebből az árucseréből folytonos tartozások és követelések támadnak. Ha a már most pl. Magyarországnak bizonyos időpontban sok követelése van Olaszországból, az olasz tőzsdéken élénk kereslet indul meg a fizetési eszközül felhasználható magyar piacra szóló váltók iránt, viszont hazánkban nagy kínálat van olasz váltókban, mert ezekre a magyar tartozások kisebb összege folytán nálunk kevesebb szükség van. Minthogy pedig a külföldi váltók (ú. n. devizák) árának kialakulása, mint említettük, leginkább a kereslet és a kínálat viszonyától függ, nagy kínálat lenyomja az olasz árfolyamot s ezzel drágítja az árukat is, viszont emeli az Olaszországból Magyarországra szóló magyar pengő-váltó árfolyamát s ezzel olcsóbbá teszi a hazai árukat és fordítva, a devizák árfolyamaiban többnyire meglehetősen híven tükröződik vissza valamely állam külkereskedelmi mérlege. Mindazonáltal a belőlük vont következtetések

³⁾ A világháború előtt, normális viszonyok közt pl. 1911-ben 34 állam külkereskedelmi forgalmát 165 milliárd francsra, cca 42 milliárd pengőre becsülték. V. ö. Decamps i. m. 29. old. A váltónak a modern kereskedelmi forgalomban való jelentőségére lsd. különösen Woytinsky (W.): Die Welt in Zahlen. Berlin. 1926. V. köt. Továbbá Goschen György: Theory of foreign Exchanges c. több nyelvre átültetett híres munkáját. (magyarra: A külföldi váltók árfolyamának elmélete címen Lobmayer János fordította. Budapest. 1891.) A kérdésnek igen nagy irodalma van. De mivel nem szorosan vett váltójogi probléma, bővebben nem térünk ki rá.

nem mondhatók abszolút becsüeknek, mert a nemzetközi kölcsönös kiegyenlítések nem kizárólag váltók útján történnek s az árfolyam kialakulására más tényezők is hatással vannak, pl. a belföldön elhelyezett külföldi tőkék után fizetendő kamatok és törlesztési részletek magassága stb.

Az árfolyam lehet *al pari*, ha a külföldi pénz a belföldi pénz valutáris egyenértékeért kapható; *parin felüli*, ha a külföldi értékért felárt és *parin alóli*, ha olcsóbb árt kell fizetni. Ez az ingadozás normális viszonyok mellett mindig attól függ, hogy a külföldi pénz tényleges elküldése mennyibe kerülne. Ha 100 effektív lírának bankjegyekben való beszerzése és postán való elküldése kevesebbe kerül mint a 100 líráról szóló deviza, ez utóbbiak iránti kereslet csökkenni fog, mert mindenki inkább készpénzt mint devizát fog küldeni. Magyar pénzért azonban külföldi pénzt végeredményben csak aranyban, illetve nemes ércben való fizetés mellett lehet kapni, tehát az arany ilyen esetben kimegy az országból, viszont ha valakinek külföldről van követelése, inkább viseli az effektív külföldi pénz behozatalának költségeit mintsem a váltót oly alacsony áron értékesítse, mely reá nézve a költségeknél is nagyobb veszteséget jelentene. Ilyenkor tehát a külföldről az arany bejön az országba. Ezt a határt, melyen felül a fenti okból a külföldi árfolyam nem emelkedhetik, nevezik *felső*, azt, amelyen alul nem süllyedhet, *alsó aranypontnak* (gold point). A különbség azonban rendszerint csak 1—2% közt ingadozik, mert ha a deviza ára csökken,

mindjárt emelkedik benne a kereslet, a kereslet emelkedése viszont az árfolyamot is növeli.⁴⁾

Az árfolyamot azonban egyéb körülmények is befolyásolják (pénzügyi helyzet, külföldi kölcsön, politikai viszonyok, vámháború, tőzsdei manőverek stb.), melyek sorában különösen a leszámítolási díj magassága (diskonto politika) figyelemre méltó, amit rendszeren az állami jegybak szab meg.⁵⁾ Ha a váltók leszámítolásakor szedett kamatot (discont vagy bank-

⁴⁾ A világháborúnak a váltó árfolyamra gyakorolt hatását feltünteti Dr. Szász György, Némethy Kálmán és Végh Ödön: „Budapest—Zürich nemzetközi váltóárfolyamok 1914—1924. c. műve. Budapest. 1925. Tébe kiadóvállalata. Magában foglalja Budapest, Amsterdam, Belgrád, Berlin, Bécs, Brüsszel, Bukarest, Kopenhága, London, Madrid, Milano, New-York, Páris, Prága és Varsó deviza árfolyamait. Pótfüzetekkel folyton kiegészül. Hozzá külön grafikon. V. ö. továbbá Decamps i. m. 156. s köv. old. és 273. old.

Az arany kiegyenlítő működése elé azonban akadályok gördülhetnek a papírpénzállamokban, hol a forgalomból nem lehet nemes érceket kivonni, mert abból hiányzanak s oda nem is folyhatnak, mivel a diszió ennek útját állja. V. ö. Földes Béla: A nemzetközi kereskedelem elméletéhez. Budapest. 1915. (49. old.)

⁵⁾ A Magyar Nemzeti Bank alapszabályainak 24. cikke értelmében a leszámítolási kamatlábat a főtanács állapítja meg mely az 58. cikk szerint közzeendő és a bank pénztárainál kifüggesztendő. E hirdetmény szövege a következő szokott lenni:

Magyar Nemzeti Bank.

Folyó évi szeptember hó 18-ától fogva a kamatláb továbbí intézkedésig váltók, közraktári zálogjegyek és értékpapírok leszámítolásánál 12½-ban, a Magyar Királyság 1924. évi államkölcsöne (Népszövetségi kölcsön) kötvényeire adott kölcsönökre 13 százalékban állapítatják meg.

Budapest, 1924. évi szeptember hó 17-én.

MAGYAR NEMZETI BANK:

Popovics, elnök.

Végh, főtanácsos. Schóber, v. igazgató.

rata) a jegybank emeli, a banktól való függése miatt rendszerint a magánbankok is követik példáját s ennek következtében a heverő tőke iparkodik a magas kamatozású belföldi váltókban elhelyezkedni,⁶⁾ minek következménye gyanánt a külföldön is növekszik a hazai váltó iránti kereslet s ez azután maga után vonja a külföldi piacokon a hazai váltók árfolyamának emelkedését is. A külföldi tőkének beözönlése viszont csökkenti a külföldi váltók hazai kurzusát, ami által a hazai aranyaknak külföldre való özönlése akadályozható meg. Nagy ugrások rendszerint itt sem lehetségesek, mert ha a jegybank az általános kamatlábat erősen mérsékeli, a hitelt is azonnal fokozot-

⁶⁾ A váltók leszámítolási kamatlábat befolyásolja rendszeren az ultimo közeledése is, mikor nagyobb számú váltó szokott esedékessé válni s ezek beváltására gyakran újabb hitel igénybevétele szükséges. Normális viszonyok közt a tőzsdén a hivatalos *bank-kamatláb* mellett van ú. n. *magán-kamatláb* is, melyet elismert megbízható cégek 3 hónál nem hosszabb esedékességű váltóinál számítanak. A jegybankkal való verseny miatt ez kisebb a hivatalos kamatlábnál. Súlyos gazdasági viszonyok esetében azonban magasabb. Ilyenkor az ú. n. „napi pénz” után, mely felmondás után 24 óra alatt visszafizetendő, a kamatokat ezrelékben (pro mille) számítják. Pl. ha ez $\frac{1}{2}$ pro mille, az évi kamatra átszámítva $365 = 182\frac{1}{2}$ pro mille, azaz $18\frac{1}{2}\%$.

A váltóleszámítolás keretébe tartozik az ú. n. „*elfogadási hitel*” is, mely alatt nagyobb cégeknek engedett hitelt értünk. Ennek alapján a bankra váltók intézvényezhetők s a bank által elfogadott váltók értékesíthetők. A bank ilyenkor az elfogadásért külön jutalékot számít, mely normális viszonyok mellett $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{2}\%$ -ig terjed. Lsd. *Walther Rezső: A bankügyletek*. Budapest. 1897. 170. old. A háborút követő gazdasági viszonyok igen elterjedté vált típusai az ú. n. „*rembourse váltók*”, melyeket belföldi importeur bocsát ki s külföldi bank fogad el, hogy ily módon tegyék lehetővé tőkeszegény országba a kivitelt, szintén ide sorolhatók.

tabban veszik igénybe (ezt nevezik hitel-inflációnak) s az üzérkedési kedv növekedő termelést és nagyobb árukinálatot eredményez, minek folytán az árak leszállanak, a vevők azonban ilyenkor további áresésre számítva a vételtől az alacsonyabb árak dacára is tartózkodnak, ami még további áresést idéz elő. Ez ugyan azonnal növeli a kivitelt, de egyben káros és vakmerő üzérkedéseknek is utat nyit, ami ismét pénzhíányra vezet és ennek következménye a kamat újólagos emelkedése lesz.

Ha a jegybank túlzottan emeli a kamatlábat, ezt a magánbankok nem követik, ez azonban árt a jegybank tekintélyének. Azért a jegybankok discount politikája nagy körültekintést igényel. De mivel a jegybankok a rendelkezésre álló készpénz mennyisége s az igénybe vett hitel alapján a pénzpiac helyzetét napról-napra pontosan áttekinthetik, rendszerint hamarabb emelik avagy később szállítják le a kamatlábat, mint arra tényleg szükség van, hogy a külföldi tőke beözönlésének előmozdítását vagy a belföldi tőkének külföldre való kiáramlását céltudatosan s minden rázkódtatás elkerülésével lehessen irányítani.

A foganatba vett intézkedések szoros összefüggésben állanak tehát a gazdasági helyzettel. Mindezeknek gyors mérlegelése s a különböző váltóárfolyamok közti feszültség kihasználása a bankok külön üzletágává lett, melyet váltókémlésnek (arbitrage) neveznek. Ha a tartozásban levő állam kamatlába alacsony, a devizák kiállítása oly módon történik, hogy azok leszámítolása az adós állam piacán men-

jen végbe. Ha pedig magas a kamat, a hitelező állam bankárai az adós állam váltóit nem bocsátják áruba, mert a magas kamatokat saját javukra használhatják ki.

Ha pl. Londonban, hol a kamatláb, mely különben is többnyire nagyobb szokott lenni, mint a kontinens főbb váltópiacain (Páris, Berlin, Frankfurt, Hamburg stb.), kisebb mint a párisi, a francia bankárok nemcsak megszüntetik az angol piac részére való hitelnyújtást, hanem ott elhelyezett tőkéiket is értékesítik, hogy azt Párisban a magasabb kamatláb mellett helyezhessék el. Ennek következtében a Londonra szóló váltók kínálata növekszik, viszont a kereslet csökken, mert a kamat Párisban magasabb lévén, a pénz helyben is felhasználható. Ellenben az angol bankárok részéről élénk lesz a kereslet a párisi piac papirjai iránt, a fontról szóló váltók értéke tehát csökkenni fog. Ha már most valakinek Londonban font sterlingben kell fizetnie s a budapesti piacon a font árfolyama magas, előnyösebb lesz reá nézve először Párisra frankváltót s onnan Londonra font sterling értékű devizát intézni, ha a font sterling Párisban olcsó s a frank Budapesten szintén jutányos.⁷⁾

⁷⁾ Rendkívüli gazdasági viszonyok mellett, minők e bankjegy infláció, fenyegető moratórium, pénz kiviteli tilalom stb. a külföldi piac magasabb kamatlába a tőkére azonban nem gyakorol vonzóerőt, mert magának a tőkének biztonsága forog kockán. Pl. 1866-ban, azután 1914 aug.-ban az angol bank hiába emelte fel a kamatlábat 10%-ra vagyis szokatlan magasra, a font sterling árfolyama a külföld akkori bizalmatlansága miatt nem növekedett. V. ö. Decamps i. m. 248. old.

A váltó segélyével továbbá a tőzsdén u. n. határidő-ügyletek is bonyolíthatók le. Az adós t. i. későbbi fizetéseinél előre biztosíthat magának bizonyos meghatározott váltóárfolyamot. Ha pl. a kereskedő hitelbe vett áruk fejében 3 hó múlva külföldi valutát tartozik fizetni, egyuttal mindjárt az illető pénzben 3 hó múlva fizetendő devizát is vásárol, melyet az eladó a fizetési határidő esedékessége előtt köteles részére szállítani. Ha már most a fizetés idején a valuta olcsóbb lett, ez reá nézve veszteséget, ha ellenben drágább lett, nyereséget jelent. Az ügylet tehát teljesen spekulációs jellegű.⁸⁾

A váltó ellenértékét a lejárat előtt, rendszerint nyomban a kiállítás után, kifizetni — leszámítolni — a bankok egyik leghatalmasabb üzletágává nőtte ki magát. A bankoknak ugyanis nagy érdeke, hogy tőkéiket lehetőleg oly módon kamatoztassák, hogy azok gyorsan visszakerüljenek hozzájuk s ez többnyire legcélszerűbben a néhány hónapot rendszerint túl nem haladó lejáratú váltók leszámítolása által történhetik, mert egyrészt a váltónál számíthatnak az összeg pontos és hiánytalan visszafizetésére, másrészt a tárcájokba kerülő váltókat, ha előbb volna pénzre szükségük, az u. n. „visszleszámítolás“ (rées-

⁸⁾ Hogy a devizákkal való üzérkedés minő befolyást gyakorol a váltó árfolyamok kialakulására lsd. *Vogel (Joachim dr.) Das Devisentermingeschäft*. Berlin. 1924. c. művét, továbbá Swoboda (O): *Die Arbitrage in Wertpapieren, Wechseln, Münzen und Edelmetallen. Handbuch des Börsen-, Münz- u. Geldwesens sämtl. Handelsplätze der Welt*. 16. kiad.

compt) által bármikor pénzzé tehetik. A nagy bankok kisebb bankoknak vagy pénzintézeteknek engedélyezett hitel fejében az utóbbiak által kisebb cimletekben leszámított váltókat veszik át fedezet gyanánt, melyeknek beváltása a lejárat napján rendszerint akadálytalanul megtörténik, mert a kereskedő, ki többnyire váltóadósként szerepel, a hitelre vett árukat időközben nyereséggel adván el, már rendelkezik a beváltáshoz szükséges összeggel. A hitelbe való vétel ugyanis többnyire akkor fordul elő, midőn a vevőnek alkalma nyílnék az üzleti konjunktura kihasználására, de készpénze nincs. A bankok tőkéje tehát a váltó segítségével a kereskedő forgó-tőkéjévé változik s élenkitőleg hat a gazdasági vérkeringésre. (Müller-Erbach.).

A váltó mint pusztá hiteleszköz csak egészséges gazdasági viszonyok mellett és akkor is csupán olyanok által használható, kik a lejáratkor pontosan eleget tudnak tenni kötelezettségeiknek. Ennek szem elől való tévesztése esetén a nem kellő megfontolással hitelező bank könnyen lehet fizetéseképtelenné, ha az esedékességkor a bemutatott váltókra fizetés nem történik s tőkéjéből a likviditást veszélyeztető menynység van váltóleszámítolásra fordítva.⁹⁾

⁹⁾ A Magyar Nemzeti Bank az alapszabályok 58. cikke értelmében csak olyan váltót számítol le, mely keresk. ügyletből ered, Magyarországon érvényes országos értékekről szól, legfeljebb 3 hó alatt esedékes s rendszerint 3, de mindenesetre 2 fizetéseképesnek ismert kötelezett aláírásával van ellátva. Mezőgazdasági célokra azonban 6 hónapos váltók is leszámolhatók, ha legalább egyik váltókötelezett mezőgazda.

A váltó útján való pénzszerzés fejlett gazdasági viszonyok mellett rendszerint igen egyszerűen és gyorsan bonyolítható le, ami azután a forgalmi életben többféle visszaélés lehetőségére vezetett.

Legkevesbbé gyakori az u. n. „*pince-váltó*“, (Keller- oder Schornsteinwechsel, tirage en l'air), melyen részben valódi, részben hamis aláírások vannak s fizetésképtelen vagy nem létező személyre intézik. Az ilyen váltón egyedül a váltó leszámíttatását megkísérlő kiállító aláírása valódi, ki azonban vagyoni fedezettel szintén nem rendelkezik. A külsőleg kifogástalannak látszó váltó teljes értéktelensége csak a lejáratkor tűnik ki. A leszámíttolási üzlettel foglalkozók e ritka, mert könnyen leleplezhető, csalási kísérlet ellen úgy védekeznek, hogy ismeretlen egyének neveivel ellátott váltókat csak azok kikutatása, értesítése és a róluk szerzett tudakozódás után fogadnak el leszámíttolásra, mikor is a visszaélés kiderül s így kárt nem okozhat.

Másik neme a visszaélésnek az u. n. „*váltónyargálás*“ (Wechselreiterei, az angolok „*cross firing*“-nek, a. m. „*kereszttüz*“ nevezik), midőn fizetésképtelen egyének intéznek egymásra kölcsönösen váltót s ezzel azt a látszatot akarják kelteni, mintha ezt üzleti összeköttetések alapján tennék. Pl. két csőd előtt álló kereskedő, kik az ilykép szerzett pénzzel azután mindketten megszöknek, bocsát ki egymásra váltót. De megtörténhetik az is, hogy a már eredetileg fedezet nélküli váltó pótlására a lejáratkor mindig újabb és újabb váltót adnak, mely a rendszerint

szaporodó leszámítolási kamatok következtében az előbbi váltónál nagyobb összegű. Minthogy egyik váltó a másikra támaszkodik s fedezete már az elsőnek sincs, a visszaélést elkövető mindaddig, míg eljárása napfényre nem jön, mintegy a váltó hátán ülve tartja fenn hitelét. Innen ered a váltónyargálás elnevezése is.

Utolsó és legveszedelmesebb neme a váltóval való visszaélésnek az uzsora váltó, melynél azonban nem a váltókötelezett, hanem a váltó ellenében hitelt nyújtó váltóbirtokos követ el törvénybe ütköző cselekményt, midőn az adós szorultságát, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát felhasználva saját javára szolgáló túlságos mérvű vagyoni előnyök mellett, melyek az adósnak anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmasak, vesz át váltót vagy pedig a váltó összegével szembetünően arányban nem álló csekély szolgáltatást nyújt a váltó ellenében. Az uzsoráról már I. Mátyás 1462. évi decretumának 3. cikkelye rendelkezik s törvénytárunkban nem kevesebb mint 15 törvény szól róla, sőt az 1920 : XV. t.-c. kísérletképen 3 év tartamára külön uzsorabíróságot is szervezett, a nélkül azonban, hogy az uzsora jogi szabályozása mai napig megfelelőnek bizonyult volna. A váltóval elkövetett uzsorát az 1883 : XXV. t.-c. 2-ik §-a minősített bűncselekménynek nyilvánítja, de kétségtelen, hogy általában épen a váltóuzsorák kiderítése a legnehezebb.¹⁰⁾

¹⁰⁾ Kuncz (i. m. II. köt. 185. old.) a váltó-kifogás korlátozásának megszüntetésével s a szigorú váltóeljárásnak hatályon

10. §. A váltókötelezettség alapja.

Váltóelméletek.

A váltó használatának elterjedésével csaknem egyidejűleg vetődött fel a váltóügylet jogi természetének problémája is és ennek kapcsán annak vizsgálata, hogy minő cselekményhez fűződik a különleges váltói kötelezettség. E nézeteket, melyek már a XIII. században megindult váltójogi viták során támadtak,¹⁾ *váltóelméleteknek* szokás nevezni. Számuk meglehetősen nagy. Ma nagyjából tisztán történeti értékkel bírnak s ezért csak nagy vonásokban és a legfőbbeket ismertethetjük. A kérdés eldöntve még nincs. Nézetünk szerint az alább ismertetendő, egyébként régi multu, de újabban ismét előtérbe nyomuló ú. n. „*szerződéses elmélet*“ tartalmazza jogászai szempontból a legegészségesebb gondolatokat s ezért van legtöbb kilátása a végleges győzelemre is. A váltót ugyanis mindig mint sajátos jogi tulajdonságokkal

kívül helyezésével, illetve kizárólag bejegyzett kereskedőkkel szemben való fenntartásával gondolja megtalálni a váltó-uzsora elleni védelmet. Bármennyire helyesnek ismerjük is el érvelését, nézetünk szerint az uzsora azok közé a bűncselekmények közé tartozik, melyek csak a tőkés osztály erkölcsi színvonalának emelkedésével fognak csökkenni. Az uzsora természeténél fogva e téren gyökeresen segíteni szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik s főleg a váltó-uzsorák jelentékeny száma tényleg büntetlen is marad.

¹⁾ A legrégebbek közé tartoznak: Durantis († 1296), Rolandinus († 1300), Baldus († 1400) postglossatorok s Pegolotti Balducci kereskedő, kinek *Pratica della mercatura* c. könyve a XIV. század elején jelent meg. A felsorolást lásd Endemann i. m. 48. s köv. old.

bíró értékpapírt, de alapjában véve mint két fél közti megállapodást magában rejtő ügyletet lehet csak helyesen elbírálni. Nem szabad tehát olyan formák közé szorítani, melyekbe egy vagy más okból nem illeszthető. Logikus eljárás, ha a hasonlatossági pontokat kutatjuk, de tökéletes megoldás kizárólag általános magánjogi szabályok segítségével a váltó különleges természete miatt aligha lehetséges, mert egymással összefüggő kérdéseket szétválasztani nem lehet. Amint a gyémántot csak saját porával lehet csiszolni, a váltó jogi természetét is csak a váltóra nézve kifejlődött szabályok összességének tükrében lehet tisztán látni.

A váltóelméletek kiindulási pontjául kínálkozó egyik alapgondolat az, vajjon a kötelezettség a váltó kiállítását megelőző ügyletben, magában a kiállítás tényében vagy a kiállított váltónak harmadik személy kezéhez való jutásában gyökerezik-e?²⁾ Ezek a megkülönböztetések egyben figyelemmel vannak a váltó fejlődésében észlelhető korszakok felfogására is. Kuntze lipcsei egyetemi tanár,³⁾ a legjelesebb váltójogi theoretikusoknak egyike, a következő korszakokat különbözteti meg: 1. az olasz jog kora 1650-ig,

²⁾ Nagy F. i. m. 40. s köv. old. V. ö. továbbá Wieland (C.) *Der Wechsel und seine civilrechtlichen Grundlagen*. Basel, 1901. Roeper (L. E.): *Wechselnehmer, Aussteller und Annehmer*. 1915.

³⁾ Kuntze fejtegetéseit lásd „Die Doktrin des Wechselrechts” c. alatt az Endemann i. m. 47. old. és „Die Lehre v. d. Inhaberpapieren” (357. s köv. old.) s „Deutsches Wechselrecht” (293. s köv. old.).

mely szerint a váltó csak pénzváltási eszköz; 2. a *francia jog* kora 1848-ig, mely a váltót fizetési eszköznek tekintí s 3. a *német jog* kora, mely mindenki szolgálatában álló hitelpapírnak minősíti.

Hogy a váltó jogi természetéről vallott nézetek kialakulására e korszakok erős befolyással bírtak, alig vonható kétségbe; azonban ma, midőn egy véglegesen kialakult és nemzetközi jellegű értékpapír típust veszünk vizsgálódás alá, felesleges a kialakulás egyes fázisait figyelembe venni, hanem a kijegecsestedt váltójogi szabályok alapján kell a váltót szemügyre vennünk. A gyakorlati élet szolgálatában álló váltót tehát az élettől elválasztanunk nem szabad. Nem lehet helyes az olyan elmélet, mely ellentmondásban áll a valósággal. *A váltó az, ami, nem pedig aminek elméletek segélyével feltüntetni akarják.*

Kétségtelen, hogy a váltó kiállítását, ha csupán a kibocsátó és a rendelvényes viszonyát tekintjük, mindig megelőzi valamely ügylet, mely egyben azt a megállapodást is magában foglalja, hogy az adós kötelezettségét váltó alakjába fogja öltöztetni. Ezt nevezi a terminológia „*váltó-előszerződés*“-nek (*pactum de cambiando*). A váltó kiállítása azonban azt az ügyletet, mely a váltó létrejöttét eredményezte, nem mindig szünteti meg, mert ha a váltó elévül, azt be nem váltják, vagy megsemmisül, de kivételesen más esetekben is, a hitelezőnek joga van az alapügyletre visszatérni s annak alapján kívánni az adóstól kötelezettsége teljesítését, mert a váltó átadása még nem fizetés, sem *datio in solutum*, sem pedig az

alapügyletre újító hatással (novatio) nem bír. Viszont az adós is tehet a váltóval szemben az alapügyletből eredő kifogásokat. Igaz, hogy csak kivételesen, de a kifogásolási jogosultság megszorítása korántsem jelenti azt, hogy az alapügylet azért már semmis. Más szavakkal kifejezve a váltó lényegileg csak eszköze az adós teljesítésre való szorításának, de a kötelezettség gyökere az alapügyletben, a váltó kiállítása után pedig a jogosítottak és kötelezettek közti váltószerződésben rejlik. Hogy a váltó későbbi birtoikosai: a forgatók nem hivatkozhatnak az alapügyletre, annak oka az, mivel ők lényegileg jótállók, kik a fizetési kötelezettséget az alapügyletre való tekintet nélkül vállalták el.

Szerződés tehát alapja a felek megállapodásának, szerződésből ered a váltó kiállításának ténye s szerződésen nyugszik annak későbbi megszerzése is. Igaz ugyan, hogy a váltó örökölheto vagy végrehajtás útján is megszerezhetö, amikor az ilyenképen váltóbirtokossá lett személy s a váltónyilatkozat tevöje közt szerződés nincs, de ez csak látszólag van így, mert a mindenkori váltóbirtokos tulajdonképen csak jogutódja az első szerződö félnek, a váltó kiállítója pedig tudatában van annak, hogy az első szerződö féllel megkötött szerződés teljesítését töle nem kizárólag ez utóbbi, hanem annak jogutódja is követelheti, a meddig ugyanis a váltó forgalomképes, az alapügylet háttérbe szorul. Mindazonáltal világos, hogy a váltó mégis csak az alapügyletből sarjadjik s ezen mit sem változtat az az ellenvetés, hogy lehetetlen

a váltói kötelezettség gyökerét a váltó alapját tevő ügyletben keresni, mikor annak kiállítása a legkülönbözőbb ügyletek folytán történhetik s a váltói kötelezettség mégis ugyanaz,⁴⁾ mert hiszen a váltó csak az alatt az idő alatt foglal magában egyenlő kötelezettséget, míg mint váltó forgalomban van, de rögtön különbözővé válik, ha megsemmisülése esetén a hitelező nem törődve többé azzal, hogy az adós kötelezettségéről valamikor váltó volt kiállítva, az alapügyletre támaszkodva vonja őt felelősségre. A hitelező későbbi váltóbeli jogutódai ugyan ezt nem tehetik, de erre nincs is szükségük, ha a váltót az adósnak fizetésre való kényszerítésénél teljesen pótolja a váltót megsemmisítő bírói határozat. Ha pedig az adós e nélkül is fizet, nincs ok az alapügyletre való visszatérésre. A kötelezettség gyökere tehát az alapügylettel mindig összefüggésben van, ha az nem is szembetűnő. A későbbi váltónyilatkozattevők kötelezettségének alapja pedig a váltószerződés. Az a további ellenvetés sem helytálló, hogy a nyilatkozat a hitelező jogutódjával szemben nem lévén visszavonható, nem beszélhetünk szerződésről. A visszavonás joga a magánjogban is csak záros ideig áll fenn és ez a váltónál is meg van a váltó kiállítása idejéig, vagyis a váltó-előszerződés egész tartama alatt. Ennél többet kívánni a váltóadás ép oly kevésbé jogosult, mint ahogy a magánjogi ügyletek sem ismernek korlátlan ideig tartó visszalépési jogot. A további váltónyilat-

⁴⁾ Nagy F. i. m. 43. old.

kozatok vissza nem vonhatása pedig a váltó sajátos természetéből folyik.

Azonban az adósnak a váltó alapjául szolgált ügyletből eredő váltókiállítási kötelezettsége a váltónyilatkozat megtételével önálló váltószerszödést teremt, melynél jelentőség nélküli annak kutatása, vajjon a hitelezőnek a váltó át is lett-e adva, mert az a körülmény, hogy a váltó annak kezei közül került forgalomba, ki az alapügylet hitelezője volt, argumentum a contrario gyanánt egyébként is bizonyítja a váltó tényleges átvételét. A váltó kiállítása pillanatától tehát a váltói kötelezettség alapja a váltónyilatkozat megtételének ténye, mely által szerződés létesült a hitelező és adós közt. Mindazonáltal, bármennyire önálló is jogilag ez a váltószerszödés, valójában a váltónyilatkozat — kivéve a már meglevő váltóra később vezetett nyilatkozatokat, — nem annyira új kötelezettség teremtése céljából, mint inkább az alapügyletből vállalt kötelezettség teljesítése végett történt. A nyilatkozattevőnek a váltó minden későbbi birtokosa irányában való kötelezettsége is e kettős obligóból fakad. Először, mert szerződésileg teljesítésre kötelezte magát pl. árut vett és nem fizetett s az eladó a váltó forgatásával tulajdonképen a forgatmányosra bízta a vételár behajtását, másodszor pedig, mivel váltói kötelezettséget is vállalt. Kötelezettségét azért nem kell kétszer teljesíteni, mert ha a váltó ellenében az eladó jogutódjának fizetett, az eladó soha sem kerülhet abba a helyzetbe, hogy a vételárat az alapügyletből kifolyólag is követelhesse, mert a

beváltott váltó már fizetést, *datio in solutum*ot jelent s ezzel az adó kettős kötelezettsége megszűnt.

Ha valaki másnak adósává lett, külön megállapodás hiányában nem köteles azt váltói kötelezettségbe öltöztetni, ha azonban megteszi, ez a váltó minden későbbi birtokosa irányában azt is jelenti, hogy a megelőző alapügyletből kifolyólag tette, mert nem lehet feltételezni, hogy valaki váltót állítson ki a nélkül, hogy másnak tartoznék. Az ú. n. „szívességi váltó” aláírása pedig nem fizetési, hanem csak kezességi cézzal történik.

Már az első olasz és francia váltóelméletek magva is az volt, hogy a váltóügylet lényegében szerződés. Kezdetben ugyan a váltót tisztán csak bizonyító eszköznek tekintették s ez okból a váltói kötelezettség jogi természetével nem foglalkoztak, de midőn a váltó kiállítását megelőzni szokott ügyletnek külön írásba való foglalása megszűnt, csakhamar felmerült a váltóban, mint önálló szerepet betöltő okiratban, rejlő kötelezettség jogi minősítésének gondolata s azt majd kölcsönnek, majd adás-vételnek, megbízásnak, vagy letétnek stb., sőt különböző szerződések összességéből álló ügyletnek (*negotium ex variis contractibus conflatum*) is nyilvánították. Ez utóbbi felfogás különösen akkor kezdett utat törni magának, midőn a kibocsátó és rendelvényes közti jogviszonyon kívül a váltóügyletben szereplő többi személy helyzetét is vizsgálódás tárgyává tették. Ennek következménye ugyan az volt, hogy a váltóadás szolgáltatása s a váltóbirtokos ellenszolgáltatása közti összefüggést is

kutatni kellett, de jogi szempontból ez ellen komoly kifogás nem is tehető, mert abstract váltókövetelés a gyakorlatban nincs s a modern bírói judikatura is helyt ad a beperelt váltóadás ily irányú védekezésének.

A szerződési elmélet a XVII. századtól kezdve oda módosult, hogy a váltókötelezettség alapja nem pusztán a felek megegyezése, hanem az ezt megrögzítő váltóba való foglalás, tehát nem egyszerű consensualis, hanem írásbeli (*litteraris*) szerződés, melynek létrejövetele után mellékessé válik az, hogy minő okból történt a váltónyilatkozat megtétele, mert a kötelezettség alapja kizárólag a nyilatkozat. Ezért aztán a már említett váltóelőszerződést élesen elhatárolják a váltótól. Ez a felfogás, mely a XVIII. és XIX. század elméleteit uralja, annyira előtérbe helyezte az írásbeli nyilatkozat fontosságát, hogy főkép *Heineccius*: „*Elementa juris cambialis*“ (Amsterdam. 1742.) c. munkájának megjelenésétől mind jobban az a felfogás kezd kifejeződni, hogy a váltó kiállítása az alapügylettől és az intézvényes ellenszolgáltatástól független, tehát a kiállító kötelezettségét pusztán az aláírás ténye állapítja meg.

Ezt a gondolatot tovább fejlesztette *Einert* Károly: „*Das Wechselrecht nach dem Bedürfnisse des Wechselgeschäfts im neunzehnten Jahrhundert*“ című (Leipzig. 1839.) nagy hírűvé vált könyvében, midőn a váltósz szerződés fennforgását tagadásba vette s azt hirdette, hogy a váltókötelezettség tisztán a kiállítónak a nagy közönséggel szemben megtett egyoldalú s

elvont fizetési ígéretén nyugszik, amelyet a papír minden későbbi jogos birtokosa érvényesíthet. Szerinte a váltó a kereskedelmi forgalomban azt a szerepet tölti be mint a papírpénz s ezért elméletét „*papírpénz-elmélet*”-nek szokás nevezni. Theoriájának lényege az, hogy a kereskedő áruít váltóval vásárolja s az eladó a kapott váltót már beváltása előtt fizetés számba veszi. A váltó tehát szintén valuta mint a pénz s ép oly szívesen fogadják mint a bank- v. az államjegyet. A váltó kiállítója annak beváltását ép úgy ígéri, mint ahogy a törvény a papírpénzét. Hogy a kiállítástól a lejáratig kiknek kezén fordul meg, az mellékes, a fizetési ígéret mindig a váltó mindenkori birtokosa irányában áll fenn. Ez nem szerződés, hanem egyoldalú ígéret, melynek természetén azonban az sem változtat, ha azt valaki azzal az indokolással minősítené is szerződésnek, hogy a váltó megszerzője az ígéretet magára vonatkoztatja.

Einert elméletével a jogtudomány igen sokat foglalkozott. Kimutatták róla, hogy már alapgon-dolata téves, mert a valósággal ellenkező párhuzamot állít fel a papírpénz és a váltó közt. A papírpénz beváltását ugyanis az állam nem ígéri, hanem a pénzt egyszerűen kötelező fizetési eszközzé teszi, a váltót ellenben mindenki saját akaratából fogadja el érték gyanánt, a kiállító pedig kötelezi magát a beváltásra. A bankjegyhez sem hasonlít, mert nem tömegpapír, hanem egyéni szükségletek alapján állítják ki s ezért nem is bemutatóra szól mint a bankjegy, melynél az előző birtokosok nem felelősök

a későbbieknek mint a váltónál. Ha a váltó papírpénz volna, már a váltó első birtokosa sem tehetne kifogást az alapügyletből. Azonkívül ellentétben áll a tételes joggal is, mert, ha a kiállító teremti meg a papírpénzt, minő alapon lehet őt mégis az elfogadó hitelezőjének tekinteni.⁵⁾ Továbbá a váltónál nem elég a tulajdonjog megszerzése, hanem a váltóból eredő összes jogok gyakorlásához a forgatmány útján való különleges megszerzés szükséges. Einert tagadja azt is, hogy a kiállítónak joga volna a váltóbirtokossal megegyezni a váltójogi szabályoktól való eltérésre, holott az a gyakorlatban megtörténhetik.⁶⁾ A váltó követelési papír, melynek rendeltetése a beváltás, a papírpénz ellenben érték képviselő, melynél a beválthatás csak a hitel eszköze. A váltót nem fizetésül adják mint a pénzt, hanem azért, hogy a váltóbirtokos abból kifizetetését eszközölje⁷⁾ stb.

Liebe Frigyes ezzel szemben⁸⁾ a váltónak az alapügylettől való függetlenségét a váltó alakjában látja s ezért tanát „*formatény-elmélet*”-nek nevezik. Szerinte fő súly a váltó alakján nyugszik, melynek alapján a kiállító a váltó minden későbbi birtokosa iránt is felelős.

⁵⁾ Lsd. Lehmann i. m. 604. old.

⁶⁾ Lsd. Grünhut i. m. I. köt. 248. s köv. old.

⁷⁾ Lsd. Plósz i. m. 62. old. V. ö. még Dégen: A váltó története. 175. s köv. old.

⁸⁾ Die allgemeine deutsche Wechselordnung mit Einleitung u. Erörterungen c. váltójogát névtelenül adta ki 1847-ben.

A kérdésnek mellékvágányra való terelését azonban megakadályozta Thöl Henrik,⁹⁾ ki visszatért a szerződéses elmélethez, de azzal a változtatással, hogy szerződésnek nem a váltó kiállításának okául szolgált alapügyletet, hanem azt tekinti, mely a váltó kiállítója és átvevője közt keletkezik s aminek a váltószerződés célzatával kell történnie. A kiállító, illetve átadó összegfizetési ígérete azonban elvont s ellenszolgáltatás hiányában is kötelez s ezért „*átadási vagy összegigéreti elmélet*”-nek (Begebungs- oder Summenversprechenstheorie) nevezik,¹⁰⁾ mert az elfogadó tartozik a váltó összegét fedezet hiányában is megfizetni. A forgatmányos sem a fedezet alapján számít a fizetésre, hanem a forgató és az intézvényszerző hitelképességére támaszkodva.

Einert és Liebe elméletei mindazonáltal Thöl meggyőző okfejtései dacára is sok követőre akadtak. Legnagyobb elismerésre azonban az ú. n. „*egyoldalú írásbeli ígéret*” (einseitige Willenserklärung) tett szert,¹¹⁾ melynek lényege az, hogy a váltókiállítás egyoldalú ténye, az ebben foglalt ígéret egymagában

⁹⁾ Das Handelsrecht als gemeines in Deutschland geltendes Privatrecht mit Berücksichtigung des ausserdeutschen Handelsrechts. II. köt. (Wechselrecht) Göttingen, 1847. (II. k. 149., 181—185. old.)

¹⁰⁾ Dégen a 7. jegyz.-ben i. m. „alkotás-cselekvényű váltóelmélet”-nek hívja. (213. old.)

¹¹⁾ Főbb követői Bekker, Cohn, Dernburg, Gierke, Graewin, Grünhut, Randa, Rehbein, Siegel, Staub, nálunk Kiss Mór, Klupathy Antal, Kolosváry Bálint, Lévy Béla, Meszlényi Arthur, Nagy Ferenc, Plósz Sándor, Szladits Károly, Tóth Károly.

hozza létre a váltókötelezettséget. Első hirdetője Kuntze János Emil leipzig-i egyetemi tanár, ki: „*Die Lehre von den Inhaberpapieren oder Obligationen au porteur, rechtsgeschichtlich, dogmatisch und mit Berücksichtigung der deutschen Partikularrechte.*“ Leipzig. 1857. c. könyvében fejtette ki tanát,¹²⁾ melyet másképp *kreációs elméletnek* is hívnak, abból kiindulva, hogy a kiállítás ténye kreál, teremt kötelezettséget. Ezt követői annyira szigorúan magyarázzák, hogy nálunk pl. Nagy Ferenc szerint, ki ennek az elméletnek egyik legkiválóbb képviselője,¹³⁾ a kiállító akkor is kötelezve lesz, ha a váltó akarata nélkül, sőt annak ellenére jut a hitelező birtokába, tehát a váltó kiállítását megelőző ténynek, valamint annak, hogy a váltó miként jut a hitelező birtokába nem tulajdonít semmi jelentőséget.

Kétségtelen azonban, hogy a váltókötelezettség csakis a váltónak a jóhiszemű harmadik személy vagyis a hitelező kezeibe való jutástól kezdődik s ezért a kreációs elmélet későbbi hívei a jóhiszemű megszerzésre már súlyt fektetnek és mert ennek folytán a váltónyilatkozatot valaki részére kell tenni, a kreációs elméletnek további fejleményében éppen erre való tekintettel különböző újabb elnevezései támadtak. Ilyenek: *a) a jóhiszeműségi elmélet (Redlichkeits-theorie)*, mely szerint közömbös az, hogy a jóhiszemű

¹²⁾ 357. s köv. old. továbbá lsd. az Endemann-féle i. m. 55. old. és a 21. sz. jegyz.-ben idézett hivatkozásait.

¹³⁾ Nagy F. i. m. 54. old.

és alakilag igazolt váltóbirtokoshoz a váltó miként került a kibocsátótól (ellopták tőle, elvesztette, kiskorú gyermeke az utcára dobta, tévedésből előbb adták át valakinek, mintsem az illető az ellenértéket átszolgáltatta volna, a kibocsátó a kiállítás után megőrült stb.) fő dolog az, hogy aki a váltó alapján fel lép jogcíme a váltóhoz kifogástalan legyen.¹⁴⁾ Nem határoz, ha az első váltóbirtokos rosszhiszemű volt is, hacsak a tényleges váltóbirtokos jóhiszeműsége meg van. *b) a tulajdon-elmélet (Eigenthumstheorie)*, mely a jóhiszemű megszerzés tényét csak akkor látja fennforogni, ha a váltó a megszerzőnek nem pusztán birtokába, hanem tulajdonába is átment,¹⁵⁾ *c) a tulajdonmegszerzési elmélet (Eigenthumsverschaffungstheorie)*, mely szerint a papír tulajdonát is meg kell szerezni átadás vagy constitutum possessorium útján,¹⁶⁾ *d) a kibocsátási elmélet (Emissionsstheorie)*, melynek értelmében az egyoldalú nyilatkozaton kívül az is szükséges, hogy a váltó a nyilatkozattevő akaratából kerüljön a váltóbirtokoshoz.¹⁷⁾ *e) a megismeréselmélet (Personificationstheorie)*, mely a váltót mint a követelés kifejezőjét mintegy személynek tekintí s a kibocsátó, ki a jogcímet azután megteremti a személyes jogot tárgylagossá változtatja.¹⁸⁾ *f) a bizalmi elmélet*

¹⁴⁾ Főképviselői: Grünhut (i. m. I. köt. 279. old.) és régebben Staub és Cohn is.

¹⁵⁾ Hívei: Adler, Carlin, Randa stb.

¹⁶⁾ Képviseli: Lehmann H. O.

¹⁷⁾ Képviselői: Jolly és Stobbe.

¹⁸⁾ Képviselői: Volkmar és Loewy.

(*Rechtschein oder Vertrauenstheorie*), melynek lényege az, hogy a váltó megszerzőjének jogosultsága abban a bizalomban rejlik, mely fennforgott, midőn a váltó alapján váltóügyletre s a nyilatkozattevő lekötelezési akaratára következtetett.¹⁹⁾

Az egyoldalú ígéreten nyugvó elméletek azonban következményeikben jogi ellenmodásokra vezetnek s ezért tarthatatlanok, mert nem képesek megmagyarázni azt, hogy miként tehet valaki fizetési ígéretet, ha hiányzik az, kivel szemben az ígéret megtételére magát indítatva kell éreznie. Képtelenség feltenni azt, hogy váltót kiállítsak annak számára, ki annak birtokosa lesz, a nélkül, hogy valami közöm volna hozzá. Ez hasonló volna az olyan ember cselekedetéhez, ki az ablakon ok nélkül pénzt dobál ki. Tehetek ígéretet ismeretlen egyénnel szemben is, de mindig attól feltételezve, hogy valami módon ez az ismeretlen hitelezőmmé válik, mert pl. egy tartozásomat egy másik hitelezőm reá ruházta. A váltó kiállítása tehát történhetik ugyan hitelező nélkül is, de mindig csak azzal a célzattal, hogy hatása csupán egy jövőendő ügyletbeli hitelezőmmel szemben legyen. Ha a váltót ellopják tőlem vagy elveszítem azt, a tolvaj vagy megtaláló pedig egy jóhiszemű harmadikra forgatja, nem azért érvényesíthető velem szemben a váltó, mert egyoldalúlag írásban kötelezettséget vállaltam, hanem azért, mert gondatlanságom vagy a

¹⁹⁾ Képviselői: Meyer Herbert és Jacobi Ernő. Ez utóbbi felfogás már inkább a szerződéses elmélethez tartozik.

véletlen következményeit viselnem kell (casus nocet domino).²⁰⁾

A kreációs elmélet továbbá abba a hibába esik, hogy a harmadik jóhiszemű szerző érdekeinek védelmében azt állítja, hogy minden olyan esetben, midőn kiderül, hogy a váltónyilatkozat attól származik, ki ellen érvényesíteni akarják, felesleges annak vizsgálata, vajjon a kiállító magát a váltónyilatkozatot mint ilyent akarta-e, feltéve, hogy a váltót cselekvőképes állapotban állította ki. Elismerjük, hogy a váltóbirtokos szempontjából a forgalom érdekeinek ez legjobban felelne meg, de bármennyire alapelv is a váltójogban az, hogy a váltókövetelés úgy áll fenn mint azt a váltó feltünteti, ezt a maga merevségében axióma gyanánt egy theória kedvéért nem mindig lehet fenntartani. Hiszen a váltói kifogások megengedésével a tételes törvények elismerik, hogy nincs szabály kivétel nélkül s miért ne érhetné kár a jóhiszemű váltóbirtokost is, ha a maga részéről is követett el gondatlanságot, mert pl. a váltó megszerzésénél óvatosabb eljárás mellett esetleg megtudhatta volna, hogy a váltó kiállítása után nem jóhiszemű kezekbe került. Amint akkor, midőn hamis pénzt kapok s nem vigyázok arra, hogy a pénz jó-e, a kár

²⁰⁾ Helyesen mondja Kuncz (i. m. II. köt. 42. old.), hogy a tolvajjal vagy találóval szemben az „exceptio doli” is megvédi a kiállítót s az elveszett s ellopott váltó fontos gyakorlati kérdését a világ minden bírósága a forgalmat igen kielégítő módon tudta megoldani a kreációs elmélet segítségével is.

engem ér, ép olyan jogos, hogy a különben jóhiszemű váltóbirtokos is viselje a kárt, ha nem fejtett ki kellő gondosságot, mikor a váltót érték gyanánt elfogadta. A kifogás megtételének jogától a váltóadóst megfosztani épen ez okból nem lehet.

Végül abban is tévednek a kreációs elmélet hívei, midőn azt állítják, hogy a törvény nem tévén említést a váltó átadásának és kiadásának szükségéről, ezzel a kreációs elméletre helyezkedett. A törvény önként érthető dolgokat nem szokott kiemelni. Az átadás és kiadás pedig oly természetszerű következmények, hogy azokat mint külön postulatumokat felállítani felesleges lett volna.

Nézetünk szerint a szerződéses elmélet a fentebb előadottak értelmében oly alapgondolatokon nyugszik, hogy annak helyességéhez aligha férhet szó. A váltó kiállítása mindig valamely alapügylet folyamánya, melynek a váltóba mint legtöbb előnyt nyújtó értékpapír alakjába való öltöztetése: a váltószereződés minden váltónál felismerhető. Csakis e gondolatnak elhomályosítása s a váltónyilatkozatot tevő szigorú kötelezettségének a végletekig való megindokolására irányuló törekvés vezetett téves nézetekre és helytelen elméletek felállítására. Hogy a szerződéskötési akaratot, valamint a váltó átadását és átvételét néha vélelmezni kell, az mit sem változtat az elmélet helyességén.

A szerződéses elméletnek nemcsak Németországban van számos követője (Bernstein, Binding, Bluntschli, Brinz, Brunner, Fick, Gareis, Gerber,

Gierke, Goldschmidt, Hartmann, Hoffmann, Jakobi, Ladenburg, Lehmann K. és H. O., Müller-Erzbach, Pappenheim, Regelsberger, Renaud, Sohm, Stranz, Thöl, Wächter stb.), valamint az olaszoknál (Giorgi, Marghieri, Vidari) és a franciáknál (Esmein, Lacour) s nálunk (Apáthy és Mutschenbacher), hanem a bírói gyakorlat is általában azt juttatja kifejezésre és az elméleti jogászoknál is újabban ismét az kezd előtérbe nyomulni.²¹⁾

Azonban a szerződéses elmélet hívei is két táborra oszlanak. Az egyik a váltóadás és a későbbi váltóbirtokosok közti viszony magyarázatául elegendőnek tart egy szerződést, a másik tábor ellenben abból indul ki, hogy a váltóígéret több ajánlatot foglal magában s a váltó minden későbbi birtokosa egy ilyen váltóajánlat elfogadjának tekintendő.²²⁾

Az egyszerű szerződéses elmélethez tartoznak: a) a *függőségi elmélet (Pendenztheorie)*, mely csak a váltókövetelést érvényesítő utolsó jóhiszemű váltóbirtokost tekinti másik szerződő félnek, a közbeneső forgatók szerződését pedig függésben levőnek tartja.²³⁾ b) a *forgatmányos külön jogutódlásának elmélete*, mely csak az utolsó forgatmányost tekinti szerződő félnek.²⁴⁾ c) a *harmadik javára kötött szerződés elmélete (Theorie des Vertrages zugunsten Dritter)*

²¹⁾ Lsd. Plósz i. m. 71. old. Müller-Erzbach i. m. II. köt. 441. old.

²²⁾ Lsd. Lehmann i. m. 607. old. és az ott idézett írókat.

²³⁾ Követői: Förster, Rieser i. m. 607. old.

²⁴⁾ Hirdetője: Renaud.

mely csak a rendelvénnyest veszi szerződő félnek, de oly módon, hogy követői szintén közvetlen jogrészesek lesznek. Mivel azonban a szerződésképtelen rendelvénnyesnek is lehetnek igazolt követői, egy másik változat szerint szerződő fél csak az első jogszerű forgatmányos.²⁵⁾

A többszerződéses elmélet, mely jogilag helyesebben konstruál, midőn a különböző jogutód forgatmányosoknak hitelezői jogait egy és ugyanazon váltóadóssal szemben külön-külön választja. Ehhez tartoznak: a) a bizonytalan személyek irányában vállalt kötelezettség elmélete, mely szerint a váltóígéret „*ad incertas personas*“ történik.²⁶⁾ b) az újjítási elmélet (*Novationstheorie*), mely minden forgatmányt novationak tekint.²⁷⁾ c) a forgató közvetítésének elmélete (*Theorie der Vermittlung des Indossanten*), mely a forgatóban közvetítőt lát az előzőkkel való kapcsolat céljából.²⁸⁾

Ezek a különböző elméletek, melyek felsorolása korántsem kimerítő, olykor egymással társulva s néha egymásnak kölcsönös engedményeket is téve, fordulnak elő. Ennek következményekép azután esetleg a kreációs elméletet csak hajsza finomságú különbség választja el a szerződéses elmélettől.

²⁵⁾ Követői: Lehmann H. O., Gierke, Pappenheim. Lsd. Lehmann (i. m. 608. old.).

²⁶⁾ Követői: Cosack, Sohm.

²⁷⁾ Követői: Unger, Wächter. V. ö. Schauberg (R.): Über Novation durch Wechsel oder über den Einfluss des Wechsels auf die unterliegende Verbindlichkeit. Zürich, 1866.

²⁸⁾ Hirdetője: Thöl. Lsd. Lehmann i. m. 608. old.

Az elméletek felállítása során lefolyt harcok mindenesetre nagyban hozzájárultak a váltójog alapelveinek tisztázásához s csak ha a leglogikusabbnak mondható szerződéses elmélet teljesen uralomra fog jutni a tételes törvényekben, hol alapgondolata ma nem mindig tud érvényesülni, lesz elérhető az elmélet és gyakorlat tökéletes összhangja is, ami jelenleg még erősen érezteti hiányát. A kérdésnek eldöntése tulajdonkép a kereskedelmi jog körébe, az értékpapírok tanához, tartozik s egységes állásfoglalás annál inkább szükséges volna, mert a P. T. 1457. §-a értelmében a bemutatóra szóló s az igazoló papírokból eredő jogviszonyokra akkor is, ha az okirat különben nem esnék a kereskedelmi jog alá, ennek idevágó szabályait kell majd alkalmazni.

11. §. A váltónyilatkozatok.

Váltónyilatkozatok alatt azokat a váltóra vezetett s a forgalom érdekében rendszerint igen rövid kijelentéseket nevezzük, melyeket a váltójog a szerint, hogy kitől származnak s minő célzattal tették, különböző váltójogi hatásokkal ruház fel. Közömbös, hogy a váltó melyik részén vannak, mindazonáltal némely nyilatkozatnak egyenesen tartalma függ attól, hogy hol áll. Az U. V. 30-ik §-a szerint pl. a váltó előlapjára írt puszta aláírást kezességnek kell tekinteni, kivéve ha az intézvényezettnek vagy a kibocsátónak aláírásáról van szó. Minden váltónyilatkozatot

írásban kell megtenni.¹⁾ A nyilatkozatból eredő kötelezettség tartalma általában attól függ, hogy milyen minőségben tették. A nyilatkozatnak azonban nem kell tartalmaznia mindazoknak a hatásoknak egybefoglalását, amelyeket a törvény hozzá fűz s épen ezért érvényére rendszerint a puszta aláírás elegendő. A váltó szövege állapítja azután meg, hogy a váltónyilatkozat alapján a nyilatkozattevő mire van kötelezve vagy hogy mire van joga. Pl. ha az intézkévenyzett a váltó előlapjára írja nevét, mint elfogadó lesz felelős, tehát akkor, ott és olyan összeget tartozik fizetni mint azt a váltó szövege tartalmazza. Az aláíráshoz elég a vezetéknév használata. A törvény közelebbről nem írja körül a névírás fogalmát, tehát azt a nevet tekintjük érvényesnek, amelyet általában az illető elnevezésére használnak. Az aláírásnak nem is kell sajátkezűnek lennie, tehát a megbízó neve meghatalmazásból is aláírható. Írástudatlan másképp rendszerint nem is tehet váltónyilatkozatot. Az aláírás olvashatósága közömbös. Lényeges csupán az, hogy tudni lehessen kitől származik, valamint az, hogy meg volt-e a lekötélzési szándék. Tehát a meghatalmazott, ha más nevében írja alá a nyilatkozatot vagy a hamisító saját személyeikben kötelezve nincsenek. A hamisítót azonban magánjogi kártérítési és büntetőjogi felelősség terheli.

¹⁾ Szóbelileg tett s grammofoon lemezen megrögzített váltónyilatkozat a bemutatással kapcsolatos cselekményekre alkalmasnak volna ugyan tekinthető, de mint nem írásbeli nyilatkozat még sem létesíthet váltói kötelezettséget.

Mivel a törvény írást kíván, a váltóürlapra esetleg előre nyomtatott vagy később bélyegző használatával történt névírás érvénytelen. Ugyanez áll a pecsétről. Hogy a keresztvonás, illetve kézjegy kivételiesen pótolhatja az aláírást, arról a váltóképességnél lesz bővebben szó.

A váltónyilatkozat csak alakilag kifogástalan váltón tehető. Minden váltónyilatkozat azonban független a többitől, amiből logikusan következik, hogy az önmagában érvényes váltónyilatkozat akkor is hatályos, ha különben maga a váltó vagy az azon lévő nyilatkozatok valamelyike érvénytelen. Ha tehát valaki egy hamisított váltóra elfogadást vezet, nyilatkozata alapján fizetni köteles, jóllehet a váltó csak külsőleg tűnt fel váltónak. Ha a nyilatkozattevő váltót akart aláírni s ezt tényleg meg is tette, váltókötelezetté válik, habár a lekötelezettséget külön nem akarta volna is. Azért pl. oktatási célból kiállított váltó aláírása kötelezettséget teremt. E szabály áll az egyes kellékek tartalmára is. Ha tehát az aláíró csak 10,500 pengő erejéig akart váltót aláírni, de figyelmetlenségből egy tényleg 15.000 pengőről szóló váltót írt alá, ez utóbbi összeg erejéig felelős.

Váltónyilatkozat csak váltóképes aláírótól származhatik, de e mellett szükséges, hogy ne tévedésből vagy az aláíró akarata ellenére tétessék. Ha pl. valaki más nevének aláírása fölé egy váltóösszeget ír vagy fizikailag kényszeríti őt váltóaláírásra, nem mondhatja senki, hogy az illető váltónyilatkozatot akart tenni s bár ez a későbbi jóhiszemű váltóbirtokosok

érdekét sérti, az aláíró kifogásolási jogától elütni nem lehet.

Kétségtelen továbbá, hogy a váltónyilatkozatnak a megtétel idejében levő tartalma irányadó akkor is, ha később a szöveget a megtevő beleegyezése nélkül megváltoztatták. Minthogy azonban a változtatás időpontja a váltóból rendszerint nem tűnik ki, a nyilatkozattevőt terheli annak bizonyítása, hogy a változtatás az aláírás után történt. Ezért szokás a váltó szövegét lehetőleg egybefolyóan, alapnyomásos vékony papírra s az összeget számmal és betűvel is kitüntetve kiállítani vagy más hasonló óvintézkedésekkel a megváltoztatás lehetőségének útját állni, mert mindezek a törlést, közbeszúrást, javítást stb. könnyen felismerhetővé teszik. A váltóbirtokosnak és az aláírónak egyaránt érdeke tehát a váltó átvételekor — gyanu fennforgása esetén — meggyőződni a váltó kifogástalanságáról, mert, ha már a nyilatkozat megtételekor is voltak a váltón törlések, javítások stb., a nyilatkozattevő kifogásolási jogát a váltóhitelező figyelembe venni nem köteles. Az angol jog (64. §. 2. bek.) az eredeti szöveg szerint teszi felelőssé az aláíró, habár a váltó szövege lényegesen meg is változott, de a változtatás nem feltűnő s így gyanut sem kelthetett a jóhiszemű s jogos birtokos előtt, ha már a váltó átvételekor olyan volt a szöveg, melynek meghamisítása lehetséges volt.

A váltónyilatkozatok természete szerint a kötelezettség lehet: 1. *egyenes vagy főkötelezettség* (idegen váltó elfogadása, saját váltó kibocsátása); 2. *vissz-*

kereseti kötelezettség (idegen váltó kibocsátása, bármilyen váltó forgatása, ha a kötelezettséget a forgató ki nem zárta); 3. *járolékos kötelezettség* (névbecsülési elfogadás, kezességvállalás és együttaláírás) a szerint, hogy a nyilatkozattevő *a) közvetlenül* vagy pedig csak *b)* az egyenesen kötelezett felelősségre vonása végül *c)* bizonyos váltócselekvények eszközlése után szorítható fizetésre. Vagyis míg az elfogadó vagy a saját váltó kibocsátója minden feltétel nélkül kötelesek fizetni, addig a kibocsátó és forgató csak a mellett a feltétel mellett, hogy azok, kiket a fizetésre felhívtak, nem akartak vagy nem tudtak fizetni, miért is a váltóbirtokos irányában az előbbieket *feltétlen* vagy *egyenés*, az utóbbiakat pedig *feltételes* vagy *visszkereseti* adósoknak, illetve jótállóknak tekintjük. Ezzel párhuzamosan a visszkeresetileg kötelezetteket „előzők”-nek, a visszkereseti adósok sorában az előzők után jövőket „követők”-nek is szokás nevezni. Pl. ha a váltón A. B. C. D. szerepelnek forgatók gyanánt s a váltó E. birtokában van, E.-nek mind a négy forgató előzője a kibocsátóval együtt, A.-nak pedig B. C. D. és E. a követői s így tovább.

Mihelyt a váltó kikerül a kibocsátó kezéből s a rendeltvényeshez jut, ki a váltónak első birtokosa, mert ő van a lejáratkor a pénz felvételére jogosult gyanánt megnevezve, azonnal jogviszony támad a kibocsátó és rendeltvényes közt, amennyiben a váltójog szerint a kibocsátó a váltó elfogadásáért és kifizetéséért felelős. Ha pedig a váltót a kibocsátó által felhívott intézvényezett elfogadja, további közösség keletkezik egy-

részt az elfogadó és a váltóbirtokos közt, kinek az elfogadó adósává lesz, másrészt a kibocsátó és elfogadó közt is, mert a kibocsátó vagy saját rendeltére állította ki a váltót s akkor mint váltóbirtokos léphet fel az elfogadó ellen vagy váltóbirtokossá válhatik a kibocsátó akkor, ha a váltót örökli vagy ahhoz végrehajtás, esetleg reá való forgatás útján jut. Ha pedig ő nem tartozott az elfogadónak a beváltáshoz szükséges fedezetet adni s az elfogadó nem fizetése miatt a váltóösszeget tőle hajtották be, az elfogadóval szemben mint hitelező is léphet fel.

Ha a váltót még forgatják is, a viszonyok száma ismét gyarapszik, mert a forgató is felel a váltó elfogadásáért és kifizetéséért. Felelőssége azonban nem egyforma a kibocsátóéval, mert a fizetésért való felelősséget jogában áll kizárni, holott ezt a kibocsátó nem teheti. További újabb viszonyok keletkezhetnek, ha a váltót nem az intézvényezett, hanem az erre az eshetőségre megjelölt ú. n. „szükségbeli utalványozott” vagy bárki más önként mint ú. n. „névbecsülő” fogadja el, valamint, ha akár az egyenes, akár a visszakereseti kötelezettek bármelyikéért valaki kezességet vállal vagy pedig valamelyik váltókötelezettséghez valaki mint ú. n. „együttaláíró” csatlakozik. Mindezekben az esetekben ugyanis a váltóbirtokosnak joga van mindegyikük ellen fellépni, de mindig csak oly mértékben és olyan feltételek mellett mint a hogyan azt a váltójog mindegyik kötelezettre nézve külön-külön megállapítja. Egy egész rakás, a váltójog sajátos értelmében vett, mert a magánjogtól eltérő egyetem-

legesen kötelezett adós kerülhet tehát szembe a váltóbirtokossal, a nélkül azonban, hogy ez utóbbi egyenlőkép bánhatnék velük el, mert a váltóadósok felelőssége sem mindenben egyenlő. Pl. némelyiké előbb évül el, kifogásolási jogaik különbözők stb.

A váltónyilatkozatok természetrajzához tartozik továbbá az is, hogy a nyilatkozattevő több nyilatkozatot is tehet, feltéve, hogy azok egymást le nem rontják, pl. a kibocsátó a váltót elfogadja mint névbeesülő, viszont a javára tett nyilatkozat alapján kötelezettből jogosulttá válhatik. Pl. ha az elfogadóra forgatják a váltót, az, váltóbirtokossá lesz. E nyilatkozatok alapján érvényesíthető jogok vagy kötelezettségek tartalma azután mindig attól függ, hogy mely időpontban élnek vele. Pl. a forgató rendszerint kötelezett, de ha a váltó ismét birtokába kerül, pl. öröklő vagy az elfogadó helyett kifizeti, újból jogosítottá válik, vagyis joga feléled.

E különböző jogviszonyokból támadó bonyodalmak igazságos és méltányos megoldása teszi zömét az ú. n. „anyagi váltójog”-nak s épen ezért, mivel a váltó természetével ellenkezett volna jogforrásul az ezen sajátosságokat nem ismerő általános magánjogot igénybe venni, lett a váltójog különös joggá (*jus speciale*). A váltóból fakadó jogi problémák megbírálásánál mindazonáltal az általános magánjog is szerephez jut mindannyiszor, mikor a törvény a váltóra nem alkotott különös jogszabályt, sőt a kereskedelmi jog is mint különös magánjog alkalmazást nyer, ha a váltóügyletből eredő viszony pl. alakilag kereskedelmi

ügylet számba megy. (A váltó megszerzése továbbadási szándékkal, a váltókibocsátás mint bankügylet stb. K. T. 258. és 259. §§-ok.)

A váltónyilatkozat, ha megtevője törli, olyan mintha meg sem tették volna, bár a szöveg olvasható maradna továbbra is. Az U. V. 28. §-a szerint azonban az intézvényszerzett elfogadói nyilatkozatának tartalma szerint a törlés dacára felelős marad, ha a törlés előtt a váltóbirtokossal vagy bármely váltókötelezettel írásban közölte volt, hogy a váltót elfogadta.

Az esetleg véletlenségből törölt nyilatkozat természetesen olyan számba jön mintha meg volna. Az ellenkező bebizonyításáig azonban a törlést a törvény (V. T. 6.) szándékosnak vélelmezi. A szakítás vagy tépés ugyanazon szempont alá esik mint a törlés s mellékes, hogy a szakítás szándékos volt-e vagy pedig csak a forgalomban történt használatból pl. a gyakori összehajtásból származott.²⁾

12. §. A váltócselekmények.

A váltóbirtokos a váltóban foglalt követelés érvényesítése végett köteles magát azokhoz a szabályokhoz tartani, melyeket a váltójog e célból előír. Cselekményei bizonyos alakiságokhoz vannak fűzve. Ezeknek figyelmen kívül hagyása jogosultságának elvesz-

²⁾ C. 156/1896. sz. A judikatura szerint az elszakított és összeragasztott váltó elszakítása véletlenül történtnek s így meg nem semmisítettnek vélelmezendő. Dárday Dt. XXVIII. 265. Tintával írt aláírásnak írónnal való keresztülhúzása törlésnek nem tekinthető. C. 2455/1884. sz. Önként érthetőleg az

tésével jár. A törvényben lefektetett utasításokból fakadó azokat a teendőket, melyeknek céljuk valamely jog érvényesítése vagy fenntartása, nevezzük váltócselekményeknek.

Ezeket a cselekményeket a törvény rendszerint kötelezőleg írja elő, de nem kifogásolja néha azt sem, hogy e cselekmény elmaradhasson, ha a jog fenntartása vagy érvényesítése nélkül is megtörténhetik. Pl. bármelyik előző az óvást elengedheti (V. T. 42. §. és U. V. 45. §.) Viszont néha a törvény türi, hogy a váltókötelezett adott esetben valamely váltócselekményre kényszeríthesse a váltóbirtokost. Pl. a kibocsátó vagy a forgatók szükségbeli utalványozottat jelölhetnek ki, kinél a váltó az elfogadás megtagadása esetén még bemutatandó, mielőtt a visszkereset ellenük megindítható volna. (V. T. 56. §. és U. V. 54. §.)

Szokás továbbá különbséget tenni a váltócselekmények közt a szerint is, hogy az feltétele-e a hitelezői jogok érvényesítésének vagy sem. Pl. a váltó ki nem fizetése esetén a váltóbirtokos közvetlen előzőjét s az értesített saját előzőjét, valamint a névbecsülő a névbecsültet a történt közbenjárásról értesíteni kötelesek (V. T. 45. és 58. §§.). Ennek elmulasztása azonban csak kártérítést von maga után, de nem egyúttal a váltói jog elvesztését is. Épen azért ezeket némely

olyan aláírást, melyet az aláíró vagy más törölt, az aláíró megismételheti. Ezt az elvet a Curia is kimondotta, C. 1623/1895. sz. Ezért az olyan váltóra, melyről a kiállítás helyét tartalmazó részt leszakították, a kiállítás helye a perlés előtt ismét ráírható. C. 65/1887. sz.

író nem is tekinti a jogi műértelemmel bíró váltócselekmények sorába tartozóknak. A megkülönböztetés ellen, mivel jogalapja van, kifogást tenni nem lehet s helyesen járunk el, ha éles elhatárolás céljából szoros értelemben vett váltócselekményeknek csakis az előbbieket tekintjük.

Tulajdonképeni váltócselekmények e szerint: 1. *a váltó bemutatása* (elfogadás, fizetés és lát után bizonyos időre szóló váltónál láttamozás, illetve keltezés, valamint a visszkereseti jogosultság megszerzése; telepített váltónál, (az U. V. szerint pedig bármely váltónál) a kibocsátó által elrendelt elfogadás, végül szükségbeli utalványozott kijelölése esetén szintén elfogadás végett). 2. *Az óvás felvétele* a bemutatás megtörténtének hiteles bizonyítása végett.

Nem tulajdonképeni váltócselekmények: 1. *Bemutatás* biztosítás vagy beváltás végett, többszörözött váltó bemutatása a gondviselőnél az eredeti váltó kiadása céljából, valamint az előzőnél akkor, ha valamelyik váltóbirtokos másodlatokat kívánna. 2. *Az előzők értesítése* elfogadás és fizetés hiánya miatt.

Mindezekről az illető helyeken részletesen fogunk szólni. Csupán annyit kell még megjegyeznünk, hogy a V. T. arra való tekintettel, hogy a váltónyilatkozatok mint jogügyletek lényegükben szintén váltócselekmények, bizonyos esetekben közös szabályokat állít fel mindkettőre (V. T. 97., 102. és 103. §§.).

A váltói jogok érvényesítésére vagy fenntartása végett *külföldön* teljesített cselekvények alaki kellei annak a helynek törvényei szerint ítélandók meg.

ahol azokat eszközlik (V. T. 97. §. és U. V. 76. §.). Vagyis, hogy a cselekvények mennyiben szükségesek, azt kizárólag a nemzetközi magánjog szerint kell eldönteni, a szükségessé vált cselekmény alakja ellenben a véghezvitel helyéhez igazodik. Pl. a bemutatás helye, a kíméleti napok stb. Az U. V. 76. §. azonban, mivel az óvás szabályozásának kérdését az E. az aláíró államokra bízta, mert az egységes szabályozás a helyi viszonyok különbözősége miatt nagy akadályokba ütközött, külön is kiemeli, hogy az óvásnak alakját és felvételének idejét annak az államnak törvénye szabályozza, amelynek területén az óvást felvenni kell.

A váltócselekmények helyére és idejére nézve a V. T. 102. §-a úgy rendelkezik, hogy az elfogadás, valamint általában azok a cselekmények, melyek a váltói jogok érvényesítése vagy fenntartása végett valamely személynél teljesítendőek, ez utóbbinak üzleti helyiségeiben, ilyennek hiányában pedig annak lakásán és pedig d. e. 9—12 óra közt, délután pedig 3—5 óra közt eszközlendők. Az ily cselekmények más helyen, például a tőzsdén, csak az érdekeltek beleegyezésével történhetnek.

Az, hogy az üzleti helyiség vagy a lakás kipuhatolható nem volt, igazoltnak csak akkor tekintendő, ha az óvatoló személy e részbeni tudakozódása a helybeli rendőri hivatalnál, illetőleg a községi előjáráságnál siker nélkül maradt s ezt a körülményt az óvásban kiemelik.

Az U. V. 86. §-a ettől két irányban tér el. Elő-

ször is mellőzi az üzleti órák¹⁾ megállapítását, kivéve az óvásnak a 88. §-ban szabályozott idejét, mert az indokolás szerint arra gyakorlatilag szükség nincs és a megállapítás a egész országra és minden üzleti ágra kiterjedőleg egyformán amúgy sem lehetséges,²⁾ másodszor pedig kimondja, hogy a váltói cselekmények a teljesítésre meghatározott hely (község) más helyiségében vagy pedig a teljesítés helyével összeépült más községben csak az érdekeltek beleegyezésével eszközölhetők. Óvásnál az érdekelteknek beleegyezését megadottnak kell tekinteni, ha az óvásból az ellenzés ki nem tűnik.

Az összeépült községek valamelyikében, az illető személy üzlethelyiségében vagy lakásában fogantatott cselekményt kellő helyen teljesítettnek kell tekinteni abban az esetben is, ha a váltón az összeépült községek közül egy másik van a teljesítés helyéül megjelölve. Hogy mely községeket kell ilyenekül

¹⁾ Az üzleti zárórákról az 1913. évi XXXVI. és az 1921. évi XXXVII. t.-c.-ek rendelkeznek.

²⁾ Budapesten pl. általában elterjedt szokás, hogy a pénzügyintézetek szombat délután, különösen a nyári hónapokban, nem tartanak üzleti órát. Az indokolás (52. old.) szerint nincs semmi ok arra, hogy a fejlődésnek ezt a menetét a törvény kötelező üzleti órák megállapításával megakassza. A gyakorlatias angol jog (41. §. p. a. és 45. §. 3. p.), valamint az amerikai N. I. L. (132. § és 242. §.) is csak megfelelő óráról („at a reasonable hour”) beszélnek. A japán jog (283. §.) a törvény, rendelet vagy szokás által megállapított üzleti órák betartását kívánja. Általában azonban a külföldi jogok az üzleti órák idejét a váltócselekmények szempontjából részletesen szabályozzák.

tekinteni, azt a belügyminiszter rendeletileg állapítja meg.

A V. T. 103. §-a értelmében, ha a lejárat vasárnapra vagy Gergely-naptár szerinti valamely közönséges ünnepnapra³⁾ esik, a fizetés csak a legközelebbi

³⁾ Az ünnepek figyelembevételéről — China és Siam kivételével általában minden külföldi jog intézkedik. Lsd. Meyer i. m. I. köt. 86. old. V. T.-ünk kifejezetten Gergely-naptár szerinti ünnepeket említvén, ezek alatt a „Codex juris canonici” 1247. canonjában említettek (dies festi) értendők, azaz a vasárnapokon kívül karácsony, újév, vízkereszt, Krisztus mennybemenetele és Ürnapja, Gyümölcscsoltó Boldogasszony, Nagyboldogasszony, Szt. József, Szt. Péter és Pál, valamint Mindenszentek napja. (Húsvét, pünkösd mindig vasárnapra esnek.) Szt. József napja nálunk országos szokás szerint nem ünnep. A V. T. terv. és a min. javasl. a gör. kel. és zsidó ünnepeket kifejezetten mellőzte (lsd. 18., 19. cikk) s a protestáns felekezetekre is az egyöntetűség kedvéért a kath. ünnepek irányadók. Ezért pl. a reformáció emléknapja nem ünnep. Ezekhez járulnak az u. n. törvényes szünetnapok, minők nálunk Szt. István napja (1891: XIII. t.-c. 1. §.) és az 1848. törvények megalkotásának ünnepe: április 11. (1898: V. t.-c.). Március 15. ellenben nincs nemzeti ünnepnek nyilvánítva. A kath. ünnepekre egyébként a Codex j. c. 1248. canonja is kimondja, hogy ezeken „abstinendum (est) ab... actibus forensibus, itemque, nisi aliud ferant legitima consuetudines aut pecuniaria indulta, publico mercatu, nundinis etc.” A francia jogban a Code de commerce 134. §-án kívül az 1904. márc. 28., 1905. júl. 13., 1906. dec. 20. és az 1909. okt. 29. törv.-ek irányadók a szünetnapokra (jour férié). Az angol jog, mely az u. n. kíméleti napokat (lsd. 26. §. 2. jegyz.) alkalmazza, az ünnepeken kívül az u. n. bank-szüneti napokat (Bank-holiday) is ismeri. Ünnepszámba megy továbbá a bűnbánati és hálaadó nap (public fast or thanksgiving day) is. Ezeknek találkozása esetén a fizetés részben előző nap, részben a következő köznap kötelező. Amerikában (N. I. L. 5. és 145. §§.), hol azonban nem mindenütt van kíméleti nap, szintén ezekhez igazodik a fizetés ideje. A Buss- und Bettag Németországban is el van fogadva. (Szászországban évente 2 is van.) Argentínában farsang két utolsó napja, Japánban a mikádó trónralépési évfordulója, az őseinek hozott tavaszi áldozat stb. napja, a dél- és középamerikai

köznapon követelhető. Ez az intézkedés kiterjed a váltómásodlatok és másolatok kiállítására, az elfogadás iránti nyilatkozatra, az óvás felvételére, valamint minden a váltóból folyó kötelezettség teljesítésére is.

Az U. V. 72. §-ának szövegezése szerint, ha a váltó lejáratát törvényes szünetnapra esik, a fizetést csak a lejáratot követő első köznapon lehet követelni. Hasonlóképpen csak köznapon végezhető a váltóra vonatkozó többi cselekmény is, nevezetesen az elfogadás végleti bemutatás és az óvás.

Ha ezeknek a cselekményeknek valamelyikét meghatározott időn belül kell teljesíteni és a határidő utolsó napja törvényes szünetnap, ez a határidő a leteltét követő első köznapra kitolódik. A közbeeső szünetnapokat a határidőbe bele kell számítani. Végül az U. V. (73. §.) azt is megállapítja, hogy a törvényes vagy kikötött határidőkhöz azt a napot, amelyen a határidő kezdődik, nem lehet hozzászámítani. Ezt a V. T. 32. §-a a lát vagy kelet után bizonyos időre szóló váltóknál mondja ki. De hiányzik annak megjegyzése, amit az U. V. ugyanezen szakaszának második bekezdése kifejezetten megállapít, mit azonban a gyakorlat már eddig is követett, hogy t. i. sem törvényes, sem pedig bírói kíméletnapok nincsenek.

államokban általában a függetlenségi nyilatkozatok napja, Braziliában Tiradentes napja, ki előre megálmodta az ország függetlenségének bekövetkeztét stb. tekintendők szünnapok gyanánt. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 74. s. köv. old.

Kétségtelen, hogy a váltói cselekmények nem pusztá alakiságok, hanem arra is szolgálnak, hogy a váltóbirtokos általok vagy jogcímhez jusson, melynek alapján a teljesítést követelheti, pl. az intézvényezett vagy a névbecsülő elfogadói nyilatkozatát szerezzze meg vagy pedig a váltókötelezettek valamelyikétől egyenesen a fizetést vehesse át pl. a lejáratkor. Épen ezért nagy súly fekszik azon, vajjon a váltóbirtokos tényleg azon a helyen eszközölte-e a váltócselekményt, mint ahol azt tennie kellett és nem követett-e el e tekintetben mulasztást, mert a visszkeresetileg kötelezettek csak abban az esetben felelősök, ha a hitelező a váltócselekmények kikifogástalansága dacára sem kapta meg azt, amire igénye van.

Nem vehető fel ezért pl. az óvás azon a helyen, hol az óvatolandó a váltó kiállításakor lakott, ha időközben máshova költözött s ezért a váltóbirtokos ilyen esetben köteles kutatni a megóvatolandó új üzlethelyiségét vagy lakását, illetve igazolni azt, hogy az irányú tudakozódása hivatalos hatóságok segítségével hívása dacára sem vezetett eredményre. De nem teheti azt, hogy az óvatolandó volt lakásán megjelenvén, megelégedjék a házban lakók abbeli kijelentésével, hogy a megóvatolandó általuk ismeretlen helyre költözött s ilyen alapon vétessen fel óvást. Csakis akkor, ha olyan fizetési hely van a váltón megjelölve, hol az elfogadó sohasem lakott, nem köteles a váltóbirtokos az elfogadót máshol keresni, mert joggal vélelmezhető, hogy a lejáratkor a külön kife-

lött helyen tényleg gondoskodni is fog a fizetésről.⁴⁾

Váltócselekménynek szokás azonban nevezni azt a jogi tevékenységet is, a melynek véghezvitele által a váltóképes személy váltói kötelezettséget vállal. Pl. a kibocsátó, az intézvényezett, a forgató, a kezes stb. Ezek az ú. n. *váltóadósok*. Nem váltóadás ellenben, bár váltón nyugvó kötelezettségért felelős, az, aki magánjogi alapon tartozik fizetni. Pl. a férj a neje által váltói úton vállalt adósságra nézve, ha a tartozás természeténél fogva a férjet terheli (háztartási, ruházati stb. kiadások). Ellenben váltóadósság a részvénytársaság igazgatósága által aláírt váltó a részvényesekre nézve, bár a váltót nem írták alá, de az aláírás az ő nevökben történt. Váltóadás üzletátruházás esetén a vevő is az átruházóknak az átvétel idején ismert vagy a rendes kereskedő gondosságával meg tudhatott váltóbeli kötelezettségeiért. (1908 : LVII. t.-c. 1. §.)

Minden váltócselekmény az utóbbi értelemben mindig jogügylet, melynek azonban az alapjául szolgált magánjogi ügylet szempontjából a váltókötelezettségre nézve semmi jelentősége sincs. Az alapügyletre rendszerint csak azzal szemben történhetik

⁴⁾ Lsd. Rósa F.: A váltótörv. 102. §-hoz (Ügyvédek Lapja 1897. 10. sz. s köv. sz.), melyben helyes érveléssel kifogásolja a Curiának azt a határozatát, midőn konkrét esetben érvényesnek ismert el olyan helyen felvett óvást, hol a megóvatolt már nem lakott, bár az előbb lakása volt is s elegendőnek tartotta a tudakozódást az illető ház felügyelőjénél.

hivatkozás, akinek mint hitelezőnek javára a váltót kiállították, de sohasem harmadik jóhiszemű váltóbirtokosok ellenében.

A váltóadóssal szemben *váltóhitelezőnek* is csak a *váltóból* követelésre jogosult személyt nevezzük. Aki csak a váltóbirtokostól reá engedményezett vagy az örökhagyótól rászállt *váltó alapján* lép fel, nem váltóhitelező, mert nem önállóan, hanem csak más jogán támaszt igényt s ezért a jogelődje személyéből eredő kifogásokat is tűrni tartozik. A váltón kívüli jogviszony következtében nem hitelezője tehát a teljes az intézvényezettnek és nem váltóhitelező az együttaláíró sem.

Egy váltóból korlátlan számú adósi és hitelezői minőség létrejövetele képzelhető el. Első váltóhitelező nem saját rendeletre szóló váltónál a *rendelvényes*, második a nem forgatott váltónál az elfogadóval szemben a *kibocsátó*. Minden újabb forgatásnál növekszik az adósok száma az utolsó váltóbirtokos irányában, de növekszik a hitelezőké is az előzőkkel szemben, mert ha a váltó bármelyik forgatóhoz vissza-kerül, valamennyi mint hitelező léphet fel saját előzői ellen.

13. §. Az óvás.

Szükségessége. Eredete. Fajai. Alakszerűségei s jogi szabályozása.

Ha a váltó forgalomba kerül, a forgatmányok következtében olyan személyek közt is támad jogviszony, kik esetleg egymást nem ismervén kölcsö-

nösen bizalmatlanok, de ettől függetlenül keletkezhető egyéb viták elkerülése végett is gondoskodni kellett arról, hogy minden, a váltókötelezettek jogaira befolyást gyakorló zavaró körülmény olyképp bizonyíttassék, hogy annak hitelességét az ilyenkor teljesítésre kötelezett váltóadósok kétségbe ne vonhassák. Annak tanusítása, hogy a jogosult azokat a cselekményeket, melyek követelésének feltételei gyanánt vannak megszabva, a maga részéről teljesítette, de a kötelezett a teljesítést ennek dacára megtagadta, a váltójog értelmében óvás felvétele által történik, melynek alakja a külföldi törvények szabályozása szerint meglehetősen nagy változatosságot tüntet fel.¹⁾

Az óvás intézményének eredete a XIV. század elejéig megy vissza s mint idegen nyelvű megjelölése: németül és angolul *protest*, franciául: *protêt*, olaszul és spanyolul: *protesto* mutatja, a nyelvhasználatban a teljesítés elmaradása következtében a visszkereseti jog fenntartása végett tiltakozás értelművé vált tanusítást (*pro teste, protestari*) jelent. Kezdetben, mikor az általános írástudatlanság idején a váltó kiállítása irnok által történt, szokásossá vált, hogy a kibocsátó a már kiállított váltót mintegy az abban foglalt nyilatkozat megerősítéseképp felvette (*cartam levare*) s

¹⁾ Csak az angol (51. §.) és az amerikai (N. I. L. 260. §.) jogok nem tartják szükségesnek az óvás felvételét, de csupán belföldi váltóknál (*inland bills*). Azért ez a minőség az előlapon külön megjelölendő. A skót jog azonban némely esetben, valamint az angol gyarmatok joga (pl. Quebec) az óvást előírják. Meyer i. m. I. köt. 310. old.

átadta a váltóbirtokosnak. Ennek a jogi jelentőséggel bíró cselekményeknek emléke gyanánt később a közjegyzők által szintén jogfenntartás céljából történt bemutatást is az olasz jog *levare il protesto*, a német jog pedig *Protestlevierung*-nak nevezte el, mely kifejezések használata napjainkig megmaradt.

A magyarban is óvásfelvételről beszélünk.

Az óvás hazai jogunk értelmében közokirat alakjában felvett bizonyítási eszköz, melyről a visszkeresetileg kötelezett, ha azt a váltó szövegében kifejezetten elengedi, nemcsak előzetesen, hanem amenyiben annak hiányát kifogásolja, utólag is lemondhat, mert az óvás elmulasztását a bíróság hivatalból nem veszi figyelembe. Óvás alatt azonban az óvatolást eszközöző személynek a bemutatás körüli tevékenységét is szokás érteni, miért is szabatosság szempontjából az annak tényleges megtörténtét tanúsító közokiratot helyesebb óvás-levélnek mondani, amellyel szemben közokirati minősége dacára is meg van engedve, hogy a tartalma szerinti cselekvény valótlansága vagy az igazságnak meg nem felelő módon való beállítása kimutattassék. Ha ennek lehetősége azonban nincs meg, az óvás-levél kizárólagos bizonyítási eszközzé válik, mely — hacsak elengedve nem lett — teljességgel pótolhatatlan, minek következményeképp az óvás elmulasztása ugyanolyan hatályú mintha maga a bemutatás maradt volna el.²⁾

²⁾ A külföldi jogok némelyike az óváson felül a megóvatoltnál hagyandó értesítést (*bulletin d'avis*) is előír. Pl. a

Mivel a V. T. az óvás-levél kellékeit szigorúan előírja, melyek közül egyetlen egynek hiánya is érvénytelenséget von maga után, minthogy továbbá az óvási eljárásnak is eléggé súlyos feltételei vannak, már évtizedek óta szünni nem akaró támadások érik az óvás intézményének mai alakját, melynek enyhítését, egyszerűsítését és olcsóbbá tételét sürgetik, amit némely állam részben már gyakorlatilag is megvalósított pl. a váltóra vezetett s az óvást pótló nyilatkozat bevezetésével,³⁾ melyet a hágai Egyezmény (9. cikk) intézményessé kíván tenni, midőn a szerződő államoknak megengedi, hogy területeiken a váltóbirtokos beleegyezésével az óvást a váltóra vezett, az intézvényezett aláírásával ellátott s az óvási

francia (176. §.) s ezt követő, valamint általában a dél- és középamerikai jogok, melyek közül némelyik (pl. a chilei) ennek elmulasztását óvást érvénytelenítő hatással vagy legálább kártérítési kötelezettséggel (pl. az ecuadori) sújtják.

³⁾ Így pl. a belga 1877 júl. 10. törv. (módosítva az 1879 máj. 30. törv. által) szerint, kivéve a postának elfogadás vagy fizetés végetti bemutatás céljából átadott váltóknál, az óvást az óvatolandónak a váltóra vezetett nyilatkozata is pótolja. Hasonlóképp a costa-ricai (129. §.) és luxemburgi (1874 máj. 6. törv.) jogok szerint, de utóbbinál csak a váltóbirtokos beleegyezésével. Továbbá az olasz (307. §.), román (331. §.), sanmarinói (35. §.) és a venezuelai (416. §.) jogok értelmében, de néhol azt hivatalosan (pl. Romániában) vagy közjegyző által (pl. Costa-Ricában) kelteztetni is szükséges. Az óvásnak egyelőre csak előjegyzését (minute) ismeri az angol (51. §. 1. p.) jog, mely abból áll, hogy az óvatoló neve kezdőbetűit, a keltet, az óvás számát stb., illetve „no orders” stb. szavakat írja a váltóra. V. ö. Meyer i. m. 351. old. Chalmers i. m. 174. old. Az előjegyzés a váltóbirtokos tetszésétől függ. (if the holder think fit.) Az előjegyzésre maga a törvény nem a minute, hanem a to note kifejezést használja.

határidőben nyilvános lajstromba átírt nyilatkozat pótolhassa vagy a Belgiumban és Németországban már évtizedek óta alkalmazásban lévő és bevált ú. n. „postai óvás” által.⁴⁾

Az óvásnak hármassal jelentősége van: 1. Ha a bemutatást nem maga a váltóbirtokos eszközli, a bemutatás egyik ünnepélyesebb módozata; 2. a bemutatás megkísérlésének, tényleges megtörténtének és eredménytelenségének közhitelű tanúsítása; 3. a váltó állapotának az óvás idejekori megállapítása. Ez által van ugyanis lehetővé téve, hogy pl. az utóforgatmánynak az óvás után való megtörténte hitelesen igazoltassék, (V. T. 14. §.) melynek az a hatása, hogy a forgatót azilyenforgatmányból váltójogi kötelezettség nem terheli.

Az óvásnak 10 faja van. Ezek a következők: 1. *Elfogadás hiánya miatti* (Protest mangels Annahme, protêt faute d'acceptation, protesto per mancata accettazione, protest for non-acceptance, protesto por falta

⁴⁾ Belgiumban az 1877 júl. 10., Németországban az 1908 máj. 30-iki törvény alapján. Az U. V. 87. §-a tervbe veszi, hogy a keresk. miniszter rendeletileg való szabályozása mellett bizonyos korlátokon belül s módozatokkal a m. kir. posta is vehessen fel óvást, mi a postai hálózat sűrűsége folytán kívánatos is volna. Németországban mindjárt a behozatalt követő évben (1909) 1,394.150 esetben vették igénybe a postai óvást; a világháború kitöréséig leginkább a 150 M-n alóli váltóknál. A posta csak a visszkereseti összeg erejéig szavatol. V. ö. Szerző: Az óvás reformja a nemzetközi váltójogban. K. J. 1908. évi 15—16. sz. és Újabb lépés a váltójog nemzetközi egyenlítésére. Jogt. Közl. 1908. évi 36. sz. Az óvás ellen újabban lsd. Dr. Nyulász János cikkét a Pesti Tőzsde 1925. évi 12. sz.-ban. V. ö. Leist (E.): Der Wechselprotest und seine Reform. Beitrag zur Revision des Wechselrechts. Leipzig. 1900., valamint Staub-Stranz i. m. 269. old. Lyon-Caen i. m. IV. köt. 260. old. fejtegetéseit is.

de acceptación); 2. *biztonság hiánya miatti* (Securitätsprotest, protêt faute de garantie, az olasz jogban külön elnevezése hiányzik, protest for better security, protesto de mejor seguridad); 3. *Keltezés hiánya miatti* (P. mangels Datierung, a többi külföldi jogban nincs külön műkifejezés); 4. *névbecsülési* (Interventionsprotest, a francia, s angol s spanyol jogban nincs külön kifejezés); 5. *fizetés hiánya miatti*⁵⁾ (P. m. Zahlung, p. f. de paiement, p. p. m. pagamento, p. for non-payment, p. p. f. de pago); 6. *a névbecsülési fizetés megtörténte vagy megtagadása esetébeni* (olaszul: protesto contro gli indicati al bisogno); 7. *a másodlat ellenében az eredeti példány kiadásának megtagadása miatti óvás*; 8. *ugyanaz a másolatnál*; 9. *Szél-óvás* (Windprotest, a külföldi jogban külön műkifejezés hiányzik), mely alatt az óvatolandó személy fel nem találása esetén felvett óvást értjük, (főkép a telepes megnevezése nélküli váltóknál fordul elő) ha pedig a lakás vagy üzlet zárva van, a németek *fal-óvásnak* (Protest gegen die Wand) s ha az óvatolt távollétében veszik fel, *távolléti óvásnak* (Abwesenheitsprotest) nevezik.⁶⁾ 10. *Ellen-óvás* (Kontraprotest),

⁵⁾ Hogy az elf. hiánya miatti óváson kívül a fiz. hiánya miatti óvás is szükséges, azt legtöbb külföldi jog kifejezetten is előírja. Ez alól csak a finn (40. §.) és a skandináv (41. §.) jogok tesznek kivételt, valamint némely esetre az angol (51. §. 9. p.) és az amerikai (N. I. L. 267. §.) jogok.

⁶⁾ Az, hogy az üzleti helyiség vagy a lakás kipuhatható nem volt, csak akkor tekinthető igazoltnak, ha az óvatoló személy e részbeni tudakozódása a helybeli rendőri hivatalnál, illetőleg a községi előljáróságnál siker nélkül maradt s ez a körülmény az óváselevélben ki lett emelve. (V. T. 102. §.) Az

mely alatt régebben azt értették, mikor igazolni kellett, hogy a váltóbirtokos a korábbi előző ellen azért fordul, mert közvetlen előzője nem fizetett. Ma pedig a szükségbeli utalványozottnál kellő időben történt bemutatás dacára is elmaradt elfogadás, illetve fizetés esetén felvett óvás megjelölésére használják, mely az előzők elleni visszkéréshez szükséges.

Az óvást fevéttetni önként értetődőleg csak az jogosult, ki a forgatmányok összefüggő s hozzá lenyuló láncolatával váltóbirtokosi minőségét igazolni tudja, kivéve az elfogadás hiánya miatti óvást (V. T. 17. §. és U. V. 20. §.), melyhez a váltó pusztá birtoka is elegendő.⁷⁾ A gyakorlat azonban ettől az evtől általában el szokott térni s nem ragaszkodik a váltóbirtokosi minőség igazolásához.

Az óvás közokirati jellegéből kifolyólag az óvás felvételére mint közhatósági vagy közhitelességű személyek a következők vannak feljogosítva:⁸⁾ 1. a kir.

U. V. 88. §-a szerint pedig, ha a tudakozódás sikerre vezetett, az óvási eljárást a közölt helyen kell ugyanabban vagy az azzal összeépült községben fogyanatosítani.

⁷⁾ A curaçaói és surinami (147. §.), a hollandi (165. §.) s a holland-indiai (164. §.) jogok a pusztá birtokosnak is kifejezetten megadják az óvatolási jogot. Ezt egyéb külföldi jogok is (pl. az argentinai, brazaliai, uruguayi stb.) követik. Az angol-amerikai jogban a kérdés vitás. Meyer i. m. I. köt. 316. old.

⁸⁾ A külföldi jogok szerint a közjegyzőn és bírósági személyeken kívül bírósági tisztviselők, békebírák, postai és városi tisztviselők, ügynökök, végrehajtók stb. is vehetnek fel óvásokat. Vagy pedig két közjegyző vagy egy közjegyző és két tanu szükséges. Az angol jog szerint a Canterbury érsek által kinevezett közjegyző helyett a Master of faculties által megbízott solicitor (ügyvéd) is óvatolhat, (Meyer i. m. 322. old.) sőt, ha az illető helyen nincs közjegyző, egy családfő

közjegyző a közjegyzői székhelyeken s az ezekhez csatolt járásbíróági területen. Minthogy a közjegyző működési köre az 1874: XXXV. t.-c. 50. §-a szerint kiterjed annak az egész kir. Törvényszéknek területére, amelyen székhelye van (Budapesten a budapesti és pestvidéki törvényszékekre) az óvási terület szűkebb mint a működési. Mindazonáltal a közjegyző által óvási területén kívül felvett óvást sem lehet érvénytelennek tekinteni, mert az óvás lényege a közhitelű tanusítás s ez a különben szabályszerűen, de nem az óvási területen felvett óvásban ilyenkor is megvan. A V. T. ugyanis nem arra kíván súlyt fektetni, hogy hol vették fel, hanem, hogy ki veszi fel az óvást. 2. a kir. járásbíró, (elnök és alelnök) járásbíróági titkár és jegyző más járásokban. Azonban az általuk netán a kir. közjegyző óvási területén felvett óvás szintén érvényesnek tekintendő, mert az óvás érvényességét abból az okiratból ki nem vehető körülménytől függővé tenni, hogy a járásbíróági személyek konkrét esetben helyesen ítélték-e meg ebbeli jogosultságukat, jogi szempontból nem lehet.⁹⁾ 3. Az ú. n. „váltójegyzők” a közjegyzői óvási területen kívül. Minthogy a közjegyzői törvény életbeléptétől, tehát

(householder) vagy ottani állandó lakos (substantial resident) eszközölheti 2 tanu jelenlétében az óvást. (94. §.) Az óvatoló személy felelősségét kifejezetten csak a portugál (328. §.) jog állapítja meg.

⁹⁾ Plósz i. m. 185. old. Ellenk. Grecsák i. m. 396. old. Nagy F. i. m. 507. old. Az U. V. 95. §-a szerint is az a körülmény, hogy az óvatoló személy működése területén kívül járt el, az óvás érvényességét nem érinti.

1875 aug. 1-től kezdve, újabb váltójegyzők többé nem voltak az ú. n. „váltóügvyédek” sorából kinevezhetők, kik alatt az 1840 : XV. t.-c. II. r. 221. §-a értelmében a váltótörvényszékek helyein váltóügyekben 3 évig eljáró ügvyédek közül a kir. Curia önálló osztályát alkotó váltófeltörvényszék által kinevezett ügvyédek értendők, váltójegyzői óvások ma már csak abban az esetben fordulhatnak elő, ha a régi váltójegyzők közül még valaki életben volna.¹⁰

1. Az óvás kellékei.

Az óvás kellékeit a törvény szigorúan meghatározza.¹¹⁾ Minthogy azonban az óvás rendeltetése első-

¹⁰⁾ Az U. V. 87. §-a fel akarja eleveníteni a váltójegyzői intézményt. A kinevezés az igazságügyminiszter által történék a gyakorló ügvyédek sorából. Ugyan ő jelölné ki a v. jzö működésének a kir. közjegyző székhelyére ki nem terjeszthető működési területét. Ezért működése nyomban megszűnnék, mihelyt lakóhelye közjegyzői székhellyé válnék. A rájuk vonatkozó részletes szabályokat ig. min. rend. állapítaná meg. Oly jbsg, melynek székhelyén kir. közjegyző is van, óvást csak akkor vehetne fel, mikor a törv. szerint a kir. közjegyző helyett eljárhat. Óvásra a jbsgi fogalm. személyzet is jogosult volna. Főnökének vagyoni felelőssége mellett a kir. közjegyzőt helyettese pótolhatná, a v. jegyző ügyvédet ellenben mivel az 1912 : VII. t.-c. 2-ik §-át az 1925 : VIII. t.-c. 38. és 46. §§-ainak az ügyvédhelyettesre vonatkozó rendelkezései megszüntették, senki sem, ha csak ez iránt is nem történék intézkedés.

¹¹⁾ Régente az óvás legfontosabb kellékének az ú. n. „kárfeenntartási záradék”-ot tekintették, melyben az óvatoltató szenvedett kárának megtérítéséhez való jogát kiemelte. Ma már csak a spanyol (504. §.) (conminación de ser los gastos y perjuicios) s azt követő argentinai (717. §.), bolíviai (420. §.), chilei (732. §.), columbiai (865. §.), hondurasi (489. §.), guatemalai (615. §.), nicaraguai (288. §.), perui (491. §.) és az uruguayi (910. §.) jogok ismerik.

sorban a bizonyítás, kétségtelen, hogy úgy az óvási cselekmény mint az óvás-levél alaki hiányainak érvényességét adott esetben a bíró szabadon mérlegeli, kinek mivel az óvás érvényességét hivatalból köteles megállapítani, főképp arra kell súlyt fektetnie, vajjon az óvás-levél alapján megállapíthatók-e azok a tények, melyekre való tekintettel a V. T. bizonyos jogi hatásokat kívánt létesíteni. Igenlő esetben a forma kedvéért soha sem szabad azután a lényeget feláldoznia.¹²⁾

A V. T. 99. §-a szerint az óvás-levélnek magában kell foglalnia: 1. a váltónak vagy a másolatnak és minden rajta lévő hátiratnak és megjegyzésnek hű mását; 2. azoknak a személyeknek nevét vagy cégét, akik részére s akik ellen az óvást felvették; 3. az óvatolt személyhez intézett felszólítást, ennek válaszát vagy annak megjegyzését, hogy nem válaszolt vagy feltalálható nem volt; 4. névbecsülési elfogadás vagy fizetés esetében annak megemlítését, hogy ki által, kiért és mily módon lett a névbecsülés ajánlva és teljesítve;

¹²⁾ A német bírói gyakorlat szerint az óvás érvényességét csak célját és lényegét befolyásoló hiányok tehetik kétségessé. (A RG. 1920. évi nov. 18. hat. id. Müller-Erzbachnál II. köt. 471. old.) A korábbi német gyakorlat szigorúságát jellemzi Bernstein mondása: „Zeige mir einen Protest und ich zeige dir dessen Ungültigkeiten.” Az U. V. 95. §-a szintén kiemeli, hogy az a körülmény, hogy az óvatoló személy nem a megszabott módon (94—99. §§.) járt el, az óvás érvényét nem érinti, mert az Ind. szerint egy egyrészt nem a váltóbirtokoson múlik, másfelől az óvatoló személy anyagi és fegyelmi felelőssége által a kellő gondosság eléggé biztosítva van.

5. a helyet,¹³⁾ évet, hónapot és napot, melyen a felszólítás történt, illetve azt siker nélkül megkísérelték; végre 6. az óvatoló személy aláírását hivatalos pecsétjével.¹⁴⁾

Mindezek az óvás-levél érvényességi kellékei vagyis bármelyik alkotórész hiánya az óvás érvénytelenségét vonja maga után. Tanukra nincs szükség.¹⁵⁾

A többszörös felszólítások egyetlen óvás-levélbe a következő esetekben foglalhatók: 1. Ha ugyanannak

¹³⁾ Az óvás helyére vonatkozólag csak az angol (51. §.), amerikai (N. I. L. 264. §.), japán (442. §.), olasz (304. §.), portugál (326. §.), román (327. §.), san-marínói (65. §.) és a salvadori (444. §.) jogok intézkednek. Ez rendszerint a váltóban az elf.-ra, illetve a fiz.-re kijelölt hely vagy ahol a teljesítés megtagadása történt. A helyiségre nézve pedig elsősorban az üzleti helyiség s csak azután jön figyelembe a lakás.

¹⁴⁾ Az U. V. 89. §-ának szövege ezzel nagyjában meg egyezik, de az óváslevélbe felveendő váltó szövegénél nem emeli ki a „hü” másolat szükségét, mert a lemásolásnak egyéb célja nincs mint az, hogy tudni lehessen melyik váltóról van szó. Ezért kisebb hiányok az óváslevél érvényességét nem rontják le. Mivel az óvatoló személy által nem értett szöveg másolása közben hibák csúszhattak be, az U. V. megelégszik azzal, hogy csak a hiteles fordítás másolata, nem pedig az eredeti szöveg, kerüljön az adóslevélbe. Pl. ha a váltó cyrill betűkkel volt írva. A váltónak vagy a másolatnak szövegében azt a részt, melyet az óvatoló személy elolvasni nem tud, az óváslevélben mint olvashatatlant kell megjelölni. A közbenjárás felemlítését sem tekinti az U. V. az óváslevél tartalmi kellékének s azt mellözi. Végül az óvás helyének és idejének túl formalisztikus magyarázatából keletkezheto viták meggátolása céljából elégnék tartja az óvás keltezésének megfelelő adataira való hivatkozását.

¹⁵⁾ A „Code de commerce” 173. §-a még megkövetelte, hogy az óvatoló „officier public”-nak, hacsak nem két közjegyző volt jelen, 2 tanu is asszisztáljon. A költségek kiméltése céljából azonban egy 1848 márc. 23-iki rendelet ezt megszüntette.

a váltójogi kötelezettségnek teljesítése több személytől; 2. vagy egy váltó alapján különböző teljesítés követelhető; 3. ha egy személy ellen valaki részére egyidejűleg több váltót kell megóvatolni. (V. T. 100. §. és U. V. 91. §.)¹⁶⁾

Az óvás eszközzése két részben történik. Az első rész abból áll, hogy az óvatoló közeg a váltót az óvatolandó üzlethelyiségében, ilyenek hiányában pedig annak lakásán vagy az óvatolandó beleegyezésével bárhol máshelyt¹⁷⁾ pl. a tőzsdén d. e. 9—12 óra vagy d. u. 2—5 óra közt bemutatja s tőle a teljesítést követeli.¹⁸⁾

A második rész az óvás-levél kiállítása, melynek

¹⁶⁾ Németországban 1908 óta a fiz. hiánya miatti óvás magára a váltóra (hely hiányában a toldatra) vezetendő s hivatalos pecséttel látandó el. Az óvásnak a váltóra való feljegyzését rendeli el az argentinai (718. §.), bolgár (624. §.), lengyel (87. §.), mexikói (516. §.), orosz (70., 111. §§.), skandináv (82. §.) és uruguayi (911. §.) jog, valamint a 92. §. esetében az U. V. is.

¹⁷⁾ Németországban az 1908 novellatörv. értelmében a váltóban kiköthető, hogy a kormányrendeletileg szomszédosnak tekinthető községben, illetve helyen is, lehessen óvatoltatni. Ez az ú. n. „Nachbarprotest”. Az U. V. 86. §-a szerinti összeépült községekben felvehető óvás is ezt a célt akarja szolgálni.

¹⁸⁾ Az óvás a külföldi jogok szerint reggel 8 órától este 8 óráig váltakozó időben történhetik. A portugál (314. §.) jog szerint a tőzsdei idő alatt, ahol tőzsde nincs, naplementéig. Ezt mondja ki a hondurasi (489. §.), perui (491. §.) és a spanyol (504. §.) jog is. Az argentinai (713. §.), bolíviai (426. §.), chilei (736. §.), columbiai (869. §.), ecuadori (458. §.), guatemalai (619. §.) és az uruguayi (906. §.) jogok értelmében az óvási határidő d. u. 3 óráig terjedhet. Az angol (42. §.) és amerikai (132. és 243. §§.) jogok szerint az óvás szokásos időben („Within the customary time”) eszközzendő. A francia jog az óvás idejéről nem tesz említést.

ugyanaz napon kell történnie mint a bemutatásnak.¹⁹⁾ Az óvatoló személy köteles a felvett óvást egész kiterjedésében egy e végre megnyitandó, laponként folyó számmal ellátott és hitelesített jegyzőkönyvbe napról-napra, idő- és sorrendben bevezetni és az érdekelt feleknek vagy ezek jogutódainak a költségek megtérítése mellett akár egyszerű, akár hiteles másolatban bármikor kiadni. Magát az eredeti óvás-levelet azonban haladéktalanul át kell szolgáltatni a váltóbirtokosnak vagy meghatalmazottjának.²⁰⁾

De ez nem úgy értendő, mintha a kiszolgáltatásnak is feltétlenül az óvás napján kellene megtörténnie. A gyakorlatban az óvás-levelet rendszerint csak másnap vagy még későbbben adják ki, főképp, ha az nap sok óvást kellett felvenni, melyek leírási munkája hosszabb időt igényel. Természetesen a hiteles másolat a netán elkallódott eredeti óvás-levelet teljesen pótolja. Az érdekelt feleknek jogukban áll a költségek megtérítése mellett kívánni, hogy az óvás részükre egyszerű vagy hiteles másolatban bármikor kiadassék

¹⁹⁾ Az angol V. T. 51. §-ának 4. pontja megengedi, hogy az óvásról először csak feljegyzés (noting) készíttessék s azután később bármikor a feljegyzés keltezési napjáról állíttassék ki az óváslevél. (Lsd. a 3. jegyzetet is.)

²⁰⁾ Legtöbb külf. jog az eredeti óvás kiadását rendeli el, de az argentinai, bolíviai, chilei, columbiai, ecuadori, guatemalai és uruguayi jogok szerint csak a másolat adandó ki. A mexikói (516. §.) jog értelmében, ha az óvást közjegyző vette fel, a másolat, ha politikai hatóság, az eredeti óvás. Hogy a megóvatoltnak még ideje legyen teljesíteni, a spanyol, dél- és középamerikai jogok szerint az óváslevél este 6 óra előtt nem adható ki a megbízónak.

(V. T. 100. §. és U. V. 94. §.). Az óváskönyv az U. V. 94. §-a értelmében a benne foglalt utolsó óvás keltétől számított tíz év elteltével kiselejtezhető. Ezt különben a jelenlegi óváskönyvekre az 1926 január 1-én életbelépett 31.850/1925. sz. I. M. sz. rendelet 3. §. 3. pontja is elrendeli.

2. Az U. V. szerinti óvás.

Az U. V. az óvás idejét d. e. 9 órától este 7 óráig terjedő időre teszi, tehát azt 4 órával meghosszabbítja, sőt az óvatolandó kifejezett beleegyezésével az óvás foganatosítását a napnak más szakában is megengedi. (U. V. 88. §.) Azonban az óvatoló közeg csakis a szokásos irodai órák alatt, ha pedig az óvatoló bírósági személy, csak a hivatalos órák idején köteles az óvásra vonatkozó megbízást elfogadni és teljesíteni.

A. V. T. 17. §-a szerint a váltó pusztá birtoka jogot ad az óvatolásra, ha az elfogadás hiánya miatti óvásra van szükség. Ezt azonban a gyakorlat, mint említettük, minden más óvásra is alkalmazza. Az U. V. 88. §-a ezt most már általánosságban mondja ki, midőn azt, aki a váltót a váltóbirtokos nevében az óvatoló személynek óvatolás végett átadja, az óvatoló személy megkeresésére s az óvatolt váltó visszavételére a váltóbirtokos által meghatalmazottnak tekinti.

²¹⁾ Ig. Közl. 1925. évi 12. sz.

Az U. V. egyébként is tökéletesíti a jelenlegi óvásfelvételi eljárásra vonatkozó szabályokat, mert az annak folyamán felmerülhető körülményeket lehetőleg mind figyelembe veszi, holott a V. T. kivéve az óvatolás idejét és helyét, egyebekre nézve hallgat. Az U. V. szerint az óvatolandó személyt, ha üzlete van, képviselheti a helyszínén talált bármely cég-vezetője, keresk. meghatalmazottja, könyvvivője, pénztárosa, társaságot pedig a nevezettekén kívül bármely beltag, igazgatósági tag és felszámoló is. Ha az óvatoló közeg a váltó nyelvét nem érti, az eljárás megkezdése előtt neki a hiteles magyar fordítás is átadandó. Ha a felszólítandó személy nem volt otthon található vagy ha otthon van is, de a felszólítást nem lehetett hozzá intézhetni, az eljárást újból meg kell kísérelni. *A javaslat indokolása szerint mindezek a rendelkezések a megállapodott gyakorlatot tartván szem előtt, a máris alkalmazásban lévő élőjog szabályai gyanánt tekinthetők, kivéve azt, hogy sikertelen óvást meg kell ismételni, mert ez törvényes rendelkezés hiányában jelenleg még nem lehet kötelező szabály.* Az óvás nem lényeges alkotó elemei sorában az U. V. a következőket említi: Az óvatoló közeg az óvást keltezi, sorszámmal ellátja s az óváslevélben a helyiséget, ahol és az órát, a mikor a felszólítást eszközölte, ha pedig csak megkísérelte, a megghiúsulás okával megjelöli. Az óvás a teljesítésre meghatározott községben, illetve az azzal összeépült más községben is felvehető. Hogy mely községek tekintendők össze-

épülteknek azt a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.

Fontos újítás továbbá az is, hogy elfogadás s keltezés megtagadása, az intézvényszerzett vagy elfogadó vagyoni megrendülése folytán fizetés hiánya, az elsőlet vagy az eredeti váltó kiadásának megtagadása miatt a lejárat előtt felvehető óvások eseteiben, mikor a váltó tovább adható a nélkül, hogy az új birtokos a beállott zavarról értesülne, vagy ha az óvást a váltó több példánya alapján vagy a váltó és másolata alapján veszik fel, gondoskodik arról, hogy az óvás megtörténje a sorszám és kelet feltüntetése mellett a váltón feljegyeztessék s az óvatoló pecsétjével ellátassák, hogy a váltó megszerzőjét az óvásra ez által feltűnő módon figyelmeztesse. (U. V. 92. §.)

Ha a felszólított a szolgáltatás nem teljesítésének okát adja, vagy az elfogadás végett való bemutatásnak ismétlését kívánja, ha továbbá ellenzi, hogy az óvást máshol eszközöljék, mint ahol azt a törv. értelmében fogyanatosítani kellene s végül ha az eljárás folyamán névbecsülő fizetést ajánlanak fel vagy névbecsülésből fizetnek, hogy ezt ki és kiért teszi, mindezeket az óvásban fel kell venni. Ha közjegyző-jelölt vagy helyettes járt el, ezek kötelesek főnöküket szintén vagy az óváslevélben vagy legalább az aláíráshoz fűzve megnevezni. Pl. Fekete Zoltán mint Nagy Ede dr. pécsi kir. közjegyzőnek a pécsi közjegyzői kamara 345/1926. sz. végzésével kirendelt helyettese. (U. V. 86., 88., 90. §§.)

3. Az óvatoló személy jogosultsága a teljesítés elfogadására.

A V. T. alapján vitás az a kérdés, hogy felhatalmazottnak tekinthető-e az óvást eszközlő személy annak a teljesítésnek (pl. fizetésnek és a váltó eredeti példányának) átvételére, melyre megbízatása folytán az óvatolandót felhívja. A gyakorlatban ugyan ritkán fordul elő, de nincs kizárva, hogy a felhívott előzetesen megtagadja a váltóbirtokossal szemben a teljesítést, melyet azonban az óvatoló közegnek később mégis felajánl. Alig vonható kétségbe, hogy legészszerűbb az a megoldás, mely ilyenkor a teljesítés elfogadására az óvatoló közeget feljogosítotttnak tekinti, amit bírói gyakorlatunk is elismert, bár csak abban az esetben, ha a váltóbirtokos a váltót azonnal közjegyző által mutattatja be, de önmaga nem kísérli meg előbb a bemutatást.²²⁾ Legfelsőbb bíróságunk szerint azonban a fizetést a közjegyző joghatályosan akkor sem utasíthatja vissza, ha a bemutatással járó költségeket a fizető nem is hajlandó kiegyenlíteni, mert a bemutatást a váltóbirtokos költségén kell eszközölni s az óvás csak akkor vehető fel, ha a fizetést tagadják meg bemutatáskor. De a Curia egyébként teljesen kifogástalan álláspontján túlmenőleg is meg lehet állapítani, hogy ennek a különbségnek megtételére tulajdonképp szükség nincs, mert a gyakorlat az óvást eszközlő közeget egyben a fizetés felvételére is feljogosítotttnak tekinti s ha ezt minden egyes

²²⁾ C. 1074/1892. sz.

alkalommal az óvási megbízás adásakor nem hangsúlyozzák, annak oka tisztán abban rejlik, mert az óvás alatt felajánlott teljesítés is csak szórványosan szokott előfordulni. Ha a bemutatás azonnal az óvatoló közeg által történik, természetesen semmi kétség sem férhet ahhoz, hogy ilyen esetekben a teljesítés elfogadható még pedig a bírósági személyek által is, kik ilyenkor óvatoló közeg minőségükben ugyan olyan szempontok alá esnek mint a köz- v. a váltójegyzők.²³⁾ Ezt annyival is jogosabbnak kell tekintenünk, mert különben azok, kik az óvást a bíróság igénybevételével foganatosítják, indokolatlan hátrányba kerülnének azokkal szemben, kik az óvás felvételével nem bírósági személyt bíztak meg. Ennek az álláspontnak helyességét nem csak az bizonyítja, hogy az 1908. évi május 30. német törvény is hasonlóképp rendelkezik, hanem az U. V. 93. §-a szintén magáévá tette s kimondja, hogy az a szolgáltatás, melynek elmaradása

²³⁾ Hasonlóképen Grecksák i. m. 182. old. és Kuncz i. m. II. köt. 202. old. Ellenkezőképp Nagy F. i. m. 508. old. és König i. m. 188. old. Plósz i. m. 345. old. szerint a törvény implicite azt is kimondja, hogy a fizető csak oly személynek köteles fizetni, ki érvényes nyugtatványt is állíthat ki s ez az óvatoló személyre is áll. „A JOG” c. megszűnt folyóiratunk részletesen tárgyalta a kérdést pro és contra 1893. évi 27., 39., 42., 44., 50. és 1894. évi 5., 15., 16., 20., 23. és 25. számaiban. A francia jogban az óvatoló közeg a teljesítés elfogadására feljogosítottnak tekintik. Minthogy azonban az óvás bevezetésére 4 napi határidő áll rendelkezésre, az officier public előzetesen írásban értesíti az óvatolandót, hogy teljesítsen, de azért az óvást elkészíti. Ha aztán az óvatolandó fizet, egyszerűen megsemmisíti a már kész óváslevelet s csak költségeit számítja fel. Lacour i. m. 100. old. azonban azt tartja, hogy: „Cet état de choses est évidemment contraire à la loi et préjudiciable aux intérêts du Trésor.”

az óvásra okot ad, a váltónak vagy másolat óvatolása esetén a másolat felmutatása mellett történő felszólítás alkalmával az óvatoló személy kezéhez is teljesíthető, tehát nem zárja el annak lehetőségét, hogy a váltókötelezett ne csak az óvatoló közeg, hanem első sorban az esetleg jelenlevő váltóbirtokos kezéhez teljesíthessen. Ennek a lehetőségnek kizárását a teljesítővel szemben egyenesen hatálytalannak tekinti. Vagyis az óvatoló személy az óvás-eljárás folyamán csak akkor jogosult a teljesítés elfogadására, ha a váltóbirtokos nincs jelen vagy ha jelen van is, de nem kívánja a saját kezéhez való teljesítést.²⁴⁾

A váltótartozás kifizetése esetén az óvatoló közeg a fizetést a váltón tanúsítja s a váltót, ha esetleg azt másolat egészíti ki, a másolatot is, a fizetőnek kiadja; részlettörlesztést pedig a fizetésnek a váltó másolatán való nyugtatása mellett jogosult átvenni. Ha a felszólított tartozását kifizeti, de az eljárás költségeit nem, akkor az óvás ennek a körülménynek megemlékezésével veendő fel, de a fizetőnek a váltó ilyenkor is kiadandó. Az óvási költségeket ebben az esetben a váltó nélkül tisztán az óvás alapján is lehet követelni. Költségazonban csakis akkor igényelhető, ha a váltóbirtokos megelőzőleg a váltót már sikertelenül bemutatta.

²⁴⁾ Ind. 58. old. A külföldi jogok némelyike a pénz felvételére az óvatoló közeget kifejezetten feljogosítja. Így a bolíviai (426. §.), chilei (736. §.), columbiai (869. §.), costa-ricai (123. §.), ecuadori (458. §.), guatemalai (619. §.), hondurasi (491. §.), mexicói (517. §.) és a spanyol (506. §.) jog. Az angol-amerikai jogban szintén ez az uralkodó vélemény. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 358. old.

Az a probléma, hogy az óvás-eljárás befejeztével is jogosult-e az óvatoló személy a teljesítés átvételére, az U. V.-ben nincs megoldva, mert a kérdésnek nem lévén többé váltójogi jelentősége, nem volt szükséges az általános magánjogi szabályok alól sem kivételt tenni.²⁵⁾ Ilyenkor az óvatolásra adott megbízás rendszerint a teljesítés, főképp a pénz átvételére kiterjesztettnek nem tekinthető. Ha a teljesítés az óvatoló kezeihez mégis megtörténnék, a megbízás nélküli ügyvitel szabályai lesznek irányadók.²⁶⁾ (P. T. 1380—1392. §§.)

Ha az óvás felvétele a megszabott határidőkben elháríthatatlan akadályokba ütközik (vis major) az 1912 : LXIV. t.-c. később ismerttetendő rendelkezései (27. §. B. 6.) kerülnek alkalmazásba.

Az óvás határidejéről pedig a váltókötelelettség teljesítésénél (26. §.) lesz szó.

²⁵⁾ Ind. 59. old.

²⁶⁾ Az U. V. 94. §-a ezenkívül a V. T. 101. §-ával egyezően szabályozott óváskönyv tekintetében azt a kijelentést is tartalmazza, hogy annak vezetésére s az óvási díjakra vonatkozólag a keresk. miniszter, az óvás után járó bélyegilleték lerovásának módját illetőleg pedig a pénzügyminiszter ad ki rendeletet. A váltón le nem rótt illetékért az óvást fellelvő is felelős, de szabadul a felelősség alól ha a hiányról az óvás felvétele előtt hivatalos leletet készít, annak megtörténtét a váltóra feljegyzi s a leletet az illetékes adóhivatalnak (Budapestben a közp. díj- és illetékkiszabási hivatalnak) elküldi. Lsd. Pethő-Andreánszky i. m. 139. old. Az óváskönyv vezetésére vonatkozó rendelet ez idő szerint még nincs. Az óvások bélyegilletékét az illetékdíjjegyzék 99. sz. tétele szabályozza. Az északamerikai Egyesült Államokban a bélyegzési kötelezettség 1901 márc. 2. óta megszűnt. Kovács i. m. 24. old.

II. RÉSZ.

A VÁLTÓKÉPESSÉG.

14. §. Jogosultság a váltói kötelezettség elvállalására.

a) Általános rendelkezések.

Váltói kötelezettséget csak az vállalhat, kit a törvény erre képesít. Ez az álláspont fejletlen gazdasági viszonyok mellett s akkor, midőn más eszközök hiányában némely társadalmi réteget részint a váltóuzsora, részint pedig egyes államokban évszázadokon át alkalmazott ú. n. „váltófogság”¹⁾ ellen csak ily módon lehetett megvédelmezni, birt jogosultsággal,

¹⁾ A fizetéseképtelen adós nálunk Sz. István idejében még nem volt fogságba vethető. Csak a XIII. században fordult elő, de nem törvény alapján, hogy az adósokat letartóztatták; II. Endre 1233-ban már igéri e gyakorlat megszüntetését. Első ízben Zsigmond király 1405-ik évi kisebb decretuma engedi meg az adósság miatti szabadságvesztést, amit később törvények, főleg az ú. n. „szembevaló” vagyis az adósságot nem tagadó, fizetéseképtelenekkel szemben erősítenek meg. I. Lipót 1681. évi III. decretuma azonban eltiltja az adósság miatti letartóztatást s törvényeink ettől kezdve nem tesznek róla többé említést. Ennek dacára az 1841-ben működni kezdett váltótörvénszékek (ilyenek voltak az 1787-ben felállított fiúmeink kívül az aradi, debreceni, eperjesi, károlyvárosi, pesti, pozsonyi és soproni) alkalmazták a váltófogságot. De a hétszemélyes tábla már 1845 december 16-án 62. sz. határozatában kimondta, hogy a személyes megítélésnek váltóperekben helye

sőt kisebb értelmiségű²⁾ s gyámoltalanabb osztályok érdekében, melyek számára a törvény a szigorú szabályok alá vont váltó használatából eredhető súlyos anyagi következmények és visszaélések ellen oltalmat kíván nyújtani, ma is van bizonyos jelentősége, de végeredményében ez a megszorítás tarthatatlan, mert a tapasztalat szerint a korlátozás mértékének kifogástalan megszabása majdnem leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik s a váltó szabad forgalmának ily módon való meggátolása nem ritkán épen azoknak szolgálhat hátrányára, a kiket a törvény megvédeni óhajt.³⁾

nincs. E tekintetben tehát művelt nyugati nemzeteket is megelőztünk. V. ö. Császár F.: Az adós személye meg nem ítéltető c. akad. székfogl. ért.-t. (19—35. old.)

²⁾ A trianoni béke előtti Magyarországon 1910-ben 4,251.348 életének 24. évét betöltött férfi volt, kik közül 28% volt analfabéta (magyar csak 19%, ellenben pl. román 65%, ruthén 76%.) Lsd. Ind. 49. old. Mivel a trianoni béke népességünk 63.6%-ától fosztott meg bennünket, viszont 1910-zel szemben 1920-ig a férfiak szaporodása 2.1%-ot tett ki, 1920-ban a 24 éven felüli férfiak száma mintegy 1,579.988-ra volt tehető. Az írni-olvasni tudás arányszáma 10 év alatt 4.5%-kal javulván, Csonkamagyarországon cca 23.5% analfabéta van. V. ö. az 1920. évi népszámlálás. Magyar statiszt. Közlem. Új sorozat. 69. köt. Budapest. 1923. Azóta a helyzet erősen kezd javulni, mert míg az 1920/21. tanévben a tanköteleseknek még 22.7%-a nem járt iskolába, ez a szám az 1925/26. tanévben már 6.4%-ra csökkent. Lsd. Klebelsberg Kunó gr. beszédét a nemzetgyűlés 1925 nov. 25. ülésén. (Nemzeti Ujság 1925 nov. 26. sz.)

³⁾ A V. T. 104. §-ának a gyakorlatban való értelmezése következtében az a visszás helyzet állott elő, hogy az analfabéta váltókötelezettséget hitelesített nyilatkozattal sem, ellenben semmiféle formához nem kötött, tehát a visszaélések ellen biztosítékot nem nyújtó meghatalmazás útján vállalhat. Így a törvény az írni nem tudókat az olcsó váltóhitelből kirekesztve nagyobb hátrányt okoz nekik mint amilyennel jár az, hogy egyes írni nem tudók műveletlenségével váltó útján vissza-

Váltóképességről kétféle értelemben lehet szólni. Jelentheti ugyanis e fogalmi meghatározás először azt, hogy valaki a váltó alapján mint jogosult léphessen fel, pl. a váltóbirtokos. Ezt nevezzük „*cselekvő váltóképesség*“-nek. Vagy pedig kifejezheti azt a lehetőséget, hogy valaki váltó alapján kötelezve lehessen, pl. a kibocsátó, amit „*szenvedő váltóképesség*“-nek szokás mondani. A kettő együttesen az u. n. „*váltójogképesség*“.

A váltójog szempontjából e megkülönböztetésnek különösebb jelentősége nincs, de annál nagyobb súlyal bír annak elhatárolása, vajjon valaki a váltóból saját cselekménye alapján léphet-e fel mint jogosult vagy vállalhat-e kötelezettséget? Csakis az utóbbi értelemben vett váltójogképesség az, melyet a törvény szabályozni kívánt. Ezen az alapon nevezhetjük *személyes cselekvő váltócselekvési képességnek* azt, midőn valaki saját jogán, önelhatározásból, más beleegyezése nélkül léphet fel váltóhitelezőként és mondhatjuk *személyes szenvedő váltócselekvési képességnek* azt, mikor szintén saját tényével, tehát anélkül, hogy ehhez bárki jóváhagyására volna szükség, érvényesen kötelezheti magát váltóadás gyanánt.

élés történik. Egyébként évtizedes tapasztalat szerint nagyobb műveltségűek is vállalnak gazdasági alap nélkül váltókötelezettséget, viszont az írni nem tudóknak az okiratokkal szemben való bizalmatlansága részben ellensúlyozza a kultúra hiányát. Hogy valaki nevét le tudja írni, még nem biztosíték arra, hogy szellemileg érettebb mint az analfabéta s hitelviszonyaink mellett a kisgazdáknak a vidéki pénzüzetek is csak váltó alakjában képesek megfelelő hitelt nyújtani. (Ind. 49. és 50. old.)

A váltójog szerinti váltójogképesség tehát lényegesen különbözik annak közönséges értelemben vett tartalmától. Ez utóbbi szerint ugyanis váltójogképes, de csupán törvényes képviselője útján, az egy napos gyermek is, ha váltókövetelést örököl (*cselekvő váltójogképesség*), viszont váltójogképes akkor is, ha tőle elhunyt atyjának váltóadósságát atyjától örökölt vagyonából hajtják be (*szenvedő váltójogképesség*). Váltójog képességgel a tulajdonképeni személyes cselekvő váltócselekvésiképesség értelmében ellenben kizárólag az bír, akit az általános magánjog szerint jogszerzési képesség illet meg, mikor azután mellékes, hogy konkrét esetben tényleg saját cselekménye által vagy pedig megbízottja, képviselője útján lesz-e alanya a váltói ügyletnek? A V. T. a tulajdonképeni cselekvő váltócselekvési képességre semmi különleges szabályt nem létesít, vagyis azt egyenlőnek veszi a jogok szerzésére vonatkozó általános jog- és cselekvési képességgel.⁴⁾ Tulajdonképeni személyes szenvedő váltócselekvési képesség alatt pedig, amit röviden váltóképességnek is mondhatunk, a V. T. azt érti, hogy a magánjog szerint terhes szerződéseket jogérvényesen megkötni képes személynek egyúttal joga van váltói kötelezettséget is vállalni és pedig tekintet nélkül arra, hogy a korlátlan cselekvőképességet a teljeskorúsággal (24 év)⁵⁾ vagy csak nagykorúsítás útján nyerte-e el, fel-

⁴⁾ Nagy F. i. m. 115. old.

⁵⁾ A teljes kor évhatára nagy változatosságot tüntet fel. Pl. Mauritius szigetén a betöltött 14, Perzsiában 15, Indiában a hinduknál 16, keresztényeknél 18, Svájcban 20, a legtöbb

téve, hogy kiskorúságát 24. életévén túl meg nem hosszabbították vagy gondnokság alá nem helyezték. (1877 : XX. t.-c. 8. és 28. §§.) Ebben az értelemben fogjuk ezentúl mi is a váltóképeség kifejezést használni.

A magyar V. T. forrásául szolgált német váltórendtartás annak idején csak azért szabályozta külön a váltóképeséget, mert megelőzőleg a porosz ált. tartományjog és egyéb jogok értelmében csak a kereskedőknek volt váltóképeségük, kiknek azonfelül még külön váltónyilvántartási jegyzékbe (Wechselmatrikel) való kitüntetése is elő volt írva,⁶⁾ azonban a tör-

államban 21, Argentínában 22, Spanyolországban 23, Dániában 25 év elérésével kezdődik. Trumpler-Zybel i. m. 31. old.

⁶⁾ Svájcban a váltóéjárás szintén csak a cégjegyzékben szereplő váltóadósokra lett korlátozva. Különös korlátozások állanak fenn a francia s ezt követő, a spanyol s a dél- és középamerikai jogok szerint, melyek bírósági személyekre, ügynökökre stb. a váltóképeséget nem terjesztik ki. Pl. a Code de commerce 85. §-a értelmében a tőzsdei ügynökök (agent de change és courtier) saját számlájokra ügyleteket nem köthetnek s mivel a váltóalírás keresk. ügylet számba megy, váltó kötelezettségeket sem vállalhatnak. De mint Lyon-Caen és Renault) i. m. IV. köt. 631. old. 930. bis.) megjegyzi ez csak tilalmi jellegű intézkedés, de nem a váltóképeségtől való megfosztást is jelenti. („Il s'agit là d'interdictions et nullement d'incapacités.") Ellenben kifejezetten váltóképtelenséget állapított meg pl. az 1852. július 3. osztr. rendelet az állománybeli tényleges és nyugdíjas tisztekre és legénységre vagy az orosz (2. §.) jog a lelkészekre s a nem birtokos vagy nem iparúzó parasztokra. Ma ezek a kivételek általában megszűntek nek tekkinthetők, de vannak korlátozások egyes külföldi jogok szerint jogi személyekre pl. az angol-amerikai jog szerint az olyan egyesületekre, melyek alapszabályaik értelmében keresk. ügyleteket nem köthetnek. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 40. old. és Chalmers i. m. 66. old.

vény a váltó forgalmiképessége érdekében e korlátozásokat törölni akarta, mely célból elvi kijelentéseket tett. Ennek mintájára került V. T.-ünkbe is a váltóképességről szóló rendelkezés, de azzal a német törvényből hiányzó kiegészítéssel, hogy nem teljes korúak is bírnak váltóképességgel, ha önállóan ipart üznek.⁷⁾ Ennek a kijelentésnek azonban már a V. T. meghozatala idejében sem volt különösebb jelentősége, mert az 1872 : VIII. t.-c. 2. §-a szerint, melyre utalás történik, ha a kiskorú atyai v. gyámi beleegyezéssel önálló ipart üzött, vagyonáról szabadon rendelkezett, tehát váltóképessége vitán kívül állott. Az 1884 : XVII. t.-c. 2. §-a továbbra is fenntartotta ezt az álláspontot. A V. T. felesleges rendelkezését csak az U. V. törli, mely igen helyesen már mindössze annyit mond, hogy *„váltókötelezettséget vállalhat mindenki, akinek szerződésképesége korlátozva nincsen.”* (U. V. 81. §.).

A szerződésképeség és váltóképesség közt a törvény mégis megállapít egy eltérést, s ezt, bár kevés értelme van, az U. V. is fenn kívánja tartani. Mai jo-

Az angol jog szerint az Angliával hadi viszonyban lévő államok a háború alatt mint a király ellenségei (the king's enemy) angol és amerikai területen váltói követeléseket nem érvényesíthetnek. Hasonlókép az 1870. évi Forfeiture Act alapján az árulás vagy főbenjáró bűntett (treason or felony) miatt halálra vagy fegyházra ítélték a büntetés tartama alatt. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 32. old.

⁷⁾ Feltéve, hogy az iparüzést a gyámhatóság jóváhagyta, a mi azonban nem vélelmezendő. C. 975/1885. sz. Nagykorúnál az iparendély hiánya, ha tényleg üz ipart, a V. T. szempontjából mellékes. C. 524/1885. sz.

gunk szerint tudvalevőleg a férjhez ment nő azonnal nagykoruvá lesz. A V. T. azonban, mivel viszont a férj házasságkötés által nem nyeri el a teljeskorúságot, nem akarta azt a visszas állapotot előidézni, hogy a nő előbb bírjon váltóképességgel, mint férje s ezért kénytelen volt kimondani, hogy a nők, amennyiben önálló ipart nem űznek, szintén csak a 24. év betöltésével nyernek váltóképességet.⁸⁾ A T. 2. §-a a házasságkötés általi teljeskorúságot mindkét házastársra, akinek kiskorúsága nincs meghosszabbítva, kiterjeszti, az U. V. ezért a nőkre vonatkozó kivételt megszünteti, azonban mindkét házastársnak — az önálló iparüzés esetétől eltekintve — továbbra is csak a 24. életévtől adja meg a váltóképességet. (U. V. 81. §. 2. bek.).

⁸⁾ Férjes nők váltóaláírásához, ha nem kereskedők, férjük beleegyezése szükséges a japán, perui, portugál, sanmarinói (néhány kivételtől eltekintve), a venezuelai stb. jogok szerint. A francia jog szerint a nem iparüző nők váltóképessége, minthogy a Code de commerce 113. §-a aláírásukat a váltón is csak egyszerű ígéretnek (simple promesse) minősíti, viszont ha nevük mellett a férj aláírása is megvan, azt beleegyezésnek tekintik, nincs egészen tisztázva. Lyon-Caen (i. m. IV. köt. 330. old. 495. p. szerint: „a 113. §. következményei nincsenek világosan elhatárolva”. („... la portée n'est pas nettement déterminée.”) Svédországban csak a vagyonával szabadon rendelkező nő váltóképes. Az olasz jog az 1919. július 17. törvény szerint a régi joggal szemben most már a férjes nőknek férjük beleegyezése nélkül is megadja a váltóképességet. (Supino i. m. 29. old.) Az angol 1882. évi Married womens Property Act értelmében a nők váltóképesek. Az egyesült államok számos helyén (pl. Arkansas, Connecticut, Georgia, Illinois, Newyork, Washington stb.) is. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 38. old. és Trumpler-Zybell i. m. 33. old.

A V. T. 1. §-a egyébként is pongyola szövegezésű, mert nem rendelkezik arról, hogy a nő, ki férjhez menetele által ugyan nem nyer váltóképességet, de teljeskorúsága folytán törvényes képviselője sincs, mikép vállalhasson mégis váltókötelezettséget, midőn törvényes képviselője útján azt egyébként bármely kiskorú megteheti. Az ugyanis ellenmondás volna, hogy a férjhez ment nőnek teljeskorúsága dacára kevesebb joga legyen, mint volt hajadon korában. Más megoldás nincs, mint az, hogy ilyenkor mégis a gyámhatóság adja meg a felhatalmazást.⁹⁾ Hogy a házasságkötés előtt nagykorúsított nő a házasságkötés dacára sem veszíti el a már jogszerűen megszerzett váltóképességet (pl. hajadon korában nagykorúsították), az magától érthető.

Végeredményében tehát váltójogunk, eltekintve a nőkre vonatkozó most említett kivételtől, azt a helyes álláspontot fogadja el, hogy a szenvedő váltóképesség az általános jogképességgel egyenlő, amihez az U. V. még azt fűzi, hogy a szerződőképességében korlátozott személy törvényes képviselője útján mennyiben vállalhat váltókötelezettséget, azt az erre vonatkozó jogszabályok határozzák meg. (U. V. 81. 3. bek.). De ha ez így van, akkor a váltóképességről részletesen intézkedni felesleges volt. A német ált. váltórends. nem is mond egyebet, mint azt, hogy váltóképes mindenki, aki magát szerződések által lekötélizheti. (Német V. T. 1. §.).

⁹⁾ Amint ezt Nagy F. i. m. 119. old. 9. a jegyz. ajánlja.

Váltójogunk értelmében a váltóképesség szabály lévén, az tartozik váltóképtelenségét bizonyítani, ki magát kötelezettnek nem tartja. Ez a bizonyítás csak akkor lehet sikeres, ha az illető igazolni tudja, hogy a kötelezettség elvállalásakor szerződéskötési képessége nem volt, pl. kiskorúsága, elmebetegsége, esetleg csak átmenetileg pl. részegsége folytán. Ha ellenben ezt a képességet csak később vesztette el, (pl. gondnokság alá helyezték) a követelés tőle, bár az érvényesítéskor váltóképességgel nem is bír, igényelhető. Viszont azonban, ha váltóképtelensége idejében állította ki a váltót, de azt csak váltóképessége elnyerése után használta fel, felelősségre vonható, mert jogilag nem az aláírás, hanem a felhasználás ideje döntő, ami szintén igazolja a szerződéses váltóelmélet helyességét. A váltóképtelen váltói kötelezettség vállalására megbízást sem adhat, ellenben törvényes képviselője útján vagyoniilag lekötelezhető, mert ez utóbbi jogi felelőssége biztosítékot nyújt a váltóképtelen terhére elvállalt kötelezettség észszerűségeért. Az elmarasztalás azonban ilyenkor nem a váltóképtelen személyében történik, hanem csak vagyoni jogi hatása van.

A váltóképtelenséget a váltóképtelen önmaga nem szüntetheti meg. A követelés érvényesítésekor tehát hivatalból kell vizsgálni, vajjon a kötelezettség elvállalásakor a váltóképesség meg volt-e, de jelentőség nélküli annak kutatása, hogy a váltóképtelen tudatában volt-e vagy sem váltóképtelenségének? Ha a nyilatkozat megtételekor váltóképes

volt, elmarasztható, habár magát váltóképtelennek tartotta is, ellenkező esetben azonban nem. Ha a váltón váltóképességgel nem bíró személy aláírása fordul elő, ez a többi aláíró kötelezettségének érvényességét nem érinti (V. T. 2. §., U. V. 7. §.), mert minden váltónyilatkozat önálló s a forgalomba kerülő váltóról külsőleg rendszerint nem is lehet megállapítani, hogy a rajta levő aláírások között van-e váltóképtelen személytől származó. Ennek az elvnek hiányában a váltó forgalma rendkívül nehézkes lenne, mert előbb minden egyes aláíró váltóképességéről meggyőződést kellene szerezni. Még a kibocsátó váltóképtelensége esetén sem lesznek a többi aláírások érvénytelenek, bár a váltót ő teremti meg, mert külsőleg a váltó a kibocsátás tényét feltünteti.

A váltóképtelen személy váltókötelezettséget nem vállalhatván, felmerülhet az a kérdés, vajjon nyilatkozata nem hoz-e létre más magánjogi kötelezettséget? A kérdés eldöntése attól függ, hogy a váltó fog-e azokkal a kellékekkel bírni, melyeket az illető magánjogi ügylet megkíván, mert utóbbi esetben annak lesz tekinthető (pl. kötelezvénynek, utalványnak stb.). Feltéve, hogy a váltóképtelen egyébként kötelezett lehet s ügyletkötési szándéka fennforgott.

b) A meghatalmazás útján vállalt váltókötelezettség.

A váltónyilatkozatok kiállítása úgy természetes mint jogi személyek képviselőjében meghatalmazott által is történhetik. Külön szabályokat a V. T. erre nézve nem állít fel, csupán a felhatalmazás nélküli

aláírásra mondja ki, hogy „ki valamely váltónyilatkozatot mint másnak meghatalmazottja ír alá a nélkül, hogy erre felhatalmazva lenne, személyesen és azon minőségben felelős, melyben az állítólagos meghatalmazó felhatalmazás esetében felelős lett volna. Hasonló módon és személyesen felelősek azon gyámok és egyéb képviselők is, kik jogosultságuk túlléptével írnak alá váltónyilatkozatot”. (V. T. 105. §.) Ugyanezt szabatosabban ismétli az U. V. 8. §-a. Azonkívül az 1886 : VII. t.-c. 23. §-a a házastársak és jegyesek közti váltóbeli kötelezettség vállalásának érvényességéhez közjegyzői okirat felvételét kívánja. (U. V. 85. §.)

Az ú. n. „bizományi váltó” kiállítása szintén megbízott által történik, ki saját nevében, de másnak rovására vállal kötelezettséget. A megbízó nevét néha szokás kitenni az ú. n. *fedezeti záradék*“-ban, („fizessen ön Juhász Pál úrnak Kovács Ede úr számlájára”) azonban az intézvényezett a váltón kívül is értesíthető arról, hogy a megbízó terhére tegyen váltónyilatkozatot. A váltóbirtokos szempontjából mindkettő közömbös, mert a kötelezettséget saját nevében vállaló megbízott felelőssége a bizományi váltónál sem változik, kivéve, ha megbízója lép fel ellene mint váltóbirtokos. A kibocsátó is a megbízó utasítása következtében intézi a váltót arra a személyre, ki a megbízóval szintén jogviszonyban áll. Fedezetet épen ezért a kibocsátó nem is ad az intézvényezettnek, mert az értesítés szerint ez a megbízó kötelessége lesz. Viszont az intézvényezett sem fogadja el addig

a váltót, míg a fedezetre kellő biztosítékkal nem bír. Ha azonban a megbízó hitelképességét nem tartja megfelelőnek, mint névbecsülő léphet fel a kibocsátó érdekében, de e nélkül, ha a váltót a kibocsátó kénytelen beváltani, ép úgy felelős ez utóbbinak mint a rendes váltónál. A megbizótól, ki nem váltókötelezett ilyenkor csak magánjogi úton lehet kártérítést követelni.¹⁰⁾

¹⁰⁾ V. ö. Grünhut i. m. I. köt. 459. s. köv. old. Az általa felhozott példa a bizományi váltóra a következő: A. bécsi kereskedő tartozik B. frankfurtinak és hitelezője C. hamburginak. A. megbízza B.-t, hogy számlája terhére intézzon váltót C.-re. Mivel A. B.-nek adósa, A. a B. terhére kiállított váltó eladása útján megkapja A. elleni követelését. Lehet, hogy B. árut adott el A.-nak, ki azt viszonteladta C.-nek. A.-nak tehát ily módon nem kellett pénzt küldeni, mert C., az A. adósa, a váltó kifizetése által törlesztí tartozását A.-val szemben, ki viszont B. iránti tartozását is rendezte ily módon. Lsd. továbbá Szerző: A bizományi váltó c. dolgozatát ("A JOG" 1906. 21—24. sz.)

A bizományi váltóról sem a K. T., sem a V. T. nem tesznek említést. A lipcsei váltójogi konferencián hangsúlyozták, hogy az elmélet és bírói gyakorlat feladata lesz a bizományi v. jogi természetének kifejtése. (V. ö. Protokolle 18. old.) A német K. T. 395. §. csupán annyit mond, hogy a váltó vételére vállalkozott bizományos, ha azt forgatja, szokásos módon és megszorítás nélküli forgatmánnyal köteles ellátni. A magyar K. T. ezt nem vette át, bár e szabály a régi német K. T.-ben is megtalálható. Mindössze a K. T. 381. §-ában van arról szó, hogy a bizományos belépési jogát akkor is gyakorolhatja, ha a bizomány tárgya váltó köteleselete vagy eladása. A külföldi jogban ellenben számos állam törvénye foglalkozik a bizományi váltóval. (Anglia, Argentína, Belgium, Bolívia, Brazília, Chile, Columbia, Costa-Rica, Curaçao, S. Domingo, Ecuador, Egyiptom, Franciaország, Görögország, Guatemala, Haiti, Hollandia, Holland-India, Honduras, Luxemburg, Mexico, Monaco, Nicaragua, Olaszország, Peru, Portugál, Románia, San-Marino, San-Salvador, Spanyolország, Surinam, Törökország, Uruguay, Venezuela.)

A bizományi váltót az U. V. sem szabályozza ugyan, mert az szoros összefüggésben van főkép a francia jogban oly nagy szerepet játszó fedezet kérdésével, melyre nézve az E. 14-ik cikke azt a kijelentést teszi, hogy a kibocsátónak fedezetadási kötelességét s a váltóbirtokosnak erre irányuló jogait nem kívánja érinteni, mindazonáltal a 3. §. utolsó bekezdése úgy szól, hogy „a váltó harmadik személy számájára is kibocsátható“, aminek azonban a fedezet problémájának szabályozása nélkül, különösebb jelentősége nincs.

A cégvezető, a keresk. társaságok képviselő tagjai és a felszámolók a törvényben gyökerező s nem korlátozható jogkörű meghatalmazottak, kiknél a váltónyilatkozatok megtételére külön meghatalmazás szükségé nem forog fenn. Más keresk. meghatalmazott ellenben csak külön meghatalmazás esetén vállalhat a főnök terhére váltói kötelezettséget. A jogilag bejegyzés nélkül is létezőnek tekintendő közk. és betéti társaságok nevében a képviselettel felruházott tagokon kívül abban az esetben más tagok is tehetnek váltónyilatkozatot, ha a társaság bejegyezve nincs, mert a képviseleti jog fennforgásáról közhitelességű értesülést szerezni nem lehet s így minden tag képviselőnek tekinthető. Az ú. n. „törvényes képviselők“ (atya, gyám és gondnok) csak a gyámhatóság beleegyezésével vállalhatnak képviseltjeikért váltókötelezettséget.

A vagyonbukott régi jogunkban (1840 : XXII. t.-c. 128. §.), ha „a bukás hamisságból vagy vétkes gon-

datlanságból" eredt, a csődbíróság által ítéletileg volt váltóképeségétől megfosztandó. Mai jogunk szerint azonban s ezen az U. V. sem változtat, a vagyonszűkült csupán a csődtömeg terhére nem marasztalható, egyébként váltói kötelezettsége jogilag érvényes.

A meghatalmazás nélküli vagy jogkörét túllépő ú. n. „ál-képviselő“ váltóadósként csak akkor vonható felelősségre, ha saját neve is rajta van a váltón. Különben csak magánjogi úton kényszeríthető teljesítésre, ami nem mindig egyenlő a kártérítéssel, de a gyakorlatban a kettő rendszerint egybeolvad. Bizonyítani természetesen az ál-képviselő tartozik azt, hogy volt megbízatása, illetve nem lépte túl meghatalmazását. (Onus probandi incumbit eo qui agit.) Az ál-képviselő még akkor sem mentesül, ha az állítólagos megbízó tudomással bírt is fellépéséről, de ily értelmű kifogása mint exceptio doli bírhat jelentőséggel.¹¹⁾

A meghatalmazottnak váltóképeséggel nem kell bírnia, mert nem saját magát kötelezi. Az írástudatlanok által adott meghatalmazásról alább lesz szó.

c) Az írástudatlanok váltóképesége.¹²⁾

Az írástudatlanok váltóképeségéről a V. T. nem rendelkezik. Régi V. T.-ünk szerint (1840 : XV. t.-c. I. r. 14. §. h. pont) 3 évvel a törvény kihirdetése után

¹¹⁾ Plósz i. m. 139. old.

¹²⁾ A külföldi jogok közül több állam nem intézkedik az írástudatlanok váltóképeségéről, miért is, ha a magánjog szerint az aláírás kézjegy által is eszközölhető, annak érvé-

csak az írni tudók vállalhattak váltókötelezettséget, a testi fogyatkozás miatt írni nem tudók pedig a törvényhatóság vagy rendezett tanács előtt hitelesíthették kézjegyüket, illetve nevüknek „más kézzeli aláírása”-t. Az 1876-iki V. T. tervezete helyes jogérzéssel a hitelesített kézjegy használatát a szellemileg írástudatlanok részére is meg akarta engedni, de a képviselőház igazságügyi bizottsága azzal az indokolással, hogy az analfabéták átlagos száma a váltókötelezettség horderejéről magának tiszta képet alkotni nem képes s mert a kézjegyes váltók forgalomba hozatala egyébként sem kívánatos, ezt a rendelkezést kihagyta. A törvény szövegében mindössze az lett felvéve, hogy a névaláírás helyett keresztvonással vagy más kézjeggyel eszközölt váltónyilatkozatok váltójogi hatállyal rendszerint nem bírnak. Azoknak

nyét a váltón is elismerik. Pl. a finn, japán, perui, portugál vagy a skandináv államok stb. jogai. Hasonlóképp az angol-amerikai jogfelfogás is. A francia s ezt követő jogok szintén osztják ezt a nézetet, mert Lyon-Caen (i. m. IV. köt. 40. old. 59. p.) szerint: „... on peut établir par tous moyens que celui qui a apposé la croix est débiteur de telle somme.” Rendeszen azonban hitelesítik a kézjegyet. A spanyol s ezt követő jogok ellenben érvénytelennek tekintik. Az orosz, román és san-marinói jogok hitelesített aláírást kívánnak. Az olasz jog a kézjegyet (crocesegno) nem ismeri el érvényesnek, de köz-hitelességű személy által felvett „atto pubblico” (Codice civile 1315. §.) útján írástudatlan is vállalhat váltókötelezettséget. Vidari szerint azonban csak az aláírás hitelesíthető, már pedig „il crocesegno non è una sottoscrizione”. V. ö. Supino i. m. 55. old. Az 1887. január 23. törv. 16. §-a szerint 1500 lírán alóli mezőgazd. kölcsönöknél a váltó aláírást a polgármester vagy békebíró is hitelesíthetik. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 46. old. és Trumpler-Zybell i. m. 170. old.

váltónyilatkozata, akik nevüket testi fogyatkozás miatt nem írhatják alá, ellenben érvényes, ha név-aláírás helyett bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesített kézjeggyel eszközöltetik. (V. T. 104. §.) Vagyis az írástudatlanok váltóképtelensége elvileg kimondva nem lett.

Míg tehát az 1840-iki V. T. a szellemileg írástudatlanokat általában váltóképtelenséggel sújtotta, addig az 1876-iki V. T. csak kézjegyüket tekinti érvénytelennek. Az elmélet és gyakorlat ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy ezek szerint az írástudatlan nem váltóképtelen, ha a kötelezettséget meghatalmazás útján vagy oly módon vállalja, mely kézjegynek nem tekinthető, pl. az írónnal való előírást tintával utána húzza vagy kezét az írásnál vezettetni hagyja.

Ez a megoldás kétségtelenül helyes, mert a váltói kötelezettség alapja nem az írástudásban, hanem jogilag a vagyoni lekötelezésnek lehetőségében gyökerezik. Mindazonáltal az Apáthy-féle tervezetben kontemplált bírói v. közjegyzői hitelesítés célszerűbb lett volna, mert több biztosítékot nyújtana a visszaélések ellen, melyek épen az írástudatlan váltókötelezetteknel igen gyakoriak lehetnek.

Ennek megfontolása vezette arra az új V. T. készítőit, hogy ne csak elismerje a szellemileg írástudatlanok kézjegyének váltói érvényességét, hanem a visszaéléseknek is útját állja s egyben megszüntesse a szellemileg és testi fogyatkozás miatt írástudatlanok kézjegye közti különbséget, melynek váltójogilag,

mint láttuk, úgy sincs jelentősége. Az U. V. szerint a kézjegy az aláírást bírói vagy közjegyzői hitelesítés esetén pótolhatja, ha a hitelesítő a hitelesítő záradékot aláírja, hivatalos pecsétjével ellátja, a személyazonosságot igazolja, a váltónyilatkozatot a félnek felolvassa, megmagyarázza és a záradékban mindezek megtörténtén kívül azt is igazolja, hogy a fél azt akaratával megegyezőnek jelentette ki. A toldatra is vezethető hitelesítés egyenesen érvényességi feltétel, a nélkül a kézjegy váltójogilag hatálytalan. (U. V. 82. §.)

Az írástudatlan meghatalmazottja által kézjeggyel tett váltónyilatkozat szintén csak hitelesítve érvényes. A szellemileg írástudatlan egyénnél azonban az aláírásra adott meghatalmazásnak, mint említettük, magasabb rendeltetése is lehet, mert felhasználható annak ellenőrzésére is, hogy a vállalni szándékoltt kötelezettség valóban megfelel-e az írástudatlan akaratának, ki épen írni nem tudása következtében esetleg könnyen kijátszható. Ezért hozza be újjítás gyanánt az U. V. 84. §-a azt, hogy a meghatalmazás, melyet írni nem tudó egyén váltónyilatkozat tételére ad, csak abban az esetben érvényes, ha okiratba foglalták, abban a vállalható váltókötelezettség minőségét (elfogadó, kibocsátó, forgató stb.) és legmagasabb összegét megállapították és ha ezen az okiraton a meghatalmazó kézjegye bírói vagy közjegyzői hitelesítéssel van ellátva, vagy pedig a kézjegyet két tanu előttemezte, akiknek egyike az okiraton a meghatalmazó nevét aláírta. Ha a csupán testi fogyatko-

zás miatt, de nem szellemileg írásképtelen kibocsátó nem hitelesített kézjegyet vezet a váltóra, az természetesen érvénytelen s ennek következménye gyanánt maga a váltó is azzá lesz. Fentebb láttuk, hogy írni tudó, de váltóképtelen kibocsátó aláírása esetén hasonló következmény nem áll be. Ennek oka abban rejlik, hogy az előbbi esetben még külsőleg sincs kibocsátó, mert a nem hitelesített kézjegy semmis, nem aláírás, holott a második esetben legalább látszólag van kibocsátó, kinek váltóképessége tekintetében a későbbi nyilatkozattevők tudása közömbös, mert kétségtelen, hogy a külső látszatra kifogástalan váltó alapján magukat kötelezni akarták.

Mivel a V. T. szerint csak a testi fogyatkozás miatt írni nem tudók kézjegye nyer hitelesítés által váltójogi hatályt, annak tanúsítása, hogy a kézjegy csupán testi fogyatkozás miatt lett használva, a hitelesítés szövegében nem tüntetendő fel. Az U. V. szerint ez még kevésbé lesz szükséges, mert megszűnik a kétféle kézjegy közti különbség is.

d) A vakok váltóképessége.

A vakokról régebbi váltótörvényeink egyike sem intézkedett. A közjegyzői törvény novellája: az 1886. évi VII. t.-c. 24-ik §-a azonban kimondta, hogy „a vakok által kiállított váltónyilatkozatok váltójogi hatályához az aláírásnak közjegyzői hitelesítése kívántatik meg”. A vak aláírása tehát hitelesítés nélkül szintén érvénytelen, azonban a vak nem hitelesített aláírásával ellátott váltó magának a váltónak hatá-

lyát nem szünteti meg, mert a pongyolán szövegezett fentebbi rendelkezés kizárólag a vakok váltói obligójáról kívánt intézkedni, nem pedig a váltó alaki kellékeiről is.¹³⁾ Tehát a vak által aláírt váltó hitelesítés nélkül is érvényes váltónak tekintendő, csak a vak nem lesz ily váltó alapján elmarasztható s ezért a vakságban szenvedő kibocsátó által aláírt, de nem hitelesített váltó alapján a többi kötelezettek nyilatkozatának érvényessége kétségbe nem vonható. Vaknak nem hitelesített s az írástudatlannak kézjegye azonban egyenlőképp alkalmatlanok váltói kötelezettség megteremtésére, tehát a vak kibocsátó egyszerű kézjegyével ellátott váltó szintén semmis.

Az U. V. a vakok váltónyilatkozatára vonatkozólag ugyanazt a rendelkezést állapítja meg mint az írástudatlanokéra. (U. V. 83. §.) Azonban a netáni ellenkező felfogás meggátlására kijelenti, hogy „az, hogy a hitelesítés hiányzik vagy hamis, a többi aláíró kötelezettségének érvényességét és a forgatmányok sorrendjének szabályszerűségét nem érinti.”

e) A külföldiek váltóképessége.

A külföldi váltóképességét rendszerint saját hazájának törvénye határozza meg. (V. T. 95. §. és U. V. 74. §.) Tehát a közjog szerinti honosság irányadó. Vagyis nem a lakóhely (domicilium), hol a kötelezettségvállalás történt, mint pl. az angol jog szerint,¹⁴⁾ hanem az állampolgárság döntő. Az U. V.

¹³⁾ Plósz i. m. 131. old.

¹⁴⁾ Angol V. T. 72. §. 1. pont. V. ö. Walker i. m. 96. old.

azonban két kivételt tesz e szabály alól: 1. Valamely állam más elvet is alkalmazhat, ha azt helyesebbnek találja. (Pl. locus regit actum elvét.) 2. Ha a saját állampolgársága szerint nem váltóképes egyén oly államban kötelezi magát, melynek törvénye szerint váltóképes volna, a kötelezettség érvényes. Hogy azonban a magyar állampolgár, ki hazai jogunk szerint nem bír váltóképesiséggel, ne vállalhasson olyan állam területén váltói kötelezettséget, hol esetleg az ottani törvények szerint az megilletné, amennyiben a követelést ellene Magyarországon érvényesítenék, váltóképesiségét a magyar törvény szerint kell elbírálni, vagyis nálunk nem lesz elmarasztalható. Viszont a spanyol állampolgárral szemben, ha Angliában írt is alá váltót, a spanyol, ha ellenben Magyarországon, esetleg a magyar törvény lesz irányadó, ha annak értelmében marasztalható volna, de a spanyol törvény szerint nem. *A külföldi váltóképesiségre tehát csak akkor alkalmazzuk a külföldi jogot, ha külföldön vállalt obligót.* Oly külföldiek, kiknek hazájok törvényei szerint a magyar honpolgárt cselekvő váltó cselekvési képesség nem illeti meg, hasonló jogot visszatörlesztésként nálunk sem gyakorolhatnak. Ennek fennforgását mindenkor a kifogással élő fél köteles bizonyítani.¹⁵⁾

¹⁵⁾ Guthy i. m. 53. old. A külföldi jogok némelyike (főképp a spanyol s ennek nyomán több délamerikai államok) a váltóképesiségre korlátozásokat is állít fel. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 35. old.

III. RÉSZ.

AZ IDEGEN VÁLTÓ.

15. §. A váltó alaki kellékei.

I. Az alkotórészekre vonatkozó általános szabályok.

A váltó tartalma lényeges és nem lényeges alkotórészekből alakul ki. Hogy az egyébként alakilag kifogástalannak látszó váltó az anyagi jog szempontjából érvénytelen lehet (pl. váltóképtelen személyek aláírását tartalmazza vagy mint turpis causában gyökerező ügylet megtámadható stb.), annak tárgyalása külön lapra tartozik.

Nem szorul bizoyításra, hogy e kivételes esetektől eltekintve a váltó mint fizetést helyettesítő (pénzpótló) eszköz csak akkor töltheti be kellőképen szerepét, ha teljes határozottsággal és önmagából kitűnőleg tartalmazza az e célból szükséges adatokat. Különben már írásbeli természetének is szükségszerű következménye, hogy a törvény megállapítsa „*kellék*”-eit, melyek hiányában nem tekintheti váltónak. Ez az utóbbi kifejezés annyiban találó, hogy nélkülök tényleg nincs váltó.

Oly messzire azonban a törvény nem megy, hogy bizonyos merev minta megcsontosodott kifejezései-

nek kötelező használatát írná elő, valamint az alkotórészek topografiai elhelyezésében sem tűrne változtatást, hanem megelégszik azzal, ha a szövegben használt szavak egybevetésével és a helyből, ahol állanak, lehet e kellékeknek kétségtelen fennforgására következtetni. Mindazonáltal ez még sem jelentheti azt, hogy csak hosszas fejtörés és a különböző eshetőségek közti válogatás után lehessen a kellékek lételére következtetni. A váltó tartalmának tehát nyomban teljes biztonsággal és félreértését nem tűrő módon kell a szövegből kitűnnie s azért csakis némely esetben engedi meg a törvény, hogy az értelem a meglevő adatokból egészítették ki. Pl. hogy az intévényezett neve melletti hely, külön fizetési hely megjelölése hiányában, fizetési helynek legyen tekinthető.

A váltónak tehát formával kell bírnia.¹⁾ Kellékeinek összefüggő lapon, a váltó előlapján a kibocsátó nyilatkozataként kell jelentkezniök.²⁾ A belső elrendezés közömbös. Csupán az szükséges, hogy az egyes kellékek az idegen váltónál az utalványi szöveg, saját váltónál pedig a fizetési ígéret kiegészítő alkotórészei vagy járulékaik legyenek.³⁾ A törvény (V. T. 3. és

¹⁾ A váltó közjegyzői okiratba is foglalható. Az írni nem tudó kibocsátónál a francia és más jogok szerint ez néha egyenesen szükséges. Lacour i. m. II. köt. 16. old. Az U. V. 82. és 83. §§-ai, mint láttuk, csak közjegyzői v. bírói hitelesítést kívánnak. A külföldi törvények némelyike a közokiratba foglalt váltókra nézve rendelkezéseket is tartalmaz. V. ö. Supino i. m. 39. old.

²⁾ Plósz i. m. 94. old. Cosack i. m. 221. old

³⁾ Nagy F. i. m. 135. old.

110. §§. és U. V. 1. és 77. §§.) taxative sorolja fel a váltó alkotórészeit. A V. T. és az U. V. felsorolásai lényegükben megegyeznek. Csak sorrendjük eltérő. Az E. szerint ugyanis a szerződő államok arra kötelezték magokat, hogy az E. Sz. sorrendjét nem fogják megváltoztatni s az U. V. ennek tesz eleget.⁴⁾

Mi e sorrendek egyikéhez sem tartjuk magunkat, hanem rendszeresebbnek véljük ha előbb az ú. n. „*tárgyi alkotórészek*“-kel foglalkozunk s csak azután térünk át a váltón szereplő *személyekre*. Ezek szerint az idegen váltó kellékei a következők: 1. *a váltó elnevezés*; 2. *a keltezés*; 3. *a fizetendő összeg*; 4. *a fizetés ideje* (lejárat); 5. *a fizetés helye*; 6. *a kibocsátó aláírása*; 7. *az intézvényezett megnevezése*; 8. *a rendelvényes megjelölése*; 9. *feltétlen fizetési meghagyás vagy ígéret*.

Minthogy az idegen és a saját váltó jogilag azonos értékpapírtípusok, mindazok a szabályok, melyek az idegen váltó alkotórészeire vonatkoznak, változatlanul érvényesek a saját váltóra is. Egy eltérés azonban mégis van. A saját rendeletre szóló váltót ugyanis némelyek azzal az indokolással nem tartják megengedhetőnek, mert a törvény kifejezetten megkívánja az intézvényes nevének kitételét s azonfelül is jogi

⁴⁾ Az U. V. nem beszél „lényeges kellék”-ekről, hanem csupán azt mondja, hogy a váltó „tartalmazza” a felsorolt 8 pontozatban foglaltakat, melyeknek szövegezése a réginél szabatosabb, azonkívül az idegen váltónál a feltétlen fizetési meghagyást, a saját váltónál pedig a feltétlen ígéretet a váltó elvont természetének megfelelően megkívánja.

lehetetlenségnek minősítik azt, hogy a váltó kibocsátója, intézvényezettje, valamint rendelvényese egy és ugyanazon személy lehessen, mert ilyenkor nincs külön adós és hitelező, az a szabály pedig, mely az idegen váltónak saját rendeletre való kiállítását megengedi, a saját váltóra kiterjesztve nincs.⁵⁾ Kétségtelen azonban, hogy forgatás által a saját rendeletre szóló váltónak is támad hitelezője. Ezzel tehát a legfőbb nehézség el volna oszlatva. Sokkal súlyosabb azonban az az érv, hogy az ilyen, kellékhány folytán eredetileg is érvénytelen váltó, forgatás által sem válhatik érvényessé. Viszont azonban azt sem szabad felednünk, hogy a váltó kellékeinek csupán akkor kell megglenniök, mikor a váltó forgalomba kerül. De még ilyenkor is nyitott kérdés marad az, vajjon a jogilag nem létező rendelvényesnek lehet-e a váltót forgatni s ez okból a fiktív-rendelvényes forgatmányosa jogszerű váltóbirtokosnak tekinthető-e? Az ilyen váltók egyébként nem gyakoriak. De mivel a forgalom igényei néha szükségessé tehetik kiállításukat, indokolt volna érvényességüknek kifejezett elismerése, amint pl. az angol jog azt tényleg meg is teszi.⁶⁾

Ha váltó törlés, elszakítás stb. folytán valamelyik kellékét elveszíti, ép úgy érvénytelenné válik, mintha eredetileg kellékhányban szenvedett volna. Az oly okiratból ugyanis, melyből a váltó lényeges kellékei-

⁵⁾ Plósz i. m. 112. old.

⁶⁾ Angol V. T. 5. §. 2. pont.

nek valamelyike hiányzik, váltójogi kötelezettség nem származhatik s az ilyen okiratokra vezetett nyilatkozatok váltójogi hatállyal nem bírnak. (V. T. 6. §., U. V. 2. §.) Lényeges kellék hiányával egyenlőnek tekinti a V. T., ha a törlés később tudatosan történt, mert azt az ellenkező bizonyításáig szándékosnak vélelmezi.

Ha a váltó alaki hibában szenved, a rá vezetett elfogadás s a forgatmányok is érvénytelenek. Ha a forgatmánynak van alaki hibája, az utána következők is érvénytelenek, de ez a váltónak és az elfogadásnak hatályosságát nem érinti. Ha alakilag csak az elfogadás érvénytelen, ez nem befolyásolja a váltónak és a forgatmánynak érvényét.⁷⁾

A kellékhiányos váltónak a váltóbirtokos részéről való önkéntes, az érdekeltek beleegyezése nélküli, kijavítása nincs megengedve, mert minden váltónyilatkozatot tevő csak a szerint a szöveg szerint felel, amely aláírása pillanatában volt a váltón. Nem tartozik ide az ú. n. üres (bianco) váltó utólagos kitöltése, melyről később lesz szó.

Helyesírási, nyelvtani, sőt néha szórakozottságból eredő hibák is, ha nem adnak félremagyarázásra okot, nem rontják le a váltó érvényét. Szórakozottságból származó hibának lehet tekinteni pl. ha a budapesti vásárpénztár részvénytársaság budapesti vásárpénztár szövetkezetnek van nevezve. Ellenben kellékhiánynak tekintendő, ha a kiállítás helyéül Ujváros van meg-

⁷⁾ Cosack i. m. 224. old.

nevezve s ily nevű hely csak más szóval összekötésben fordul elő, pl. Balmazújváros, Nagyváradiújváros stb. A német bírói gyakorlat a nyilvánvaló íráshibáknak a váltóbirtokos által való kijavítását megengedi, mert a váltóaláírók beleegyezése ilyenkor feltételezhető.

A váltó szövege hozzáadások által is megváltoztatható. Ha általuk a lényeg is változást szenved, pl. a kibocsátó utólag kijelenti, hogy csak feltételesen vállal kötelezettséget, a váltó kellékhányossá lesz, mert ilyenkor a kibocsátó nyilatkozata is érvénytelenné válik. Ha ellenben csak kibővítik a szöveget, pl. a kibocsátó még egy intézvényezettet nevez meg, az bír ugyan, mint látni fogjuk, jelentőséggel, de közömbös a váltó érvényességére. Lehetséges végül az is, hogy a pótlás egyszerűen oda nem írtak lesz tekintendő, pl. a kibocsátó lemond a váltójogi rövidebb elévülési időről, mely azonban jogkörén kívül fekszik, tehát semmis.⁸

Nem lényeges kelléke a váltónak a bélyeg,⁹⁾

⁸⁾ Némely váltójog még azt is előírja, hogy a váltó fizetési meghagyást is tartalmazzon, pl. néhány délamerikai államban, továbbá a hollandi, japán, olasz, román törvények. Lsd. a 4. jegyz.-t is. Meg vannak azonkívül engedve egyes a keresk. forgalomban szokásos hozzáadások, pl. hogy nem fizetés esetén az adott biztosíték értékesíthető. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 53. old.

⁹⁾ A külföldi államok bélyegilletékeire lsd. Walther: i. m. 179. old. Trumpler-Zybell i. m. 180. old. s a Krawany: Wechsel, Schechs u. Anweisungen. Berlin u. Leipzig. c. művét (i. u. o.) Nálunk az 1925 : IX. t.-c. alapján kiadott 1901/1925. P. M. sz. rend. alapján 1925. ápr. 27. óta a váltók megreformált százalékos illeték alá esnek. A rendelet különbséget tesz bel- és

illetve az illeték lerovása, mely tisztán ügyleti illeték és nem a váltóürlap felhasználásáért jár, a váltó-

külföldön fizetendő váltók (utóbbiak ötszörte kisebb illeték alá esnek), valamint belföldi váltóknál a 6 hónapnál, külföldi váltóknál 12 hónapnál nem hosszabb és e határidőknél hosszabb lejáratú váltók közt. A 6 hónapnál nem hosszabb lejáratú belföldi váltók értéke után 0.2%, hosszabb lejáratú után 0.5%, belföldön kiállított, de külföldön fizetett váltóknál 0.04, illetve 0.1%, a 12 hónapnál nem hosszabb lejáratú külföldön kibocsátott, de belföldön fizetendő váltók értéke után 0.2%, hosszabb lejáratú után 0.5%, külföldön kibocsátott és ott fizetendő, de belföldön forgalomba hozott váltók értéke után pedig tekintet nélkül a lejárat idejére 0.02% illeték jár. Telekkönyvi bekebelezési v. előjegyzési engedélyt tartalmazó váltó, bármely kategóriába tartozzék is, tekintet nélkül a lejárat idejére 1% illeték alá esik. A kizárólag a m. kir. felülvizsgáló és kiegyenlítő hivatal rendezése alá eső tartozásokra vonatkozó egyességi és a vámhitel biztosítása céljából az államkincstárnak átadott váltók illetékmentesek, ha csakis fenti célokra szolgálnak. Az illeték lerovására a kibocsátó, a forgalombahozó és a magasabb illetéklerovási köteleességet megállapító cselekményt foganatosító köteles, de felelős minden aláíró, a váltóbirtokos, esetlegesen pedig az eljárás végett átadott váltónál az ügyvéd és az óvást felvevő közeg is. Az illeték bélyegben vagy a rendeletben szabályozott esetekben készpénzben rovandó le. A kincstári váltó-ürlapok különböző címletekben kerülnek forgalomba. A lerovás körül elkövetett mulasztás büntetése gyanánt az egyszeres illetéknek 3, 10, illetve 50-szerese fizetendő. Aranykorona értékről szóló váltó után az illeték is aranykoronában számítandó, melyet azután pengő értékre kell átszámítani. V. ö. Pethő-Andreánszky i. m. 125. s köv. old. Kovács Árpád: Váltók c. művében Anglia, Belgium, Bulgária, Cseh-Szlovákia, Dánia, az Északamerikai Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia, Jugoszlávia, Lengyelország, Német-Ausztria, Németország, Norvégia, Olaszország, Románia, Spanyolország, Svájc és Svédország illetékeit is közli a magyar illetékeken kívül. Könyve 1925 május 1-én van lezárva.

A postaüzleti szabályzat 140. §-a értelmében valamennyi postahivatal köteles úgy a magán-, mint a kincstári váltó-ürlapokra az illeték lerovása céljából felragasztott bélyegeket — a felek kívánságára jelenlétükben — díjmentesen felül-

ügylet hatálytalanítása esetén tehát a kincstár által visszatérítendő.¹⁰⁾

A bélyeg hiánya nem befolyásolja a váltó érvényességét, ellenben némely külföldi jog (pl. angol, olasz) szerint a váltót egyszerű magánjogi kötelezvénné változtatja.

Nem lényeges, de a forgalomban szokásos egyéb alkotórészekről alább lesz szó.

A külföldön kiállított s belföldön forgalomba kerülő váltóknak és a rajtok levő nyilatkozatoknak kellékeit a kiállításuk helyének törvényei szerint kell elbírálni. Mellékes tehát, hogy a magyar jognak megfelelően vannak-e kiállítva vagy sem. In fraudem legis domesticae azonban e szabály nem alkalmazható. Pl. nem szabad Kecskeméten Lyonból keltezett váltót kiállítani, ha ennek célja a magyar törvény kijátszása, általában azonban ez nincs megtiltva. Pl. ha azt Kecskeméten időző lyoniak teszik. Egyébként sem tekinthető a törvény megkerülésének, ha a felek a locus regit actum elvét az ebből származó könnyebbségek kedvéért közmegegyezéssel választják.¹¹⁾ Tehát ott történik a váltó kiállítása vagy aláírása, hol enyhébb a váltójog.

bélyegezni, ha a) a belföldön kibocsátandó váltó vagy eredeti forgatmánnyal ellátandó másolat eredeti aláírással ellátva nincs; b) a belföldön kibocsátott váltóra belföldön még semmiféle aláírást nem vezettek. Egyéb esetekben a felek az illetékes adóhivatalhoz (Budapesten a központi bélyegraktár és bélyegjegyző hivatalhoz) utasítandók. Lsd. Pethő-Andreánszky 151. o.

¹⁰⁾ Közig. brsg. 4793/1924. P. sz.

¹¹⁾ V. ö. Walker i. m. 190. old.

A belföldi jog souverain jellege érdekében a törvény a jog különbözőségekből származó előnyök rossz-hiszemű kihasználásának kettős módon állja útját, amennyiben kimondja, hogy: 1. ha a belföldi törvény rendeleteinek megfelelő külföldön keletkezett nyilatkozatok érvényesek, a váltóra később belföldön vezetett nyilatkozatok jogérvényessége a külföldi jog alapján többé meg nem támadható. Pl. Oslo-ban a magyar jog szerint érvényesnek tekinthető váltóra Budapesten olyan nyilatkozatot vezetnek, mely nálunk érvénytelen, de a skandináv jog szerint érvényes. Ekkor a nálunk különben érvénytelen nyilatkozat is bírói oltalomban részesül. 2. Váltójogi hatállyal bírnak azok a nyilatkozatok is, melyek belföldiek közt külföldön keletkeznek, habár csak a belföldi törvény rendeleteinek felelnek is meg. Pl. két magyar Varsóban állít ki a magyar jog szerint érvényes váltót. Rendszerint a váltót az elfogadó lakóhelyén, mely egyben fizetési hely is, állítják ki, de ha ez utóbbi máshol volna is, a kiállítási hely joga lesz irányadó s a fizetési helyé csupán magára a fizetésre vonatkozó kérdésekben. Tehát pl. arra nézve, hogy lehet-e részletben és minő valutában fizetni. (V. T. 96. és U. V. 75. §.)¹²⁾

¹²⁾ E szabályoknak az E. életbeléptetése után csak az ahhoz nem járuló államok szempontjából lesz jelentőségük, mert a szerződő államokban az alaki kellékek túlnyomóan egységesek lesznek.

II. Az alkotórészekre vonatkozó részletes szabályok.

a) L é n y e g e s k e l l é k e k.

1. A váltó elnevezés.

A törvény a váltó szónak, nem magyarul kiállított váltónál pedig az idegen nyelv megfelelő kifejezésének, a szövegben, tehát nem felírás vagy cím gyanánt való használatát írja elő. Ezt azért emeli ki nyomatékosan, mert legegyszerűbb s legbiztosabb eszköz a váltónak más értékpapírtól való azonnali felismerésére, azonfelül a nyilatkozattevőket is nyomban figyelmezteti az elvállalandó kötelezettség szigorára. A váltó szónak magába a szövegbe való illesztése pedig az eredetileg nem váltó gyanánt kibocsátott kötelező-levélnek vagy értékpapírnak utólagosan váltóvá leendő átváltoztatását kívánja megakadályozni. Az ú. n. „váltó-záradék” vagyis ilyenféle kifejezések használata: váltójog szerint, váltószigor mellett stb. a váltó szót tehát nem pótolhatja. Ellenben más szavakkal való összefűzés pl. viszontváltó, váltólevél, váltóadáslevél, váltóintézkedés stb. megengedett, ha félreértésre okot nem ad.¹⁾ Más kifejezés, ha értelme egyébként a váltóéval azonos volna is, a váltó szót nem helyettesítheti. Pl. intézkedés, küldime, deviza, rendelvény stb. Találóa mondja Ihering, hogy a kötelezettségvállalásnál az alak ugyanazzal a jelentő-

¹⁾ Elfogadhatatlannak tekinti Plósz pl. a „váltóutalvány” szót, mert ez alatt kereskedelmi utalvány is érthető, vagy prima, secunda stb. levél szavak használatát (i. m., 96. old.).

séggel bír mint a pénznél a veret. Ezért fekszik oly nagy súly a váltó szó kötelező használatán.

A külföldi jog²⁾ nem mindenütt nyilvánítja érvényességi kellékeknek a váltó szó használatát, sőt a hágai E. 2-ik cikke értelmében a szerződő államok akként rendelkezhetnek, hogy a területükön kiállított s kifejezetten rendeletre szóló váltók a váltó szó nélkül is érvényesek legyenek. Ez azonban jogi szempontból azért kifogásolható, mert lehetetlenné teszi a rendeletre szóló kereskedelmi utalványnak a váltótól való megkülönböztetését, holott a kettő közt az eltérés igen lényeges.³⁾

2. A keltezés.

Keltezés alatt a váltó kiállítása helyének és idejének megjelölését értjük. Rendszerint ez a váltó szövegének első sora. Az általános magánjog az okiratok keltezésének hiányát nem tekinti érvénytelenítő oknak, a váltójog ellenben a keltezéssel járó következmények miatt kénytelen ragaszkodni hozzá, mint érvényességi kellékhez. A V. T. szerint (V. T. 3. §. 8. pont.) a kelet a hely megnevezésével, az idő pedig az év, hónap és nap szerint jelölendő meg; az U. V. (1. §. 7. pont) azonban csak a kiállítás napjának kitételét követeli, de ellentmondás a két szöveg közt még nincs, mert az év és hó feltüntetése nélkül a nap egyedüli

²⁾ A francia csoporthoz tartozó államok (kivéve a jugoszláviai SHS. szerb jogot), valamint az angol-amerikai jog, a váltó szó használatára nem fektetnek súlyt.

³⁾ Nagy F.: Új magyar V. T. 108. old.

kitétele rendszerint nem lesz keletnek tekintendő, bár kizárva nincs, hogy az ilyen váltó is érvényes legyen. Pl. Pécs, 5-én, fizessen egy hét múlva 50 pengőt. Helyesebb azonban az ilyen keltezést érvénytelennek tekinteni.

A keltezésnél a forgalomban szokásos rövidítések használata megengedettnek vehető. Pl. 1926. év helyett 26. A hónapok pedig római vagy arabs számokkal is kifejezhetők. Pl. 26. V. 4. vagy $5\frac{1}{4}$ = 1926 május 4. A nap megjelöléssel egyenlő továbbá az olyan kitétel, mely az időt kétségtelen értelművé teszi. Pl, újévkor, Sz. István napján, Nagyboldogasszony ünnepén stb.

Ha a kelet ellenkezik a váltóban foglalt szöveggel, nem létezőnek tekintendő, tehát a váltót kellékhianyossá változtatja. Azonban a keltezésnek nem kell a valóságos kiállítással megegyeznie. Pl. Miskolcon is keltezhető a váltó Komáromból s a keltezés szólhat a kiállítás tényleges napja előtti vagy utáni időről.

Az idő kitétele fontos a kelet után bizonyos időre, látra (az U. V. állandóan a „megtekintésre“ kifejezést használja) és lát után bizonyos időre szóló váltónál a lejárat megállapítása, általában pedig a kibocsátó váltóképességének és a csődmegtámadási kereset megindíthatásának elbírálása szempontjából. A hely feltüntetésének pedig annyiban van jelentősége, mert ezen az alapon dönthető el az, vajjon a váltó a kiállítás helyének joga szerint váltónak volt-e tekinthető?

A hely kitételét sem az idegen, sem a saját váltónál nem kívánja feltétlenül az U. V. (2. és 78. §§.),

mert ha az megjelölve nincs, a kibocsátó neve mellett a helyet tekintő kiállítási helynek. A V. T. ezt eddig csak a saját váltókra mondta ki szabály gyanánt. (111. §.)

Egymástól különböző több keltezés csak a látra, kelet és lát után bizonyos időre szóló váltókat teszi érvénytelenné, mert ezeknél a lejárat ideje csak a kelet alapján dönthető el.

Az idő utólagos jogtalan megváltoztatásának kimutatása akkor bir fontossággal, ha az eredeti kiállítási idő visszaállítása mellett a váltói kötelezettséget megszüntnek lehet tekinteni.

A képtelen s ez okból értelmetlen keltezés (pl. január 46-án), valamint többféle kelet természetesen hatálytalanok.⁴⁾

Szokásos, de nem kötelező, a keltezéssel egy sorban⁵⁾ a váltó összegét a gyorsabb felismerés céljából számokban kitenni, mert a szövegben a hamisítás megnehezítése végett rendszerint betűkkel kiírt összeg

⁴⁾ Az angol-amerikai, portugál és san-salvadori jog szerint a kiállításnak sem helyét, sem idejét nem kell kitenni. Ha ki is vannak téve, az angol-amerikai jog értelmében csak az ellenkező bebizonyításáig tekintendők valóknak. A vasárnapi, elő- vagy utókeltezésű váltót a birtokos az átadás idejétől szerzi meg. Némely államban pl. Francia-, Görög-, Törökországban, Japánban, Monacóban stb. a saját rendeletre szóló váltónál elegendő az első forgatmány keltezése. Ezekben az államokban, ha a kiállítási és fizetési helyeknek egymástól különbözniök kell, a kibocsátás helye természetesen megjelölendő. Braziliában a váltó-birtokosnak van joga a keltezésre. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 45. old.

⁵⁾ Európában a váltó jobb, Angliában és Északamerikában a bal oldalán.

elolvasása hosszadalmas. Pl. 2245 P., ami a szövegben így szokott írva lenni: *Kettőezerkettőszáznegyvenöt* pengő. Hogy a kétféle módon kiírt összegek közti eltérés esetén melyik értendő, arról a következő pontban lesz szó.

3. A fizetendő összeg.

A váltó alapján fizetendő összeg, mely csak pénz lehet, az által válik határozottá, ha annak a valutának a pénzegységei, melyről a váltó szól, számszerűen vannak megjelölve. Pl. 600 belga frank. A pénznem kitétele azonban elmaradhat, ha a váltó számolási értékről azaz olyan pénzről szól, mely nincs forgalomban, hanem csak mint képzeleti értékmérő szerepel. Pl. tatarék korona, arany franc stb. Azonban a számolási érték elnevezése tulajdonképp szintén pénznem, mely valóságos pénz gyanánt ugyan nincs kibocsátva, de a forgalomban lévő pénznemhez való értéke ismeretes.

Még kevésbé szükséges a pénzlábnak azaz a pénzegység és a súlyegység közti aránynak megjelölése. Pl. magyar, norvég, dán, svéd, cseh-szlovák korona. Elengedő tehát a korona szó használata. Teljesíteni a fizetés helyén elfogadott koronában kell. (U. V. 40. §.) Egerben (1927 január 1-ig) magyar, Oslóban norvég, Kopenhágában dán, Stockholmban svéd, Prágában cseh-szlovák koronában. Ez a szabály már a V. T. 37. §-ának analógiájából is, melyről a váltó kifizetésénél lesz még szó, következik, de az U. V. (40. §. 2. bek.) kifejezetten is előírja, hogy az ugyanazon el-

nevezésű, de különböző értékű pénznemnél a vélelem az, hogy a fizetés helyének pénznemét értették.

Több pénznem is kitehető és pedig vagy egymás után (pl. 100 dollár és 50 font vagy ugyanazon összeg egyenértéke gyanánt (pl. 100 pengő = 1,250.000 korona). Érvényes így is: 200 pezeta vagy annak egyenértéke. Ezt nevezzük „értékváltó”-nak. De sohasem történhetik hivatkozás az összeg nagyságának megállapítása céljából a váltón kívüli elszámolásra. (Pl. a fennálló vagy esedékessé váló tartozásra, illetve a lezárandó folyószámla egyenlege gyanánt mutatkozó összegre.) Ez még akkor is áll, ha az összeg ugyan számszerint meg van jelölve, de csak mint legmagasabb értékhatár. (Pl. fizessen ön legfeljebb 40.000 pengőt.)

A pénzösszeg számmal vagy betűvel,⁶⁾ a hamisítások megnehezítése céljából esetleg mindkét módon, jelölhető meg. Ha a többször kiírt összegek közt eltérés van, a törvény (V. T. 4. és U. V. 6. §§.) szerinti megoldás két szabálya alkalmazandó, vagyis:

1. ha a váltóban a fizetendő pénzösszeg betűkkel és egyúttal számokkal van kiírva, a betűkkel kiírt összeg érvényes. Pl. 400 pengő és hétszáz pengő = 700 P.
2. ha pedig az összeg akár betűkkel, akár számokkal többször van kiírva, a kisebb összeg érvényes. Az

⁶⁾ Az ecuadori, mexicói, svájci, venezuelai stb. váltójogok a váltó összegének betűkben való kiírását kívánják. Romániában csak akkor kötelező, ha a szöveget nem a kibocsátó írta s ha a kibocsátó nem iparos, kereskedő, gazda, szőlőműves stb. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 40. old.

U. V. fogalmazása szerint a legkisebb összeg, ami azért szabatosabb, mert az összeg megjelölése kétszeresenél többször is történhetik s valamennyi különböző lehet. Pl. száz pengő, kétszáz pengő, négyszáz pengő = 100 P., vagy 400 P., 700 P., 500 P. = 400 P. A törvény kizárólag azt a problémát akarja itt megoldani, amidőn az összeg többször van kiírva, de mindig *vagy csak betűkkel vagy csak számokkal*, mert *betűkkel és számokkal* is kiírt, de egymástól eltérő összegekre nézve, az 1. pont szerint a betűkkel kiírt összeg érvényes még akkor is, ha az a számmal kiírottnál nagyobb lenne. A 2. pont rendelkezése azzal indokolható, hogy a kisebb összeg a nagyobbikban meglévén, vitán kívül áll, viszont a többlet az egymástól való eltérés folytán már kétes. Bizonytalan összegről pedig a váltó nem szólhat.

E két előbbi szabályból következik tehát, hogy

3. ha az összeg *többször* van számokkal és betűkkel feltüntetve, elsőbbséget a betűkkel kiírt szövegnek kell adni s ha már most a betűkkel kiírt összegek sem egyenlők, a kisebb összeg lesz érvényes. Pl. száz pengő, kétszáz pengő, négyszáz pengő, 400 P., 500 pengő = 100 P.

Vitás, hogy akkor is, ha nem az összeg, hanem a pénznem többszöri megjelölése közt van eltérés, a kisebb összeg megjelölésének adandó-e elsőbbség, mert a törvény a fentebbi szabályok megalkotásánál csak a fizetendő összeg *számszerű nagyságának*, de nem egyúttal a *pénznemnek* megjelölésére használt kifejezések közti eltérés esetén alkalmazandó meg-

oldásra is látszott gondolni. Viszont azonban az is kétségtelen, hogy a pénznem határozottsága nélkül az összeg számszerű pontos megjelölés dacára is bizonytalan, mert ép olyan kétséges, mintha a pénznem egyáltalán nem volna megjelölve. Az összeg egyenlő-kép bizonytalan akár azt mondom: fizessen ön százat, de nem teszem hozzá, hogy pengőt, dollárt, frankot stb., akár pedig vagylagosan jelölöm meg a pénznemet, pl. fizessen ön száz pengőt vagy száz dollárt. A törvény szándéka mindazonáltal kétségtelenül az volt, hogy eltérés esetén a kisebb összeg legyen érvényes s ezért a pénznemek eltérő megjelölése esetén a kisebb érték fenntartása helyesebb lesz mint a váltónak érvénytelenné való nyilvánítása. Tehát 600 P. és 600 K., vagy hatszáz P. és hatszáz K. megjelölés mellett a váltó 600 koronáról szólónak veendő. Ha azonban a pénznem egyszer teljesen ki van írva, egyszer pedig csak rövidítve, a teljesen kiírt megjelölésnek előnyt kell adnunk a rövidítés felett. Tehát hatszáz pengő és 600 K. (vagy hatszáz K.) = 600 P.⁷⁾

Kamatot vagy bárminő más járulékot (pl. bánatpénzt) az összegben felül kikötni nem szabad, mert ez

⁷⁾ Nagy F. a hasonszerűség alapján véli a törvény szabályait a pénznem teljesen kiírt v. rövidített többszörös megjelölésénél mutatkozó eltérés esetére is alkalmazhatónak. (i. m. 143. old.) Plósz a kisebb összeg mellett foglal állást. (i. m. 98. old. 20. jegyz.) König (i. m. 17. old.) Grecksák (i. m. 49. old.) Kuncz (i. m. II. köt. 213. old.) a váltót érvénytelennek tekintik. Ez az álláspontja a németeknek is. V. ö. Staub-Stranz i. m. 41. old. Anm. 6. Lacour a Code civil 1327. §-ának analógiájára szintén a kisebb összeg mellett nyilatkozik, de a pénznemek különbözőségének kérdését nem veti fel (i. m. II. köt. 18. old. 2. jegyz.)

utóbbi teljes határozottságát nem juttatná kifejezésre.⁸⁾ Ha mégis megtörténnék, oda nem írtnak tekintendő. Rendszerint a feleknek erre nincs is szükségük, mert az adós a kamatot vagy előre megfizeti vagy pedig azt az alapösszeghez egyszerűen hozzászámítják s a váltót erről az utóbbi értékről állítják ki. Az U. V. azonban arra való tekintettel, hogy a megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltóknál a kamatot előre kiszámítani s így levonni nem lehet, megengedi, hogy e két utóbbi váltónál a kamatláb megjelölése mellett kamat is legyen kikötendő, mely, ha más nap nincs megjelölve, a váltó kiállításának napjától jár; ha pedig a kamatláb nincs kitéve, a kamat 5 százalékosnak veendő. (U. V. 5. §.) Ez annyiban fontos, mert a V. T. értelmében (V. T. 50. és 51. §§.) a késedelmi kamat nálunk 6%-ban lett megállapítva, az U. V. életbelépése esetén pedig külön kikötés nélkül ilyen váltóknál csak 5%-ot fog kitenni. Egyéb járulékok azonban ezeknél a váltóknál sem lesznek kiköthetők. E típusok egyébként főképp a tengerentúli forgalomban használatosak, mikor a

⁸⁾ A francia bírói gyakorlat elismerte ugyan, de ez annyiban helytelen, mert egyrészt a fizetendő összeg csak a számolás megtörténte után tűnik ki, a mi ellenkezik a váltókövetelés határozottságával, másrészt a megtekintésre v. megtekintés után bizonyos időre szóló váltónál nincs biztos számítási alap. V. ö. Lacour i. m. II. köt. 18. old.

Az 1914-ben kitört világháború alatt elrendelt moratórium a rendelet hatálya alá eső váltók kamatfizetésére nem engedett halasztást s azért ennek nem fizetése esetén az óvás felvétele és kereset indítása meg volt engedve. V. ö. Mátyás i. m. 20. old.

vételár a küldemény megérkezése után fizetendő s a tengeri út tartalmának bizonytalansága miatt teszi lehetetlenné a kamatozási idő előleges fixirozását.

4. A fizetés ideje. (lejárat)

Ha a váltó kellékei közt fontosság tekintetében különbséget lehetne tenni, azt mondhatnók, hogy az összeg megjelölése után másod sorban a lejárat ideje bír a hitelező szempontjából a legnagyobb jelentőséggel s ezért fektetnek a tételes váltójogok oly rendkívüli súlyt a fizetési idő pontos meghatározására.

A lejárhoz fűződnek továbbá a legnagyobb jelentőségű váltócelemek is, melyekkel a váltóbirtokos szerepe megkezdődik, t. i. a fizetés végetti bemutatás és esetleg az óvás. A váltó ugyanis többnyire már elfogadva kerül az ő kezeihez, előbb tehát semmi kötelesség nem terheli, mert az el nem fogadott váltót egyáltalán soha sem tartozik elfogadás végett bemutatni; csupán a megtekintés után bizonyos idő múlva fizetendő váltót kell láttamoztatnia, illetve kelettel elláttatnia.

A lejárat nélküli váltó semmis. Az U. V. azonban magáévá téve az angol jog álláspontját (Ang. V. T. 10. §. 1. b. pont) ezt a szigort a forgalom érdekében azzal a reformintézkedéssel óhajtja enyhíteni, hogy az oly váltót, melyen a lejárat külön nincs megjelölve, megtekintésre szóló váltónak tekinti. (Quod sine die debetur, statim debetur.)

A vagylagos lejárat (pl. október 4-én vagy 20-án) szintén érvénytelen, valamint a váltóadás tetszésétől függővé tett lejárat is (pl. fizessen, mikor önnek legmegelőbb).

A V. T. öt, ellenben az U. V. csak négy módját ismeri a fizetési idő kitételének. (V. T. 30—35. §§. és U. V. 32. és 79. §§.) Ezek a következők: 1. *határozott napra*, 2. *kelet után bizonyos időre*, 3. *látra*, 4. *lát után bizonyos időre*, 5. *valamely vásárra*. (E legutóbbit az U. V. kihagyta, de egyben szintén kimondja, hogy más lejáratra szóló vagy egymást követő több lejáratra kiállított váltó semmis.)

Az 1., 2. és 5. szerinti lejáratok abszolút módon vannak megállapítva, a 3. és 4. alattiak ellenben viszonylagosak, mert — mint látni fogjuk — a kiállításától számított 2 éven (az U. V. szerint 6 hónapon) belül a váltóbirtokos tetszésétől függenek. De e határidő korlátlanul kiterjeszthető.

Minthogy a törvény tulajdonképpen még a lejárat napját sem bocsátja teljesen a váltóadás rendelkezésére, mert a fizetés már a lejárat napjának déli 12 órájáig teljesítendő (V. T. 33. §.), természetesen fokozott gondot fordít a nap határozottságának kétséget nem tűrő megállapítására.

A lejáratnak, mely az egész váltóösszegre nézve csak egy és ugyanaz lehet, tehát az u. n. „*részletváltó*“ (különböző időpontokban fizetendő ráták) érvénytelen, magából a váltóból kell kitűnnie. Külön írásbeli vagy szóbeli megállapodások hatálytalanok. A lejárat a most felsorolt módozatokon kívül máskép

nem fejezhető ki. Pl. hogy a váltó szokás (uso) szerint fizetendő.⁹⁾ Ezt a lejáratit időt az 1840 : XV. t.-c. még ismerte s azt lát után 14 napban állapította meg. (I. r. 89. és 96. §§.) Ma legfeljebb a külföldről bel- földre intézett váltóknál fogadható el, ha a külföldi jog az uso-lejáratot érvényesnek tekinti. Az E. azonban még azokban az államokban sem engedi meg többé, melyek az ilyen lejáratot az E. életbeléptéig sem törölték el.

A lejáratit időkre vonatkozó közelebbi szabályok részben magában a törvényben találhatók meg, részben pedig a birói gyakorlat és az elméleti jogtudomány vizsgálódásai alapján állapíthatunk meg egyes alapelveket. Ezek a következők:

1. *Határozott napra szóló váltót* leggyakrabban az év, hó és nap kitételével állítanak ki. Pl. fizetendő 1926 november 5-én. Kizárólag a nap számával való megjelölés azonban nem szükséges, ha egyébként a nap határozott volta kétségtelen. Pl. 1926 husvét-vasárnapján, december elején (primo), közepén (medio) és végén (ultimo). E kifejezések értelméről a V. T. 30. §. rendelkezik. (U. V. 35. §.) Ezek szerint, ha a lejárat a hónap kezdetére, közepére vagy végére van kitűzve, a hónap első, tizenötödik vagy utolsó napját kell érteni. Pl. február, március vagy június közepe = e hónapok 15-ik napjával, tekintet nélkül

⁹⁾ Sőt volt szokás felére (mezzo uso) vagy többszöri szokásra szóló lejárat is. Az uso-váltót ma is ismerik a st. domin- góí, francia, görög, haitii, luxemburgi, monacói és spanyol vál- tójogok.

arra, hogy a hóban hány nap van. Viszont az utolsó nap az illető hónapban levő napok szerinti tényleges utolsó nap. Pl. február 28-ika vagy 29-ike, április 30-ika, július 31-ike.

Ha a nap és hó mellett az év nincs kitéve, a váltó kiállításának éve értendő. Ha azonban a fizetési nap abban az évben már eltelt, a lejárat a legközelebbi évre esik. (V. T. 30. §.) Ez a szabály, ha még a hónap megjelölése is hiányzik, azzal a változtatással lesz érvényes, hogy amennyiben a fizetési nap a kelet hónapjában még le nem telt, a lejárat a kitett napra esik, ha pedig már letelt, a váltó mint határozatlan lejáratú, érvénytelen.

Nem tekinthetők továbbá a határozottságot nélkülöző voltuk miatt érvényeseknek az olyan megjelölések, minők pl. 1928 október 7-ig, vagy mihelyt lehet, egy hónapon belül; két napos ünnepeknél az ünnep első vagy második napjának határozott megnevezése nélkül, pl. pünkösdkor, nem pedig pünkösöd első v. második napján; X. Y. halála napján stb. De érvényes az oly lejárat, mely többféle módon van ugyan megjelölve, de lényegileg egy lejáratot jelent. Pl. egy február 6-án kelt váltón: fizessen ön kelet után 1 hónap múlva március 6-án. Ez a szabály azonban nem érvényes a vásári váltókra. (Lsd. alább 5. alatt.) Viszont az 1926 május 2-án kelt s május 2-iki lejáratú ellátott (1 napos) váltó érvényes s még a kiállítás napján fizetendő, mert a kiállítás napjának a lejáratától naptól nem kell különböznie s ha a fentebb említett szabályt alkalmazzuk, sem mondható, hogy

a fizetési nap már eltelt, ami pedig a szabály alkalmazásának feltételéül van kimondva.

Nem lehet végül bizonytalan időben bekövetkező vagy éppenséggel bizonytalan eseménytől függővé tenni a lejáratot. Pl. X. Y. halála után 1 hónappal, vagy N. N. 90-ik születése napján.¹⁰⁾

2. A kelet után bizonyos időre szóló váltó lejáratára nincs naptár szerint kitéve, hanem a váltóban megjelölt időtartamot a kelet napjához kell adni. Ezt nevezik *keletváltónak*.¹¹⁾ Használni szokták a következő kifejezéseket: kelet után 3 óra, holnaptól két hét múlva; azonban elegendő ennyi is: 2 hó múlva.

A lejárat pontos kiszámítására a törvény V. T. 32. és U. V. 35. §.) azt a szabályt írja elő, hogy a kelet vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltónál:

a) a lejárat a napokból álló határidőnek utolsó napjára esik, azonban a kiállítás, illetve a megtekintés után szóló váltónál a láttamozás napja nem veendő figyelembe. A május 5-én kelt s 8 napos lejáratu váltó tehát 13-án esedékes;

b) a hetekből, hónapokból, évnegyedből, félévből vagy évből álló határidőnél, pl. 2 hét, 3 hónap, $\frac{1}{4}$ év, félév, $\frac{3}{4}$ év vagy 2 év múlva fizetendő váltónál a le-

¹⁰⁾ Az angol-amerikai jog ellenben a bizonyosan bekövetkező, de bizonytalan idejű eseménytől függővé tett lejáratot („event which is certain to happen, though the time of happening may be uncertain”) érvényesnek tekinti. Angol V. T. 11. §. 2. pont.

¹¹⁾ Datowechsel, lettre de date, cambiale a certo tempo data, bill after date, letra de cambio à dias o meses fecha.

járat a fizetés hetének, havának, vagy évének arra a napjára esik, mely elnevezésénél vagy számánál fogva a kiállítás, illetve bemutatás napjának megfelel; ha pedig e nap a fizetési hóban, (illetve évben) hiányzik, a hó utolsó napjára. Pl. a szerdától 1 hét múlva esedékes váltó szerdán, a június 5-én kelt és 2 hónap múlva esedékes váltó augusztus 5-én, május 31-én kelt s fél-év múlva esedékes váltó november 30-án, az 1928 február 29-én kelt s 2 év múlva esedékes váltó pedig 1930 február 28-án fizetendő; (mert 1930 már nem szökő év).

c) félhónap alatt mindig 15 napot kell érteni. Egy vagy több egész s $\frac{1}{2}$ hónapból álló határidőnél a $\frac{1}{2}$ hónap azonban mindig az egész hónap vagy hónapok után számítandó. Ez a megkülönböztetés kizárólag a hónapok nem egyenlő számú napjaira való tekintettel történt.

Pl. május 16-tól $1\frac{1}{2}$ hó múlva = május 16 + 1 hó = június 16, + 15 nap = *július 1*; ha pedig a $\frac{1}{2}$ hónapot számítjuk előbb, akkor május 16 + 15 nap = május 31 + 1 hónap = *június 30-ika* lenne a fizetés napja, vagyis a váltó *1 nappal előbb* járna le. Ha február esnék a számításba, nem szökő évben viszont 2 nappal későbbre esnék a lejárat. Pl. február 15-től $1\frac{1}{2}$ hó múlva = február 15 + 15 nap = március 2 + 1 hónap = *április 2*, holott helyesen február 15 + 1 hó = március 15 + 15 nap = március 30.

d) Ha a belföldön fizetendő váltót oly országban, ahol az u. n. „*ó-időszámítás*“, vagy másképp *Julián naptár* (Julius Caesar által behozott) szerinti számí-

tás áll fenn, mely a földnek a nap körüli pályájánál nem a tényleges körforgási időt veszi alapul s ezért évszázadok folyamán 13 nappal hátrányba került a XIII. Gergely pápa által 1582. évi október 15-én bevezetett s kizárólag csillagászati számításra alapuló u. n. „*Gergely naptár*”-ral szemben, annak megjegyzése nélkül állították ki, hogy a váltó mégis az új időszámítás szerinti kelt vagy nincs rajta mindkét időszámítás szerinti keltezés (pl. október 8/21, azaz okt. 8. a Julián s 13-ika a Gergely naptár szerint) a lejárat napja az új-időszámítás szerinti naptár ama napjától számítandó, mely az ó-időszámítási keltezésnek megfelel. (V. T. 34. §., U. V. 36. §.) Pl. a Constanza 1926 január 26 (február 8. keltezésű s 3 hó múlva esedékes váltó lejárat, január 26 + 13 nap = február 8 + 3 hó = *május 8-ika* lesz, nem pedig január 26 + 3 hó = ápr. 26 + 13 nap = *május 9.*) Azaz a számítást a kelet napjának a Gergely naptár szerinti napjára való átváltoztatásával kell kezdeni, nem pedig a lejárat napnak megfelelő Julián naptár szerinti új időszámítási napot kell átszámítani Gergely naptár szerintre. Az U. V. ezt a szabályt minden eltérő időszámítású két hely között kelet után bizonyos időre szóló váltóra kiterjeszti. Természetesen ez az elv érvényesül akkor is, ha új időszámítást használó országban kelt váltót ó-időszámítás szerintinek területére intézvényezik vagy pedig új időszámításbeli területen is a váltót ó-időszámítás szerint keltezik. Az U. V. mindazonáltal ezt a magyarázati szabályt nem kívánja fogadatba venni akkor, ha a váltó vala-

melyik kikötéséből vagy egyéb tartalmából az tűnik ki, hogy a szándék más szabályok alkalmazására irányult. Pl. ha a fenti átszámítást alkalmazzuk, a lejárat nap a kiállítási napnál korábbi lenne a Belgrádban 1925 október 11-én kelt s Rómában október 21-én fizetendő váltónál, mert okt. 11 ó-időszámítás szerint október 24-ike volna, erre pedig a felek akarata bizonyára nem irányúlhatott.

3. *A látra vagy megtekintésre szóló váltó*¹²⁾ az intézvénnyezetnél fizetés céljából való bemutatásakor jár le. A használt kifejezés mellékes, ha értelme különben azonos a láttal. A bemutatást a váltóbirtokos bármikor eszközölheti, tehát nyomban a kiállítás után is, de a törvény a váltókövetelés természetére való tekintettel, mely lehetőleg kerüli a túlhosszú lejáratokat, azzal rövidíti meg a látra szóló váltók forgalmi idejét, hogy a kibocsátónak és a forgatóknak megengedi, hogy a visszkereseti jog elvesztésének terhe alatt a bemutatás határidejét tetszésük szerinti¹³⁾ időtartamban szabhassák meg. De míg a kibocsátó ily irányu rendelkezése minden visszkeresetileg kötelezettre hatályos, addig a forgatók bármelyiké csak önmagára hat ki, vagyis ha valamelyikük külön bemutatási időt állapított meg s ezt nem tartják be, csakis saját maguk ellen nem lehet visszkeresetet indítani, a többiek ellen azonban e jog nem vész el. Ha a ki-

¹²⁾ Wechsel auf Sicht, lettre à vue, cambiale a vista, bill at sight, letra de cambio á la vista.

¹³⁾ Az 1840-iki V. T. 89-ik §-a a lényegileg azonos látra és tetszésre szóló lejáratok közt még különbséget tett.

bocsátó és a forgatók egyike sem él e jogával, a látra szóló váltó a kiállítástól számítandó két év alatt mutatandó be fizetés végett. (V. T. 31. §.) Az U. V. 22. és 33. §§-ai ezt a határidőt a modern közlekedési viszonyokra való tekintettel 6 hónapra szállították le. E határidő be nem tartása a visszkereseti jog elvesztését vonja maga után.

4. *A lát vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó* a bemutatástól számítandó s a váltóban kitett idő elmultával jár le.¹⁴⁾ Szokásos megjelölése: láttól 20 napra, megtekintés után 1 hó múlva. Az elfogadóra annyiban előnyösebb, hogy ideje van a fizetésre felkészülni, tehát nincs kamatvesztesége, mint a látra szóló váltónál, hol a kibocsátó által esetleg igen hosszú időben, mert végső határidejét a törvény nem korlátozza, megszabott bemutatási terminus tartama alatt a váltó összegét mindig kéznél kell tartania. Ha az ilyen váltót az intézvényszerzett már előzetesen elfogadta, azt a lejárat napjának megállapíthatása végett kell még általa láttamoztatni. Ha ezt elfogadása dacára megtagadná, óvás veendő fel, melynek keltétől számítandó azután a lejárat. Ha azonban az elfogadás céljából bemutatás összeesik a láttamozás végettivel s a gyakorlatban ez többnyire így van, a lejárat természetesen a láttamozástól számítandó. Megtörténhetik azonban, hogy az óvás felvétele valamely okból elmaradt, amikor is kérdésessé válhatik

¹⁴⁾ Nach-Sichtwechsel, lettre de vue, cambiale a certo tempo vista, bill after sight, letra de cambio á días ó meses vista.

az, hogy a megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre szóló saját váltónál az elévülés mely időtől számíttassék, mikor annak kezdete tisztán a lejáratától függ. A túlnyomólag eddig is követett nézet az volt, hogy a bemutatásra megszabott törvényes vagy a kikötött határidőnek utolsó napjától, miért is helyes volt az U. V. 34-ik szakaszában ennek szabályként való kimondása.¹⁵⁾ Idegen váltónál, amennyiben azt előzőleg el nem fogadták, ennek a problémának feszegetése céltalan, mert az óvás elmulasztása a kibocsátó s forgatók elleni visszkereset megszüntével jár, elfogadó pedig nem lévén, a váltókövetelés senki ellen sem lesz érvényesíthető.

5. *A vásári váltó*¹⁶⁾ a V. T. 35. §-a szerint, ha hazai vásárra szól, lejár: 1. a vásár napján, ha az egy napig tart, 2. a vásár utolsó napján, ha az 1 napnál hosszabb, de legfeljebb 8 napig tart, 3. a vásár 8-ik napján, ha az 8 napnál tovább tart. A váltó e határidőkig a vásár tartama alatt elfogadás végett bármikor bemutatatható. (V. T. 18. §.) Külföldi vásárra szóló váltónál természetesen a külföldi jog alkalmazandó. Pl. a francia jog értelmében a lejárat a vásár utolsó-

¹⁵⁾ Lsd. Szerző: A megtekintés után bizonyos időre szóló váltó új váltójogunkban. K. J. 1914. évi 15. sz.

¹⁶⁾ Mess- oder Marktwechsel, lettre de change payable en foire, cambiale in fiera, draft payable at fair-time, letra de cambio pagadera á la feria. A vásári váltót nem ismeri az angol-amerikai jog, de azért érvényesnek tekintik, (Chalmers i. m. 32. old.) hasonlóképp az argentinai, braziliai, costa-ricai, ecuadori, finn, haitii, japán, mexicói, skandináv, uruguayi és venezuelai jogok sem említik. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 44. old. és Meyer i. m. I. köt. 126. old.

előtti napjára, egy napig tartónál a vásár napjára esik.

Nem tekinthető vásári váltónak a vásár idejére szóló, de nem a vásár helyén fizetendő váltó. Pl. fizetendő az egri Sz. József napi vásárkor Miskolcon.

Ha a vásár elmarad, a lejárat arra a napra esik, mikor meg kellett volna tartani. Ha előbb vagy később tartják meg, a lejárat is e szerint fog igazodni. Határozott nap kitétele mellett vásárra szóló váltó nem lesz vásári váltó. Pl. fizessen szeptember 29-én a váci Sz. Mihálynap i vásárkor. A v. váltók ma már nem szokásosak.

Meghosszabbítás (prolongáció) és moratórium. A lejárat három esetben eltolódhatik. Ezek a következők: 1. Ha valamennyi érdekelt megegyezése folytán új váltót újabb lejárat tál állítanak ki, mikor is az előző váltó jogilag megszűntnek tekintendő. Ha csupán az elfogadó részére enged a váltóbirtokos halasztást, ennek a visszkeresetileg kötelezett előzőkre váltójogi jelentősége nincs, mert az eredeti lejáratot s az ahhoz fűződő visszkereseti határidőket nem változtatja meg. *Ugy a megegyezé ses mint az egyoldalulag engedett prolongáció* a lejárat előtt vagy után, de csak az adós kötelezettségének megszűnte előtt (elévülés vagy óvás elmulasztása folytán) történhetik. Külön megállapodás hiányában az új határidő az eredeti lejárat utáni napon veszi kezdetét. (K. T. 333. §.) 2. *Erőhatalom (vis major) esetén.* A V. T. még nem találta a váltószigorral összeegyeztethetőnek, hogy az erőhatalomnak bármiféle halasztó ha-

tást tulajdonítson, azonban a hágai vjogi konferencia méltányosnak vélte, hogy e némely esetben túl rideg álláspont megszüntetessék s győzedelmeskedett az az elv, hogy ha a váltó bemutatását vagy az óvás felvételét a megszabott határidőkben vis major tenné lehetetlenne, ezek a határidők meghosszabbodjanak. Vagyis a váltó fizetés végett az erőhatalom megszünte után is bemutatható legyen, ami tehát a lejárát eltolódásával egyértelmű. Az ezzel összefüggő kérdésekről később lesz szó. Csupán annyit kell megjegyeznünk, hogy az akkori balkáni háborúk miatt, ezt az elvet az 1912 : LXIV. t.-c. még az U. V. törvénné válása előtt szükségesnek találta életbe léptetni. 3. *Moratórium*¹⁷⁾ alatt a fizetési kötelezettségnek háború, katasztrófa vagy válság idején külön törvénnyel

¹⁷⁾ A moratóriumot „moratoria praescriptio” néven már a római jogban is megtaláljuk. (C. I. 19. 2.) Azonban mai értelmében csak a nyugati jogfejlődés tette rendkívüli körülmények közt igénybe veendő fizetéshalasztási intézménnyé. Hazánkban az első moratóriumot az 1848 : IX. t.-c. rendelte el az úrbér, robot stb. megszüntetése folytán érintett földbirtokosok javára, de a kereskedelmi váltókra nem terjesztette ki. A szegedi árvíz idején az 1879 : V. t.-c. 1. §-a alapján 1879 márc. 24-én 8266. sz. kiadott ig. min. rendelet az árvíz által sújtottak javára engedett moratóriumot. Az 1914-ben kitört világháború s a békekötést követő gazdasági helyzet következtében a kormány folytatólagosan 23 moratóriumos rendeletet bocsátott ki. Az első 1914 július 31-én 3715/1914. M. E. sz. alatt. Lsd. Mátyás Jenő: A moratórium nálunk és a külföldön. Budapest, 1914. (pótfüzetek.). Az 1925 máj. 30-án 26.000/1925. I. M. sz. rendelet az 1925 : VIII. t.-c. a váltóra megállapított rendelkezések életbe léptetésére s azzal kapcsolatos átmeneti intézkedésekre vonatkozik, de a moratórium folytán szükségessé vált kivételes szabályokat is likvidálja és a N.-val egyidejűleg 1925 június 1-én lépett életbe. I. K. 1925. évi 5. sz.

vagy törvényben gyökerező felhatalmazás alapján rendeletileg engedélyezett halasztását értjük, mely nem magát a lejáratot halasztja el, hanem csupán a lejáratral összefüggő váltócelekmények idejét tolja ki, gyakorlatilag azonban szintén egyértelmű a lejáratnak elhalasztásával. Hatályossága kiterjed úgy a fizetni tudó, mint a fizetéseképtelen váltóadósokra. Hosszú ideig tartó moratóriumoknál a váltókövetelést rendszerint successive engedik érvényesíteni. (Részletfizetés.).

Ha a lejárát vasárnapra vagy Gergely nap-tár szerinti valamely közönséges ünnepnapra esik, a fizetés csak a legközelebbi köznapon követelhető (V. T. 103. §. 1. bek.) Az U. V. 72. §. hasonlókép rendelkezik, de az ünnepnap helyett „*törvényes szünetnap*“ kifejezést használ, ami arra való tekintettel, hogy az ünnepeken kívül ilyenek is vannak (pl. nálunk április 11. az 1898. V. t.-c. alapján) szabatosabb. (Lsd. a 12. §-t.)

5. *A fizetés helye. A telepített váltó.*

A fizetési helynek megjelölése rendszerint az illető hely földrajzi megnevezésével történik. (Város, község, pusztá stb.) De érvényes a körülírás is. (Hont vármegye székhelyén, helyben stb.) Ha több egynevű hely van, nem szükséges a megkülönböztetés kiemelése, mert az érdekeltek ezzel ugyanis tisztában lesznek. Helymegjelölés számba megy az is, ha a hely az intézvényezett nevénél jelző gyanánt szerepel, feltéve, hogy ebből kétségtelenül lehet fizetési helyre követ-

keztetni. Pl. az Országos Iparbank szegedi fiókjának. Viszont érvénytelen, ha a váltó így szól: szegedi Vadász Péternek, mert a „szegedi” jelző nemesi előnév is lehet. Azonban a törvény nem akar minden kételyt teljesen kiküszöbölni, hanem csak azt kívánja, hogy a váltón olyan megjelölés legyen, mely kétségtelenül igazolja a fizetési hely kitételét. Azért még utca vagy városrész megemlítése is elegendő, ha annak bizonyos helyhez való tartozása világosan utal magára a helyre, tehát bizonyos, hogy a váltón határozott fizetési hely van. Pl. fizetendő Kőbányán, a Nagyerdőn stb. (Budapest, Debrecen).

A fizetési helyet lehet, sőt szokás is külön kintenni, de a törvény szerint az intézvényszerző neve v. cége mellett előforduló hely, ha magán a váltón külön fizetési hely kijelölve nincs, fizetési helynek és egyszersmind az intézvényszerző lakhelyének is tekintendő. (V. T. 3. §., U. V. 2. §.) Mivel az intézvényszerző lakhelyének kitételét a törvény nem rendeli el, hanem csak a fizetés helyének megjelölését írja elő, hogy ha utóbbi hiányzik is, de meg van az előbbi, a fenti vélelem alapján a váltó még sem lesz kellékhányos. Saját váltónál külön fizetési hely hiányában a kiállítás helye a fizetés helye, valamint a kibocsátó lakhelye. (V. T. 111. §., U. V. 78. §.)

Ha több hely van a váltón kijelölve akár vagylagosan, akár egymás után, fizetési helynek az első tekintendő. A V. T. 3. §-ának e rendelkezését az U. V. nem vette ugyan át, de továbbra való alkalmazásának akadálya nincs, mert az első hely utániak egysze-

rűen oda nem irtaknak veendő. A külföldi jogokban e szabály hiányzik, azért érvényességét illetőleg a vélemények ellentétesek.

Ha pedig a saját váltón a kiállítás helye sem volna megjelölve, azt úgy kell tekinteni, mint amelyet a kiállító neve mellett megjelölt helyen állítottak ki. Ez az egy hely tehát egyidejűleg 1. a kibocsájtó lakhelye, 2. a fizetés helye és 3. a kiállítás helye. Hogy ez a valóságnak is megfelel-e, azt a törvény alárendelt jelentőségűnek tartja, mert e magyarázati szabállyal éppen a felek érdekében akarja a váltó kellékhányosságát pótolni. Mivel a váltó kellékeit csak magából a váltóból lehet megállapítani, ellenbizonyítás különben sem lehetséges. (Praesumptio juris et de jure.).

A fizetés helye különös fontosságot nyer akkor, ha az intézvényszerített lakhelyétől különbözik és pedig akár az idegen, akár a saját váltónál, mert az ily szövegű u. n. „*telepített váltó*“¹⁸⁾ olyan jogi sajátosságot nyer, mely külön szabályozást igényel.

A külön fizetési hely megjelölését a váltójogi terminológia „*telepítés*“-nek, a fizetési helyet „*telep*“-nek, ha az intézvényszerített valakit megnevez, ki helyette a telepen fizetni fog, az így kijelölt személyt „*telepes*“-nek nevezi. A telepes megjelölését is magában foglaló u. n. „*határozottan telepített váltó*“-val szemben a telepes megjelölését nélkülözőt „*határozatlanul telepített*“ váltónak szokás mondani. Az elfogadó azonban

¹⁸⁾ Domicilirter Wechsel, lettre à domicile, cambiale domiciliata, domiciled bill, letra domiciliada.

a váltóbirtokos beleegyezésével a lejáratig bármikor jelölhet ki utólag is telepest. Ha ezt nem teszi, az a törvényes vélelem, hogy maga kívánja a telep helyén a fizetést teljesíteni. (V. T. 24. §. és U. V. 26. §.).

A telepes megnevezése vagy külön történhetik, pl. fizetendő Nagy Ede úrnál Szegeden, de az elfogadás szövegébe is foglalható. Pl. *„Elfogadom és fizetendő Kovács János úr által Kőszegen.”* Ha azonban az intézvényszerű csupán a telepest jelöli ki, nevét pedig minden az elfogadásra valló megjegyzés nélkül írja alá, az szintén elfogadás és telepes kijelölés, mert a V. T. 21. §-a értelmében minden a váltóra vezetett s az intézvényszerű által aláírt nyilatkozat elfogadás számba megy, a másik név tehát a telepest fogja jelenteni.

A telepítés akár a kibocsátó, akár az intézvényszerű érdekében történhetik.

1. A kibocsátó érdekében akkor, ha az intézvényszerű kisebb vidéki helyen lakik s a kibocsátó könnyebben tud leszámíttatni nagyobb városban fizetendő váltót s azért azt ez utóbbi helyre telepíti. Főképp azok a nagybankok szoktak telepíteni, melyek a vidéki hitelszükségletet a kisbankok váltóinak visszaleszámíttatása útján elégítik ki s ezeket a váltókat a könnyebb, gyorsabb és olcsóbb behajtás céljából saját székhelyeikre telepítik.

2. Az intézvényszerű érdekében a telepítés akkor állhat, ha az arra számít, hogy a lejáratkor távol lesz lakóhelyétől s valahol pénzzel rendelkezik, melynek terhére óhajt fizetni, vagy pedig valahol olyan meg-

bizottja van, ki helyette fizetéseket teljesít, pl. a vidéki kereskedő folyószámlát nyittat egy fővárosi banknál s kényelmi okokból váltótartozásait oda telepíti.

A telepített váltók leszámítolási kamata az incassóval járó kiadások miatt $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{8}$ %-kal nagyobb szokott lenni, mint a nem telepítetteké.

Mivel a telepített váltónak, mint említettük, a közönségestől részben eltérő jogi sajátosságai vannak, fontos annak megállapítása, hogy mikor tekinthető a váltó telepítettnek. Ennek három ismérve van:

1. Ha a telepítés magából a váltóból világosan kitűnik, nem pedig csak következtetés útján állapítható meg. Ilyen eset volna pl. ha váltó a kibocsátónál fizetendő, kinek lakóhelye esetleg csak a váltón kívüli tudakozódás útján volna kipuhatolható s csak akkor tűnnék ki, hogy az különbözik az intézvényszerű lakóhelyétől. A telepítés alakilag ugyanis csak az általa válik ténnyé, ha a fizetés helyéül egyenesen, nem pedig közvetve van más hely megjelölve, mint az intézvényszerű lakóhelye.

2. Ha a telepítést a kibocsátó, vagy a váltóbirtokos eszközölte. Míg azonban a kibocsátó a telepítésre, de csak a váltó elfogadásáig, feltétlenül jogosult, mert a fizetési hely a váltó lényeges alkotórésze s annak megjelölése a kiállítás tényéhez tartozik, addig az elfogadó vagy a rendelvényszerű csak a kibocsátó hozzájárulásával, mely utólagos is lehet, telepíthet. A kibocsátó beleegyezése nélküli telepítésnek mindössze az a jelentősége, hogy az elfogadó vagy

a rendelvényes nyilatkozataik értelmében kötve vannak s gondoskodniok kell róla, hogy a lejáratkor a telep helyén a váltó összege rendelkezésre álljon, a váltóbirtokos azonban a fizetést nem itt, hanem az eredeti fizetési helyen is keresheti, s ha ott nem jut hozzá, visszkeresettel élhet. Ha a kibocsátó telepítene az elfogadás után, az mint jogtalan, figyelembe nem jön, sőt váltóhamisítás számba megy.

A m. kir. Curiának 1912. május 21-én 945/1911. V. sz. a. kelt határozata értelmében azonban a váltóbirtokos is jogosult a telepítésre olyan esetben, midőn a váltót a fizetési hely külön megjelölése nélkül vette kézhez. Legfelsőbb bíróságunk nézete szerint ugyanis a váltó rendes tartalmához tartozik a fizetés helyének világos, tehát nem vélelmezett, feltüntetése s minthogy a váltóbirtokosnak a váltóforgalomban szokásos rendes tartalmát olyan esetben, ha ezt maga a váltókötelezett meg nem tette, kitölteni jogában áll, a váltóbirtokost, ellenkező megállapodás hiányában, a fizető hely (telep és telepes) utólagos kitöltésére önként érthetőleg jogosultnak kell tekinteni.¹⁹⁾ Az U. V. 2.

¹⁹⁾ A Curia állásfoglalását megelőzőleg már az 1911. okt. havában lefolyt XXV. Országos Magyar Jogászegyülés *Grecksák Károly, Hantos Elemér, Lévy Béla, Mándy Lajos, Sichermann Bernát* stb. felszólalásai alapján hasonló értelemben nyilatkozott, mert a forgalomban a visszleszámtolásnak erős kerékkötője volt az, hogy a régebbi felfogás szerint a váltóbirtokos által eszközölt telepítést hamisításnak minősítették azzal az indokolással, hogyha az intézvényszerű lakóhelye különben ki van téve, ez a V. T. 3. §-a értelmében a fizetési helyet is jelenti, a váltó tehát nem szenved kellékhányban. Nem kellékhányos váltót azonban utólag oly módon megváltoztatni, mely újabb kötelező jogi hatásokat idéz elő, nem szabad. Lsd. bővebben Kuncz i. m. II. köt.

§-ának utolsó bekezdése a Curia álláspontját törvényerőre fogja emelni, mert kimondja, hogy azt a kifogást, hogy a váltón akkor, amikor nyilatkozatot írtak rá, a váltónak valamely alkotórésze hiányzott, harmadik jóhiszemű váltóbirtokos ellen egyáltalában nem, más ellen pedig csak annyiban lehet érvényesíteni, amennyiben a kifogást tevő bebizonyítja, hogy az utólagos kitöltés megállapodás ellenére történt. Ugyanez áll, ha a váltón *a szokásos helyen* a lejáratnak, a kiállítás vagy *fizetés helyének vagy a fizetőnek külön megjelölésével* töltötték ki utólagosan az üresen hagyott részt.

3. Ha a külön fizetési hely az intézvényszerű lakóhelyétől földrajzilag is eltérő hely, vagyis közigazgatási szempontból független az előbbitől. Nem a távolság tehát a döntő, hanem az egyedi különbség. Nem lehet ezek szerint telepíteni Budapest I. kerületéből a X. ker. Kőbányára, de lehet Palotaújfalura, jóllehet ez utóbbi térbelileg közelebb esik.

A telepített váltó az 1925: VIII. t.-c. meghozataláig²⁰⁾ még erősen eltért a közönséges váltótól, fő-

221. old. és az Orsz. M. Jogászgy. irom. (I. köt. 1—41. old. II. köt. 91—114., 369—371., 407. old.)

²⁰⁾ Az 1925: VIII. t.-c. 53. §-ának fenti rendelkezéseit a kormány a háború eseteire szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a 8261/1920. M. E. sz. rendelettel már 1920. évi szept. 27-ik napjától életbeléptette. Mivel a V. T.-nek azt az álláspontját, hogy a telepített váltó elfogadója külön telepes kijelölése esetén csak feltételes adós, az angol-amerikai, belga, francia, portugál, spanyol stb. váltójogok sem ismerik, a jogegységre való törekvés szempontjából elejtése helyes volt.

leg abban, hogyha a telepes nem fizetése esetén a váltóbirtokos óvást nem vettettet fel, nemcsak a kibocsátó elleni egyenes, hanem a kibocsátó és forgatók elleni visszkeresetét is elveszítette. (V. T. 43., 44. és 113. §§.) A N. (53. §.) értelmében azonban most már a telepített váltó elfogadója s a telepített saját váltó kibocsátója elleni váltókereset fenntartására a fizetés végetti bemutatás és óvás felvétele többé nem szükséges, ami pedig egyik jellemző sajátossága volt a telepített váltónak, úgy hogy a közönséges és telepített váltó közti különbség kezd mindjobban elmosódni.

Sőt az U. V. még tovább megy, midőn éppen a telepített váltók némely jogi sajátosságát a váltókra általában alkalmazza. Pl. a telepeshez hasonló szerepkörű megbízottnak kijelölését az intézvényezett lakóhelyén fizetendő váltókra is kiterjeszti.²¹⁾ (U. V. 26. §.) Továbbá a kibocsátót ezentúl nemcsak a telepített, hanem minden váltóban, a forgatót pedig olyan váltóban, melyben a kibocsátó a bemutatást meg nem tiltotta, feljogosítja az elfogadás végetti bemutatás kötelezővé tételére (U. V. 21. §.) és pedig szintén azzal a hatállyal, hogy a kibocsátó és a forgatók ellen támasztható visszkereseti jog elvész, ha a váltóbirtokos e kötelezettségét elmulasztja. (U. V. 52. §.).

Ettől eltekintve, a telepítés folytán ma már mindössze a váltócselekmények helye tagozódik szét, amennyiben az elfogadással kapcsolatos teendők az

²¹⁾ Ez az u. n. „fizetőhelyre szóló váltó”, melyet a németek „Zahlstellenwechsel”-nek neveznek.

intézköztetett lakóhelyén, a fizetéssel kapcsolatosak pedig a telep helyén eszközlendők. A N. újjítása következtében azonban, mivel ezentúl a fizetés végetti bemutatás és óvás felvétele az elfogadó elleni kereseti jog fenntartására a telepített váltónál sem szükséges, ennek sincs sok jelentősége, mert a fizetés végetti bemutatás is elmaradhat.

Továbbra is sajátossága marad azonban a telepített váltónak az elfogadás végetti bemutatás megrendelésének lehetősége. A telepített váltót ugyanis a váltóbirtokos szintén nem köteles elfogadás végett bemutatni, de a kibocsátó rendelkezése azt kötelességévé teheti. A törvény azért adja meg ezt a jogot a kibocsátónak, mert ha az általa felhívott intézköztetett nem fogadná el a váltót, annak beváltása őt terhelné. Érdekében áll tehát megtudni, vajjon a váltót az intézköztetett el fogja-e fogadni, hogy még kellő időben gondoskodhassék fedezetről.

A bemutatás határideje is megszabható, amit az U. V. 21. §-a már kifejezetten is megemlít. Ennek hiányában a bemutatás a lejáratig bármikor történhetik. A bemutatás célja azonban tulajdonképpen nem is annyira az elfogadás kieszközlése, mint inkább az, hogyha a telepítésre jogosultak nem jelölték volna ki magok a telepest, az intézköztetett ezt megtegye. *Tehát az elfogadás végetti bemutatás meg sem rendelhető abban az esetben, ha a telepest a telepítésre jogosultak valamelyike már kijelölte, viszont a bemutatás a már előzőleg elfogadott váltóra is kiköthető, mikor is annak egyetlen célja csak az elfogadó által*

a telepes megjelölése lehet. A meghagyás teljesítésének elmulasztása a kibocsátó és a forgatók elleni visszkereset elvesztését vonja maga után. (V. T. 24. §. 3. bek., U. V. 52. §. utolsóel. bek.).

Az elfogadónak a telepest megnevezni csak joga, de nem kötelessége. Több telepest is kijelölhet, mely esetben a váltó mindegyiknél bemutatandó lesz. Sőt a birói gyakorlat szerint lehet több telepes különböző teleppel is.²²⁾ Mivel a telepes nem váltókötelezett, ilyen gyanánt bárki megnevezhető (tehát váltóképtelen is). Lehet azonban a váltókötelezettek valamelyike is, sőt megnevezhető telepesül maga a váltóbirtokos is. De mivel ilyenkor ez utóbbi már nem megbizottja, hanem hitelezője az elfogadónak s vele nincs érdekközösségben, önmagát pedig különben sem óvatolhatja meg, már a V. T. 44. §-a értelmében, tehát a N. életbeléptetése előtt, sem volt szükséges a visszkereseti jog fenntartása végett óvást felvenni, mert felelőssége feltételesnek ilyen esetben nem mondható, már pedig visszkeresetnek mindig csak feltételes felelősség esetében van helye.

Említettük, hogy az elfogadás végetti bemutatás megrendelését az U. V. a jövőben nem csupán a telepített, hanem bárminő váltóra ki akarja terjeszteni s akként rendelkezik, hogy amennyiben a váltó magánál az intézvényszerettnél fizetendő, ez utóbbi elfogadásában szintén megjelölhet helyben lakó más valamely személyt, akinél a fizetés teljesítendő.

²²⁾ C. 805/1906. sz. id. Nagy F. i. m. 168. old. 49. jegyz.

(U. V. 26. §. 2. bek.) Vagyis az U. V. a nem telepített váltónál is megengedi a telepeshez hasonló, az elfogadó helyett fizetni hivatott személy kijelölését. Nem tulajdonképeni telepített váltónál azonban zavart okozhatna a gyakorlatban ezt a fizetőt is, bár szerepeik azonosak, telepesnek nevezni s ezért nem volna felesleges ennek az eddigi váltójogunkban ismeretlen megbízottnak elnevezésére külön jogi műszót alkalmazni. Ilyen lehetne a „helyi fizető” kifejezés. A telepített váltó összes sajátosságainak megszüntetése esetén természetesen ennek szüksége elesnék.

A telepítést az intézvényezett szempontjából módosított elfogadásnak is lehet tekinteni. A francia jogban a határozatlanul telepített váltó egyenesen **nem teljes elfogadás** (*acceptation incomplète*) számba megy.²³⁾

6. A kibocsátó aláírása.

A váltót a kibocsátó aláírása hozza létre s ezért a legnélkülözhetetlenebb kellék. Ennek szembetünősége készttetett némely külföldi törvényhozást arra,

²³⁾ A V. T. tervezete szerint a váltóbirtokos telepest is meg kellett volna óvatolni s már akkor történt hivatkozás rá, hogy a kereskedők a vidéki vevőktől elfogadott váltókat önmagukra szokták telepíteni, tehát az óvás céltalan és felesleges kiadásokkal jár. A N. reformja a telepített váltóknál az óvásokat most már a minimálisra redukálta. A törekvés általában az, hogy az óvások száma lehetőleg csökkentessék, sőt maga az óvás is megszüntetessék. Lsd erről bővebben az óvásnál.

hogy mint teljességgel mellőzhetetlent az alkotórészek sorában külön ne is említse.²⁴⁾

A V. T. név- vagy cégelírást kíván, az U. V. pedig „annak aláírását, aki a váltót kibocsátja”. Az aláírás fogalma nemcsak azt hozza magával, hogy az sajátkezüleg történjék, ami azonban meghatalmazottól származó vagy hitelesített kézjegy is lehet, hanem a szó szorosabb értelmében is aláírás legyen, vagyis a megelőző szövegnek kibocsátását jelentse. Ez nem olykép értendő, hogy szöveg nélkül a kibocsátó aláírása semmis, mert ebben az esetben az u. n. üres (bianco) váltón lévő aláírás is értéktelennek volna tekintendő, holott ennek ellenkezője magából a törvény szelleméből következik s a gyakorlat sem tekinti hatálytalan-nak, hanem, hogy a kibocsátó nevének a váltóra való vezetése ne erőművi úton (bélyegzővel, nyomtatással, pecséttel) eszközöltessék,²⁵⁾ tehát igazi név, esetleg cégelírás legyen, másrészt kitűnjék a kibocsátási szándék, amit, ha a név nem a szöveg befejezése gyanánt van odairva, legvilágosabban azzal lehet kifejezni, hogy a kibocsátói minőség kifejezetten hangsúlyozva van (X. Y. mint kibocsátó), vagy egyéb módon félreérthetetlenül megállapítható. A keres-

²⁴⁾ A francia és ezt követő váltójogok szerint a kibocsátói aláírás nem tartozik a törvényes váltókellékek sorába. A saját rendeletre szóló váltónál pedig elégnek veszik az első forgatmány aláírását, mely kibocsátói aláírás számba megy. Lyon-Caen i. m. IV. köt. 65. old. 1. jegyz. Trumpler-Zybell i. m. 44. old.

²⁵⁾ Japánban a bélyegzővel vagy pecséttel is lehet. Ez a francia váltójogok álláspontja is, hasonlóképp az angol—amerikai jogban. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 111. old.

kedő saját neve alatt vagy cégének használatával bocsáthat ki váltót. Nem szükséges, hogy a cég valódi vagy bejegyzett legyen. Mivel a kibocsátói aláírás a váltó érvénye szempontjából is alakisággá zsugorodhatik össze, nem tekinthető érvénytelennek a nem létező személy nevének feltüntetése vagy a hamisított kibocsátói aláírás sem. A szellemileg írástudatlan hitelesítetlen kézjegye azonban nem lévén aláírás, nem pótolja a kibocsátói kelléket s a váltó ilyenkor úgy tekintendő, mintha kibocsátója nem volna s így érvénytelen.

Lehet több kibocsátó is, kik egyetemleges adósoknak, vagy hitelezőknek tekintendők²⁶⁾ a szerint, amint alperesi vagy felperesi minőségben szerepelhetnek. Önként érthetőleg a kibocsátó neve mellett nem állhat olyan megjegyzés, mely a kibocsátói felelősséggel ellenkezik. Pl. X. Y. „kötelezettség nélkül.”²⁷⁾

²⁶⁾ Az angol V. T. 85. §. 1. pontja kifejezetten rendelkezik több kibocsátó felelősségéről. Törökországban szokásos a kibocsátói aláírást tanúkkal, kik a váltót szintén aláírják, megerősíteni. V. ö. Grasshof i. m. 78. old. Meyer i. m. I. köt. 113. old.

²⁷⁾ „Ohne obligo”, „ohne Einwilligungspflicht”, „sans garantie”, „sans recours”, „senza garanzia”, „senz' obligo”, „senza regresso”, „without recourse”, „sin responsabilidad”, „sin reversión”.

A kibocsátó felelősségét legfeljebb a saját rendeletre szóló váltónál zárhatja ki mert akkor mint első forgató tulajdonképpen forgatói felelősségét korlátozza, a mi meg van engedve. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 171. old. Az angol (16. §. 1. p.) és az amerikai (N. I. L. 111. §.), továbbá a costa-ricai (18. §.) és a san-marinói (18. §.) jogok kifejezetten megengedik a kibocsátónak, hogy felelősségét kizárhassa. A francia joggyakorlat akkor ismeri el, ha a kibocsátó már adott fedezetet az intézvénnyezettnek. V. ö. Lyon—Caen i. m. IV. köt. 77. old. 101. (Clause sans garantie.)

Fentebb említettük, hogy a kibocsátó aláírásának a váltó szövege alatt kell lennie. De a szövegen keresztül irt névaláírás is érvényes, ha a szöveg alatt kezdődik,²⁸⁾ vagy ha a váltó tartalmából kétségtelenül kitűnik, hogy az aláírás az intézvénnyezetthez intézett felhívásra vonatkozik.²⁹⁾

7. Az intézvénnyezett megnevezése.

Az intézvénnyezett a V. T. 3. §-ának 6. pontja (U. V. 1. §. 3. p.) értelmében az a személy vagy cég, aki, illetve amely által a fizetés teljesítendő. A megnevezés a a polgári név vagy cég kitétele által történik. Hogy a természetes személynek úgy vezeték- mint családi (kereszt) nevét, vagy csak az előbbit kell-e kitenni, arról a törvény nem intézkedik, minthogy azonban a megnevezés kívánalmának akkor is elég van téve, ha csupán a vezeték név tűnik ki a váltóból, a családi név kitétele elmaradhat. Az érdekeltek különben is tudni fogják, hogy kinél kell a váltót elfogadás, illetve fizetés végett bemutatni.³⁰⁾ Körülírás (pl. ha a váltó a Pécsi Takarékpénztár igazg. elnökére van

²⁸⁾ C. 906/1901. sz.

²⁹⁾ C. 542/1921. sz.

³⁰⁾ A külföldi jogok 5 csoportba oszthatók: 1. A vezeték- és családi néven kívül a lakóhely megjelölését is kívánják (pl. a spanyol, a chilei stb.); 2. az intézvénnyezett megnevezéséről szólnak részletezés nélkül (a legtöbb állam); 3. vezeték- és családi nevet kívánnak (pl. a bolgár, costa-ricai stb.); 4. vezeték-nevet és lakóhelyet kívánnak (pl. az ecuadori, venezuelai stb.); 5. névvel vagy az intézvénnyezett körülírásával is megelégednek (pl. az angol—amerikai).

intézve) nem elég. Viszont nem létező személy vagy cég is kitehető. A váltóbirtokos dolga meggyőződni arról, vajjon átvehet-e ilyen váltót. Több személy is megnevezhető, főképp házastársak, ha ez által a fizetési idő és hely egysége nem változik meg.³¹⁾ Együttes kötelezettség azonban ebből nem származik. Visszkereset ilyenkor csak akkor indítható, ha a váltóbirtokos előbb valamennyi intézvényezettnek megkísérelte az elfogadás, illetve fizetés kieszközlését. Különböző helyeken lakó intézvényezetttek közül leghelyesebb az első helyen megnevezettet intézvényezettnek venni s a többi nevét oda nem irtnak tekinteni. E megoldáshoz azonban szó fér. Hasonlóképvitás, hogy vagylagosan nevezhető-e meg több személy? (Pl. Fekete Pálnak vagy Papp Imrének). A birói gyakorlat az ilyen váltót nem tekinti kellékhianyosnak.³²⁾ Ez észszerű is, mert a váltóbirtokosra nézve inkább előnyös, mint hátrányos. Az előzőknek pedig módjukban állt, hogy ilyen váltón ne szerepeljenek. A vagylagosan kijelöltek egyébként szükségbeli utalványozottaknak is tekinthetők.

Az intézvényezett neve a váltón bárhol állhat, tehát még a hátapon is, sőt kezdetben rendszerint az összehajtott váltólevél külső oldalára irták mint címzettet. Ma azonban az intézvényezett neve általában

³¹⁾ A német judikatura álláspontja 1900 óta. Müller—Erzbach i. m. II. köt. 450. old.

³²⁾ C. 3764/1920. sz. Az angol—amerikai jog szerint az együttes megjelölés érvényes, a vagylagos vagy folytatólagos ellenben nem. V. ö. Trumpler—Zybell i. m. 46. old.

a váltó bal sarkán foglal helyet. Lényeges az, hogy intézvényszerkezeti minősége kétségtelen legyen, mert épen ez különbözteti meg az idegen váltót a saját váltótól, melynek intézvényszerkezettje nincs.

Hogy a kibocsátó, amennyiben a fizetés nem a kiállítás helyén teljesítendő, önmagát is megnevezheti intézvényszerkezettként, már említettük. (3. §.) Ez az *intézvényszerkezett saját váltó*.³³⁾ Ezt a váltót kivéve, az intézvényszerkezett mint ilyet elfogadás nélkül semmiféle váltói kötelezettség nem terheli, viszont az elfogadás nem pótolja az intézvényszerkezett megnevezését, mert a váltót közönségesen csak az intézvényszerkezett fogadhatja el. Az intézvényszerkezett saját váltónál pedig, jöllehet az szintén elfogadható, a váltói kötelezettség a kibocsátás tényén nyugszik, az elfogadáson pedig csakis akkor, ha tényleg el lett fogadva.

Az intézvényszerkezett saját váltó saját rendeletre is kiállítható és szintén minden tekintetben az idegen váltó fogantatásával bir. (V. T. 5. §., U. V. 3. §.) A törvény kijelentésének fontossága abban rejlik, hogy az ilyen váltót már forgatás előtt is érvényesnek tekinti. Ha több kibocsátó állította ki, akkor azonban ezek csak együtt forgathatják. Szokott alakja a következő: Fizessen saját rendeletemre, magamnak v. rendeletemre, önmagamnak stb. Ha a kibocsátó elfogadja, pótolja a saját váltót. Ha pedig üres forgatmánnyal ellátva kerül a váltóbirtokoshoz, ki azt szintén

³³⁾ Trassiert-eigener Wechsel vagy Kommanditwechsel, lettre sur soi-même, cambiale sopra se stesso, bill addressed to the drawer, letra á su propio cargo.

kitöltetlenül adhatja tovább, a váltó mint bemutatóra szóló értékpapir szerepelhet. A kibocsátó azonban ilyenkor mint forgató is felelős, ha csak forgatói felelősségét ki nem zárja, ami a gyakorlatban nem fog előfordulni, mert a váltónak ellenérték fejében való átruházását megnehezíti, sőt lehetetlenné teheti. A váltóbirtokosra nézve ugyanis mindegy, hogy egy és ugyanazt a személyt kibocsátói vagy forgatói minőségben vonhatja-e felelősségre s aki vagyonilag nem jó mint forgató, nem lesz jó mint kibocsátó sem. Jogilag a kétféle kötelezettség azonban egymástól elválasztandó. Tehát a forgató és kibocsátó azonossága nem jelenti azt, hogy a forgatói felelősség kizárása szükségképen a kibocsátóit is maga után vonná.³⁴⁾

A saját rendeletre szóló váltóból azonban nem csak akkor keletkezik kötelezettség, ha azt maga a kibocsátó forgatja, hanem akkor is, ha az akaratán kívül, de későbbi jóhiszemű váltóbirtokos kezeibe jut. Ez nem áll ellentétben a szerződéses elmélettel, mert a saját rendeletre való kiállítás által az ilyen váltó a forgalomba való jutásra van szánva s szerződés a kibocsátó és a mindenkori jóhiszemű, bár ismeretlen váltóbirtokos közt áll fenn.³⁵⁾

³⁴⁾ Plósz i. m. 253. old.

³⁵⁾ A Code de commerce 110. §., valamint a német és az angol—amerikai váltójogok általában szintén elismerik a saját rend.-re szóló v. érvényét, de a franciák szerint csak a forgatás pillanatától kezdve kell rajta lenni a váltó kellékeknek, mert a váltószerződés hatálya is csak ekkor kezdődik. A portugál K. T. 285. §-a kifejezetten megállapítja, hogy csak az elfogadás vagy forgatás teszi váltóvá. Hasonlókép a san-salvadori jog 400. §.). Meyer i. m. I. köt. 119. old.

8. A rendelvényes megnevezése.

A rendelvényes az, akinek részére vagy akinek rendeletére kell a fizetést teljesíteni. (U. V. 1. §. 6. pont.) A törvény név vagy cég megnevezést kíván. (V. T. 3. §. 3. pont.) A név természetes vagy jogi személyre vonatkozhatik. Elegendő a vezetéknév vagy a jogi személy hivatalos nevének kitétele, de a családi-, illetve keresztnév vagy a hivatalos név rövidítése (pl. Tébe = Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete) is elegendő. A cég megjelölése akkor is érvényes, ha az a törvényes rendelkezéseknek meg sem felel vagy be sincs jegyezve, sőt bejegyzett cégnek a bejegyzéstől eltérő kitétele sem esik jogilag kifogás alá. Ugyanez áll a jogi személyeknek a hivatalos elnevezéssel meg nem egyező használatára is. Még nem létező személy is kitehető,³⁶⁾ mert a törvény csak arra fektet súlyt, hogy a váltón egy a váltóösszeg felvételére jogosult személy legyen kitéve.³⁷⁾ Ebből logikusan az következik, hogy mithológiai (Jupiter, Mars stb.), kitüntető (pl. a haza bölcse, a legnagyobb magyar stb.), írói álnév (pl. Kákai Aranyos, Sipulusz stb.) nevek nem használhatók, sem pedig a váltó bemutatóra nem szólhat,³⁸⁾ bár ez az

³⁶⁾ C. 597/1899. sz.

³⁷⁾ A vezetéknév kitételét kívánják a bolgár, chilei, columbiai, costa-ricai és guatemalai váltójogok; legtöbb állam azonban csak a fentiek szerinti megjelölést írja elő, az angol—amerikai jog megelégszik a rendelvényesnek felismerhetőleg való megemlítésével. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 115. old.

³⁸⁾ Az angol jog megengedi, Olaszországban a keresk. kamarák is óhajtották elismerését. V. ö. Supino i. m. 44. old.

utóbbi rendelkezés könnyen kijátszható, ha a váltót saját rendeletre állítják ki és üres forgatmánnyal ruházzák át. Vitás, vajjon a rendelvényes személyének körülírásával is megnevezhető-e? Pl. fizessen Ung vármegye alispánjának, a Tisza István tud. egyetem rektorának stb. Súlyos érvet aligha lehetne felhozni érvényessége ellen. A forgalom érdekeit nem veszélyezteti. Éz okból a természetes személy nem szabatos megjelölése sem kifogásolható. (Pl. fizessen öcsémnek, bár több öcsém is van.)

Lehet több rendelvényes is. (Pl. Nagy Károlynak és Zöld Edének.) Ezek csak együttesen jogosultak a forgatásra. Vitás, vajjon több rendelvényes vagylagosan is megnevezhető-e, aminek elismerése azt vonná maga után, hogy a forgatás bármelyikök által történhetnék. (Kl. Kiss Aladárnak vagy Holló Jakabnak.)

A vagylagosság mellett nemcsak a forgalom érdeke, hanem a váltó természete is szól, mely a forgatás következtében bárkinek kezébe kerülhet s azért nincs semmi akadálya annak, hogy a vagylagosan megnevezett rendelvényesek közül a váltó tényleges birtokosa tekintessék annak, mert az, hogy a válasz-

Az u. n. „budapesti szabályok” 7-ik §-a is megengedhetőnek mondotta ki. A japán jogban csak a 30 yen-en felüli váltónál érvényes. Elismeri a braziliai, costa-ricai és egyiptomi jog. Az argentinai, perui és uruguayi jog értelmében, ha a rendelvényes neve nincs kitéve, a jóhiszemű birtokos saját nevére töltheti ki. A belga és francia jog szerint ez vitás. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 42. old. A saját váltó bemutatóra szólhat a belga, braziliai, francia, máltai, spanyol stb. jogok szerint. V. ö. Meyer i. m. 117. old.

tás joga az intézvényezettet illesse, kevésbbé erős jogalappal bírna s nehezen is volna keresztülvihető. A bírói gyakorlat azonban érvénytelennek tekinti, mert nem látja határozottan megnevezve azt a személyt, akinek részére a fizetés teljesítendő s ki a forgatásra jogosult, ezért a váltót még abban az esetben is kellékhányosnak tartja, ha egyik rendelvényes jogát utóbb a másikra ruházta át.³⁹⁾ Részünkről a fentiek alapján a vagylagosság megengedhetősége mellett foglalunk állást.

Hogy rendelvényes gyanánt a kibocsátó (saját rendeletre szóló váltó) is megnevezhető, már említettük. Vítás, hogy az intézvényezett is lehet-e rendelvényes? Megengedését egyesek azzal indokolják, hogy bár kétségtelen is az, hogy az elfogadó saját magával szemben kötelezettséget nem vállalhat, de ha az ilyen váltót forgatják, van külön hitelező, tehát nincs ok az elismerés megtagadására. Ezzel szemben azonban felhozzák azt, hogy az idegen váltó jogi természetete egyenesen kizárja annak lehetőségét, hogy érvényes legyen az olyan váltóügylet, hol a kibocsátó ugyanazon személy által ugyanazon személynek ígér fizetést. De nem fogadható el azok érvelése, kik ilyen esetben azt is állítják, hogy az elfogadó váltójogi kötelezettsége mindaddig nyugszik, míg a váltó forgatás útján harmadik személy birtokába nem jut, mert kö-

³⁹⁾ Ez volt a Curia álláspontja már a V. T. életbelépésekor. 248/1877. sz. és később is állandóan, pl. 200/1902. sz. Hasonlókép Apáthy, König, Guthy. Ellenben érvényesnek tekintik Nagy F., Plósz, Kuncz stb.

telezettség csak ott éledhet fel, ahol az kétségtelenül érvényesen létre is jött; azonban oly kötelezettség, melynek hatálya csak az ügyletet létesítőktől különböző harmadik személyre való átruházás idejétől kezdődnék, eredetileg sem jöhetett érvényesen létre. Azonkívül azért sem ismerhető el, mert a váltó jogi természetével ellenkező feltételes kötelezettséget teremtené. Nézetünk szerint ez utóbbi felfogás a helyes. A jogügyleti komolyságot is veszélyezteti, ha az intézvényszerzett egyben rendkívényes gyanánt is meg van nevezve, mert váltói kötelezettségnek ily módon való létrehozása a törvény kijátszásának, szándékára enged következtetni, a mint a középkorban így kiállított u. n. „ricorsa-váltó”-kat is inkább uzsoracélokra használták.⁴⁰⁾

A rendkívényesi minőség természetéből következik, hogy a saját váltó kibocsátója, ki egyben elfogadó is, önmagát nem nevezheti meg rendkívényesnek. Ezt a törvény is kifejezésre juttatja, mert az idegen váltónál tett ellenkező kijelentést a saját váltóra nem terjeszti ki. (V. T. 112. §. U. V. 79. §.) Az E. 22-ik cikke értelmében mindegyik szerződő államnak joga van a saját váltóra nézve utalások helyett, félreérté-

⁴⁰⁾ Megengedhetőnek tartják Nagy F. i. m. 147. old. és Kuncz i. m. II. köt. 214. old. Érvénytelennek Plósz i. m. 258. old. 11. jegyz. és Grecksák i. m. 21. old. A német jogban is vitás. Staub-Stranz i. m. 20. old. Anm. 10. nem fogadja el. Az angol jog (V. T. 5. §. 1. pont) kifejezetten elismeri. Az intézvényszerzettek rendkívényes gyanánt való megjelölése esetén sem minősíthető azonban a váltó kellékhányosnak, mert az elfogadó és rendkívényes nevének hasonlósága egymagában az azonosságot nem bizonyítja. Lsd. Guthy i. m. 28. old. Chalmers i. m. 18. old.

sek elkerülése céljából, külön szabályzatot alkotni, a mi az U. V.-ben nem történvén meg, az eddigi jogállapot továbbra való fenntartására lehet következtetni. Kétségtelen tehát, hogy saját váltó saját rendeltetűre nem állítható ki s az ilyen váltó a forgatás útján támadó hitelezői viszony által sem válik hatályossá, mert az eredetileg érvénytelen váltó rendeltetűjese jogilag nem létezőnek lévén tekintendő, a tőle származó forgatmány sem lehet érvényes.

A rendeltetűjes megnevezése mellett az u. n. „*rendeleti záradék*“ (X. Y. úrnak vagy rendeltetűjére) kitétele nem kelléke a váltónak, mely már természeténél fogva forgatható papir, viszont a rendeltetű záradék nem alkalmazható oly módon, hogy a pénz felvételére ne maga a rendeltetűjes, hanem csak az általa megnevezendő forgatmányos legyen jogosult. (Pl. ne fizessen Halász Géza úrnak, hanem csak rendeltetűjére.)

A V. T. eredeti javaslata a saját és az idegen váltó közti jogi különbségek feltüntetése céljából, a mi egyben a hivatkozások megértését is megkönnyítette, az idegen váltónál *intézküldő* és *intézküldőjes*, a saját váltónál pedig *kibocsátó* és *rendeltetűjes* megjelöléseket használt. A jogdogmatikai szempontból is helyes megkülönböztetés azonban a törvényben elmaradt.

Míthogy a rendeltetűjes megnevezése nem aláírás, annak a váltóra való vezetése erőművi (mechanikai) úton is történhetik. A váltó érvényessége szem-

pontjából a rendelvényesnek egyébként is csupán alakilag kell a váltón szerepelnie.

9. *Feltétlen fizetési meghagyás vagy ígéret.*

A V. T. az alkotórészek sorában ugyan nem említi, de ennek dacára kétségtelen, hogy a lényeges kellékek önmagukban még nem elegendők, ha azokat értelmes szövegbe nem fűzi az idegen váltónál a kibocsátónak utasítása az intézvénnyezetthez, amely minden feltétel nélküli fizetési meghagyást foglal magában, a saját váltónál pedig hasonlóképp a kibocsátó feltétlen fizetési ígéretét nem tünteti fel. Az U. V. orvosolta is a V. T.-nek ezt a hiányosságát s a váltók kellékei sorában nyomban a váltó elnevezés után említi meg a feltétlen meghagyást határozott pénzösszeg fizetésére, a saját váltónál pedig a feltétlen ígéretet határozott összeg fizetésére. (U. V. 1. §. 2. p. és 77. §.)

A használt kifejezések közömbösek, ha különben értelmük feltétlen meghagyást vagy ígéretet fejez ki. A túlnyomólag szokásos: fizessen ön vagy fizetek én szavak teljesen megfelelőek. Használatos e mellett azonban némely váltójogban arra a fedezetre való hivatkozás is, melyre való tekintettel az intézvénnyezett, illetve saját váltónál a kibocsátó, a fizetés teljesítésére vállalkozhatik. A francia jog és az azt követő államok joga szerint ennek nagy jelentősége is van, amiről később lesz szó. A V. T. szerint azonban a fizetési ígéret és az elfogadó fedezete közti összefüggés nem állítható fel s még kevésbé történhetik a váltón olyan kikötés, hogy az elfogadó csak a kibo-

csató újabb utasítása után legyen köteles fizetni. Feltételek egyáltalán nem köthetők ki, mert a különben érvényes váltót is megfosztják hatályától. Ezzel azonban nem áll ellentétben az, hogy a váltón olyan különféle záradékok ne szerepelhessenek, melyek egyrészt bizonycs könnyebbséget jelentenek, vagy szokáson alapulnak a nélkül, hogy a kötelezettség feltétlenségét befolyásolnák, vagy épen lerontanák. Ezekről a következő fejezetben fogunk szólni.⁴¹⁾

b) Nem lényeges alkotórészek.

A váltón vagy annak szövegében a mellőzhetetlen alkotórészek felül többnyire egyéb megjegyzések is találhatóak, melyek közül némelyek törvényen, vagy az U. V.-en, mások ellenben csak szokáson alapulnak, sőt a váltón szereplők tisztán egyéni nyilatkozatokat is tehetnek, melyek azonban, feltéve, hogy az érvényességi kellékek vagy a törvényben gyökerező kitételek, u. n. „záradék”-ok jogi hatását meg nem engedett módon nem befolyásolják, figyelembe is veendőek. Azonban egyszerűen oda nem irtagnak tekintendőek, ha feleslegesek vagy értelem nélküliek. A

⁴¹⁾ A fizetési meghagyást kifejezetten kívánják az argentinai, bolíviai, chilei, columbiai, ecuadori, guatemalai, hollandi, japán, olasz, perui, román, san-salvadori, uruguayi és venezuelai jogok. Hasonlóképp az angol jog is azzal a megjegyzéssel, hogy a fizetési meghagyáson felüli egyéb felhívás a váltót érvénytelenné teszi. A bolgár, olasz, perui és román jogok a „causa debendi” felvételét is megengedik, de szükségesnek nem tartják. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 53. old. és Meyer i. m. I. köt. 133. old

váltóbirtokos szempontjából mindenestre közömbösek.

A bíróság hivatalból köteles megállapítani, hogy a peres úton érvényesített váltó bir-e minden kellékel s a nem lényeges alkotórészeknek minő jelentőség tulajdonítandó. Az esetleges hiány a fél beismerésével sem pótolható, viszont az érvényes váltó hatályossága a felek alanyi meggyőződésétől független.⁴²⁾ A kellékhányos vagy a záradékok által módosult váltó azonban, mint már említettük, esetleg mint más magánjogi ügylet megtestesítője jöhet figyelembe, amikor az önmagokban különben kifogástalan váltónyilatkozatok többé már nem a váltójog, hanem annak a magánjogi szabálynak alapján bírálандók el, melyek az illető ügyletre nézve jogforrásul szolgálnak. A lényeges kellékek kitörlésének jogi következményeiről már szözlottunk. (11. §.)

I. Törvényen nyugvó záradékok a következők:

1. *Rekta-záradék* (másképp negatív rendeleti záradék), mely által a kibocsátó a váltó forgatását „nem rendeletre” vagy hasonértelmű kifejezéssel megtiltja. 2. A forgató kötelezettségét megszüntető záradék „szavatosság nélkül” vagy hasonló kikötéssel. 3. A bemutatási határidőt kijelölő záradék a lát után bizonyos időre fizetendő váltón. 4. A váltóban kitett pénznemben való fizetés kikötése pl. effektív idegen valutában. 5. Az elfogadás és annak esetleges bár-

⁴²⁾ Plósz i. m. 117. old.

minő megszorítása, valamint keltezés az elfogadás, illetve bemutatás napjáról. 6. A keltezés a megtekintés után bizonyos időre fizetendő váltón a lejárat megállapíthatása végett. 7. Elfogadás végett való bemutatás kikötése a telepített váltón s a telepes kijelölése. 8. Az óvás elengedési záradék. 9. A forgatmány és az azzal kapcsolatos megjegyzések. 10. Az engedmény. 11. A szükségbeli utalvány. 12. A névbeccsült nevének megjelölése. 13. A kezesség és együttaláírás (aval). 14. A váltó többszörözése esetében a példányok első, másod stb. gyanánt való megjelölése és a gondviselő nevének feltüntetése. 15. A másolat terjedelmének a másolaton való megjegyzése és annak kitétele, hogy az eredeti példány kinél található. 16. A vak és testi foglyatkozás mint írni nem tudó kézjegyének hitelesítése. 17. A másodlati példányokon valamelyik példány kifizetése esetén ennek megjelölése, ú. n. „cassatórius záradék“. 18. Az erőhatalom esetének feljegyzése. 19. A fizetés vagy részletfizetés feljegyzése.

II. Az U. V.-on alapuló záradékok:

a) Feltétlen meghagyás vagy feltétlen ígéret határozott pénzösszeg fizetésére. b) Kamat kikötés és kamatláb megjelölés a megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltón. c) Elzálogosító záradék. d) Az elfogadás végetti vagy határozott nap előtti bemutatás eltiltása. e) Lejárat előtt óvatolt váltón vagy másolaton az óvás megtörténtének, sorszámának és keltének feljegyzése.

III. Szokáson alapultnak:

a) *az érték záradék.* Pl. értékét árúban megkaptam. Ez a kibocsátó és a rendelvényes közti viszonyra utal (causa debendi, jogcím). A kibocsátó a kiállított váltó összegének megfelelő értékű árút kapott. Az érték záradék a forgatmányban is szerepelhet. Váltójogi jelentősége nincs. Ellenben a francia jog szerint az érték záradék (valeur reçue en marchandises) a lényeges kellékek sorába tartozik. b) *Fedezeti záradék.* Pl. Tegye számolásba, folyószámlám terhére stb. azt fejezi ki, hogy az intézvényszerző, ha a váltót elfogadja, annak összegével terhelje meg a kibocsátót. Bizományi váltón a záradék így szokott szólni: tegye X. Y. (a megbízó) számlájára. c) *Tudósítási záradék.* Pl. levelem értelmében, külön értesítés nélkül stb. Ez a kibocsátó utasítása az intézvényszerzőhöz az elfogadás vagy kifizetés eszközzésére. Pl. hogy a váltót csak külön utasítás esetén vagy pedig utasítás bevétele nélkül fogadja el vagy fizesse ki d) Egyes üzletágaknál vagy bizonyos területen kifejlődött helyi szokás szerinti különböző záradékok.

A váltói záradékokon kívül a törvény az óvási okiraton való megjegyzésekről is intézkedik, ami azonban nem ide tartozik.

IV. Jelentőséggel nem bíró záradékok:

Az ú. n. *rendeleti záradék*, mely szerint a fizetés a rendelvényes által megjelölendő személy részére is eszközözlendő (pl. fizessen N. N. úrnak vagy rendeletére), minthogy a váltó természeténél fogva forgatható papír, ma már nálunk semmi jelentőséggel

nem bir.⁴³⁾ Hasonlókép az u. n. *helykülönbségi záradék* (Distanzklausel) sem, mely szerint a kiállítási és a fizetési helyeknek egymástól különbözniök kell, amit a középkori váltójog az uzsora-váltók megakadályozása céljából még igen fontosnak tekintett. Ma ennek csupán az intézvényezett saját váltónál van következménye. A külföldi jogok is eltörölték, bár némelyik állam csak újabb időben. Pl. Franciaország mindössze az 1894. jún. 7-iki törvénnyel.

A lényeges és szokásos kellékeknek a váltóra való vezetése természetesen csak fokozatosan megy végbe, de a váltó érvényesítésének pillanatában már a váltón kell lenniök, különben nem történhetik reájuk hivatkozás. Ha a kellék meg van a váltón, de szabálytalanul, a váltó hatálya attól függ, vajjon a szabálytalanság oly fokú-e, mely érvénytelenséget von maga után vagy sem? Pl. az írni nem tudó kézjegye által történt kibocsátás kellékhány, ellenben nem létező rendelvényes megnevezése a váltót nem fosztja meg hatályosságától.

16. §. A váltó többszörözése.

a) *Másodlat* (duplicatum).

A váltót forgalmiképességének fokozása érdekében többszörözni is lehet. A V. T. szerint ez kétféle

⁴³⁾ Franciaországban az Ordonnance de commerce még nem követelte a rendeleti záradékot, ma ellenben a Code de commerce 110. §-a szerint érvényességi kellék. Hasonlókép a francia jogot követő államokban is. Az északamerikai jog csak a forgatmány útján átruházni szándékolt váltóknál kívánja a rend. záradékot.

alakban történhetik: 1. a *másodlat* (duplicatum),¹⁾ vagyis több egyenlő példány kiállítása, 2. a *másolat* (copia), vagyis az eredetiről készített egyszerű utánképzés által.

1. A másodlat kiállításának okai és kellékei.

A másodlat kiállítását főleg két ok teszi szükségessé. Az első az u. n. biztonsági cél, hogy t. i. a váltó netáni elveszte vagy megsemmisülése esetén azonnal rendelkezésre álljon egy, az eredetivel teljesen azonos, példány; a másik ok pedig az, hogy az alatt is, míg a némely esetben kötelezőleg is előírt elfogadás eszközlése végett elküldött váltó nincs a birtokosnál, a követelés a duplicatum segítségével bármikor átruházható, tehát leszámítolás vagy fizetési eszközül való felhasználás útján értékesíthető legyen. A váltókövetelés gyors likvidálási lehetősége egyik fő oka a váltó nagy elterjedésének és ezt segíti elő még jobban a másodlat. Míg első esetben a többszörözés által az elveszésből származó hátrányok ellen lehet védekezni, mert valószínű, hogy az esetleg különböző úton vagy bizonyos időközökben elküldött példányok közül valamelyik mégis eljut rendeltetési helyére, addig a második esetben a másodlat tisztán *kényelmi célokat* szolgál, mert lehetővé teszi a váltónak még visszaérkezése előtti felhasználását. Jogi szempontból azonban a két esetközt különbség nincs.

Másodlat csak idegen váltóról készíthető, mert a saját váltónál, hol intézvényezett nincs, nem forog

¹⁾ A japán jog nem másodlatnak, hanem „kiadmány”-nak nevezi.

fenn az elfogadás végetti elküldés szüksége, a kibocsátó pedig egyben elfogadó is lévén, nem is állíthat ki több példányt, mert akkor annyiszor lenne kötelezve, mint ahány másodlati példányt aláírt, holott az idegen váltón a kibocsátónak és a forgatónak stb. kötelezettségei több példány aláírása által sem többszöröződnek meg, mivel a másodlatok ugyanazon követelésnek csak külső, de nem mennyiségbeli szaporítását jelentik, a mi legszembetűnőbbé az által válik, hogy a többszörözött idegen váltót is az intézvényezett csupán egy példányon fogadhatja el, ellenben a saját váltón az elfogadás már a kibocsátás tényében meglévén, minden másodlat egyúttal újabb kötelezettséget is jelentene. Épen ezért bármilyen önálló kötelező nyilatkozat mindig csak annak a példánynak alapján érvényesíthető, amelyen tényleg rajta van; a többi példány erre nem használható. A saját váltó elvesztés okából való pótlására több példány tehát nem állítható ki, a többszörözött példányok azonban nem érvénytelenek, hanem mindegyik önálló váltószámba megy.

A váltók többszörözése a XIV. század óta szokásos. A középkori közlekedés, főkép hosszabb tengeri útaknál, annyi veszéllyel járt, hogy a váltó elveszésének eshetőségére gondoskodni kellett védekezésről s ez vezetett a másodlat kiállításának gondolatára.²⁾ A biztonsági cél a modern közlekedési

²⁾ A spanyol jog (K. T. 473. §.) ma is előírja, hogy a tengeren túlra szóló váltónál (letra à Ultramar) legalább egy másodpéldány más hajón utána küldendő.

viszonyok mellett természetesen egyre hátrább szorul, de még mindig megmarad a kényelmi cél, hogy t. i. addig is, míg az eredeti váltó megteszi útját az intézvénnyezetthez s onnan vissza a váltóbirtokoshoz, a váltó értékesíthető legyen, bár a mai gazdasági technika segédeszközei külföldön már e téren is nyujtanak megoldásokat s a váltók leszámítolását az elfogadásra való tekintet nélkül lehetővé teszik (pl. az elfogadásra nem szánt váltó típusának³⁾ megteremtése által, melyről később lesz szó) és így a másodlatoknak az utóbbi célból való kiállításra is esetleg ritkábbá fog válni.

A törvény nemcsak a rendelvevényesnek, hanem bármikor később a forgatmányosoknak is megadja a jogot, hogy a kibocsátótól másodlat kiállítását követelhessék. Vítás, hogy a kibocsátó a váltóra vezetett nyilatkozat által nem zárhatja-e ki a többszörözésre való kötelezettséget? A V. T. szövegezése alapján helyesebb a kérdésre tagadólag válaszolni.³⁾ Az U. V. szerint a váltóbirtokos nem követelheti másodlatok kiállítását, hogyha a váltó szövegéből kitűnik, hogy az csak egyetlen példányként van kiállítva. (U. V. 63. §. 3. bek.)

A másodlatokkal üzhető visszaélések meggátlására a törvény elrendeli, hogy a többes példányok mint „első”, „másod”, „harmad” stb. megszámoztságának, mert ellenkező esetben minden egyes példány

³⁾ Az angol—amerikai jog csak megegyezés esetén engedi meg a többszörözést.

önálló váltónak tekintendő. (V. T. 70. §. és U. V. 63. §.) Ez a rendelkezés kettős célt szolgál. Egyrészt a másodlati példányok valamelyikének megszerzésekor a váltó birtokosának figyelmét felhívja rá, hogy több példány lévén kiállítva, érdekeinek megóvásáról gondoskodjék, másrészt a többszörözött példányoknak szorosan egymáshoz való tartozását is kifejezi, melyeknek rosszhiszeműleg önálló váltókká leendő átalakítását megnehezíteni hivatott a törvénynek az az intézkedése, hogy a többszörözést mutató megjelölések magában a szövegben, nem pedig a váltó felső vagy alsó részén stb. tüntetendők ki,¹⁾ hol a kihuzás vagy törlés kevésbé szembeötlő módon történhetnék.

Ha a többszörözés nem nyomban a kibocsátáskor menne végbe, hanem valamelyik későbbi váltóbirtokos kívánna másodlatokat, ahhoz úgy juthat, hogy e célból közvetlen előzőjéhez fordul, ki azután saját előzőjét keresi meg s így tovább, míg csak a megkeresés a kibocsátóhoz nem kerül. Ez a kívánt számú példányt, mely rendszerint nem szokott több lenni háromnál, kiállítja s a rendelvényesnek adja át, ki azokat forgatmányosának, ez viszont saját forgatmányosának stb. közvetíti, míg végül azok a többszörözést kívánó forgatmányos kezeibe kerülnek. A rendelvényes és követői e művelet során a másodlatokat eredeti hátirataikkal ellátni tartoznak. Időközben elhalt vagy

¹⁾ A bolgár, német, skandináv és svájci jogok ezt szintén kifejezetten előírják, de ahol ezt a törvény nem is kívánja meg, a szövegen kívüli számozáshoz magyarázat fűzését tartják szükségesnek. Meyer i. m. I. köt. 549. old.

váltóképtelenekké vált kötelezettek helyett az aláírást az örökösök, illetve a törvényes képviselők eszközlik. E kötelezettség önként érthetőleg, bár erről a törvény szintén hallgat, a kezest és egyúttaláíróst is terheli.⁵⁾ A többszörözés költségeit természetesen az viseli, ki a másodlatok kiállítását követeli. Érvényesítése időhöz kötve nincs,⁶⁾ tehát még az elévülés után is igényelhető, mert szükség lehet rá pl. a gazdagodásra alapított keresetnél.

Vitás, hogy a többszörözés az eredeti, esetleg már el is fogadott váltó elveszése vagy megsemmisülése esetén is követelhető-e, amikor arra az első példány gyanánt való megjelölést többé rávezetni nem lehet és amely eshetőségre az eredeti váltó pótlására a bírói megsemmisítési eljárás is rendelkezésre áll. Az intézvényezett ilyenkor a reá nézve újabb kötelezettséget teremtő elfogadást a másodlatra rávezetni, ha az eredeti váltón ezt már megtette, nem köteles s az előzők is kifogásolhatják azt, ha az intézvényezettnek nem az elfogadott példányt mutatják be fizetés végett. E súlyos indokok dacára is helyesebb a többszörözés

⁵⁾ A braziliai jog (16. §. 1. bek.) az egyúttaláíróra ezt kifejezetten megállapítja.

⁶⁾ Hasonlókép a belga, bolgár, ecuadori, finn, francia s ezt követő jogok, továbbá a máltai, német, olasz, perui, portugál, san-marínói, skandináv és svájci jogok szerint. Ellenben csak a lejáratig követelhető az angol, argentinai, braziliai, chilei, columbiai, costa,ricai, guatemalai, hondurasi, spanyol és uruguayi jogok értelmében. A hollandi és venezuelai jogok, a váltó elvesztésétől eltekintve, csak a kiállításakor, illetve átadáskor kötelezik a kibocsátót a többszörözésre.

jogát ilyenkor is fenntartani, mert a másodlatok kiállításának kötelezettsége nincs a váltó birtokához fűzve s az a kibocsátót és forgatókat stb. már nyilatkozataik megtétele alapján terheli, amelyet megismételni tartoznak, mivel az újabb obligót rájuk nézve nem jelent. Az elfogadó pedig újabb elfogadás esetén különben is biztosítékot követelhet. (V. T. 78. §.) A gyakorlatban a jóhiszemű kötelezetteknek nem érdekük, hogy a hosszadalmas birói megsemmisítés folytattassék le. Az előzők az el nem fogadott másodlat bemutatását is túrni kénytelenek, mert nemcsak az elfogadónak, hanem az intézvénnyezettnek mint ilyennek fizetését is ígérik s ha az elfogadás ki-
 eszközlésével megbízott u. n. „gondviselő” az elfogadott példány kiadását megtagadja, az előzők a másodpéldány alapján is szoríthatók fizetésre, miért is a váltó elveszése esetén a másodlatok kiállítási kötelezettségét az előzőkkel s kezesekkel stb. szemben a törvény hallgatása dacára is megállapíthatjuk.⁷⁾

A másodlat kiállításának megtagadása nem von maga után külön váltójogi hatályt s azért a kötelezettek arra csak köztörvényi keresettel kényszeríthetők.

Minthogy a törvény egyenlő példányokat említ, a másodlatoknak lényeges kellékeik tartalmára meg

⁷⁾ V. ö. Nagy F. i. m. 404. old. Ellenk. Plósz i. m. 125. old. Az angol, argentinai, francia és délamerikai jogok, a spanyol stb. jogok épen elveszés esetén kötelezik a váltónyilatkozattevéket a másodlat kiállítására. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 137. old.

kell egyezniök. Csekélyebb, súlytalan eltérések azonban nem kifogásolhatók. Pl. Budapest helyett Bpest, 100 pengő helyett száz pengő, Gross Móric helyett Gross M. stb. Az U. V. abban tér el a régítől, hogy csak a váltóbirtokosnak engedi meg a többszörözés követelését, holott a V. T. szerint azt a rendelvényszerű és bármelyik forgatmányos is követelheti. (V. T. 70. §.) Mivel azonban a másodlatoknak az eredeti példánnyal egyenlő szövegűeknek kell lenniök, az első példány hiányában e jog gyakorlása a nem váltóbirtokos rendelvényszerűre, hacsak az első példány tartalmát igazolni nem tudja, rendszerint illuzórius lesz.

A többszörözött példányok egyenlőségének szükségyszerű következménye az, hogy a váltói jogok érvényesítésére és fenntartására előírt cselekmények bármelyik, de csak egyik példány útján teljesíthetők, s ha a váltónak több egyenlő példánya közül valamelyiket kifizetik, ez által a többi példányok is erejüket veszítik. (V. T. 71. §.) E szabályhoz az U. V. azt a különben önként érthető megjegyzést fűzi, hogy a másodlatok egyikére teljesített fizetés a váltókötelezettséget akkor is megszünteti, ha nincs is kikötve, hogy ezzel a fizetéssel a többi példány erejét veszti. (U. V. 64. §.) Mindazonáltal óvatosságból szokás az u. n. „*cassatórius záradék*“ által a váltó szövegében kifejezésre juttatni, hogy pl. ha az első példányt nem váltották be, a másodpéldányra kívánnak fizetést.⁸⁾

⁸⁾ Némely külföldi jog (francia, hollandi, spanyol, török stb.) a másodlatra fizetendő váltó érvényéhez a *cassatórius záradékot* kifejezetten előírja. Meyer i. m. I. köt. 548. old. Ha

2. A többszörözésből származható bonyodalmak.

A váltó többszörözése bizonyos veszéllyel is jár, mert a másodlatokkal az a visszaélés követhető el, hogy a váltóbirtokos a kapott példányok mindegyikét persze mindig a teljes érték ellenében, más-más személyre forgatja, kik azután a lejáratkor valamennyien jelentkeznek az intézvényezettnél, ez utóbbi azonban csak az elfogadott példányra lévén köteles fizetni, a többi példány beváltatlan marad. Ennek meggátlására a törvény az ily módon eljáró rosszhiszemű forgatóra, valamint az őt követő oly későbbi forgatókra is, kiknek aláírásai a fizetéskor visszamaradt példányokon vannak, a felelősséget fenntartja, (V. T. 71. §. és U. V. 64. §.), mert a másodlati példányok csak egyenlő szöveg mellett helyettesítik egymást. Eltérő szöveg tehát új váltókötelezettséget és önállóságot jelent.

Ha a szétválasztott példányok külön-külön lettek tovább forgatva, az a forgató természetesen nem felelős, kinek forgatmányával ellátott váltót az elfogadó kifizette, a többi példányokhoz pedig, melyeken mint kötelezett nem szerepel, semmi köze sincs. A

3 példány van kiállítva, a cassatórius záradék így szól: Fizessen erre a harmadlatra, ha az első példány és a másodlat még fizetetlenek; Zahlen Sie gegen diese Tertia, Prima u. Secunda unbezahlt; payez par cette troisième de change, la première et seconde ne l'étant; pagate per questa terza cambiale, la prima e seconda non essendolo; pay for this third bill of exchange, first and second not paid; se servira Usted pagar por esta tercera de cambio non habiendolo hecho por la primera y segunda.

többi forgató is megtagadhatja azonban a fizetést, ha olyan váltóbirtokos jelentkezik, ki az elfogadott példányra a pénzt már megkapta s ennek dacára rossz-hiszeműleg a pénz felvevőjétől kapott valamelyik visszamardt példány alapján újból követelne fizetést. Az ilyen és ehhez hasonló visszaélések elkerülése céljából szokás a példányokat „*csak elfogadásra*“ és „*csak forgatásra*“ megjelölésekkel elkülöníteni vagy pedig az elfogadás végett elküldött példány hátlapját keresztül húzni, hogy arra forgatmányok vezethetők ne legyenek. A megkárosított jóhiszemű forgatmányosok természetesen attól a forgatótól követelhetik kár-ruk megtérítését, aki a másodlati példányokat különböző személyekre forgatta.

A másodlatok rendszerinti felhasználása a következőkép történik: a váltóbirtokos egy példányt az elfogadás kieszközlése céljából elküld valamelyik az intézvényezettal közvetlenül érintkezni tudó megbizottjához, kit a törvény gondviselőnek nevez. Azonban akár megtörténik az elfogadás, akár nem, a gondviselő a váltót nem küldheti vissza megbízójának, hanem azt mindaddig magánál tartja, míg olyan valaki nem jelentkezik, ki a másodlatra vezetett forgatmánnyal vagy másként váltóbirtokosi voltát igazolni tudja. A gondviselő nevére a másodlat tulajdonosa azért bír tudomással, mert a törvény a váltóbirtokos kötelességévé teszi, hogy ha a váltónak több példánya közül egyet elfogadás végett elküldött, a többieken jegyezze meg, hogy az elfogadás végett elküldött pél-

dány kinél található,⁹⁾ anélkül azonban, hogy e megjegyzés elmulasztása által a váltót erejétől megfosztani hagyná, mert a gondviselő nevérről a másodlat tulajdonosa másképp is értesülhetett. A gondviselő azért nem küldheti vissza az elsődletet, mert az, akire a váltóbirtokos a másodlatot forgatta, azt időközben már tovább forgathatta s az első példányra már csak ennek a forgatmányosnak van joga. Ha pedig az első váltóbirtokos küldené el a visszakapott példányt az első forgatmányosnak, hogy az továbbítsa saját forgatmányosának s így tovább, ez nemcsak sok idővesztéssel és költséggel járna, hanem még jobban megkönnyítené a fentebb ismertetett visszaélés lehetőségét, főleg ha már az elfogadással is ellátott példány kerülne vissza az első váltóbirtokoshoz. A gondviselő nevének a forgatott példányon való megjelölése esetén azonban valamennyi váltóbirtokos tudhatja, hogy az elfogadott példányt kinél keresse. A gondviselő nevének meg nem jelölése esetén, a váltóbirtokos természetesen a másodlat alapján is követelheti az elfogadást és a fizetést.

Az elfogadás végett elküldött példány gondviselője köteles azt annak kiadni, ki az átvételre való jo-

⁹⁾ A gondviselő megjelölése a következőkép szokott történni: Első példány elfogadás végett X. Y. úrnál; Prima zur Akzeption beim Herrn....; la première pour l'acceptation chez M....; la prima per l'accettazione presso Signore....; the first with. Mr.... for acceptance; la primera para la aceptacion en poder de Señor.... A németek az ilyen megjelölést „Antrefungs- vagy Depositionsvermerk“-nek nevezik.

gosultságát forgatmányosi minőségével vagy egyébként igazolja. (V. T. 72. §. 2. bek. és U. V. 65. §.) Az igazolás a másodlatra vezetett forgatmánnyal is történhetik. (V. T. 75. §. és U. V. 66. §. utolsó bek.)

3. A gondviselő és a többszörözött példányok birtokosai közti viszony.

A gondviselőtől az elsődletet a másodlat váltójogilag igazolt birtokosa s jogutódai az átruházás folytán keletkezett önálló váltóhitelezői minőségük alapján, tehát *saját jogukon* követelhetik. A váltó első birtokosa által elfogadás végetti bemutatás céljából a gondviselő részére történt elküldés nem egyszerű megbízás, hanem egyben a váltó mindenkor jogcímes birtokosa javára kötött szerződés is,¹⁰⁾ mely természetszerű következménye annak, hogy a váltóbirtokos az egymást kiegészítő váltópéldányok egyikének átruházásával a váltókövetelés tulajdonjogát is átruházza. A gondviselő a másodlati példány megszerzésével tulajdonjogát igazolni tudó forgatmányosnak ezt a jogát elismerni tartozik, aminek következtében az elsődletet neki kiadni köteles. Erre, valamint a késedelmes kiadásból eredő kár megtérítésére csak köztörvényi keresettel kényszeríthető, mert a gondviselő mint ilyen, váltójogi kapcsolatban nem áll s ezért nem lehet helye váltókeresetnek sem.

Ha a gondviselő az igazolt váltóbirtokosnak az elfogadott elsődlet kiadását megtagadná, mint láttuk, a másodlat alapján is megkísérelhető az elfogadás

¹⁰⁾ V. ö. Nagy F. i. m. 413. old.

vagy fizetés kieszközlése, de az intézvényezett a másodpéldányt újabb elfogadással ellátni nem köteles, fizetni pedig csak az elfogadott példány visszaadása ellenében tartozik s azért a váltót elfogadni vagy kifizetni csak biztosíték ellenében lesz hajlandó. Ez azonban a váltóbirtokosra nézve hátrányos lenne, miért is a törvény ilyen esetben visszkereseti jogot ad neki az előzők ellen, ha óvással¹¹⁾ igazolja, hogy

1. felhívása dacára sem kapta meg a gondviselőtől az elfogadás végett elküldött példányt, esetleg, hogy a gondviselőt feltalálnia nem sikerült, vagy hogy

2. az elfogadás vagy fizetés a nála levő másodlati példány alapján sem volt megszerezhető. (V. T. 73. §. és U. V. 65. §.)

Ha az előzők az elfogadott elsődletet képesek megszerezni s a másodlat tulajdonosának még oly időben átadni, hogy annak alapján az intézvényezett a fizetésre felszólítható s nem fizetés esetén ellene óvás legyen felvehető, a visszkereset alól szabadúlnak s csupán a már előzőleg felvett óvás költségei fogják őket terhelni. Az elfogadó nem fizetése esetén megindított visszkereset s az azt megelőző óvás már a rendes szabályok alá esik.

¹¹⁾ A németek az ilyen óvást „*Perquisitionen-* vagy *Austolgungsprotest*“-nek hívják. Ha a gondviselő az elsődletet csak akkor adná ki, mikor az óvás határideje elmúlt, az óvás a másodlat alapján sem lévén eszközölhető, azt a másodlat tulajdonosa elfogadni nem tartozik. Megóvatolt elsődlet kiadása esetén pedig a kiadás hiánya miatti óvásnak nincs helye. Ha az elsődlet szövege eltérne a másodlatétól, azt óvással kell igazolni. A forrító rendelvényes természetesen a másodlat szövege szerint felelős. V. ö. Nagy F. i. m. 414. old. 19. jegyz. és Plósz i. m. 287. old.

Akkor azonban, ha a gondviselőnek átadott példány elő nem kerül s az intézvényezett azt időközben kifizette, az előzők a másodlat alapján támasztott visszkereset ellen kifogást nem emelhetnek, mert a másodlaton levő nyilatkozataik alapján felelősek. Ezért szükséges, hogy a másodlat tulajdonosa minde- nek előtt az elsődlet visszanyerését iparkodjék meg- kísérelni, mert az intézvényezett a másodlatot csak akkor nem fogadja el, ha az elsődleten ezt már meg- tette. Ha azonban ez nem történt volna meg s a gond- viselő az el nem fogadott elsődletet a másodlat tulaj- donosának kiadja, ez utóbbi elfogadás céljából akár az elsődletet, akár a másodlatot mutathatja be. Le- járatkor mindkét példányt be kell mutatnia, ha az el- fogadás az elsődleten történt, mert a váltóbirtokosi minőséget a másodlaton levő forgatmány igazolja. Az elfogadás megtagadása esetén, ha a váltóbirtokos a másodlatot mutatta be, az óvást csak ennek, ha pedig az elsődlettel kísérelte meg, mindkét példány alapján kell felvenni.¹²⁾

A gondviselő ellen a váltó kiadásának megtaga- dása vagy a gondviselő fel nem találhatása miatt fel- vehető óvás idejét a törvény nem állapítja meg, szük- séges tehát erre is kiterjeszkednünk. Két eset lehet- séges.

1. A váltót az intézvényezett még nem fogadta el, ilyenkor az óvás legkésőbb a másodlat bemutatási határidejének utolsó napjáig veendő fel, mert külön-

¹²⁾ Plósz i. m. 287. old.

ben a másodlat tulajdonosa követelését érvényesíteni nem tudná, mert nem léphetne fel az intézvényszerzett ellen, ki a váltót nem fogadta el s nem érvényesíthetné visszkeresetét az előzők ellen, kikkel szemben az elfogadás megtagadását a másodlat alapján felvett óvással kell igazolnia.

2. Az intézvényszerzett az elsődletet elfogadta s a másodlat tulajdonosa azt a gondviselőtől a fizetés végetti bemutatás céljából követeli. Ilyenkor a fizetés hiánya miatt óvás határidejének leteltéig bármikor vehető fel az óvás, mert az fogja tanusítani, hogy az elsődletet a gondviselő nem adta ki vagy feltalálható nem volt. Ha azonban a másodlat tulajdonosa előzőleg már az elfogadás kieszközlése céljából is óvást vett volna fel a gondviselő ellen, ki a kiadást már ekkor megtagadta, a fizetés végetti bemutatás céljából másodszori óvást a kiadás megtagadása miatt önként érthetőleg már nem tartozik felvenni.

Ha már most a másodlat tulajdonosa az előzők ellen visszkeresetet akar indítani, két óvásra van szüksége. Az első a gondviselő részéről való megtagadást igazolja, a második pedig azt, hogy az intézvényszerzett a másodlatot sem el nem fogadta, sem arra nem fizetett.

Ha többen jelentkeznek egyidejűleg a gondviselőnél, a váltó a legkorábbi forgatmány alapján igazolt váltóbirtokosnak adandó ki. De ha a forgatmányok időpontja meg nem határozható, a váltó bírói letétbe helyezendő s a bíróság fog a különböző személyekre történt forgatás által elkövetett visszaélés következ-

tében sújtott forgatmányosok valamelyike által megindított perben a felett dönten, hogy a váltó tulajdonjoga kit illet meg.

A többszörözés, mint láttuk, soha sem terjedhet ki a többszörös elfogadásra is. Ez a tilalom az elfogadmány nagy súlyára való tekintettel van kimondva. Az elfogadás a másodlati példányok mindegyikét egyformán érinti ugyan, de még az összetartozó egyenlő példányoknál sem akart a törvény eltekin-
teni attól az elvtől, hogy az mint egyenes adóssági ígéret annyszor kötelez, ahányszor megtörténik. Igaz ugyan, hogy ez az utóbbi elv figyelmen kívül lett hagyva a kibocsátónál, forgatónál, kezesnél s együttaláíró előzőnél, különbség mégis van a kétféle kötelezettség közt, mivel az előzők nem tudhatják, hogy a másodlatok közül melyik fog eljutni az intézvényezetthez, ellenben az intézvényezetttről nem lehet feltételezni, hogy valamelyik példány általa történt elfogadásáról ne birjon tudomással s így minden újabb bemutatáskor joggal tagadja meg az ismételt elfogadást. Ha ezt nem teszi, gondatlanságának a kétszeri fizetési kötelezettség jogos büntetése, de ha meg is lehetne állapítani azt, hogy melyik elfogadása volt a korábbi, eltekintve attól, hogy mindegyik váltóbirtokos joggal tarthatja saját példányát egyedül elfogadottnak, akkor sem lehet tudni, vajjon nem akart-e tényleg újabb elfogadóí nyilatkozatot tenni. Más a helyzet akkor, ha a többszörös elfogadásból kitűnik, hogy azzal a feltétellel történt, amennyiben valame-

lyik példány még elfogadva nem lenne. (V. T. 71. §. és U. V. 64. §.)

Mivel azonban az elfogadás feltételelesen nem történhetik, mert az a visszaútasítással egyenlő (V. T. 22. §.), a V. T.-nek ezt a rendelkezését,¹³⁾ melyet rajta kívül csak a bolgár jog ismer, akként kell magyaráznunk, hogy a fizetési ígéret határozott ugyan, de csak abban az esetben érvényesíthető, ha ugyanazon váltónak másik egyenlő példányán az elfogadás kitüntetve nem volna, pl. az intézvényezett feledékenységé miatt erre nem emlékezik vissza. De magyarázható a feltételes elfogadás úgy is, hogy az intézvényezett újabb elfogadásával egyszerűen megerősíti a többszörözött példányok valamelyikén tett elfogadását, mely tulajdonképen anélkül is az összetartozó példányok mindegyikére kihat.¹⁴⁾

Az elfogadóra vonatkozó intézkedés önként értehetőleg nem alkalmazható az elfogadás tényétől távol álló kezesi vagy névbecsülési nyilatkozatokra, melyek a dolog természetéből folyólag, ha az elfogadás több ízben történt is volna meg, mindig csak egyszeri kötelezettségvállalást jelentenek.

b) *Másolat (copia).*

Váltómásolatot¹⁵⁾ bármely váltóbirtokos engedély nélkül készíthet. A másolatnak az eredetit a rajta levő forgatmányokkal és az összes egyéb meg-

¹³⁾ V. ö. Kuncz i. m. II. köt. 229.

¹⁴⁾ Kuncz i. m. II. köt. 229. old.

¹⁵⁾ A külföldi jogok némelyike (belga, egyiptomi, francia, hollandi) a másolatokat nem szabályozza. Az angol-amerikai

jegyzésekkel együtt szintén hüen kell feltüntetnie és abban az esetben, ha később az eredeti pótlására használják, minthogy ugyanoly módon és ugyanazokkal a jogi következményekkel lehet forgatni, de kizárólag az u. n. kényelmi célból és váltókezességi stb. nyilatkozatokkal (utóbbi az U. V. 66. §. külön is kiemeli) ellátni, mint az eredeti váltót, (V. T. 74, 75. §§. és U. V. 66. §.) meg kell rajta jelölni, hogy mint másolat meddig terjed.¹⁶⁾

Ha a másolatnak ebbeli minősége nincs feltüntetve, eredetinek tekintendő; viszont, ha a másolaton annak megjelölése hiányzik, hogy a másolat meddig terjed, a későbbi nyilatkozatok is másolat számba mennek, de csak akkor, ha a fennforgó viszonyok mellett annak látszata meg van, hogy csak másolati példányról van szó. Ellenkező magyarázat oktalán szigoruságot jelentene.

A másolatra eredeti nyilatkozatok rávezetését azért kellett megengedni, mert a V. T. fentebb ismertetett rendelkezése szerint néha csak meglehetősen hosszadalmas eljárás útján lehet a másodlathoz jutni, már pedig lehetnek esetek, mikor a váltókövetelés azonnali átruházása szükséges. Ilyenkor a váltóbirtokos az elfogadás végett elküldött eredeti hiányában a

jog szerint azonban, ha a váltó megsemmisül vagy valaki jogtalanul visszatartja, a netán meglevő másolat alapján is vehető fel óvás. (Ang. V. T. 51. §. 8. pont.).

¹⁶⁾ Használatos kifejezések: Eddig másolat, bis hierher Abschrift, copie jusqu'ici, fin qui copia, the original being with..., hasta aqui e copia. A németek ezt a megjelölést *megállítási záradéknak* (Arretierungsklausel) nevezik.

saját maga által is elkészíthető másolat segítségével ruházhatja át a váltót, de ekkor szintén meg kell jegyeznie, hogy az eredeti példány kinek a kezében van. Ez utóbbi köteles azután az eredeti váltót a másolat igazolt birtokosának kiadni. Ennek elmulasztása sem fosztja meg azonban a forgatott másolatot váltóerejétől. Vagyis a legitimált váltóbirtokosnak a másolaton való külön megjegyzés nélkül is önálló joga van arra, hogy az eredeti gondviselőjétől annak kiadását követelhesse, mely ugyanúgy történik mint a másodlatoknál.¹⁷⁾ A gondviselő megjelölése nélkül a másolat birtokosa az eredeti váltót kikutatni nem tartozik, mert a másolaton levő eredeti forgatmány a forgatót épúgy kötelezi, mintha az eredeti váltót forgatta volna. (V. T. 75. §., U. V. 66. §. 2. bek.) Visszkeresetet azonban ilyenkor is csak óvás mellett indíthat, mert igaz ugyan, hogy mint mindjárt látni fogjuk, a megjelöléssel ellátott másolatot sem köteles elfogadás vagy fizetés miatt bemutatni, de viszont az óvás a visszkeresetnek általános feltétele (V. T. 41. §. és U. V. 43. §.), mely csak világos kikötés esetében engedhető el. (V. T. 42. §. és U. V. 45. §.)

Ha a másolaton nincs jelezve, hogy az eredeti váltó kinél van, de a másolat birtokosa tudomással bír róla, az eredetit a megjelölés hiánya dacára is követelheti az eredeti őrzőjétől, ki ellen a kiadás megtagadása esetén óvást is vehet fel és biztosítási,

¹⁷⁾ A gondviselő reá írja az eredetire: Az eredeti, illetve elfogadott eredeti kiadva Nagy Pál úrnak. Losonc, 1926 május 5. A fizetés nyugtázása is történhetik a másolaton.

a lejárát után pedig fizetési visszakeresetet is indíthat a másolaton lévő forgatók ellen. A kiadás megtagadása miatti óvás nélkül azonban visszakereset nem indítható, mert a visszakeresetnek itt is előfeltétele annak igazolása, hogy az eredeti kiadását a másolat birtokosa megkísérelte. (V. T. 76. §. 2. bek.) Ezért az intézvényszerzett ellen sem vehető fel a másolat alapján óvás és indítható az előzők ellen visszakereset, mert a kiadás megtagadása miatt felvett óvás nélkül az egyszerű másolat elfogadását az intézvényszerzett nemcsak azért tagadhatja meg, mert a másolaton elfogadás nem történhetik,¹⁸⁾ mivel a törvény határozottan azt kívánja, hogy az kizárólag a váltóra vezettség s épen ebből az okból nem használható fel úgy mint a másolat az ú. n. biztonsági célra (V. T. 21. §. és U. V. 24. §.), holott a forgatmánynál külön is megemlíti, hogy az a másolaton is eszközölhető, (V. T. 10. §. és U. V. 66. §. 3. bek.) hanem azért is, mert a másolaton lévő forgatmányos jóhiszeműségét épen az igazolja, hogy az eredeti megszerzését megkísérelte.

A törvény szövege nem ilyen világos, midőn azt mondja, hogy ha a gondviselő az eredeti kiadását megtagadja, a másolat birtokosa azok ellen a forgatók ellen, kiknek eredeti hátiratai a másolaton vannak, elfogadás hiánya miatt biztosítási, fizetés

¹⁸⁾ Az olasz, perui, román és san-marinói jog szerint elfogadás a másolaton is állhat, ugyanezt mondják a chilei, columbiai, guatemalai és mexikói jogok, melyek szerint az elfogadásból származó jogokat forgatmány útján nem lehet átruházni. Trumpler-Zybell i. m. 136. old.

hiánya miatti fizetési visszkeresettel csak a 73. §-ban említett óvás felvétele után élhet. A 73. §. ugyanis, mint láttuk, két óvásról szól, az egyik a kiadás megtagadása miatt, a másik pedig a másolati példányra sem teljesített elfogadás vagy fizetés hiánya miatt veendő fel. Kérdésessé válik tehát, vajjon mindkét óvásra szükség van-e? Minthogy a törvény szövegében nem „óvások“-ról, hanem csak „óvás“-ról van említés téve, kétségtelen, hogy csak egy óvásra van szükség. Ez pedig csak a kiadás megtagadása miatti óvás lehet, mert fentebb már láttuk, hogy a másolat elfogadás végett be sem mutatható, fizetés miatt pedig azért nem, mert a másolat birtokosának jóhiszemősége az előző óvás nélkül kétes, bár az utóbbit nem lehet mindig képtelenségnek tekinteni, mert nincs kizárva, hogy az intézvényezett a másolat ellenében is, akár azért, mert az eredeti épen elfogadás céljából véletlenül nála van, akár pedig a másolat forgatójára való tekintettel névbecsülésből fizetni volna hajlandó.¹⁹⁾ A másolat birtokosa az eredetit tulajdoni keresettel is megszerezheti. De ha a lejárati kereset befejezése előtt következnek be, nem állana módjában az elfogadás végetti bemutatás kieszközlése, illetve az elfogadás megtagadása miatt az óvás felvétele, miért is kétségtelen, hogy a törvény mind ezekre való tekintettel úgy a biztosítási mint a fizetési visszkereset megindítására elegendőnek tartja az eredeti kiadásának megtagadása miatti óvást. A. V. T.

¹⁹⁾ Plósz i. m. 289. old. és Meyer i. m. I. köt. 565. old.

homályos szövegezését teljesen világossá teszi az U. V. 67. §-ának rendelkezése, mely félreértést nem tűrő módon kimondja, hogy az eredeti kiadásának megtagadása esetében a váltóbirtokos azok ellenében, ákik a másolatot forgatták, visszkeresettel élhet, ha óvással igazolja, hogy felhívására az eredetit neki ki nem adták.

Az óvás felvételének határidejét sem a V. T., sem az U. V. a másolatnál sem szabályozzák. Leghelyesebbnek látszik az a megoldás, hogy a fizetés hiánya miatt felveendő óvás határidejének leteltéig bármikor vehető fel az óvás, mert a visszkereset megindításának ideje az elévülési időn belül szintén a másolat birtokosának tetszésétől függ. Az U. V. 42. §-a azonban a lejárat előtt is azonnal fizetési visszkeresetet enged a váltóbirtokosnak, tehát a biztosítási visszkeresetet mellőzhetővé teszi.

17. §. Az üres váltó.

Üres vagy kitöltetlen (másképp blanco vagy bianco) váltónak azt nevezzük,¹⁾ melynek kellékei szándékosan nincsenek kitöltve,²⁾ hanem csak a ki-

1) Blankowechsel vagy Wechselblankett, blanc-seing, cambiale in bianco, blankpaper, cédula en bláncó.

2) A külföldi jogok általában a kitöltés előtt nem tekintik váltónak. Az orosz jog ezt kifejezetten mondja. Az osztrák jogban rendeletileg, a németeknél szokásjogilag van szabályozva. A brazilai jog csak a rosszhiszemű váltóbirtokos ellen enged a váltóból kifogásokat. Az angol jog szerint, hol a bélyegtelen váltók érvénytelenek, a váltóbirtokos a neki váltó gyanánt átadott ürlapot jogosult a bélyegnek megfelelő összeg erejéig kitölteni s az aláírást kibocsátói, forgatói v. elfogadói nyilatkozatnak te-

bocsátói vagy elfogadói, esetleg mindkét nyilatkozatot tartalmazza és arra van szánva, hogy a hiányzó kellékek akkor és olyan tartalommal állíttassanak ki, mint ezekre nézve a felek megállapodtak.³⁾ Nem minősíthető tehát üres váltónak a csupán esetlegesen kellékhányosan maradt vagy eredetileg nem is váltónak szánt szövegnek váltóvá való átalakítása, mely egészen más elbírálás alá esik s többnyire okirathamisításnak minősül, amellyel szemben helye van az „*exceptio falsi*” kifogásnak.

Az üres váltó kiállításának oka az, hogy a felek egy megkötött ügylet alapján, melynek lebonyolítása

kinteni. A kelet vagy megtekintés után fiz. v.-nál a kelet v. látamozás a helyes keletnek megfelelő módon bármelyik váltóbirt. által kitölthető. Tévedés nem árt, sőt hamis keltezés sem, ha a váltó legitimált birtokosnál van. Minden váltónyilatk. visszavonható, míg leköt. szándékkal át nem adták. V. ö. ang. V. T. 20. és 21. §§. Trumpler-Zybell i. m. 51. old. Meyer i. m. I. köt. 143. old. Lehmann i. m. 641. old. Gaupp-Wagner: Blankowechsel u. Blankoakzept i. deutsch. Wechselrecht. Riezler (E.) Die Blankettunterschrift, 1904.

³⁾ Épen ezért moratórium idején a váltóbirtokos a moratórium hatályba lépése előtt kapott üres váltót rendszerint ezen időpont utáni kelettel csak akkor töltheti ki, ha a moratórium alá nem eső követelés okából jutott hozzá, ellenkező esetben csak a moratórium hatályossága előtti kelettel. Lsd. a 8680/1914. M. E. sz. rend.-hez *Mátyás J.* i. m. III. pótl. 9. old. A világháború kitörése után elrendelt moratórium idején is az 1914. aug. 1. előtt kapott üres v.-t a vb. csak úgy tölthette ki, hogy a váltóadás a moratórium előnyeiben részesülhessen. Az osztrák moratóriumi rend. értelmében azonban külön megállapodás hiányában a vb.-nak jogában állott a kiállítás idejét tetszése szerint kitölteni s saját elhatározásából eldönteni, vajjon a váltó a moratórium hatálya alá kerüljön vagy sem. Az osztrák bírói gyakorlat szerint az üres váltó az elfogadó halála utáni napról való keltezéssel nem tölthető ki. V. ö. Zalman M.: Kommentar zur neuen Moratoriumsverordnung. Wien, 1914. 215. old. Más-kép az olasz jogban. V. ö. Supino i. m. 76. old.

későbbi időpontban fog megtörténni, a kötelezettség biztosítékaul vagy könnyebb érvényesíthetése céljából a váltót választják, az összeg nagyságát, a fizetés idejét és helyét azonban, melyek a körülmények kialakulásától függnek, a váltó szövegébe még nem foglalhatják, de mindezekre nézve külön megegyeznek. A váltó birtokosa azután, ha a megállapodás szerint beáll a hiányzó kellékek pótlásának ideje, jogával élve, önmaga vagy jogutóda, (ilyen pl. az árve-rési vevő, hagyatéki gondnok, örökös, tömeggondnok, zálogbirtokos stb.), kire ez a jog átszáll, a megegyezés értelmében a váltót kitölti s ez által forgalomképessé, illetve bíróilag érvényesíthetővé teszi. Hogy a kitöltés joga milyen időn belül gyakorolható, szintén a megállapodástól függ, elvileg tehát elévülhetetlen, kivéve természetesen azt, midőn a lejárat idejét a váltó szövegébe foglalták s csak egyéb kellékek maradtak kitöltetlenül. Telekkönyvi jogunk értelmében váltóhitelből eredő kötelezettség jelzálogi biztosítása esetében a bekebelezési okiratban vagy kérvényben a hitel legmagasabb összege is kifejezendő lévén, (Tkvi rendelet 65. §.) azzal szemben, kinek a váltó átadva lett, az összeg nagyságára a bekebelezett iratok is bizonyítékaul szolgálhatnak.

A törvény nem írván elő azt, hogy a váltó a kiállítás után nyomban minden kellékkal ellátandó, a hitelezőnek ilyen alakban is biztosítékot nyújtó üres váltó útján keletkezett váltókötelezettség meglehetősen gyakran fordul elő, ami szükségessé tette azt, hogy a váltójogunk, ha nem is kimerítően, de

legalább néhány problémájával foglalkozzék. Az elemélet és bírói gyakorlat feladata a törvény hiányos rendelkezéseit kiegészíteni.

Üres váltónak ezek szerint csak azt lehet tekinteni, mely a váltói akarat bizonyítékául vehető, tehát váltó-úrlapon áll vagy egyébként megállapítható, hogy váltónak lett szánva s mint a V. T. (93. §. és U. V. 2. §.) mondja csupán valamely lényeges kelléke (alkotórésze) hiányzik. Ha a jogellenesen kitöltött váltót változtatja meg valaki utólag, az még akkor sem kitöltés, ha ez által a felek eredeti szándékának megfelelő szöveg jönne is létre. Hasonlókép nem utólagos kitöltés valamelyik már meglévő alkotórésznek későbbi megmásítása.

Hogy az üres váltó eredetileg ilyennek lett-e szánva vagy csupán elnézésből maradt kitöltetlenül, jogilag mindazonáltal súlytalan, mert a törvény a két eset közt nem tesz különbséget. A váltónyilatkozattal ellátott úrlapnak a leendő rendelvényes részére való átadása azonban önmagában még nem tekinthető a kitöltésre irányuló meghatalmazásnak, mert: 1. a rendelvényes nem a megbízó, hanem saját érdekében jár el; 2. továbbá a meghatalmazott köteles, a rendelvényes ellenben csak jogosult a váltót kitölteni, végül pedig, további különbségektől eltekintve, 3. a meghatalmazás visszavonható, ellenben az üres váltóra vezetett nyilatkozat visszavonhatatlan, tehát halál vagy csőd esetén is érvényben marad s ezért a jogosult örökösei is érvényesíthetik. Ugyancsak nem állapítható meg az üres váltóra tett nyilat-

kozatból a felelősség azon az alapon sem, hogy aki üres váltót ad, az ú. n. váltóelőszerződést kötött, mert végeredményében a váltóelőszerződés és váltószerződés gyakorlatilag azonosak.⁴⁾ Helyesebb egyszerűen azt felvenni, hogy a kitöltetlen váltó átadásának ténye szükségképen magában foglalja a kitöltés jogát is, de a váltó csakis a megtörtént kitöltés után érvényesíthető.

Az üres váltó kitöltetlenül is váltó, mert annak van szánva, tartalma is meg van állapítva.⁵⁾ Váltói voltát legjobban bizonyítja az, hogy megállapodásellenes kitöltés esetében is hatályos, mert a váltót a papíron kívüli tényekből kiegészíteni nem lehet, sőt épen akkor nem volna eredetileg is váltónak minősíthető, ha csupán a felek közötti megállapodás értelmében történt kiállítás következtében kapná meg váltói jellegét, de ettől való eltérés esetében nem, mert ez azt jelentené, hogy akkor jóhiszemű váltóbirtokos ellen sem lehetne érvényesíteni, hanem a megállapodás ellenes kitöltés kifogása bárki ellen felhozható volna. A váltó forgalmát ez teljesen megbénítaná, mert mindig kutatni kellene, hogy a váltó nem mint kitöltetlen kezdte-e meg pályafutását. Már

⁴⁾ Supino i. m. 73. old.

⁵⁾ Illetékügyi szempontból a kelet és lejárat nélküli vagy olyan váltó, melyben csak a kelet vagy csak a lejárat van feltüntetve, belföldön kibocsátott váltónál 6 hónapnál, külföldön kibocsátottnál 12 hónapnál későbbi lejáratúnak tekintendő s mint ilyet a magasabb kulcs szerinti illetékkal kell megírni. V. ö. 901/1925. P. M. sz. rend. 4. p. Egy 1907. dec. 31. olasz törvény is bélyegkötelesnek tekinti az üres váltót. Más államokra nézve lsd. Krawany id. m.-t.

pedig a törvény azt akarja, hogy a váltóadás azzal a kifogással, hogy a váltón akkor, midőn arra az elfogadást vagy más nyilatkozatot vezettek, valamely lényeges kellék hiányzott, a harmadik jóhiszemű váltóbirtokos ellen egyáltalán nem, mások ellen pedig csak annyiban élhessen, amennyiben bizonyítani képes, hogy az utólagos kitöltés a létrejött megállapodás ellenére történt. (V. T. 93. §. és U. V. 2. §.) Az U. V. szövege annyiban különbözik a régiétől, hogy az utóbbi szabályát nem pusztán a lényeges kellékekre szorítja, hanem az „alkotórészekre” egyáltalában kiterjeszti s kimondja, hogy a fenti szabály akkor is áll, ha a váltón a szokásos helyen a lejáratnak, a kiállítás vagy fizetés helyének vagy a fizetőnek külön megjelölésével töltötték ki utólagosan az üresen hagyott részt, mi által főképen a váltóbirtokosnak telepítési joga lett egész határozottsággal elismerve.

Világos mindezekből, hogy az üres váltó megállapodásellenes kitöltésének kockázata mindig fennforog és ez ellen, ha a váltó kitöltve harmadik jóhiszemű váltóbirtokos kezeibe kerül, az adós nem is védekezhetik. Ha ellenben az üres váltó kitöltetlenül jut újabb birtokoshoz s az érvényesítené megállapodásellenes tartalommal, a kifogás ez utóbbival szemben is megtehető, mert a ki nem töltött váltó csak azzal szemben tekinthető váltónak, kivel a tartalmat illetőleg megállapodás történt, más irányában ellenben csupán kitöltött állapotban. A kitöltetlen váltónak átruházása tehát csak magánjogi engedmény ha-

tásaival jár, vagyis az engedményes az engedményező személyéből származó kifogásokat tűrni kénytelen. Ha ezt nem ismernők el, akkor az üres váltó bemutatóra szóló papírrá változnék át, ez pedig ellenkeznék a váltó ipso jure rendeleti papir minőségével. Az üres váltót a most említett hátrány elkerülése végett tehát az első átruházáskor nyomban ki kell tölteni, mert vagy forgatmány útján történik az átruházás s akkor nem lehet feltételezni, hogy az ennek folytán kötelezetté váló volt első váltóbirtokos belenyugodnék a váltó tetszés szerinti kitöltésébe, hanem ragaszkodik az üres váltó kiállítójával történt megegyezés szerinti tartalomhoz, a forgatmányos tehát rosszhiszeművé válik, ha ettől eltér, vagy pedig egyszerű átadás útján kerül a váltó a második birtokos kezébe, akkor pedig utóbbinak szintén meg kellett tudnia, hogy azt minő tartalommal töltheti ki.⁶⁾ Igaz ugyan, hogy a rendkívényes megtévesztése következtében a második birtokos jóhiszeműleg más tartalom kiállítására is vélheti magát jogosultnak, mint a minő az alapmegegyezés volt, de ez reá nézve előnnyel még sem fog járni, mert a ki nem töltött váltó, mint láttuk, az átruházó és a második birtokos közti viszonyban még nem tekinthető váltónak.⁷⁾

⁶⁾ A bírói gyakorlat szerint, ha a váltóbirtokos utólag önmagát nevezi meg rendkívényesnek, ellene mindazok a kifogások hozhatók fel, mint a közvetlen szerződő féllel szemben. (C. 1427/1900. sz.)

⁷⁾ V. ö. Supino i. m. 78. old.

Az üres váltóra vezetett elfogadás, az u. n. „*bianco-elfogadás*“ azt jelenti, hogy az elfogadó a rendelvénnyel történt megállapodás szerint akar kötelezettséget vállalni, a váltó tehát mindig csak olyan tartalommal tölthető ki, mely *rebus sic stantibus* a felek szándékának megfelelőhetett.

Az elveszett vagy megsemmisült üres váltó alapján fennállott kötelezettség a bírói megsemmisítés útján válik ismét érvényesíthetővé. Az eljárásnak nem akadálya az, hogy a váltó kitöltve nem volt, mert a törvény (V. T. 77 §. és U. V. 100. §.) megelégszik azzal, ha csupán az elveszett váltó „lényeges tartalma“ ismeretes a megsemmisítés kérelmezésekor. Ezt pedig a folyamodó a megállapodás értelmében bejelentheti, ami ellen, ha megegyezéstől eltérne, az üres váltó aláírója kifogást tehet. Nem az a lényeg, vajjon az elvesztés vagy a megsemmisüléskor tényleg ki volt-e a váltó töltve, hanem az, hogy az aláíró hogyan akarta magát kötelezni? Ilyen értelemben az üres váltó tulajdonképen már kiállítása pillanatában is határozott tartalommal bír. Másodlat vagy másolat utólagos kiállítása azért nem elegendők, mivel az elveszett váltó netán jelentkező jóhiszemű birtokosa ennek dacára fizetést követelhet, az eredeti aláírást nem tartalmazó másolat ellenében pedig az üres váltó aláírója fizetni nem tartozik.

Ez a felfogás már azoknál is utat kezd törni, kik az üres váltó megsemmisítését azért ellenzik, mert az elveszett váltó rosszhiszemű megtalálója által

történt kitöltés esetén nagy nehézségekbe ütközhetik annak az elveszett példánnyal való azonosságát kimutatni.⁸⁾

⁸⁾ Az 1881-iki váltóeljárás (3. §. 7. pont) az üres váltó bírói megsemmisítését nem engedte meg, mert nem volt a lényeges kellékekkel ellátva. Ennek törvényellenességére már Nagy F. (i. m. 425. old. 16. jegyz.) rámutatott. A német-osztrák jog elismeri ugyan az üres váltó megsemmisítésének lehetőségét is, de csak azzal a negatív hatállyal, hogy a bíróilag semmisnek nyilvánított üres váltót a megtaláló nem töltheti ki, de a kérelmezőt sem jogosítja fel a hiányzó kellékek pótlására, tehát a bírói végzés nem ad jogot a fizetés követelésére. V. ö. Staub-Stranz i. m. 191. old. Anm. 1. és Supino i. m. 75. old.

IV. RÉSZ.

A VÁLTÓKÖTELEZETTSÉG ALAPJA.

18. §. A kibocsátó és intézvényszerzett közti viszony.

a) Az elfogadás végetti bemutatás.

Jogilag a váltó a kibocsátó felhívásával jön létre. Ha a felek a köztük létrejött magánjogi ügyletnek váltóba való foglalására nézve megegyeztek, természetesen a hitelezői és adósi viszonyt a váltóban is kifejezésre juttatják. A hitelezőből például kibocsátó lesz, ki pénzkövetelési joga alapján fizetési ígéret tételére hívja fel adósát, tehát a váltót reá intézi s ez utóbbi elfogadási nyilatkozatának megtételével tényleg egyenes adóssává lesz váltójogilag is. A felhívás azonban nemcsak közvetlenül a hitelező mint kibocsátó által történhetik, hanem, mivel a hitelező az általa hitelezett értéket többnyire azonnal készpénzben is meg akarja kapni, oly módon is mehet végbe, hogy esetleg az adós fizetési kötelezettségeért jótállni hajlandó személy fogja a váltót kibocsátani, melynek a hitelező lesz rendelvényszerese, ki azután arra forgatja a váltót, kitől az azon kitüntetett összeget nyomban meg is kapja. De ha az adósért kezességet

vállalni senki sem akar vagy arra szükség nincs, maga a hitelező eszközli a kibocsátást s rendelvényesül a leszámítolónak neve kerül a váltóba, ki azt a váltóösszeg erejéig ismét tovább adhatja valakinek, ez megint másra ruházhatja és így tovább. Ez a váltó rendes útja a forgalomban.

A kibocsátás mindkét esetben elérte célját, mert a törvény értelmében a kibocsátó a váltó elfogadásáért és kifizetéséért (V. T. 7. §. és U. V. 9. §.) váltójogilag felelős, de csak közvetve, viszont az elfogadó közvetlen, illetve egyenes váltóadós. Így gyűrődik át az alapügylet váltójogi kötelezettséggé, mely egyszerűsödik akkor, ha az adós a saját váltó alakját választva mint kibocsátó-elfogadó tesz váltói ígéretet. Ezt azonban a gyakorlat nem igen kedveli, mert ilyenkor nincs visszkereseti kötelezett.

A kibocsátónak ez a felelőssége egyik legjellegzetesebb vonása a váltónak. A kibocsátó tulajdonképpen a kiállítás ténye által ajánlatot tesz a váltóügyletre, melyet a rendelvényes a váltó tulajdonosává való válása által fogad el.¹⁾ Eredete a középkorba

¹⁾ Jogi szempontból különbséget lehet tenni a váltóadóssági szerződés és a váltóátadási szerződés közt. Az első, mint kötelmi természetű a hitelezőnek a váltóból ad követelési jogot, a másik mint dologi jog a váltón alapuló követelést biztosít számára. A rendelvényesnek részt kell vennie a váltóadóssági szerződésben, mert ő a másik fél, a forgatmányosnak ellenben nem, mert utóbbinak e nélkül is követelési joga van s a váltó alapján fel léphet. A németek *Wechselschuldvertrag*-nak és *Wechselbegebungsvertrag*-nak nevezik. V. ö. Cosack i. m. 228. old.

megy vissza²⁾ s a váltó forgalmiképességének leghatalmasabb emeltyűje. Az utalvány és a váltó épen a kibocsátó különböző felelőssége folytán térnek el egymástól. Az utalványnál ugyanis az utalványozó az utalványozottnak teljesítési kötelezettségéért nem szavatol, a váltónál ellenben igen, sőt némely utalvány el sem fogadható (pl. a csekk), holott a váltó „*elfogadásra szánt papír*“.

A kibocsátó már a kiállítás pusztá tényével kötelezettséget vesz vállaira, mert szavatol azért, hogy felhívásának az intézvényszerzett által való visszautasítása esetére annak ön maga fog eleget tenni. Ily értelemben veendő a törvénynek az a kijelentése, hogy ő az elfogadásért felelős, holott más jövőendő tényének bekövetkeztéért kezeskedni már csak azért sem lehet, mert az illető még a felhívás közlése előtt képtelenné válhatik annak teljesítésére, pl. az intézvényszerzett meg is halhat, de teljes bizonyossággal vállalható a felelősség arra az esetre, ha az elfogadás bármilyen okból elmarad, mert akkor a megszerezni nem sikerült elfogadói ígéret hiányában a fizetés teljesítésére már kötelezheti magát a kibocsátó. A váltóbirtokosnak pedig nem annyira az elfogadói nyilatkozat megszerzése mint inkább a fizetés bekövetkezése áll érdekében.

A váltóban tehát elfogadás esetén van egy egyes fizetési ígéret: az elfogadóé és van egy a fizetés teljesítéséért szavatoló főkötelezettség: a kibocsátóé.

²⁾ Goldschmidt (i. m. 446. old.) szerint a kibocsátó visszakereseti felelőssége már a XIV. század előtt szokássá vált a keresk. gyakorlatban.

Minthogy azonban az elfogadó saját személyében közvetlenül ígér fizetést, a kibocsátó ellenben csak közvetve, vagyis arra az esetre, ha az elfogadó nem fizetne, helyesen állapítja meg a váltójog azt, hogy az elfogadó egyenes, a kibocsátó pedig visszkeresetileg kötelezett adós.

Ha azonban a kibocsátó az elfogadásért és fizetésért felel, ennek szükségszerű következménye csak az lehet, hogy az elfogadás be nem következte esetén biztosítékot kell nyújtania arra, hogy a váltót az elfogadás hiánya dacára is a lejáratkor ki fogják fizetni s erre szorítható is az u. n. „*elfogadás hiánya miatti biztosítási visszkereset*”-tel; ha pedig a megtörtént elfogadás dacára is kéteessé válik, hogy a váltót ki fogják-e fizetni, mert az elfogadó pl. fizetéseképtelenné vált, helyt kell állnia a fizetésért s erre szolgál tényleg az u. n. „*biztonság hiánya miatti biztosítási visszkereset*”.

Az U. V. azonban még tovább ment, mert kiindulva abból a tapasztalati tényből, hogy ha már maga a fizetési ígélet sem történt meg, még kevésbé valószínű, hogy az intézvényszerű ígélet nélkül is fizessen, vagy ha lett ugyan ígélet téve, de az elfogadó megromlott vagyoni viszonyai folytán nincs kilátás a lejáratkori fizetésre, avagy az elfogadás végett be sem mutatható váltó kibocsátója csődbe kerül, mikor tehát nincs többé két adós, hanem csak a kibocsátó mint tulajdonképeni főadós, célszerűbb a kibocsátót azonnal fizetésre szorítani, mert rendszerint a lejárat előtti biztosítéknyújtás sem terheesebb rá nézve, mint a

fizetés. Ezzel ugyan a kibocsátói kötelezettség szigorúbbá válik, de a váltó forgalmiképessége is növekedik, mert általa a többi hasonló értékpapírral szemben további újabb előnyös tulajdonsághoz jut.

Az intézvényszerűsített a váltó elfogadására többnyire csak akkor lesz hajlandó, ha van „fedezete”.³⁾ Ez állhat a kibocsátótól hitelbe vett vagy tőle bizományba kapott árukból, de állhat abból a hitelösszegeből is, melynek erejéig a felhívott hajlandó a reá intézvényszerűsített váltót elfogadni. A fedezetnek nagy jelentősége van, mert a váltó ki nem fizetéséig fontossággal bírhat az, hogy kit illet a fedezetben rejlő érték tulajdonjoga. A francia és ezt követő váltójogok ezért a fedezetre nagy súlyt helyeznek s ha a kibocsátó a lejáratkor a beváltásról nem gondoskodott, óvás nélkül is megtámadható visszkeresettel, a kibocsátó csődje esetén pedig a rendeltvényes igényelheti azt, hogy az intézvényszerűsített levő fedezet, mint az ő tulajdona (le porteur est propriétaire de la provision), ne vonassék a csődtömegbe és azt akkor is követelheti, ha az intézvén-

³⁾ A német és azt követő váltójogok (pl. a finn, japán, hollandi, olasz, osztrák, skandináv, svájci, portugál, román stb.) a fedezetre nézve nem adnak a váltóbirtokosnak külön jogokat, hasonlóképp az angol jog sem, ellenben a francia s ezt követő jogok (pl. argentinai, belga, egyiptomi, görög, haitii, luxemburgi, monacói, török s némely északamerikai állam stb.) a fedezetnek nagy jelentőséget tulajdonítanak. De maguk a francia írók beismerik, hogy ennek gyakorlatilag nagyobb értelme nincs, mert maga a francia jog sem kívánja azt, hogy már a váltó kibocsátása előtt legyen fedezet, továbbá a kibocsátó azt a lejáratig bármikor visszaveheti s végül a fedezet az intézvényszerűsített csődje esetén is megsemmisülhet. V. ö. Lacour i. m. II. köt. 54. old. Lyon-Caen i. m. IV. köt. 148. old. 188. p.

nyezett a váltót el sem fogadta. Sőt a francia jog ellentétben a magyar jog felfogásával, egyenesen megkívánja azt, hogy a kibocsátó, bizományi váltónál pedig a megbízó fedezetet adjanak, melynek nem ugyan a váltó kiállításakor, de okvetlenül meg kell lennie a lejáratkor. Elegendő az is, ha a lejáratkor az intézvénnyezettnek a kibocsátóval vagy a megbízóval szemben a váltó összegével egyenlő tartozása van, mely nem csupán a lejárat után esedékes. Az intézvénnyezett ezek szerint csak akkor köteles a váltót elfogadni és kifizetni, ha fedezetet kapott. Az elfogadás pusztá ténye a fedezet lételét megállapítja.⁴ („*L'acceptation suppose la provision.*“)

Az intézvénnyezett tehát vagy azért köteles fizetni, mert a kibocsátónak tartozik vagy pedig, mert utóbbi a váltó beváltásához szükséges összeget tényleg rendelkezésére bocsátotta. A rendelvényes kivételes helyzete azonban a gyakorlatban rendszerint értéktelen akkor, ha az intézvénnyezettnek a kibocsátó irányában fennálló tartozása korábban esedékes, mint a váltó, ha pedig a fedezet az intézvénnyezett által nyitott hitelben állott, kinek a kibocsátó csődje esetében joga van a hitelezésre vonatkozó szerződést megszüntnenek tekinteni, az ezzel a jogával él. Egyedül akkor előnyös tehát a rendelvényes helyzete, ha a fedezet külön szerződéssel van javára lekötve, de ezt többnyire elszokták hanyagolni, mert nem számítanak a kibocsátó

⁴) V. ö. Riezler (E.) Das Wechselaccept bei Mangel im Deckungs- und im Valutaverhältnis. 1896.

csődjére. Ha pedig a kibocsátó több váltót állított ki s a fedezet nem valamennyire elegendő, vitássá válhatik az is, hogy a fedezetből melyik váltó fizettségé ki előbb, a legkorábbi lejáratú vagy a leghamarább elfogadott? A kibocsátó és az intézvényszerzett közti jogviszonyról és a nyújtott fedezetről a váltóbirtokosnak többnyire nincs is tudomása. Bármennyire előmozdítaná is tehát a váltó forgalomképességét a fedezetben rejlő biztosíték, a magyar s általában a legtöbb váltójog nem látta szükségesnek, hogy a váltóbirtokosnak arra nézve külön jogot biztosítson. A fedezetre vonatkozó ellentétes jogi szabályozások azonban a váltójog nemzetközi egyenlősítését nagyon megnehezítik.

Ami már most a kibocsátó fizetési kötelezettségének jogi természetét illeti, általános az a felfogás, hogy az nem kezesség, hanem csupán kártérítési szavatosság. Kezességnek azért nem minősíthető, mert a kibocsátó felelőssége a váltó el nem fogadása, tehát főkötelezettség hiányában is meg van. *Kezes pedig főadós nélkül nem képzelhető.* Továbbá nem tekinthető kezességnek azért sem, mert elfogadás vagy fizetés hiányában a kibocsátó nem tisztán a váltó összegét, hanem a törvényben meghatározott többletet is, t. i. a fizetésnek kellő időben való elmaradásáért a váltóbirtokos javára tárgyilagosan megállapított kártérítést (kamat, költségek, váltódíj), melyet gyűjtőnévvel „*visszkereseti összeg*”-nek nevezünk, tartozik fizetni. A váltóbirtokos ezen túl menő egyéni kárának megtérítését a törvény azért nem akarta megengedni, mert egyrészt a kibocsátó helyzete rendkívül súlyos-

bódott volna, mely együtt járna a váltó forgalmi-képességének csökkenésével, másrészt pedig mint az általános jogelvekkel ellenkező kivétel, nagy méltánytalanság is lenne. Viszont azonban a kibocsátó visszkereseti felelősségének szigorát növeli az, hogy ki nem zárható s ha a kizárási szándékot tanúsító kifejezések valamelyikének használatával a kibocsátó azt mégis megkísérelné (pl. neve után vagy alá azt írná: „kötelezettség nélkül”), annak hatálya nincs. Az U. V. még határozottabban juttatja kifejezésre, hogy csakis az elfogadásért való felelősséget engedi kizárni mert ezt külön is kiemeli és „minden olyan kikötést, amellyel a kibocsátó *a fizetésért való felelősségét kizárja*, nem írotnak” tekinti. (U. V. 9. §.)

Ha a kibocsátó az intézvénnyezetthez előző ügylet alapján intéz felhívást, az ügylet természetéből s a köztük történt megegyezésből lehet viszonyuk jogi természetét megállapítani. Tisztán a váltójog szempontjából azonban a kibocsátásban rejlő felhívás a külső látszat dacára sem megbízás, hanem csak a fizetési ígéret egyik alakja. Ez kétségtelenül kitűnik a törvény ama szavaiból, melyek szerint „az elfogadás az intézvénnyezettet a kibocsátó irányában is váltójogilag kötelezi, ellenben az intézvénnyezettet elfogadása alapján a kibocsátó ellen váltójogi kereset nem illeti. (V. T. 23. §. és U. V. 27. §.) A kibocsátó és az elfogadó közti viszony tehát nem megbízás, mert különben az intézvénnyezettnek mint megbízottnak a kibocsátó ellen jogai is volnának. Ilyen jogai azonban csak a tényleges fizetés esetén s csak akkor van-

nak, ha ellenérték hiányában fizetett. Pl. hitelezte a váltó összegét. Elfogadása alapján azonban még nem igényelhet fedezetet, mert annak megtörténte előtt jogában állott az elfogadás tényét fedezethez kötni, de ha ezt nem tette, az elfogadás után már azért nem teheti, mert a kibocsátó irányában a váltójog értelmében most már nem jogosított, hanem kötelezett.

A saját váltó kibocsátójának felelőssége lényegileg az idegen váltó elfogadójának kötelezettségével egyenlő. Ezt az U. V. 80-ik §-a egyenesen hangsúlyozza, bár az a V. T. szerint sem volt vitás, mert a 114. §. a kibocsátó ellen támasztható váltójogi igények elévülési idejét az idegen váltó elfogadójára nézve megállapított idővel (3 év) egyenlően állapította meg, mi által a két felelősség azonosságát kétségtelenné tette. Mivel azonban a s. v.-nál a kibocsátói és elfogadói minőség összeesik, helyzete annyiban hátrányosabb, mint az idegen váltó kibocsátójáé, hogy óvás nélkül támadható meg. A N. még jobban súlyosbította e rendelkezést, mert az elfogadó elleni váltókereset fentartására a fizetés végetti bemutatást és óvást még a telepített váltóknál is elejtván, ezt a saját váltó kibocsátójára is, akit az elfogadóval azonos felelősség terhel, kénytelen volt kiterjeszteni (1925: VIII. t.-c. 53. §.). Vagyis, ha a kibocsátó-elfogadó a lejáratkor nem fizet, minden további váltócelekmény mellőzésével a N. által változatlanul fenntartott 3 évi elévülési időn belül bármikor perelhető.

A kibocsátói kötelezettségből folyó kockázat első csökkenését a váltó elfogadása, teljes megszűnését az

elfogadó fizetése idézvén elő, a kibocsátónak érdekében áll, hogy a váltó mielőbb elfogadmánnyal legyen ellátva, mert többnyire már ennek megtörténtéből vagy elmaradásából biztos következtetést vonhat arra, vajjon kötelezettségének eleget kell-e majd tennie? A törvény megengedi, hogy némely esetben a kibocsátó erről előre tudomást szerezhessen, az elfogadás végetti bemutatást tehát megrendelhesse. (V. T. 24. §.) Ezt a jogot a V. T. csak a telepített váltóra adja meg, ámbár annak szükségessége más váltóknál is fenn foroghat, miért is az U. V. az elfogadás végetti bemutatás kikötésének jogát nemcsak a telepített, hanem minden váltóra — határidő tűzésével vagy a nélkül — kiterjeszti. (U. V. 21. §.)⁵⁾

Egyébként az elfogadás végett való bemutatásra a váltóbirtokos nem köteles, mert a kibocsátó neki nem az elfogadást, hanem a fizetést igéri s így különös

⁵⁾ Az 1840 : XV. t.-c. I. 52. §-a szerint: „Látra kelt váltókat és ollyakat, melyeknek lejáratí-idejük nem a bemutatástól számítatik, elfogadás végett bemutatni nem szükséges.” Ellenben minden más váltót, még az egy napnál tovább tartó vásárra szólót is a visszkereseti jog, mely a forgatók ellen feltétlen volt, elvesztésének terhe alatt be kellett mutatni. A kibocsátó ellen azonban némely esetben magánjogi kereset indítása meg volt engedve. Nagy F. (i. m. 267. old.) abban a véleményben van, hogy a V. T. a telepített váltónál is voltaképen nem az elfogadás, hanem a telepeskijelölés végetti bemutatás megrendelését engedi meg. Azonban a kibocsátóra nézve ez már csak másodsorban bír jelentőséggel s azért az általa megnevezett telepes névvel ellátott váltó elfogadás végetti bemutatása is megrendelhető. Hasonlókép Plósz i. m. 245. old. A N. is ennek az utóbbi álláspontnak helyességét igazolja, mert az elfogadó s a saját váltó kibocsátója elleni váltókereset fenntartására a fizetés végetti bemutatást és óvást a telepített váltónál sem kívánja többé.

érdeke rendszerint nincs is az elfogadás kieszközlésére. A váltóbirtokos, hacsak azt a kibocsátó külön meg nem rendelte, egyetlen egy esetben sem tartozik a váltót elfogadás végett bemutatni, mert a lát után bizonyos időre szóló váltó bemutatása sem elfogadás, hanem csak a lejárat kiszámítása miatt szükséges, a mit maga a törvény szövege is bizonyít, mert a lát után bizonyos időre szóló saját, tehát már elfogadott váltónak bemutatását is kívánja (V. T. 112. §.), ez pedig másra, mint a láttamozás eszközlésére nem magyarázható. Helytelen törvényszerkesztési technika folytán ugyanis az elfogadás és láttamozás azonosítva vannak, a mi persze nem áll. Az ilyen váltók bemutatási határideje a kibocsátó, illetve a forgatók által megszabott meghagyáshoz igazodik. Ennek hiányában a kiállítástól számított két év (V. T. 19. §.). Az U. V. 22. §. szerint ellenben csak hat hó a határidő.

A kibocsátó által netán kitűzött bemutatási határidő abban különbözik a forgatók által esetleg kitűzöttől, hogy míg a kibocsátó meghagyásának figyelmen kívül hagyása a visszkereseti jog teljes elvesztését eredményezi, addig a forgató rendelkezésének elhanyagolása csak a forgató váltójogi kötelezettségének megszűnésével jár.

A váltóbirtokosnak azonban, sőt az U. V. 20. §-a szerint annak is, akinek a váltó pusztán kezében van, jogában áll a váltót — vásári váltók kivételével elfogadás végett az intézményezettnél, illetve törvényes képviselőjénél lejáratig bármikor bemutatni, tehát attól a pillanattól kezdve, hogy a váltó kezébe jutott,

tetszése szerinti időpontban azonnal is élhet a bemutatás jogával. Eilenkező megállapodásnak váltójogi hatálya nincs. Önként érthető, hogy a lejárat napján a bemutatás céltalanná válik, mert akkor már fizetés követelhető. A törvény kiemeli, hogy a bemutatás jogáról való lemondás tekintetében történt megállapodásnak váltójogi hatálya nincs. A váltó, t. i. elfogadásra szánt papír s épen azért természetes következménye az elfogadás megtagadásának az, hogy a váltóbirtokos, ha visszkereseti jogáról lemondani nem kíván, köteles az elfogadás nem teljesítése esetén óvással élni. Az elfogadás végetti bemutatásra és el nem fogadás esetén az óvatolásra a váltó pusztá birtoka jogot ad. (V. T. 17. §., U. V. 20. §.)

A vásári váltók csakis a vásár tartama alatt és a fizetési határidőig mutathatók be bármikor (V. T. 18. §.) és pedig nem az intézvényezett lakóhelyén, hanem a vásár helyén. Ez utóbbi rendelkezés nem tekinthető kellően indokoltnak, mert nincs oka rá, hogy az intézvényezett a vásár idején kívül is miért nem volna az elfogadásra felszólítható.

Az U. V. az elfogadás végetti bemutatásnál igen jelentős ujjíásokat akar megvalósítani. Már említettük, hogy mindenekelőtt megengedi, hogy a kibocsátó minden váltóban kikötheti — határidő tűzésével vagy a nélkül, — hogy a váltót elfogadás végett be kell mutatni. A forgató ezt csak akkor teheti meg, ha a kibocsátó a bemutatást meg nem tiltotta. A bemutatási határidő be nem tartása a váltóbirtokosra nézve igen súlyos következményekkel jár, mert a kikötött határ-

idők elmulasztása esetén mind az elfogadás, mind pedig a fizetés hiánya miatti visszkereseti jogát elveszíti, ha csak a kikötés tartalmából ki nem tűnik, hogy a kibocsátó csupán az elfogadásért való felelősséget akarta kizárni. Ha a bemutatás határidejének kikötését a forgatmány foglalja magában, arra egyedül a forgató hivatkozhatik. (U. V. 52. §.) A kibocsátó továbbá azt is kikötheti, hogy az elfogadás végetti bemutatás bizonyos meghatározott nap előtt ne történjék. Célja ennek az, hogy ez alatt a kibocsátó fedezetről tudjon gondoskodni vagy pedig ideje legyen rábírní az intézkövényezettet a váltó elfogadására.

A lát után bizonyos időre szóló váltót a kiállítástól számított hat hónapon belül, tehát a V. T. 19-ik §-a szerinti határidő negyed részére leszállított időn belül, kell elfogadás végett bemutatni,⁶⁾ amit a modern közlekedési viszonyok indokolnak. A kibocsátó *rövidebb* vagy *hosszabb*, a forgató ellenben csak *rövidebb határidőt* tűzhet ki. Hat hónapnál rövidebbet tűzhet ki akkor, ha a kibocsátó nem állapít meg külön határidőt, általában rövidebbet pedig oly esetben, mikor a kibocsátó vagy valamelyik forgató által már tényleg kitűzött határidőnél rövidebbet kíván. Hogy a forgató csak megrövidítheti, de nem hosszabbíthatja meg a

⁶⁾ Az U. V. is elfogadásról és nem keltezésről beszél, holott a határidők itt csupán a lejárat megállapítására, nem pedig az elfogadás idejére vonatkoznak. A magyar kormánynak a hágai konferencián tett javaslata külön keltezési bemutatást öhajtott, de ezt az antedatálás és a keltezésnek az elfogadással való összevetése lehetősége miatt nem fogadták el. (Lsd. Nagy F. Az új váltótörvény. 152. old.)

határidőt, annak indoka az, hogy ha a forgató ki is tűzhetne hosszabb határidőt, az a kibocsátó által megállapítottira nem hatna ki, mert vele szemben az óvást mégis csak az általa megszabott időn belül kellene felvenni, holott a kibocsátó által megszabott határidő, kinek a határidő hat hónapon túl való meghosszabbítása érdekében állhat, a forgatóra is kihat.

Megteheti azonban a kibocsátó az ellenkezőt is, t. i. a telepített v. megtekintés után bizonyos időre szóló váltók kivételével megtilthatja az elfogadás végleti bemutatást. Ezzel az u. n. „*elfogadásra nem szánt váltó*.” (Nichtacceptable Tratte, lettre non acceptable, magyarul helytelenül el nem fogadható váltónak is mondják), típusát kívánja az U. V. meghonosítani, mely külföldön már évtizedek óta használatban van.

Lényege abban rejlik, hogy hitelre történt eladásoknál az eladó a vevő beleegyezése nélkül is a hitelösszegnek megfelelő váltót intéz a vevőre, de mivel az utóbbi az ilyen váltót elfogadni nem köteles, a váltót mint elfogadásra nem szántat külön megjelöli. Célja kereskedők könyvkivonati követeléseinek leszámlázása.

Kétségtelen, hogy a személyi hitelhez nem jutó kereskedők vagy iparosok az egyre élesebbé váló üzleti verseny következtében nem ritkán kénytelenek vevőiknek hosszabb idő múlva esedékes hitelt adni s ezért nagyjelentőségű volna reájuk nézve, ha az ilyen váltók segélyével pénzhez juthatnának. Sőt, ha a lejárat egybeesnék adósuk fizetési kötelezettségé-

nek határnapjával, meg volna a fedezet is. Azonban ezek a váltók azzal a veszéllyel is járnak, hogy a leszámítolásuk útján befolyó összeget a kellő hitellel nem bíró kibocsátók más célra fordítják s a vevők által a tartozás kiegyenlítésekor fizetett pénzből sem rendezik váltótartozásaikat. De ha mindezek az eshetőségek be sem következnek is, a vevő pontos fizetésére még akkor sem lehet számítani, mert nem lévén tudomása arról, hogy tartozása váltó alakjába lett öltöztetve, a fizetési határidő betartására többnyire nem fektetne súlyt. Azonkívül nem szabad feledni azt sem, hogy a váltókövetelés fedezetéül szolgáló tartozás csupán engedmény útján szállván át a váltóbirtokosra, annak türnie kellene a hitelbe vásárló vevő minden esetleges kifogását.

E bajokon ugyan részben az ú. n. „*engedmény-váltó*“ (Zessionstratte) meghonosításával lehetne segíteni, mely a kibocsátónak az intézvényezett elleni követelését az elfogadásra nem szánt váltó mindenkori birtokosára átruházó jogi hatással járna és mivel a könyvkivonati követelések elzálogosítása különben is szokásos, a kérdés megoldása nem ütköznék leküzdhetetlen nehézségekbe. Az U. V. mindazonáltal az elfogadásra nem szánt váltónak ily értelemben való továbbfejlesztését nem tartotta megvalósítandónak, mert a pénzintézetekre a könyvkivonati követeléseknek leszámítolása a váltó átruházásának engedményező hatása dacára sem volna célszerű, amennyiben a fentebbi okokból az ilyen követelések nem tekinthetők oly gyorsan érvényesíthetőknek, hogy az ese-

dékesség idején azok pontos megfizetésére számítani lehetne.⁶⁾ A legfőbb akadály azonban az, hogy mivel az elfogadásra nem szánt váltót az intézvényszerzett nem fogadja el, ellene óvást sem lehet felvenni s ennek hiányában a kibocsátó ellen visszkereset sem volna indítható.⁷⁾

Bár magától értődő, de az U. V. külön is kimondja, hogy a váltóbirtokos nem köteles az elfogadás végett bemutatott váltót az intézvényszerzettnek hagyni, melynek célja csakis az lehetne, hogy az intézvényszerzettnek az elfogadásra gondolkodási ideje maradhasson. Hogy tényleg ez volna az ok, azt az U. V. 23. §-ának második bekezdése igazolja, mert ha nem következett be a nyomban való elfogadás,⁸⁾ midőn a váltóbirtokosnak azonnal joga volna a V. T. szerint a váltót óvatoltatni, az intézvényszerzett feltétlenül kívánhatja, hogy a váltót az első bemutatást követő napon neki másodszor még abban az esetben is bemutatassák, ha ez a nap a bemutatásra akár a felek, akár a törvény által rendelt határidő utánra esnék is, bár akkor a másnapi bemutatás már a határidő letelte után történnék. Azonban az E. Sz. 43. §-a ilyen esetre az óvásnak a következő napon való felvételét kifejezetten megengedi.

Ez a külföldi jogban régóta ismert u. n. „gondol-

⁶⁾ V. ö. Hantos: Magyar váltójog 41. old.

⁷⁾ Ellenben a francia jog értelmében a vételár követelés átszáll a váltóhitelezőre, kinek más hitelezők zálogjoga előtt és a kibocsátó csődje esetén is elsőbbsége van. V. ö. Lacour i. m. II. köt. 48. old.

⁸⁾ Ezt nevezik a németek „*Promptes Accept*“-nek.

kodási idő“ csak akkor érvényesíthető, ha az óvásban határozottan meg van említve, mert az érdekeltek azzal a kifogással, hogy ezt a kívánságot nem teljesítették, különben nem élhetnek. A gondolkodási idő célja az, hogy az intézvényszerű és a kibocsátó a fedezetre nézve megállapodásra juthassanak.⁹⁾

Az elfogadás végetti bemutatásnak még a telepített váltónál is az intézvényszerű lakóhelyén kell megtörténnie. Ezt a V. T. 17. §-a, mint magától értetődőt nem említi, ellenben az U. V. 20. §-a kifejezetten előírja. A vásári váltókra, mint fentebb mondtuk, ez a szabály nem áll. Mivel a váltó többnyire már elfogadói aláírással ellátva kerül forgalomba, az elfogadás végetti bemutatás jogának rendszerint kevés gyakorlati jelentősége van.¹⁰⁾

Az elfogadás megtagadása esetén a váltóbirtokosnak jogában áll, ha pedig az előzők ellen visszkeregettel akar élni, kötelessége is óvást felvétetni, kivéve, ha azt az előzők elengedték, amiről később lesz szó.

⁹⁾ Az olasz jog óra szerint számítandó 24 órát mond. V. ö. Supino i. m. 268. s köv. old.

¹⁰⁾ A külföldi jogok némelyike a posta útján való bemutatást is megengedi. Pl. a belga 1879. okt. 14-iki törvény és a német 1917. július 28-iki „Postordnung“, melynek 18. §-a szerint, ha a megbízó kívánja, az elfogadás megtagadása esetén a posta a váltót óvatolás céljából azonnal átadja közjegyzőnek vagy bírósági személynek. Az elfogadás végetti bemutatás a külföldi jogokban is általában csak jog és nem kötelesség. Ezt azokban az államokban is így értelmezik, melyekben (pl. az olasz és az ezt követő jogok) a törvény azt kifejezetten nem is említi. A lát után bizonyos időre fizetendő váltók bemutatási kötelezettsége természetesen más elbírálás alá esik. E tekintetben nagy változatosság van. Némely jog, pl. a spanyol s az ezt követő jogok szerint a bemutatási idő az intézvényszerű lakóhelyének távolságától is függ s 40 naptól 1 évig terjedhet.

19. §. b) Az elfogadás.

1. Az elfogadás alakszerűségei.

*Az elfogadás*¹⁾ *a váltóban foglalt fizetési felhívás teljesítését elvállaló s a váltójog szerint kötelező nyilatkozat.*²⁾ Megteheti nemcsak az intézvényezett, hanem bárki, ha egyébként váltóképes, mert a törvény nem kívánja, hogy a kibocsátó és az intézvényezett közt valósággal jogviszony létezzék. Ha a kibocsátó arra az esetre, amennyiben az intézvényezett nem fogadná el a váltót, maga nevez meg újabb személyt, kinél a váltó elfogadás végett szintén bemutattható, azt „szükségbeli utalványozott”-nak nevezzük. De

1) Annahme vagy Accept, acceptation, accettazione, acceptance, aceptación. Az elfogadás végetti bemutatásra használt idegen nyelvű kifejezések a következők: „Präsentation zur Annahme; présentation à l'acceptation; presentazione per l'accettazione; presentment for acceptance; presentación á la aceptación.

2) Az elfogadás az intézvényben foglalt fizetési felszólítás elfogadásának alakjában tett váltóígéret. (Plósz.) Az elfogadás az a váltónyilatkozat, mely által valaki magát a váltóban foglalt fizetési meghagyás teljesítésére váltójogiag kötelezi. (Nagy F.) Die Annahme ist die förmliche Erklärung, dass der Bezogene in Gemässheit der Anweisung zu zahlen sich verpflichte. (Lehmann.) L'acceptation est l'acte par lequel le tiré, sur l'invitation du tireur, s'engage à payer le montant de la lettre de change entre les mains de quiconque sera régulièrement investi de cette lettre à l'échéance. (Lacour.) L'accettazione è la dichiarazione del trattario di voler assumere la obbligazione cambiaria. (Rocco.) Az angol V. T. (17. §. 1. p.) maga tartalmaz meghatározást: „The acceptance of a bill is the signification by the drawee of his assent to the order of the drawer”, azonkívül a 2. §. értelmében: „Acceptance means an acceptance completed by delivery or notification.” A spanyol (K. T. 480. §.) jog szerint „La aceptación de la letra constituirá al aceptante en la obligación de pagarla á su vencimiento, sin que pueda relevarle del pago la excepción de no haberle hecho provisión de fondos el librador, ni otra alguna, salvo la de falsedad de la aceptación.”

történhetik az elfogadás önkéntesen, minden felhívás nélkül is, az u. n. „névbecsülő“ által. E két utóbbi elfogadás azonban kivételessége következtében különleges jogi természettel bír, a közönséges elfogadással együtt tehát nem tárgyalható.

Az elfogadás, melynek bárkitől származzék is, magán a váltón, a toldaton, vagy a másodlaton kell állania (a másolaton nem), kizárólag írásban történhetik.³⁾ A középkorban még igen gyakori szóbeli elfogadást, már az 1673-iki Ordonnance de commerce eltiltotta.⁴⁾ A törvény szerint: „minden a váltóra vezetett s az intézvényezett által aláírt nyilatkozat feltétlen elfogadás, amennyiben abban világosan kifejezve nincs, hogy az intézvényezett az elfogadást vagy általában nem vagy csak bizonyos megszorításokkal kívánta teljesíteni. Feltétlen elfogadás az is, ha az intézvényezett nevét vagy cégjét minden hozzá-

³⁾ A külföldi jogok általában a váltóra vezetett elfogadást írják elő, de az angol jog szerint a váltón kívül tett írásbeli elfogadás vagy a kibocsátandó váltó elfogadására tett ígéret is kötelező azzal szemben, kinek ezt az írásbeli ígéretet megmutatták s aki erre való tekintettel a váltót érték ellenében vette át. V. ö. Trumpler—Zybell i. m. 78. old. Sőt a váltó a kiállítás előtt vagy hiányos állapotában, a lejárat után is és akkor is elfogadható, ha az elfogadást már megtagadták vagy az a nem fizetés miatt dishonorálva van. Ang. V. T. 18. §. Chalmers i. m. 50. old.

⁴⁾ Lsd. Szerző: „A váltói kötelezettség elfogadására tett ígéret.“ K. J. 1910. évi 20—21. sz. A középkorban a vásári váltókat nyilvánosan kihirdették s az elfogadást az erre a célra szolgáló könyvekbe (scartafacia) vezették. Az elfogadást keresztonóval, a megtagadást S. P. betűkkel (sopra protesto) jelezték. A nem vásári váltók elfogadása szóval, írásban vagy hallgatag történt (per receptionem litterarum). Az írásbeli elfogadás a XVI. és XVII. század óta válik általánossá, V. ö. Lehmann i. m. 650. old. 2. jegyz.

adás nélkül a váltó előlapjára írja." (V. T. 21. §.) Vagyis a törvény minden nyilatkozatot, hacsak az világosan nem fejezi ki az elutasítást, elfogadásnak minősít. Az U. V. ezt a szigort enyhíti, mert ha az intézvényezett nem tisztán nevét írja a váltó előlapjára, csak azt a kijelentést tekinti elfogadásnak, mely kétségtelenül egyértelmű az elfogadással. (U. V. 24. §. 1. bek.) *A kétséges nyilatkozat tehát a V. T. szerint elfogadást jelent, ellenben az U. V. értelmében nem.* Mindkét szövegnek közös hibája, hogy általában az intézvényezett aláírásáról beszélnek, holott az elfogadás, bár eltérő jogi természettel, mások által is történhetik érvényesen. Azonban a törvény csakis az intézvényezett által való elfogadás alakiságaira gondol s azért emeli ki az intézvényezettet.

Legegyszerűbb módja az elfogadásnak a név-aláírás a kibocsátó neve alatt vagy a váltó szövegén keresztül. A toldatra is írható, de a váltó hátlapján a pusztá aláírás nem elegendő, mert az ott lévő aláírások forgatói nyilatkozat számba mennek s ezért a hátlapon az elfogadói minőség kifejezetten megemlítendő.

Az elfogadást kifejezik az „elfogadom“, „köszönöm“, „láttam“, „rendben van“, „fizetni fogok“, „helyes“ stb. kitételek. Ellenben a megtagadást jelentik: „N. N. mint tanu“ (Plósz), „majd meglátom“, „esetleg“ stb. szavak.⁵⁾

⁵⁾ A külföldi jogok közül a belga, san-domingói, ecuadori, egyiptomi, francia, görög, haitii, luxemburgi, mexicói, monacói, olasz, perui, román, török és venezuelai törvények általában elő-

Mivel a névbecsülői és az együttaláírói elfogadásról csak később fogunk szólni, elfogadás alatt egyelőre kizárólag az intézvényezett elfogadását fogjuk érteni s ez alapon megállapíthatjuk, hogy ily feltevés mellett a váltót kizárólag az intézvényezett vagy annak jogosított képviselője (cégvezető, meghatalmazott ügyvéd stb.), illetve egyetemes jogutódja (örökös, üzletátvevő stb.) fogadhatja el, mert a kibocsátó és a forgató csakis az ő fizetését tartják szem előtt s csakis érte vállalnak felelősséget. Harmadik személy által történt elfogadás tehát hatálytalan. Pl. egy betéti társaság tagja a személyére intézett váltót nem fogadhatja el a társaság nevében, sőt nyilatkozata még együttaláírásnak sem minősíthető, mert nincs első elfogadó.⁶⁾

írják, hogy az elfogadás az „accepté, accetto, accepto accept” stb. szavakkal történjék, de hasonló értelmű kifejezést is érvényesnek tartanak vagy a gyakorlat fogadta el az ilyen értelmezést. Pl. je ferai honneur, paghero, stb. Az olasz, perui és román jogok a másolaton való elfogadást is megengedik. A bolíviai, hondurasi, spanyol és nicaraguai jogok szigorúan megkívánják az „accepto” vagy „acceptamos” kifejezések használatát, csupán Nicaragua tekinti az „es bueno” kifejezést ezzel egyenértékűnek. Az elfogadást keltezni is kell. Más alakban való elfogadás ki van zárva. Az elfogadást világosan kifejező nyilatkozatot kíván a braziliai, chilei, columbiai, guatemalai, hollandi stb. jog. Az északamerikai jog egy sajátos nemét (per retentionem literarum) ismeri az elfogadásnak. Az intézvényezett ugyanis elfogadóként felel, ha az átvett váltót megsemmisíti vagy a gondolkodási idő leteltével ki nem adja. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 209. s köv. old., Supino i. m. 146. s köv. old.

⁶⁾ Müller-Erzbach i. m. II. köt. 465. old. Írói vagy művészi álnév alatt sem tehető elfogadói nyilatkozat. Dr. Csépai József: „Váltóbeli kötelezettség írói vagy művészi álnévvel kiállított váltónyilatkozatból” c. közleményében (J. K. 1912. évi 45. sz.) ellenben megengedhetőnek tartja, mert szerinte az 1894: XXXIII.

Az intézvényszerzett és elfogadó azonosságának magából a váltóból kell kitűnnie. Mindazonáltal nem szabad a szigorúságban annyira mennünk, hogy akkor se lehessen az elfogadást érvényesnek tekinteni, ha egyébként igazolni is lehetne, hogy pl. az intézvényszerzettként megnevezett „Fehér József vendéglőjének tulajdonosa azonos azzal a Kánya Gyulával, aki az üzletet megvette, mert akiknek kezén a váltó megfordul, az azonosságot tudni fogják, hiszen a váltót más csak névbecsülésből fogadhatta volna el, ha pedig valakinek kételyei vannak, a cégjegyzékből vagy egyébként győződhetik meg az azonosságról.⁷⁾

A V. T. kelteztést nem kíván s azért a netán mégis kitett s ellentmondó vagy lehetetlen keletet oda nem írtnak kell tekinteni. Az U. V. ellenben kötelezővé teszi a kelteztést a lát után bizonyos idő múlva fizetendő s külön kikötésnél fogva meghatározott időn

t.-c. 44. §-a értelmében az alól a tilalom alól, hogy senki sem viselhet más családi és utónevet, mint amelyek születési anyakönyvébe be vannak jegyezve, kifejezetten ki van véve az írói vagy művészi álnévek használata. A törvény szándéka azonban aligha irányult másra, mint arra, hogy ezek az álnévek csakis a szerzői jogot védjék, nem pedig, hogy jogügyleteknél is pótolják a családi nevet.

⁷⁾ Kuncz (i. m. II. köt. 237. old.) szerint az anyagi és alaki azonosságot a váltónál mint tiszta formai jogügyletnél nem lehet szétválasztani, mert ha áll a szabály, hogy elfogadó csak az intézvényszerzett lehet, akkor a váltó formális jellege megköveteli ennek a szabálynak külső kifejezésre juttatását is. Ezzel szemben azonban áll az is, hogy a V. T. 21. §-a csak az intézvényszerzett által aláírt elfogadásról beszél, tehát nem arra fektet súlyt, hogy a formális, hanem csak a materiális azonosság legyen meg. Ha csak névbecsülési elfogadásról volna szó, a váltóbirtokos különben sem tartoznék azt elfogadni. V. T. 57. §.

belől elfogadás végett bemutatandó váltóknál, melyeken a keltezésnek a tényleges elfogadás napjával kell történnie. Minthogy azonban az intézvényszerző egy napi gondolkodási időt kérhet, ami 1 napos kamatveszteséget jelentene, a külön határidőkhöz kötött szála határidő utolsó napján történő bemutatásnál pedig a váltóbirtokos mulasztónak tűnnék fel, joga van a váltóbirtokosnak azt kívánni, hogy az elfogadás a bemutatás napjáról kelteztessék. Ha ezt az elfogadót nem hajlandó megtenni, kártérítés követelhető tőle és a keltezés megtagadása esetében a váltóbirtokos visszakereseti jogának elvesztése terhe alatt a mulasztást kellő időben felveendő óvással köteles megállapítani. (U. V. 24. §.)

2. Korlátolt elfogadás. Az elfogadásnak nem kell az intézvényben kifejezett kötelezettség mérvének megfelelnie. Az elfogadás által ugyan a kibocsátó és az elfogadó közt szerződés jön létre a feltétlen fizetésre, de ennek a váltószerződésnek jogi természetével egyedül a fizetés teljesítésének feltételhez való fűzése ellenkezik, azonban nem áll vele ellentétben az elfogadó által vállalt kötelezettségnek az intézvény szövegétől más irányban való eltérése pl. az összeg, lejárat, a fizetési hely és a pénznem tekintetében. Ezt nevezzük „*korlátolt elfogadás*”-nak,⁸⁾

⁸⁾ A chilei, columbiai, guatemalai, nicaraguai és skandináv jogok a korlátolt elfogadást érvénytelennek tekintik. A francia és ezt követő, a spanyol és san-salvadori jog a feltételes elfogadást szintén tiltják, egyéb korlátozásnál uralkodó felfogás az, hogy azt a váltóbirtokos csak saját felelősségére engedheti meg. Az angol-amerikai jog szerint, ha az előzők a korlátozást

melyet a V. T. azonban egyedül az összegre vonatkozólag ismer el hatályosnak. Ez az ú. n. „*részelfogadás*“, ⁹⁾ mikor t. i. a kibocsátó az elfogadást az összegnek egy részére korlátozza, (V. T. 22. §. és U. V. 25. §.) amit a váltóbirtokos vissza nem utasíthat, mert ha ezt mégis megtenné, a felajánlott összeg erejéig visszkereseti joga elvész. Magára az elfogadóra azonban a részelfogadás a rendes elfogadással teljesen egyenlő kötelezettséget jelent, de az előzők az el nem fogadott összeg erejéig nyomban megtámadhatók visszkeresettel.

Nagyobb összegnek elfogadása is előfordulhat, de ez rendszerint tévedésből történik, ha t. i. az elfogadáskor az összeget az elfogadás szövegében ismétlik. Pl. „*elfogadom 140 pengő értékben Kiss János*“. A váltó pedig csak 120 P.-ről szól. Ilyenkor legkielégítőbb megoldásnak az látszik, hogy a többlet erejéig az elfogadás érvénytelennek tekintessék, mert ezt a kibocsátó és a forgatók érdeke is indokolja, kik

nem ismerik el vagy pedig záros határidőn belől kifogásolják, óvás nélkül a visszkereseti jog elvész. Több intézvénnyezett közül valamelyiknek el nem fogadása a feltételes elfogadás hatásával jár. Meyer i. m. I. köt. 222. old. Ang. V. T. 19. §. Chalmers i. m. 51. old.

⁹⁾ A külf. jogok, kivéve a brazilait, általában megengedik a részelfogadást. Az argentinai, guatemalai és uruguayi jogok a beleegyezést a váltóbirtokos tetszésére bizzák. A belga, bolíviai, francia, máltai, portugál, spanyol stb. jogok az el nem fogadott összegre az óvást kötelezővé teszik, de az uralkodó nézet szerint ez csak akkor mellőzhetetlen, ha a vb. visszkeresetet akar indítani. Az angol-amerikai jogban ugyanaz a szabály érvényesül mint a korlátolt elfogadás esetén. Lsd. az előbbi jegyzetet. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 220. old.

a nagyobb összeg erejéig nem akartak kötelezettséget vállalni.

A váltóbirtokos korlátolt elfogadás esetében nem az elfogadás, hanem a váltó eredeti tartalma szerint köteles a váltócselekményeket végezni (beismutatás, óvás, stb.), mert a visszkereseti előzőkre nézve a váltó akkori tartalma marad irányadó. Viszont az elévülés az elfogadóra nézve a saját maga által megállapított lejáratú időtől folyik.

De vonatkozhatik a korlátozás arra is, hogy a fizetéskor az elfogadónak a váltóbirtokossal szemben fennálló követelése beszámíttassék vagy hogy a rendelkezvényes a váltót ne forgathassa (ú. n. „*recta elfogadomány*“) vagy a telepítés legyen érvénytelen vagy hogy az elfogadó maga telepíthesse a váltót. Ezekben az esetekben a korlátozásoknak nincs ugyan váltójogi hatásuk, de az elfogadó nyilatkozata értelmében ilyenkor is felelős. (V. T. 22. §. és U. V. 25. §. 2. bek.) Ha a korlátolt elfogadás önmagában is ellenkezik a váltókötelezettség természetével, pl. feltételes lenne, akkor természetesen épúgy hatálytalan mint a nem korlátolt, de szintén feltételhez fűzött elfogadás, mert általános szabály, hogy ha az elfogadás a váltó szövegétől az összeg korlátozásán kívül bármely más irányban tér el, az egyenlő az elfogadás megtagadásával.

Az U. V. eltörölvén a biztosítási visszkereseteket, az elfogadás megtagadása esetén a fizetési visszkereset azonnali megindítását engedi meg, részelfogadás esetében pedig megelégszik azzal, hogy a vissz-

keresethez ne a váltó, melyre az elfogadott összeg erejéig a váltóbirtokosnak szüksége van, hanem csupán az óvás és a váltó hitelesített másolata csatoltassék. Az előző, ki ilyenkor a váltóösszegnek el nem fogadott részét kifizeti, követelheti, hogy a fizetést a váltón feljegyezzék és arról neki nyugtát adjanak. (U. V. 50. §.) Az előző azonban teljesen is kifizetheti lejárat előtt a váltót, amikor azután az általa fizetett egész összeget már az eredeti váltó alapján, melyet a beváltáskor visszakap, követelheti esetleges előzőjétől, amire már a másolat nem elegendő, mert a Pp. 606. §-a a visszkeresethez az eredeti váltó csatolását kívánja. A kibocsátónak nem lévén előzője s az el nem fogadott rész erejéig az intézvényezett ellen sem indíthatván keresetet, önként érthetőleg rendszerint nem fogja a váltót már a lejárat előtt magához váltani, kivéve, ha a visszkereseti költségek felszaporodását érdekében áll megakadályozni.

3. *Az elfogadás hatásai.* Az elfogadás hatása a törvény szerint az, hogy: a) az intézvényezett az elfogadott összegnek a lejáratkor leendő kifizetéséért váltójogilag felelős. (V. T. 23. §. és U. V. 27. §.) Az elfogadás pillanatától tehát az összes előzők kötelezettsége háttérbe lép, mert elfogadása alapján az elfogadó válik közvetlen, ú. n. „egyenest adós”-sá, aki tekintet nélkül arra, hogy a lejáratkori beváltásra van-e vagy lesz-e fedezete, feltétlenül fizetni köteles. (Qui acceptat, solvat.) Ez még csőd esetén is

áll, mert az 1881: XVII. t.-c. 30. §-a értelmében a vagyonbukott fizetése meg nem támadható, ha a váltóbirtokos a fizetés elfogadására visszkeresetének különbeni elvesztése terhe alatt kötelezve volt. Ilyenkor a tömegnek a kifizetett váltóösszegért az utolsó visszkeresett, illetve ha a váltót egy harmadik érdekében adták tovább, ki pl. üres forgatmány mellett vette fel az összeget, ez utóbbi felelős, amennyiben a vagyonbukott-elfogadó válságos helyzetének tudatában fogadta el a fizetést. Az egyenes adósi minőségnek jogi következménye viszont az is, hogyha az elfogadó nem is fizeti ki teljesen az összeget, de az reá nézve jogilag a teljes fizetés hatásával jár, pl. a váltóbirtokos — hitelezővel csődben vagy csődön kívüli kényszeregyezségben jutott megállapodásra, a ki nem fizetett részlet az előzőktől sem követelhető.

Az elfogadó mint egyenes adós ellen indított perben a felperes váltóbirtokosnak nem kötelessége a lejáratkori bemutatás, illetve óvás igazolása még a telepített váltónál sem. (N. 2. bek.) A lejáratkori bemutatásnak csak annyiban van jelentősége, hogy a késedelmi kamatok előbb nem követelhetők, mert az elfogadó nem tudhatván, hogy a váltó kinek kezében van, a bemutatás előtt nem eshetik késedelembe.¹⁰⁾

¹⁰⁾ A váltó összegének a váltó előzetes bemutatása nélkül is kereset útján való érvényesítését méltánytalan volt megengedni, amint az uralkodónak tekinthető felfogás tartja, jóllehet az elfogadó csak azért nem fizetett, mert nem tudta, hogy kinek kell fizetnie. Ezen a méltánytalanságon csak úgy lehet segíteni, ha az elfogadót a perkölségekben nem marasztalják el. V. ö. Nagy F. i. m. 315. old. 13. jegyz.

Az elfogadó csak a nyugtatványozott váltó kiadása mellett köteles fizetni, sőt e nélkül arra nem is jogosult, mert a váltókövetelést mindaddig fennállónak kell tekinteni, míg a váltó az adóshoz vissza nem került s mivel a forgalomban maradt váltó alapján az előzők visszakereseti kötelezettsége sem vehető megszüntnek, a kifizetett váltónak a forgalomból való kivonása nagy gyakorlati jelentőséggel jár. Részlet-törlesztés esetén az elfogadó csupán azt követelheti, hogy az a váltóra feljegyeztessék s erről neki a váltó másolatán nyugta adassék. (V. T. 39. §.) Az U. V. 38. §-ának ehhez hasonló rendelkezése csak abban tér el, hogy a fizetést nem kell okvetlenül a váltó másolatán nyugtázni, hanem az külön is történhetik.

b) Az elfogadás további hatása az, hogy ha az elfogadó a lejáratkor nem fizet, elfogadása alapján a késedelmes fizetés következtében támadó többletet (kamatok, költségek stb.) is, melyről később lesz szó, tartozik megtéríteni, valamint c) hogy vagyoni helyzetének megromlása esetén biztosítékot köteles adni, amit szintén később fogunk részletesebben tárgyalni.

4. Az elfogadó felelősségre vonására jogosultak.

Az elfogadó felelőssége a mindenkori váltóbirtokos irányában áll fenn. A váltó első birtokosa a rendelvényes s a továbbiak azok, kikre a rendelvényesztől a váltó átszállt, rendszerint tehát a forgatmányosok, de minden más jogszerű váltóbirtokos is. Pl. az örökös, a fogláló stb., sőt lehet a kibocsátó is, mert ha a váltót ő fizeti ki, egyszerűen magára for-

gattatja azt, de örökösödés, foglalás, adásvétel stb. útján is hozzájuthat.

Azonban a törvény ettől függetlenül is megállapítja az elfogadónak a kibocsátó irányában való fizetési kötelezettségét, mert, mint láttuk, az elfogadás a kibocsátótól származó felhívás folytán, ez utóbbival szemben való fizetési készséget is jelent. Csak első pillanatban tűnik fel ellentmondásnak, hogy az elfogadó annak irányában legyen köteles a fizetésre, ki őt épen egy harmadik személy részére teljesítendő fizetésre utasította, tehát neki megbízást adott, de mivel ennek a harmadik személynek jogutódja bárki, tehát a kibocsátó is lehet, nem mondható következetlenségnek, ha az elfogadónak a kibocsátó iránti fizetési kötelezettsége önállóan is ki van mondva. Ez annyival is helyesebb, mivel ilykép az elfogadó a kibocsátóval szemben felhozhatja a váltókibocsátáson alapuló kifogásait. Pl. hogy nem kapott fedezetet, viszonkövetelése van stb., holott ezt más váltóbirtokossal szemben nem tehetné s így még előnyösebb reá nézve, ha a kibocsátó és nem más perli. Egyébként sem lehetne megindokolni azt, hogy a váltó ne legyen a kibocsátóra forgatható, mert a kibocsátó saját rendeletére is kiállíthatja a váltót s mint rendelvényes is jogosult lehet az elfogadóval szemben való fellépésre.

Az elfogadó által történt fizetés a váltókövetelést végkép megszünteti. Még ha fedezet nélkül fizetett volna is az elfogadó, ő maga csak köztörvényi, nem pedig váltójogi keresettel fordulhat a kibocsátó

ellen. Ezt azzal lehet indokolni, hogy ha az elfogadó a kibocsátó irányában váltójogi kötelezett, nem lehet vele szemben váltóilag jogosult is. De magánjogilag felelősségre vonhatja a kibocsátót, ha a váltó alapjául szolgált ügyletre hivatkozik. Pl. árúk fejében fogadta el a váltót, de az árúkat a kibocsátó nem szállította vagy kezességet vállalt a kibocsátóért elfogadás alakjában és fizetni volt kénytelen. Ilyenkor a magánjogi követeléshez a váltói kötelezettségből kifolyólag teljesített összes kiadások is természetesen hozzászámíthatók.

5. Az elfogadás visszavonási lehetősége.

Az elfogadást visszavonni nem lehet (V. T. 21. §. ut. bek.) sem utólagos nyilatkozattal, sem törlés útján.¹¹⁾ Az elfogadás módosítása sincs megengedve, mert mindkettő sértené a váltókötelezettségben álló személyek érdekeit. A V. T. szövegezés szerint csak a „megtörtént” elfogadást nem lehet vissza-

¹¹⁾ Az elfogadás visszavonhatatlanságát a bolgár, braziliai, finn, német, osztrák, skandináv és svájci jogok is kimondják; utóbbi, valamint a holland, holland-indiai, surinami és curaçaói még arra az esetre is, ha az intézvényszerző a bemutatónak vissza sem adta a váltót, az olasz, perui, román, san-marínói és san-salvadori jog szerint ellenben csak a bemutató részére való átadás után válik az elfogadás visszavonhatatlanná. Ez törvényes szabályozás nélkül a francia jog álláspontja is. A belga, több délamerikai állambeli és a portugál jog szerint a visszavonhatóság a váltó ki nem adásáig és a 24 órás megfontolási idő leteltéig áll fenn. A japán jogban hiányzik a szabályozás. Az angol jog értesítés esetén szintén a visszavonhatatlanságot mondja ki. Ez volt a budapesti szabályok álláspontja is. (15. pont.) V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 80. old. és angol V. T. 21. §. Chalmers i. m. 59. old.

vonni, ami vitássá tette azt, hogy mikor tekinthető az elfogadás megtörténtnek. Az u. n. kreációs elmélet szerint a kiállítás pusztá ténye elegendő, hogy az elfogadás megtörténtnek véttessék. Ez az álláspont azonban tarthatatlan, mert szerződés nélküli lekötettség a gyakorlatban nem fordul elő s a kiállítás mindig a felek közt előzetesen történt megegyezés következménye, mégha látszólag ez nem is forog fenn. Pl. üres váltónak elfogadása. Az elfogadás tehát csakis akkor tekinthető megtörténtnek, ha azt az érdekeltekkel az elfogadó közölte, mert ez egyben az alapügyletből kifolyó kötelezettség elvállalását is jelenti. Ameddig az intézvényszerző az esetleg már elfogadott váltót kezeiből ki nem adta, még mindig meggondolhatja a dolgot s az elfogadást törölheti. Ehhez kétség nem férhet. Ezt a kifogástalan s tisztultabb felfogást magáévá is tette az U. V. 28. §-a midőn kimondja, hogy ha az intézvényszerző a váltóra irt elfogadását kitörölte, mielőtt a váltót birtokából kiadta, az elfogadást megtagadottnak kell tekinteni; mindazonáltal az intézvényszerző elfogadásának tartalma szerint felel, ha az elfogadás törlése előtt a váltóbirtokossal vagy bármely váltókötelezettel írásban közölte volt, hogy a váltót elfogadta. Tehát a váltó visszaadása előtt kitörölt elfogadás a megtagadással egyenlő, a visszaadás után pedig, akár szándékosan, akár véletlenül történt, hatálytalannak tekintendő. Ha az intézvényszerző csupán módosítja az elfogadást, a módosítás is a szerint lesz érvényes vagy érvénytelen, hogy a váltó visszaadása előtt vagy

után történt. Az elfogadásról történt értesítés utáni módosítás esetén az elfogadó természetesen váltójogilag felelős marad, de az elfogadás mégis megtagadottnak tekintendő, vagyis a váltóbirtokosnak jogot ad a visszkeresetre. A váltó visszaadása utáni javítás azonban, ha előzőleg az elfogadásról értesítés nem történt, szintén hatálytalan ugyan, de az elfogadás érvénye megmaradván, visszkeresetnek helye nincs.

6. *A váltó elfogadása a lejárat után.*

Minthogy a váltóbirtokos csak kivételesen köteles az intézvényezettnél a váltót elfogadás végett bemutatni, gyakran megtörténhetik, hogy utóbbi a lejáratkor fizet a nélkül, hogy a váltót elfogadta volna. Viszont nincs kizárva, de természetesen csak igen ritka esetben az sem, hogy a lejáratkor, mikor pedig a bemutatás már kötelező, az intézvényezettet nem szólítják fel fizetésre, ki azután a váltót csak a lejárat után fogadja el és fizeti ki. Némely külföldi jog¹²⁾

¹²⁾ Az angol V. T. (18. §. 2. és 3. p.) és az amerikai N. I. L. (226. §.) szerint a váltó lejárat után is („when it is overdue”) elfogadható, ha pedig az el nem fogadott lát után fizetendő váltót az intézvényezett később mégis elfogadná, a váltóbirtokos az elfogadást az első bemutatási nap keltezésével követelheti. A costa-ricai jog (29. §.) értelmében a lejárat után elfogadott váltó látra szólónak tekintendő. Ugyanígy az angol jog (10. §. 2. p.) és az amerikai N. I. L. (26. §.). A dán (36. §.), finn (27. §.) és skandináv (28. §.) jogok csak az elf. hiánya miatt óvatolt váltónál engedik meg az utólagos elf.-t, ha az teljes elf. és az elfogadó az óvási költségeket kifizeti. Az orosz jog (98. §.) szerint a lejárat utáni elfogadó ugyanúgy felel, mintha a váltót a lejárat előtt fogadta volna el. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 229. old.

erre vonatkozólag egyes szabályokat is tartalmaz; a V. T. hallgat róla.

A lejárát utáni elfogadás azonban nálunk sem tekinthető hatálytalannak, csak a kibocsátó és a névtani többi visszkereseti kötelezett felelőssége, mely az óvás felvételéhez vagy elengedéséhez fűződik, szűnik meg. Vitás csak az a két kérdés lehet, vajjon a) elfogadható-e a váltó az elévülési időn túl is?; b) mikor fizetendő a lejárát utáni elfogadás esetén a váltóösszeg?

Az első kérdésre tagadólag kell válaszolnunk, mert az elévülés beálltával a különben elfogadott váltó is elveszti érvényét¹³⁾ s egyébként is az elévülés kereset esetén (Pp. 608. §.) hivatalból veendő tekintetbe. Igaz ugyan, hogy kereset hiányában az elévülés hivatalból nem jön figyelembe (V. T. 88. §. Az U. V. 70. §-a ezt az intézkedést nem vette át), de nélkülözi a jogügyleti komolyságot a lejárát utáni elfogadás, mikor célszerűbb új váltót kiállítani, vagy a lejárát idejét megváltoztatni.

A második kérdésre az utóforgatmánynál (lsd. a 21. §-t) felmerülő hasonló probléma szerint adhatunk választ. A lejárati idő már letelvén, az elfogadó az elévülési időn belül bármikor felelősségre vonható. Ha azonban az elfogadást vasárnapon vagy Gergely-naptár szerinti közönséges ünnepnapon (V. T. 103. §. és U. V. 72. §.) vezette a váltóra, a

¹³⁾ Hasonlóképp Staub-Stranz i. m. 90. old. Anm. 7. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 229. old.

fizetést csak az elfogadást követő első köznapon lehet tőle követelni. Minthogy tehát az elfogadás és fizetés ideje a gyakorlatban jóformán teljesen egybeesnek, a lejárat utáni elfogadás érvényessége dacára is kevés jelentőséggel bír. A fizetés végett való felhívás azonban mindenesetre, esetleg kereset útján, szükséges, mert az elfogadó csak a telepített váltónál köteles a telep helyén előleges felszólítás nélkül is a fizetésről gondoskodni.

20. §. A váltói kötelezettség megerősítése.

Előfordulhat, hogy a váltó forgalomképességét a kibocsátás vagy az elfogadás egymagában nem teszi lehetővé s a hitelező bizalmát növelni kell. Ez háromféleképen történhetik:

1. Együttalírás (aval)¹⁾ útján;
2. kezesség által és
3. a váltón kívül nyújtott biztosíték segítségével.

1. Az *együttalírás*. A váltói kötelezettség utólagos megerősítésének legegyszerűbb, de aránylag ritkán igénybe vett módja az, ha valaki a már megtett nyilatkozathoz csatlakozik, a mit az által juttat ki-

¹⁾ Az *aval* szó eredete tisztázva nincs. Egyesek ad valere, franciául à valoir (érvénnyel birni), mások a valle (alant), vagy a havala (arabs kezességi intézmény) és végül a vallare szóból származtatják, mely a justiniáni codex szerint megerősítést jelentett s a középkori olasz gyakorlatban is ily értelemben volt használatos. Supino i. m. 202. old. Az *aval* szót külföldön rendszerint a közönséges váltókezesség megjelölésére használják. Lsd. pl. az olasz (274—276. §§.) jogot. V. ö. Chalmers i. m. 216. old. A kezességet már az „Ordonnance de commerce” is szabályozta, sőt ez szolgált a külföldi váltójogokban mintául. V. ö. Wieland i. m. 244. old.

fejezésre, hogy nevét kötelezettségvállaló társként az aláíráshoz illeszti. Ezt nevezzük „*együttaláírás*”-nak (*aval*), mely feltételezi, hogy az újabb aláírás egy már meglévőhöz fűződjék. Ha ugyanis egyidejűleg vállalnak többen valamely kötelezettséget, az nem utólagos megerősítés és annak jogilag mindössze az a következménye, hogy az egyidejű aláírók egyetemleges adóstársakká válnak, holott együttaláírásról váltójogi műértelemben csak akkor van szó, ha az együttaláírónak a főaláíráshoz való csatlakozása későbbi, bár mindkettő, vagy ha több is van, valamennyi itt is egy váltónyilatkozat közös aláírása gyanánt jelentkezik.

Jogilag az *együttaláírás* és az *egyidejű aláírás* közt nem abban rejlik a különbség, hogy az együttaláíró nyilatkozata a főaláíráshoz *időbelileg később* járul, míg az egyidejű aláírók *egyszerre* teszik meg nyilatkozataikat, hanem abban, hogy míg az együttaláíró akarata csupán a fő aláíráshoz való csatlakozás, addig az egyidejű aláírók közösen együttes kötelezettségre irányuló szándékkal nyilatkoznak s ezért lényegileg közömbös, ha az együttaláíró a valóságban időbelileg is hamarabb irta-e alá a váltót, mint a főadós, viszont mellékes, ha az egyidejű aláírók nyilatkozatainak a váltóra való vezetése esetleg hosszabb időköz által van is megszakítva s hasonlóképen lényegtelen az is, vajjon az utólagos aláírás az eredeti aláíró neve mellett, alatta vagy felette van-e; fő dolog az, hogy a csatlakozási szándék ki-tűnjék.

Minthogy a V. T. a kezességhez kifejezett kezességi nyilatkozatot követel, az együttaláírás váltói kezességnek nem minősíthető, de mivel mégis határozottan kifejezi az aláírónak kötelezettségvállalási szándékát, mert az aláírásnak különben semmi értelme sem volna, a figyelmen kívül hagyást pedig indokolni nem lehetne, másra következtetni belőle nem lehet, mint arra, hogy az együttaláíró ugyanazt a kötelezettséget akarta vállalni, mint az előző aláíró. Ezt annyival is inkább fel kell vennünk, mert a váltóból az, hogy az aláírások egyidejűleg vagy különböző időben történtek, nem tűnik ki s azért hatásában az együttaláírás is főkötelezettség lesz, bár célja többnyire csak járulékos kötelezettségvállalás t. i. a kezesség, mert mint önálló nyilatkozat meg sem állhatna, ha abból indulunk ki, hogy közönségesen a váltót más mint az intézvényezett nem fogadhatja el, az együttaláíró tehát egyedül nem is lehetne elfogadó. A főkötelezettséget ezek szerint csakis azért teheti magáévá, mert már van főkötelezett s ha ilyen nem volna, önálló kötelezettséget egyedül nem is vállalhatna. Kibocsátó is mindig az, ki az intézvényezettal valami jogviszonyban áll. A csatlakozás tehát itt is azt jelenti, hogy a kibocsátóért való kezesség szándéka forog fenn, mert az együttaláíró mint egyedüli kibocsátó nem is szerepelhetne. Ha a váltón kibocsátói minőségben együttkötelezett a váltót kifizeti, együttkötelezett társa ellen természetesen mint váltóbirokos léphet fel.²⁾

²⁾ És pedig rendes váltói úton. C. 1354/1905. sz.

Annak dacára tehát, hogy a V. T. az együttaláírást nem szabályozza, hatálya és jogérvényessége jogilag alátámaszthatók. Az együttaláíró ugyanis egyetemlegesen kötelezett váltóadósnek tekintendő akit — kivéve az elfogadóí együttaláíró — a főaláíró előzői ellen a visszkereseti jog abban a mértékben illet meg, mint ahogyan nyilatkozatát megtette. Ha tehát a váltó összegét nem korlátozta, teljes, ha ellenben kisebb összegre szorította, e kisebb összeg erejéig. A váltót nála is bemutatni és megóvatoltatni azonban nem szükséges, mert nyilatkozata csak csatlakozó kijelentés s a váltóbirtokos helyzete, bár a csatlakozás előnyére szolgál, további bemutatásokkal a törvény kifejezett rendelkezése hiányában nem súlyosbítható.

Mivel az együttaláíró nem váltójogi kezes, ha egyedül fizeti ki a váltót, csak magánjogi keresettel léphet fel a fő-aláíró ellen, mikor is az egyetemlegesen kötelezett adóstársak közti viszonyra vonatkozó magánjogi szabályok nyernek alkalmazást.

Az U. V. 30. §-a az együttaláírás problémáját akként oldja meg, hogy a váltó előlapjára irt puszta aláírást, ha nem a kibocsátónak vagy az intézvényezettnek aláírásáról van szó, kezességnek tekint. amint az lényegileg nem is egyéb s a V. T. konkrét rendelkezésének hiányában tulajdonkép a kezesség surrogatuma.

2. *A váltókezesség.* A váltókezesség abban az alakban, mint ahogyan azt a V. T. szabályozza, az idegen váltón ritkán fordul elő s inkább a saját

váltónál veszik igénybe. A kezességvállalás legtöbbször valamely váltónyilatkozat (pl. forgatói vagy kibocsátói) alakjába rejtve történik. Ez abban leli magyarázatát, hogy a kezesi nyilatkozattal ellátott váltó inkább bizalmatlanságot, mint fokozottabb megnyugvást kelt, amint az együttaláírás is kevésbé alkalmas a hitelező bizalmának felkeltésére. Külön okiratban vállalt kezesség mint a váltón kívül eső, nem tekintendő váltójogi kezességnek, bár némelyik külföldi jog ezt is megengedi.³⁾

³⁾ A magyar joggal egyező a bolgár; a német V. R. 81. §-a csak azt jelenti ki: a ki magát a váltón vagy a másolaton mint elfogadó vagy forgató együtt írta alá, habár csak kezesnek (per aval) nevezve is, a váltókötelezettség teljes mérvben terheli. Ezt követik a finn, osztrák, skandináv és svájci jogok is, valamint a német csoport tagjai, de utóbbiak már bizonyos eltérésekkel. Pl. a portugál, san-salvadori és venezuelai jog rész-kezességet is megenged, az olasz, perui és román jogok szerint a kezes a főkötelezettség semmisége esetén is kötelezve van. A külföldi jogok túlnyomólag a francia jogot követik, mely szerint a kezesség külön okiratban is foglalható, sőt előlegesen a kibocsátandó váltók mindegyikére is valamely személy javára. Csak harmadik személytől származhatik (Code de c. 142. §.), de a kibocsátó is lehet a forgató keze, az intézvényszerű és forgató pedig az elfogadóé. Használatos kifejezés „bon pour aval” vagy hasonló értelmű más szavak. Az angol jog értelmében az, aki nem mint kibocsátó vagy elfogadó írja alá a váltót, forgatmányosként felel. Ehhez az amerikai jog azt a kijelentést fűzi, hogy e szabály nem áll oly esetben, midőn az illető más kötelezettség vállalását kifejezésre juttatja. V. ö. Trumpler-Zybell i. m. 148. old. A nem váltón történt vagy szóval vállalt kezesség a közönséges magánjogi szabályok szerint döntendő el. Lsd. Nagy F. i. m. 387. old. 9. jegyz. A hágai E. 5. cikke megengedi, hogy a szerződő államok akként is rendelkezhessenek, hogy területükön a váltókezesesség a kiállítási helyet feltüntető külön okiratban is vállalható legyen. Az U. V. ezt az engedélyt nem vette igénybe, mert a gyakorlatban az ilyen okirati kezességek az illető

A V. T. a szoros értelembbe vett váltói kezesség-nél ugyanis előírja, hogy az magára a váltóra vagy annak másolatára vagy a váltóhoz vagy pedig a másolathoz csatolt toldatra legyen írva s a kezes nevével vagy cégével legyen aláírva, különben váltó-jogi kötelezést nem szül. (V. T. 66. §. és K. V. 30. §. 1. bek.) Okvetlenüi kell tehát kezességi nyilatkozat-nak lennie, de e célból bárminő kifejezés használ-ható, mely a kezességi akaratot feltüntetni alkalmas. Pl. „Végh Ede mint kezes“, „jótállok“, „garantálom“ („als Bürge“ vagy „per aval“, „p. a.“, „bon pour aval“, „per avallo“, „on my responsibility“, „por aval“.) Ezt az U. V. 30. §-ának 2. bek. kifejezetten megemlíti. A nyilatkozat a váltó bármely részén, tehát a hátlapon is állhat s időhöz nem kötötten tehető meg,⁴⁾ azaz előbb is mint az alanyilatkozat, sőt a le-járat után is. Kezességet bárki, az U. V. 29. §-ának szö-vegezése szerint: bármely harmadik személy, valamint az is, aki a váltót már aláírta, vállalhat, természetesen még akkor is, ha ez különben a váltóbirtokosra nézve látszólag nem is jelentene előnyt és csak ké-sőbb tünnék ki szükséges volta. Pl. egyik forgató a másik forgatóért kezeskedik, ki fizetésképtelenné vá-

adós által vállalt összes, illetve bárminő váltókötelezettsé-gekre szoktak vonatkozni, tehát nem igazolják kétségtelenül, hogy a konkrét esetben érvényesített váltó még a kezesség keretébe esik, már pedig a váltókötelelem minden irányban teljes határozottságot követel. Lsd. ind. 54. old. V. ö. továbbá Friedrich (C.) Zur Lehre vom Wechselaval. 1897. Terrana: L'avalla in cambiale. Palermo. 1907.

⁴⁾ Fidejussor praecedere et sequi potest obligationem. Inst. 3. de fidejuss.

lik. Kezességet is bármely váltókötelezettért lehet vállalni s akkor is érvényes, ha az, kiért elvállalják, váltóképességgel nem bír (V. T. 67. §. és U. V. 31. §.), feltéve mégis, hogy a főkötelezettség legalább alakilag érvényes.⁵⁾ Anyagi érvénytelenségi ok ellenben nem árt. Ha tehát pl. a kibocsátó kézjegyet alkalmaz, a kibocsátás tényének érvénytelensége, mivel ilyenkor formailag nincs kibocsátó, a kezesség hatálytalanságát is maga után vonja, viszont ha a főkötelezett aláírása hamis, a kezesség érvényes, mert alakilag a váltó nem szenved kellékhányban.

Nem szükséges, hogy a kezes megjelölje, hogy kiért vállal kezességet, mert a törvény ilyen esetre azt a vélelmet állítja fel, hogy a kezesség az elfogadóért, el nem fogadott váltón pedig a kibocsátóért elvállaltnak tekintendő. (V. T. 67. §.) Az U. V. (30. §. 4-ik bek.) ellenben megjelölés hiányában a kezességet mindig a kibocsátó érdekében vállaltnak tekint, mivel az elfogadásnak nem kelléke a keltezés s némelykor nem volna megállapítható, hogy a kezességet az elfogadás előtt vagy után vállalták-e? Pedig a keltezés a kibocsátónál sem veszíti el fontosságát, mert ha az intézvényszerzettet kellő időben meg nem óvatolták, a kibocsátó visszkereseti felelőssége megszűnván, szükségképen a kezes sem állhat fenn. Ez a V. T. 68. §-ából (U. V. 31. §.) világosan következik, mert ennek értelmében a kezes ugyanoly módon van kötelezve, mint az, a kiért a kezességet vállalta, vagyis

⁵⁾ Ezt az U. V. 31. §-ának 2. bekezdése kiemeli. A V. T. 67. §-ában még nem volt benne.

tőle ugyanazt lehet követelni, mint a főkötelezettől, viszont azonban csak ugyanolyan feltételek mellett felelős is. Mint a kibocsátó vagy a forgató kezese tehát csupán óvás esetén van kötelezve.

A törvény ezt úgy fejezi ki, hogy a váltótulajdonos kötelessége a kezes elleni váltókereseti, illetőleg visszkereseti jog megszerzésére és fenntartására mindazokat teljesíteni, melyeket a jelen törvény azon váltókötelezettek elleni kereseti, illetőleg visszkereseti jog fenntartására előszab, akikért a kezesség elvállaltatott. (V. T. 68. §.)

A törvény (V. T. 91. §.) a kezeset a kibocsátóval, elfogadóval és forgatóval együtt egyetemlegesen kötelezett adósoknak tekinti, azaz jogi szempontból a magánjogi készfizetői kezessel azonosítja, ami azt jelenti, hogy a kezes ép úgy felelős váltójogilag, mint az, akiért kezességet vállalt és ezért a váltóbirtokos a főadós előleges felszólítása vagy perlése nélkül is teljesítést követelhet tőle, de a főadós fizetése vagy kötelezettség alól való szabadulása szintűgy megszünteti kötelezettségét, mint saját fizetése a főadósét. A kezes egyéb okokból való mentesülése azonban a főadós kötelezettségének megszűnését nem vonja maga után.

A főadós és a kezes kötelezettségeinek jogilag azonos voltából a váltóbirtokos által igényelhető biztosítékra nézve kettős következtetés vonható le: a) A kezes is köteles elfogadás vagy biztonság hiánya miatti biztosítékot adni. Ha azonban a kezességet éppen abból az okból vállalta, hogy a biztosításra fel-

hívott főadás ebbeli kötelezettségének az ő kezessége által legyen elég téve, további biztosítást adni nem tartozik, kivéve, ha valamelyik későbbi váltóbirtokos nagyobb biztosítékot követelne, illetve a pusztá kezességvállalás által történt biztosítást kifogásolná. Viszont a kezes is követelhet biztosítást, ha olyan adósért vállalt kezességet, kinek magának is igénye van a biztosításra.

b) A kezes saját vagyoni biztosságát is tartozik garantálni, ha az elfogadóért (névb. elf.-ért is) vagy saját váltó kibocsátójáért vállalt kezességet s azoknak az eshetőségeknek valamelyike (V. T. 29. §.) következik be, mikor a most említettek is kényszeríthetők biztosításra, vagyis ha a kezes maga jut csődbe vagy ellene a kezességvállalás után pénzbeli tartozás miatt siker nélkül kísérelték meg a végrehajtást. Ha azonban hasonló okokból az elfogadó vagy saját váltó kibocsátója már adott biztosítékot, újabb biztosításra a kezes saját csődje vagy ellene sikertelenül megkísérelt végrehajtás dacára sem köteles, mert a nyújtott biztosíték alapján a váltóbirtokos követelése nincs többé veszélyeztetve.⁶⁾

A magánjog ide vágó elveiből következik, hogy ha a kezes a váltót kifizeti, visszakereseti joga támad az ellen, valamint ennek előzői ellen, kiért kezességet vállalt. Ez a jog olyan terjedelemben illeti meg, mint a minő fizetés esetében megillette volna azt, kiért a fizetést teljesítette. (V. T. 69. §. és U. V. 31. §.

⁶⁾ V. ö. Plósz i. m. 381. old.

3. bek.) Nem az elfogadóért történt kezességvállalás esetében az elfogadó önként érthetőleg szintén előzőnek tekintendő, mert a V. T. 69. §-a hangsúlyozza, hogy a kezes minden olyan előző ellen fordulhat, akit ez a jog, ha ő fizetett volna, hasonlólag megilletne, már pedig az elfogadót minden előző megtámadhatja.

Mivel a kezes saját jogán léphet fel, a főkötelezett személyéből eredő kifogásokat sem tartozik túrni s jogát akkor is érvényesítheti, ha valamelyik váltókötelezettért más kezessel együttesen vállalt kezességet. Viszont kezestársa ellen csak magánjogi s nem váltókereset illeti meg. A főadós elleni kése delmi kamatok a kezest is terhelik, ha lejáratkor készfizetői kötelezettségének teljesítésére nyomban fel nem hívnák. Viszont a dolog természetéből folyólag a kezes kése delme a főadós kárára nem szolgálhat.

A váltóból eredő jogokat önként érthetőleg az a kezes, aki a váltót a hitelezőtől a követelés kifizetése következtében kapta, üres forgatmány alapján is érvényesítheti, mert váltóhitelező lehet az a váltóbirtokos is, aki a váltó alapjául szolgált magánjogi kötelelem tekintetében volt az adós kezese s az elvállalt köztörvényi kezességből kifolyóan teljesített fizetést az adós helyett.⁷⁾ A gyakorlatban azonban a kezes a kifizetett váltót rendszerint magára forgattatja, hogy azután mint forgatmányos léphessen fel. Az

⁷⁾ C. 4985/1925. P. VII. sz.

angol-amerikai jog erre a gyakorlatra támaszkodva minden váltóaláíró, ki nem mint kibocsátó vagy elfogadó van megjelölve, forgatónak tekint, mert az a bizalmatlanságot gerjesztő külön kezesi nyilatkozatot rendszerint elkerülhetővé teszi.⁸⁾

A csődönkívüli kényszeregyességi eljárásról szóló 1410/1926. sz. M. E. rendelet értelmében (3. §. 3. p.) az eljárás megindítása céljából beadott kérvényhez csatolandó jegyzékbe fel kell venni azokat a hitelezőket is, akiknek követelése váltókötelezett adóstárs vagy kezes kötelezettségével vagy külön kielégítésre jogot nem adó más módon van biztosítva s a kezes és egyetemleges adóstárs, beleértve a váltókötelezettet is, az egyességi eljárásban a részéről az eljárás megindítása előtt vagy után teljesített fizetések megfelelő hányadának megtérítését követelheti annyiban, amennyiben őt az adóssal szemben visszkereseti jog illeti. Oly fizetés tekintetében pedig, melyre felelőssége alapján esetleg a jövőben lenne kötelezve, követelését az egyességi eljárás során bejelentheti arra az esetre, ha a hitelező a követelést az eljárás során nem érvényesítené. Az eljárás megindítása után a kezes és egyetemleges adóstárs a követelést beválthatja s ekkor szavazati jog tekintetében a hitelező helyébe lép. (58. §.) Ha a hitelező követelése váltókötelezett, adóstárs vagy kezes kötelezettségével van biztosítva, szavazati joga csak a követelésnek a biztosítékkal előreláthatóan nem fedezett része erejéig van, kivéve, ha erről a biztosítékról lemond. (69. §. 3. és

⁸⁾ Ang. V. T. 56. §. V. ö. N. I. L. 113—115. §§.

4. p.) A csődben a követelést kiegyenlítettnek kell tekinteni, ha a hitelező az egyességben megállapított összeget megkapta, ellenesetben a követelést csak olyan hányad erejéig kell törlesztettnek venni, a hányad része a tényleg fizetett összeg az egyesség értelmében fizetendő összegnek. (94. §. 3. p.)⁹⁾

3. A váltón kívül nyújtott biztosítékok.

A váltón kívül adott biztosíték jelzálogi bekebelezésben, letétben, kézi zálogban, harmadik személy vagy a váltókötelezett által vállalt külön lekötelezésben, magánjogi kezességben stb. állhat s szóval is történhetik. Minthogy mindezek a megfelelő magánjogi szabályok szerint bírálандók el, tárgyalásuk nem vonható a váltójog keretébe. Mindazonáltal ki kell emelnünk, hogy a váltókötelezettségért vállalt magánjogi kezesség esetében is a kezes váltóból eredő tartozásért vállalván felelősséget, a váltói kötelezettség kizárólag a váltó, nem pedig a magánjog szempontjából bírálандó el, tehát a váltó kiállítását megelőző alapügyletből származó kifogásokat, a váltó elvont természeténél fogva, a magánjogi kezes sem tehet.¹⁰⁾ Ellenben a főkötelezettnek fedezeti igényei kizárólag a magánjog alapján döntendők el.¹¹⁾

⁹⁾ V. ö. Dr. Túry Sándor Kornél: A kényszeregyességi eljárás új szabályai. Budapest, 1926. 13., 75. old.

¹⁰⁾ Nincs kizárva az sem, hogy a kezeset és azt, kiért a kezességet vállalta, a köztük történt megállapodás szerint a fizetési kötelezettség egyenlő vagy bizonyos meghatározott arány szerint terheli, a mikor a kezes önként érthetőleg csak az általa fizetett többlet megtérítését igényelheti. V. ö. Staub-Stranz i. m. 220. old. Anm. 7.

¹¹⁾ V. ö. Plósz i. m. 382. old.

V. RÉSZ.

A VÁLTÓKÖVETELÉS ÁTRUHÁZÁSA.

21. §. Az átruházás módjai.

I. A FORGATMÁNY.

A) A lejárát előtti forgatmányok.

a) A rendes forgatmány.

A váltókövetelésnek magán-, illetve kereskedelmi jog szerinti átruházása vagy átszállása akár el van fogadva a váltó, akár nincs, pl. ajándékozás, adás-vétel stb. útján, nem esik kivételes szabályozás alá. Csak az engedmény útján való átruházásnál van annyiban eltérés, hogy a közönséges engedmény mellett a V. T. egy, alább részletesen ismertetendő sajátos váltójogi engedményt is létesített. Leggyakrabbi és legjellegzetesebb átruházási módja azonban a váltónak a forgatmány, melylyel épen ezért részletesen kell foglalkoznunk.

A forgatmány vagy hátirat¹⁾ a váltó lejárata előtt használva, az a váltónyilatkozat, mely a váltókövetelést magával a váltóval mint a követelést meg-

¹⁾ Indossament, vagy giro, endossement, girata, indorsement, endoso.

testesítő papírral, rendszerint a kibocsátó felelősségének mérve szerinti kötelezettség hatásával átruházza és egyben az új birtokost igazolja. Ez a fogalmi meghatározás nem egészen szabatos és csak bevezetés gyanánt szolgál a forgatmányra vonatkozó szabályok megértéséhez. A forgatmánynak t. i. különböző alakjai vannak, melyek hatásaikban nem egyenlők, azonkívül a forgató felelőssége sem mindenben azonos a kibocsátóéval. Általában azonban a forgatmány célja a váltó átruházása s a jogutód váltóbirtokosi minőségének igazolása mellett az átruházónak a váltói kötelezettség elfogadásáért²⁾ és kifizetéséért való felelőssé tétele s ebből az okból az olyan forgatmány, mely ezeket a hatásokat nem teljesen idézi elő, a rendes forgatmánytól való megkülönböztetés végett más elnevezést is nyer. Így pl. ha csak a váltó birtokát és nem tulajdonjogát ruházza át „*meghatalmazási hátirat*“-nak, ha az adós kifogásai ellen való védelemből történik, „*ál-forgatmány*“-nak, ha a lejárat után vezetik a váltóra s az átruházót váltójogilag nem kötelezi, „*utóforgatmány*“-nak nevezjük stb. Azt a cselekményt, mely az átruházást eszközli, „*forgatás*“-nak, az átruházót „*forgató*“-nak,³⁾ azt, akire a váltót átruházzák, „*forgatmányos*“-nak⁴⁾ hívjuk.

²⁾ A forgatónak nem az elfogadásért, hanem csupán a fizetésért s a visszkereseti költségekért való felelősségét mondja ki az argentinai, hondurasi, spanyol és uruguayi jog.

³⁾ Indossant, endosseur, girante, indorser, endosador.

⁴⁾ Indossatar, endossataire vagy bénéficiaire de l'endossement, giratario, indorsee, endosado.

Minthogy a forgatmány a forgatót a kibocsátóval sok tekintetben egyenlő mérvű kötelezetté teszi, a forgatmány kezesség vállalására, de egyéb célokra is felhasználható s épen e nagy változatosság lehetőségére tette rendkívül gyakorivá.

Eredete⁵⁾ a XVI. századig megy vissza. Az olasz 1607-iki „*Prammatica napoletana*” már tiltja a többszöri forgatást, a mi a forgatmány megelőző régebbi használatát bizonyítja. A váltó történetének vázolásánál említettük, hogy kezdetben a váltóbirtokos mellett külön praesentánst is neveztek meg, aki a váltó összegét átvenni jogosult volt. Minthogy azonban a *chirographum*nak mint adóslevélnek rendeleti záradékkal (*cui mandaverit*) való ellátása évszázados szokás volt, a váltókat is ezek mintájára csakhamar rendeletre (az olasz jog szerint: *o chi ordinera*) kezdték kiállítani és a váltóbirtokos által ilyképen megnevezett személyt, aki pedig a váltót ellenérték fejében kapván kézhez a váltó tulajdonosává lett, eleinte nem is tekintették másnak, mint meghatalmazottnak, illetve engedményesnek. Ez a növekvő forgalom igényeit természetesen nem elégítette ki, mert a váltó tulajdonosának az előző birtokos személyé-

⁵⁾ A forgatmány valószínűleg olasz eredetű, bár a franciáknál is igen régi multtal bír. A forgatmány történetére lsd. főkép Goldschmidt i. m. 448. old. Grünhut I. köt. 87. old. Müller-Erbach i. m. II. köt. 496. old. Schaps G.: *Zur Geschichte des Wechselindossaments*. Stuttgart. 1892. Jórészt ennek nyomán Tortori: *La girata cambiaria, suo sviluppo storico e sua natura nel diritto vigente in Germania e in Italia*. Roma. 1897. Ez utóbbi id. Supino i. m. 88. old. Nálunk főkép Dégen G.: *A váltó történelme*. 113. old.

ből eredő kifogásokat türnie kellett, úgy, hogy a bírói gyakorlat a XVII. század vége felé, a Rota romana 1690—1693 közt történt állásfoglalása folytán a forgatmányos önálló jogosultságát hova-tovább kénytelen volt elismerni. Az elv teljes diadalra jutását azután *Casaregis Lőrinc*, a XVII. század hírneves kereskedelmi jogi szaktekintélye, vívja ki s ennek alapján az a törvényekbe is átment.

A francia és a német jogfejlődés szintén magukévá tették ezt a felfogást, azonban ennek dacára még a XIX. század elején is tekintélyes írók vallották azt a nézetet, hogy a forgatmány csak az engedménynek egyik faja,⁶⁾ sőt azt „*indossamentum in vim cessionis*”-nak nevezték, jöllehet a váltójog által kifejlesztett forgatmány az engedménytől jogi természetére lényegesen eltért, mert míg a forgatmánynál nem szükséges, hogy az adós értesíttessék, addig az engedménynél ez mellözhetetlen, továbbá az engedményező csak az engedmény idejekori követelés fennállásáért felel, holott a forgató a váltóban foglalt összegért; azonkívül az engedményező, hacsak azt külön el nem vállalta, nem szavatol az adós fizetési képességéért, a forgató ellenben igen; az engedményes az engedményező személyéből eredő kifogásokat türni kénytelen, holott a forgatmányos a forgatóhoz fűződő kifogásokat nem tartozik elismerni s míg az engedményes külön igazolásra szorul, addig a forgatmányos egyedül a forgatmányok hozzá lenyúló láncolata alapján jogosult fellépni.

⁶⁾ Müller-Erzbach i. m. II. köt. 497. old.

A forgatmány jogi természetének megvilágítása nagy vitákra adott alkalmat. Majd utalványnak, majd delegációnak, jogujításnak (novatio), sőt a váltóra irt újabb intézménynek is minősítették (az angol elmélet szerint: every indorser is a new drawer),⁷ hogy a forgatmány különleges hatásait a fennálló jogintézmények keretén belül tudják kimagyarázni.

A különböző elméletek igazolása érdekében megindult harcoknak köszönhető, hogy a kérdés tisztázódott s ma már uralkodó az a nézet, hogy a forgatmány lényegileg szerződés, de a váltó céljának megfelelő sajátos természettel, mely a fejlődés eredménye gyanánt a forgatmányt jellegzetes külön jogintézménnyé jegecesítő tulajdonságokban nyilvánul meg.

A forgatmányi szerződésnek felei a forgató és a forgatmányos. Az előbbi átruhazza a váltót és az abban megtestesített követelést s egyben annak teljesítésére a váltó minden jogos tulajdonosa irányában felelősséget vállal, a forgatmányos viszont az ellenérték megfizetésére kötelezi magát. A forgató a későbbi forgatmányosokkal szemben látszólag a kibocsátó jogállását foglalja el,⁸ de valójában a követelés átruházásánál teljesen mellékes az, hogy az alapkövetelés váltóba van öltöztetve, mert a for-

⁷) Chalmers (i. m. 216. old.) szerint enne a theoriának az volt az alapja, hogy a következmények úgyis egyenlők („The consequences are identical”).

⁸) Az argentinai K. T. 625. §-a ezt egyenesen hangsúlyozza. V. ö. *Budde* (J.): *Die rechtliche Natur des Wechsel-Indossaments*. Giessen. 1884. Lyon-Caen i. m. IV. köt. 82. s köv. old.

gátmányosra nézve csak az fontos, hogy a váltóösszegre akkor is számíthat, ha az intézvényszerző vagy a kibocsátó nem fizetnek. A teljesítésre neki tulajdonképp a forgatóval kötött szerződés, nem pedig az alapváltóból kötelezettek felelőssége folytán van igénye. Mindazonáltal a forgató személye a gyakorlatban többnyire kikapcsolódik, mert az alapügylet, mely váltó kiállítását megelőzte, azt a fizetési ígéretet foglalta magában, hogy a váltó kiállítása után az intézvényszerző az első váltóbirtokos minden jogos utódjának fizetni fog, tehát ennek következtében minden jogutód saját jogán léphet fel az alapkötelezettek ellen, mert a váltóban foglalt jogokat előzőjének személyes jogviszonyaitól függetlenül szerzi meg. Éppen azért lehetséges az, hogy a forgató kötelezettségét ki is zárhassa, holott ezt a kibocsátó soha sem teheti. Az alapkötelelem adósa ugyanis csak teljesítés által szabadulhat meg kötelezettségétől, a forgató ellenben az alapkötelelemnek nem adósa. Rendszerint azonban annyira megbízhatik az adós fizetésének tényleges bekövetkezésében, hogy az ellenkező eshetőségre nem is számít s ezért feleslegesnek tartja a kötelezettség nélküli forgatást.

A forgató felelősségének súlypontja tehát nem a jóállásban rejlik s ezért nem minősíthető a forgatmány kezességnek, hanem abban, hogy maga is értéket, t. i. a váltó összegét, kapja a forgatmányostól, melyet, ha kiderül az adott váltó értéktelensége, neki és minden jogutódjának hajlandó visszatéríteni, ami egészen természetes kötelelem. Kötelezettség nél-

küli forgatmánnyal különben is csak akkor lesz bárki a váltót átvenni, ha meg van győződve a főkötelezettség biztos teljesítésének bekövetkeztéről.

A forgathatóság a váltónak természetéhez tartozik s ezért minden váltó, még ha nincs is kifejezetten rendeletre kiállítva, forgatmány útján átruházható. (U. V. 10. §.) A V. T. 8. §-a csak annyit mond, hogy a rendelvényesnek jogában áll a váltót forgatmány útján másra átruházni. Az 1840 : XV. t.-c. 15. §-a pedig még úgy rendelkezett, hogy „a váltókat, hogy váltójogilag forgathatók legyenek, rendelményezni, vagyis az intézvényes nevéhez ezen szavakat: vagy rendeletére, rendelményesének hozzáadni szükséges”. A tisztult felfogás fokozatos diallra jutása a három szöveg egybevetésénél világosan látható.

A váltó azonban akkor sem veszti el ebbeli minőségét, ha forgathatóságától megfosztják, mert lényege nem ebben rejlik s ha nem is kerül forgalomba és első birtokosának személye nem változik, azért váltó marad. A kibocsátónak épen ezért jogában áll, ha érdeke azt kívánja, a forgatást meg is tiltani. De ennek hatályosságához kifejezett tilalom szükséges, a mi ezeknek a szavaknak: nem rendeletre vagy más hasonló értelmű kifejezések használata által történhetik. Ez az u. n. „negatív rendeleti záradék”.

Ilyen esetben a váltó csak közönséges engedmény alakjában és hatásaival ruházható át. De mint engedmény is csak akkor érvényes, ha annak kellé-

keivel bir. Szokásos kifejezés: pl. „kizárólag Zöld Sándor úrnak“. Nem elegendő tehát, ha a váltó-ürlap nyomtatott szövegében a „vagy rendeletére“ szavakat csak áthuzzák, mert a tilalomnak félreérthetetlennek kell lennie. Az ilyen váltót „*recta váltó*“-nak nevezzük. Célja tulajdonképen nem az, hogy a váltó forgalomba ne kerüljön, mert az engedmény ezt lehetővé teszi, hanem hogy a tilalmat felállítónak biztosítsa azt az előnyt, hogy a személyéből eredő kifogást a váltó minden későbbi birtokosa is türni tartozzék. Erre való tekintettel indokolt némely külföldi jognak az az álláspontja, hogy a tilalom jogát a forgatóknak is biztosítja (pl. olasz K. T. 257. §., román K. T. 278. §., angol V. T. 21. §. 6. p.). Nálunk ellenben, ha a forgató él ezzel a joggal, ennek következménye nem az, hogy a további forgatmányok hatálytalanok volnának, hanem a váltóbirtokos szempontjából sokkal súlyosabb eredmény, t. i. hogy a forgató ilyenkor nem felelős azokkal a személyekkel szemben, akikre a váltót később forgatták. (V. T. 13. §. és U. V. 14. §.)

A forgató tilalma tehát nem alakítja át a váltót *recta váltó*vá, csupán a visszkereset nem vehető a tilalmat használható forgatóval szemben igénybe.

A forgatmány csak a váltó teljes összegére érvényes, az u. n. „*részforgatmány*“ tehát hatálytalan. Ami annak következménye, hogy a forgatás folytán első sorban maga a váltólevél, mint a váltói kötelezettség érvényesítésének eszköze száll át a forgatmányosra, a nem forgatott összeg beszedése körül tehát

zavarok támadhatnának s a váltó bemutatása nélkül egyébként sem volna lehetséges. Ha azonban az elfogadó csak részbe fizette ki a váltót, a hiányzó összeg a maga egészében mint egységes követelés akadálytalanul forgatható.

A váltó bárkire, tehát váltóképességgel nem bíró személyre, sőt egyszerre többekre is, forgatható. Bárki alatt az intézvényezett is, akár elfogadta a váltót, akár nem, továbbá a kibocsátó vagy bármely más kötelezett értendő, kik azután a váltót ismét tovább forgathatják. (V. T. 9. §. és U. V. 10. §.) Megtörténhetik tehát az, hogy a forgatás ténye folytán a kötelezettből jogosított lesz. Pl. ha az elfogadóra forgatják a váltót, ki ez által váltóbirtokossá lesz. Azonban a váltójognak egyik nagy alapelve, hogy t. i. minden nyilatkozat önálló, ilyenkor is érvényesül s a kötelezettség esetleges megszűnése dacára, ellenében a magánjogi confusio megsemmisítő hatásával, újból feléled, ha a további forgatás folytán a váltókötelezettek szerepe ismét elkülönül. Pl. a forgatás következtében váltóbirtokossá lett elfogadónak joga van a váltót lejárat előtt is megsemmisíteni, mert adós és hitelező egy személyben, de mihelyt a váltót valakire újból forgatja, mint a forgatmányos irányában kötelezett, ismét adóssá lesz. Lejárat után ellenben a váltó már nem forgatható másra, mert a lejáratkor a főkötelezettség megszűnván, a visszeresetiek is megszűnnek, tehát a végkép elenyészett és nem csupán szünetelő jog már nem támasztható fel többé. A kibocsátóra történt forgatás ezek

szerint senki ellen sem ad újabb visszkeresetet, mert ha a kibocsátó-forgatmányos alakilag fordulhat is előző forgatója ellen, az viszont őt mint kibocsátót támadhatja meg, a visszkeresetnek tehát nincs értelme, az elfogadót pedig, ha ő fizette volna ki a váltót, az előzőnek mint kibocsátónak különben is jogában állott megtámadni. Hasonló az eset a korábbi forgatóra való forgatás esetén, ki szintén nem jut újabb visszkereseti joghoz s ezért áll jogában minden forgatónak, ki a váltót visszaváltotta, saját forgatmányát és az őt követők forgatmányát kitörölni. (V. T. 55. §. és U. V. 49. §.)

Hasonlóképp oldhatók meg a most elmondottak szellemmel tartása mellett a váltónak a telepesre, a kezesre, az együttaláíróra, a névbecsülő-elfogadóra vagy az intézvényszerűzetre való forgatásából felmerülhetők kérdések.

A forgató a netán kiállított összes többszörözött példányokat, mint láttuk, (16. §. a) p.) aláírásával ellátni köteles.

1. A forgatmány alakszerűségei.

A forgatmány alakszerűségére nézve a törvény csupán azt írja elő, hogy az a váltónak, illetve a másolatnak vagy a toldatnak hátlapjára⁹⁾ vezetendő,

⁹⁾ Számos külföldi törvény (főképp a francia és a spanyol jog alapján állók) a forgatmány helyéről nem rendelkeznek, de a gyakorlat a toldaton vagy a másolaton lévő forgatmány érvényét is rendszerint elismeri, bár ez utóbbi ellen azt az aggályt

de a forgatás tényét már az is megállapítja, ha a forgató pusztán nevét vagy cégét vezeti a váltóra, illetve másolat vagy toldat hátlapjára.¹⁰⁾ (V. T. 10. §. és Ü. V. 12. §.).

E rendelkezés alapján meg lehet különböztetni:
a) üres forgatmányt, melynek szövegében a forgatmányos nincs megjelölve és a váltó, illetve a másolat vagy toldat hátlapján a forgatónak csak pusztán aláírását tartalmazza szöveg nélkül, vagy ha van is szöveg, az a forgatmányos nevét nem foglalja magában; *b)* *teljes forgatmányt*, mely a forgató nevének aláírásán és esetleges egyéb szövegen felül a forgatmányos nevének vagy cégének megjelölését is feltünteti.

Az üres és a teljes forgatmány mintája:

hozzák fel, hogy amennyiben a másolatra vezetett régebbi forgatmányt esetleg az eredet in lévő újabbival szemben érvényesítik, az utóbbi követelése veszélyeztetve lehet. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 174. old.

¹⁰⁾ A külföldi jogok némelyike (pl. a francia s az ezt követő jogok, a spanyol s a délamerikai államok, Mexiko stb.) a forgatmány keltezését is előírják s annak hiányában a forgatmányt csak meghatalmazásnak vagy csupán magánjogi hatásoknak eredményezőnek tekintik. A valótlán keltezés hamisítás számba megy. A Code de com. 139. §-a szerint: Il est défendu d'antidater les ordres, à peine de faux. Ugyanezek a jogok általában az értékzáradék kitételét is követelik s ennek elhagyása szabálytalanná vagy váltójogiilag hatálytalanná teszi a forgatmányt, valamint kívánják a rendeleti záradék felvételét, sőt az értékadónak vagy rendelkezőnek megnevezését is.

Üres forgatmány =

Kiss Gábor s. k.

Teljes forgatmány =

(Keltezés nem szükséges.)

Helyettem *Halász Ede* urnak
vagy rendeletére

Kiss Gábor s. k.

Az U. V. (12. §.) a teljes forgatmánynál nem kívánja, hogy az a hátlapra vezettessék, hanem csak az üres forgatmánynál, hol a forgató pusztá aláírása a váltó előlapján egymagában kétséges értelmű volna.

Nincs tiltva és szokásos is, hogy a teljes forgatmányban szintén használják a forgatmányos nevet, után a rendeletei záradékot („vagy rendeletére”), azonkívül keltezik, érték-, fedezeti- vagy tudósítási stb. záradékkal is ellátják, de mindezek hiánya vagy helytelen szövegezése a forgatmány érvényességét nem befolyásolja.

Az üres forgatmány a bemutatáskor természetesen szintén kitöltendő, de a kitöltést nem a forgató, hanem a váltó birtokosa eszközli, viszont a teljes forgatmányt csak a forgató változtathatja át a forgatmányos nevének kihúzása által üres forgatmánnyá. A kétféle forgatmány joghatásai különben teljesen egyenlők, csupán kényelmi és gyakorlati szempontok teszik kívánatossá, hogy a váltó üres forgatmánnyal is átruházható legyen, mert ez által válik lehetségessé az, hogy a váltó egyszerű átadás útján mint bemutatóra szóló papír cseréljen birtokost. A lejárát bekövetkeztéig ez akármennyiszer megtörténhetik. Nagy előnye, hogy azok, kik üres forgatmánnyal kapták és kitöltetlenül tovább adják a váltót, a váltói kapcsolatba nem is kerülnek, amennyiben aláírásuk a váltón nem szerepel, mert az üres forgatmányt a váltóbirtokos kitölteni nem tartozik, azonban akár a saját, akár más nevével kitölteni jogosult. A tovább forgatás üres vagy teljes forgatmánnyal történhetik. (V. T. 11. §.) Előbbi esetben a váltóbirtokos az üres forgatmány alá írja nevét, mert ilyenkor az utóbbi forgatmány aláíróját a törvény az előző forgatmány forgatmányosának vélel-

mezi. Ha ilyképen az üres forgatmányoknak esetleg egész sora keletkezik, a lejárát előtt minden előző forgatmány forgatmányosául a következő forgatmány forgatója irandó be, de ez a most említett vélelem folytán tulajdonkép nem is szükséges. Továbbadható azonban a váltó engedménnyel is, de ez hiábavaló és céltalan átruházási mód, mert az engedményes jogilag ugyanazon helyzetbe jut, mintha a váltót üres forgatmánnyal kapta volna, sőt helyzete annyival hátrányosabb, hogy az engedményezővel szembe felhozható kifogásokat is tűrni kénytelen.

Lényegében az üres forgatmány a váltót bemutatóra szóló papírrá változtatja, mert, mint láttuk, az üres forgatmánnyal ellátott váltó minden birtokosa jogosult önmagát forgatmányos gyanánt beírni. Legfeljebb az a csekély különbség van, hogy a váltókövetelés érvényesítésekor az üres forgatmány forgatmányosa a váltót kitölteni kénytelen, holott a bemutatóra szóló papírnál ez nincs meg s hogy kitöltés útján bemutatóra szóló jellegétől bármikor megfosztható. Nem sok jelentősége van tehát annak, hogy az U. V. 11. §-a a bemutatóra szóló forgatmányt kifejezetten semmisnek tekint, mert ha a bemutatásra utaló szavakat a forgatmányból törlik, az mint üres forgatmány érvényes. A váltótartozás feltétlenségéből következik, hogy a forgatmánynak ép olyan feltétlennek kell lennie, mint az intézvénynek. Ezt az U. V. szintén szükségesnek találja kiemelni s a forgatmányhoz fűzött bárminő feltételt nem írotnak tekint. (U. T. 11. §. 1. bek.).

A netalán bemutatóra kiállított forgatmányt névre kitölteni nem lehet, jogilag ugyan minden tényleges birtokos legitímálva van, de a váltókövetelést a fenti tilalom folytán egyikük sem érvényesítheti.

2. A forgatmány hatásai.

A forgatmány fogalmi meghatározásából kitűnőleg a forgatmány hármass jogi hatást idéz elő: 1. átruházza a váltólevelet és az abban megtestesített követelést; 2. igazolja a forgatmányost mint új tulajdonost; 3. a forgatót visszkeresetileg kötelezetté teszi. *A forgatmánynak tehát átruházó, igazoló és kötelező hatása van.*

I. *Az átruházó hatás.* Elsőnek említi a törvény azt, hogy a forgatmány a váltóból eredő összes jogokat, különösen a továbbforgathatás jogát is, mely utóbbi az engedményest és a váltó minden birtokosát, még ha nem forgatmány útján jutott is a váltóhoz, megilleti, a forgatmányosra ruházza. (V. T. 9. §. és U. V. 13. §.)¹¹⁾

Ez annak következménye, hogy a forgatás által maga a váltólevél, mint a követelés érvényesítésé-

¹¹⁾ A francia (138. §.) s ezt követő jogok az üres forgatmánynak nem tulajdonítanak átruházó hatást („il n'est qu'une procuration"), azonban a gyakorlat az utólagos kitöltés jogát elismeri, de ez a forgató halála vagy csődje esetén már nem történhetik, mert a Code civil 2003. §-a szerint ilyenkor a meghatalmazás megszűnik. A váltó jóhiszemű megszerzőjével szemben azonban ez a kifogás nem hozható fel. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 177. old. és *Hospenthal* (K. v.) Wirkungen des Indossements mit besond. Berücksichtigung des schweizerischen Rechtes. Bern. 1925.

nek eszköze száll át első sorban a forgatmányosra s ez természetesen magában foglalja a váltóban kifejezett követeléshez való jogát is és pedig teljesen úgy, amint azt a váltó megtestesíti, aminek az a fontos következménye, hogy a forgatmányos az őt megelőző váltóbirtokosok személyéből eredő kifogásokat tőrni nem tartozik. Az U. V. 16. §-a szükségesnek tartotta ennek kidomborítását mindjárt a forgatmánynál, holott a V. T. ezt csak a váltóhitelező jogainak tárgyalásánál (V. T. 92. §.) említi. Az U. V. szerint ugyanis a váltókeresettel megtámadott személyek a váltóbirtokos ellen nem élhetnek oly kifogásokkal, amelyek a kibocsátóhoz vagy az előbbi váltóbirtokosokhoz való személyes viszonyukra vannak alapítva; kivéve, ha az átruházás csalárd egyetértés folyamánya. Ezzel szemben a V. T. tevőleges alakban mondja ki, hogy a váltóadás csak oly kifogásokkal élhet, melyek magából a váltójogból erednek vagy melyek őt a mindenkor felperes ellen közvetlenül illetik. Minthogy a kifogások taxativ felsorolása azzal a veszéllyel jár, hogy az minden elővigyázat dacára is hézagossá maradhat, a nemleges megállapítás elvileg helyesebb. A kifogások tanával később kimerítően foglalkozunk s azért a további fejtegetéseket e helyen meliőzzük.

Minthogy a forgatmányos *minden* jogot megszerz, mely a váltóból ered, ez azt jelenti, hogy nem csupán azoknak a jogoknak birtokába jut, melyek a forgatás pillanatában megvannak, hanem a váltó alapján csak később érvényesíthetők is reá szállnak.

Sőt, ha a forgatónak az elfogadóhoz való viszonya alapján az elfogadónak ellenkövetelése esetleg teljesen felemésztene a váltó összegét, a forgatmányos mégis az egész összeget igényelheti, tehát lényegében több jogot vesz át, mint a mennyivel a forgató birt. Ebben rejlik a forgatmány rendkívül nagy jelentősége, mert a forgatmányos mindig nyugodt lehet, hogy a váltó összegét az eredeti hitelező jogosultságának terjedelmében követelheti és magát úgy tekintheti, mintha csak közte és az elfogadó közt volna jogviszony. Ez a váltóbirtokosra nézve a forgatmányból eredő jogok közt a legértékesebb s főképp ezen nyugszik a váltó kiváló forgalomképessége, mert a kibocsátó és minden forgató szintén a forgatmányos irányában vannak kötelezve, amennyiben fizetési ígéretük tulajdonkép a mindenkori tényleges váltóbirtokos javára történik.

Ezzel kapcsolatban felmerült az a probléma, vajjon a váltókövetelésnek abszolút átruházása annyira erős-e, hogy automaticæ magával hozza ennek a követelésnek netáni biztosítékait, az u. n. mellékjogokat is (pl. jelzálog, kézizálog, pontos fizetéshez kötött kötbér, kezesség stb.). A kérdés eldöntése attól függ, hogy jogilag a váltóból eredő jogok sorába tartozóknak vehetjük-e a járulékos jogokat is. Nézetünk szerint erre a V. T. kifejezett rendelkezéseinek hiánya dacára is igenlőleg kell válaszolnunk, mert a forgató az átruházást mindig a váltó teljes „gazdasági értékében“ eszközli s ehhez kétségtelenül a biztosíték is tartozik. A P. T. 624. §-a értelmében a

követelés átruházásával a zálogjog átszáll az enged-
ményesre s csak ellenkező kikötés esetében szűnik
meg. Igaz ugyan, hogy a jelzálognál az átszállás telek-
könyvi kitüntetése is szükséges, de viszont a váltó-
követelés természetéből következik, hogy a jelzálog
mindenkori váltóbirtokos javára áll fenn, ameny-
nyiben ugyanis a váltóbirtokos a váltó összegét meg-
nem kapná, joga van azt az előzőt megtámadni, aki
részére a jelzálog telekkönyvileg bekebelezve van s
így a zálogból való kielégítéshez közvetve mégis hozzá-
juthat. A forgatmányban tehát *ipso jure* benne rejlik
a jelzálogos hitelezőtől a zálogjog átruházásának
telekkönyvi bekebelezésére a P. T. 673. §-a által
megkivánt engedély. Ha az előzők valamelyike a
váltókövetelést annak idején veszélyeztetve látta s
ezért arra biztosítékot szerzett, rosszhiszeműleg járna
el, ha e követelésnek átruházásakor a veszély tényét
elhallgatná, de ennek nem is volna értelme, ha a
biztosítékban rejlő kielégítési jog a követelés átru-
házása folytán az első záloghitelező által többé külön-
ben sem volna gyakorolható. Ha törvény a váltói
követelés biztosítására is enged jelzálogjogot és
nem kívánja, hogy az magán a váltón kitüntettessék,
akkor ebből a váltónak mint fizetési eszközt pótló
papírnak természeténél fogva az is következik, hogy
a zálog a váltó minden birtokosának javára is szol-
gál. A belga törvény (26. §.) ezt kifejezetten meg-
állapítja, de a legtekintélyesebb olasz (Supino,
Bolaffio, Norsa, Marghieri stb.) és francia írók

(Lyon-Caen, Renault, Alauzet, Demangeat, Lacour)¹²⁾ stb.) is hasonló véleményben vannak. A németek (főkép Staub, Müller-Erzbach stb.) ellenkező álláspontot foglalnak el, de egyesek (Thöl, Bernstein) szerint a felek szándéka veendő figyelembe, mely kétségtelenül a mellékjogok átruházására is irányul. Nem tekintik azonban még az előbbiek sem ilyeneknek a forgatónak a perben, a végrehajtás vagy csőd folyamán szerzett jogait, melyek a forgatmányosra ipso jure átmennek. De a kettő közti különbség megtételének jogosultsága nincs, sőt ellenmondás rejlik abban, hogy a korábban elővigyázatból megszerzett biztosítéki jogok figyelmen kívül hagyassanak, ellenben a már csak tényleges veszély idejében megszerzettek hatályosak legyenek. Ennek a nézetnek

¹²⁾ Toute sûreté réelle, qu'elle soit mobilière ou immobilière, est un accessoire de la créance qui, logiquement, doit être transmis avec le principal. La jurisprudence est depuis longtemps fixée en ce sens, mondia Lacour i. m. II. köt. 32. old. Kuncz ellenben azt tanítja, hogy a v.-nak mint forgalomra szánt értékpapírnak nem lehet hivatása a benne nem tanúsított jogok átruházása (i. m. II. köt. 251. old.). Hasonlóképen Grecsák (i. m. 72. old.). Szerintünk azonban épen a forgalom érdeke kívánja első sorban, hogy az előzők által megszerzett mellékjogok automatikus átszállását elismerjük, bár nem tagadjuk, hogy a V. T. szövegezése mellett értelmezésünk helyességét a törvénnyel alátámasztani nem lehet. Épen ezért némely külföldi jog, pl. a belga, olasz, perui, portugál, román, san-marinói, san-salvadori, venezuelai stb. kifejezetten megállapítja, hogy a váltót biztosító összes dologi és személyi garanciák a forgatmánnyal gépiesen átszállnak. Az angol-amerikai jog is hasonló álláspontot foglal el. Az angol államtanács (privy council) szerint: „A surety is entitled to the benefit of all securities in the hands of the creditor, whether, when he became a surety, he knew of them or not.” Id. Chalmers i. m. 256. old.

hívei azonban még egyéb ellenmondásba is kevered-
 nek, mert azt tanítják, hogy a forgatók a kapott biz-
 tosítékot a forgatás dacára is megtarthatják s abból
 magukat a váltónak általuk történt kifizetése esetén
 kielégíthetik. Mikor van azonban erre szükség? Ha
 az intézvényszerű nem fizet, de ilyenkor egyszerűen
 a forgatmányos elégítheti ki magát belőle, kire az
 szerintünk ipso jure átszállt, mire kell akkor azon-
 ban az előzőnek még továbbra is a biztosíték? Ha
 pedig a forgatók valamelyike adta a biztosítékot,
 melyre aztán az elfogadó nem fizetése következté-
 ben szükség is lett, teljesen jogos, hogy a forgató biz-
 tosítéka elvesszen, mert ellenérték fejében értéktelen
 váltót adott követőjének. Magára vessen, ha esetleg
 maga is értéket adott saját előzőjének egy értéktelen
 váltóért s nem gondoskodott biztosítékról. Előzőjét
 azért ép úgy megtámadhatja visszkeresettel, mintha
 nem adott volna biztosítékot. Méltánytalan, hogy
 az óvatos kárt szenvedjen, a kevésbbé óvatost ellen-
 ben, miután a váltó hozzá visszakerül, mert a fenti
 elmélet szerint a biztosíték nem száll át a követőre,
 ne érje kár, ha nem az perelné, kinek javára a biz-
 tosítékot lekötötte.

A forgató váltóhitelezői minősége a forgatás
 folytán csak szünetel, de nem szűnik meg. A váltó ki-
 nem fizetéséig ugyanis felelőssége fennmarad, mert
 mint előző perelhető s így ha ő volt kénytelen fizetni,
 saját jogán mint hitelező fordulhat előzői ellen, mert
 az ellenértéket megkapó váltóbirtokos nem jogosult a
 váltót a fizető forgatóra engedményezni. Ha tehát a

váltó ismét kezébe jut, úgy léphet fel előzői ellen mintha azt soha kezéből ki nem adta volna. Vagy a váltó forgatásának nincs kötelmi jogi jellege.

II. *Igazoló hatás.* A váltó pusztá birtoka nem jogosít a fizetés felvételére. A birtokosnak igazolónak kell lennie s ez az igazolás szintén a forgatmányoknak egyik hatása. A V. T. 36. §-a értelmében ugyanis a forgatmányos tulajdonosi minőségét hátiratoknak összefüggő és egész ő hozzá lenyúló láncolata igazolja. Akinék tehát a váltó kezében van, azt jogos váltóbirtokosnak kell tekinteni, ha jogát a forgatmányoknak még nem szakított láncolatával igazolja. (U. V. 15. §.) Az igazolás tiszta forma és nem szükséges azt is kimutatni, hogy a váltót a bemutató minő joggal szerezte. A váltó nem bemutatóra szóló papír, de birtokosának helyzete a pusztá formai legitimáció elismerése folytán csaknem azonos a bemutatóra szóló papír birtokosáéval, mert a forgatmányok hozzá érő láncolatát úgy tekinthetjük mintha az a bemutatóra szóló papír alaki érvényességi kelléke volna. Amint a bemutatóra szóló papírnál is megnézzük, hogy külsőleg kifogástalan-e s aggálytalanul elfogadható-e, ugyanezt kell tennünk a váltónál is. Az összefüggő forgatmányi láncolat lehet ugyan hamis is, de ennek vizsgálatába bocsátkozni annyit jelentene, hogy a váltóbirtokosnak az anyagi jog szempontjából az összes előző forgatmányok jogszerűségét igazolnia kellene. Ez azonban annyira nehézkessé tenné a váltó forgalmát, hogy fizetési eszköz gyanánt való használata csak igen kis körre

szorítkoznék. Az igazoló hatás a forgatmánynak annyira jellegzetes tulajdonságává vált, hogy nincs a forgatmánynak egyetlen olyan faja sem, mely a forgatmányost ne legitimálná, holott a többi fajoknál a másik két hatás egyike vagy másika elmaradhat a nélkül, hogy a forgatmány ebbeli minőségének megszüntéről beszélhetnénk.¹³⁾

A forgatmány igazoló hatásának nagy jelentőségénél fogva közelebbről is meg kell vizsgálnunk, hogy mikor beszélhetünk alakí igazolásról. A váltóadás ugyanis csak a formailag legitimált váltóbirtokos részére és kizárólag a lejáratkor történt fizetés által szabadul feltétlenül kötelezettségétől, azt ellenben nem köteles megvizsgálni, vajjon a forgatmány valódi-e (U. T. 36. §. és U. V. 15. §.), s hogy a váltóbirtokosként jelentkező azonos-e az utolsó forgatmány forgatmányosával, valamint hogy anyagi jog szempontjából nem esnek-e a forgatmányok kifogás alá. Pl. a továbbforgató önjogú volt-e vagy a váltóösszegének felvételéért jelentkező nem áll-e csőd alatt, a forgatmány nem hamis-e? stb.

A törvény rendelkezései szerint a forgatmányok összefüggő s a váltókövetelést érvényesíteni akaróig lenyúló láncolata alatt azt értjük, ha a váltó első forgatója a rendeltvényes s minden további forgatmány forgatója az előző forgatmánynak forgatmányosa. Mihelyt ez nem így van, u. n. „*hézag*“ áll elő, mely csak abban az esetben nem hat zavarólag, ha a hézag

¹³⁾ Kuncz i. m. II. köt. 260. old.

utáni forgatmányos ki tudja mutatni, hogy alaki igazolás hiánya dacára is a váltónak jogszerű birtokosa, mert a merev legitimációval szemben az anyagi jog szempontjainak érvényesülését az igazság érdekében mégis meg kell engedni.

Üres forgatmány után következő forgatmánynál az a vélelem, hogy annak forgatója üres forgatmány mellett jutott a váltó birtokába. (V. T. 36. §. 1. bek. utolsó mondat és U. V. 15. §. 1. bek.)

Ezek szerint tehát szabályszerű a következő forgatmányi láncolat:

Rendelvényes: *Erdősi Jenő.*

Forgatmány:

Helyettem Károlyi Alajos úrnak v. rendeletére
Erdősi Jenő s. k.

Helyettem Nagy Elemér úrnak v. rendeletére
Károlyi Alajos s. k.

Helyettem Molnár Péter úrnak v. rendeletére
Nagy Elemér s. k.

Helyettem Megyeri Dezső úrnak v. rendeletére
Molnár Péter s. k.

Igazolt váltóbirtokos az utolsó forgatmányos:
Megyeri Dezső.

II. Minthogy a váltó üres forgatmány útján is átruházható, szabályszerű a következő forgatmányi láncolat is:

Rendelvényes: *Erdősi Jenő.*

Forgatmány:

Helyettem Károlyi Alajos úrnak v. rendeletére
Erdősi Jenő s. k.

.
Károlyi Alajos s. k.

.
Nagy Elemér s. k.
Molnár Péter s. k.

Helyettem Horváth Gyula úrnak v. rendeletére
Megyeri Dezső.

Igazolt váltóbirtokos az utolsó forгатmányos:
Horváth Gyula. Sőt, ha Horváth Gyula nem is volna
kitüntetve forгатmányos gyanánt, igazoltnak kell
tekinteni, mert a váltó birtokában lévén, joga van azt
saját nevére kitölteni. Az U. V. 15. §-a szerint „akinek
a váltó kezében van, azt jogos váltóbirtokosnak kell
tekinteni még akkor is, ha az utolsó forгатmány
üres”.

III. A törölt forгатmányokat nem létezőknek
kell tekinteni. (V. T. 36. §. és U. V. 15. §.) Vagyis,
ha a törölt forгатmányok előtti és utáni forгатmányok
közt összefüggés van, a törölt forгатmányok utáni
hátiratok forгатmányosai igazolva vannak, ha ellen-
ben az összefüggés csak úgy volna meg, ha a töröl-
teket is figyelembe veszik, nincsenek igazolva. Mint-
hogy minden törlés az ellenkező bebizonyításáig
szándékosnak veendő, a törléseket a váltókötelezett
is szándékosaknak tekintheti. Igazolt tehát az utolsó

forgatmányos mint váltóbirtokos a következő láncolat mellett:

Rendelvényes: *Erdősi Jenő.*

Forgatmány:

Helyettem Károlyi Alajos úrnak v. rendeletére
Erdősi Jenő s. k.

Helyettem ~~Barna Zoltán~~ úrnak v. rendeletére
~~Fehér Gusztáv~~ s. k.

Helyettem Nagy Elemér úrnak v. rendeletére
Károlyi Alajos s. k.

Helyettem Molnár Péter úrnak v. rendeletére
Nagy Elemér s. k.

Molnár Péter igazolt váltóbirtokos, mert Fehér Gusztáv forgatmánya törölve lévén, oda nem írtnak tekintendő s ilyképen Károlyi Alajosnak joga volt Nagy Elemérre s ez utóbbinak Molnár Péterre forgatni.

IV. Ellenben nincs igazolva Molnár Péter a következő láncolat által:

Rendelvényes: *Erdősi Jenő.*

Forgatmány:

Helyettem Károlyi Alajos úrnak v. rendeletére
Erdősi Jenő s. k.

Helyettem ~~Nagy Elemér~~ úrnak v. rendeletére
~~Károlyi Alajos~~ s. k.

Helyettem Molnár Péter úrnak v. rendeletére
Nagy Elemér s. k.

mert Károlyi Alajos forgatmánya nem létezőnek tekintendő s ilyenképen Nagy Elemér sem volt jogosult a forgatásra. Pedig ha a törléstől eltekintenénk az összefüggés meg volna.

V. A törléssel hatásában egyenlő a már említett hézag, amikor a láncolatban valamelyik forgató nem forgatmányosa az előző forgatmánynak. Pl.

Rendelvényes: *Erdősi Jenő.*

Forgatmány:

Helyettem Károlyi Alajos úrnak v. rendeletére
Erdősi Jenő s. k.

Helyettem Nagy Elemér úrnak v. rendeletére
Károlyi Alajos s. k.

Helyettem Gara Ede úrnak v. rendeletére
Vadász Zsolt s. k.

Helyettem Molnár Péter úrnak v. rendeletére
Nagy Elemér s. k.

Mivel Vadász Zsoltnak nem volt, hanem csak Nagy Elemérnek lett volna joga forgatni, utóbbi utólagos forgatmánya már jogosulatlan, mert nincs igazolva, hogy Gara Edétől, ki különben is jogosulatlan forgatmányos, hogyan került a váltó az ő birtokába. A most felhozott példa szerint a hézag előtti forgatmányosok visszkereseti jogához kétség nem fér, azonban felmerülhet az a kérdés, vajjon a hézag utáni forgatmányosoknak, kiknek önként érthetőleg sem az elfogadó, sem pedig a hézag előtti előzők ellen visszkereseti joguk nincs, meg van-e legalább

saját előzőik ellen, hol t. i. az összefüggés ismét kifogástalan. A kérdésre tagadólag kell válaszolnunk, mert a hézag utáni első forgatmányosnak nyomban látnia kellett, hogy az összefüggő láncolat saját forgatójánál nincs meg s ugyanezt észlelnie kell minden további forgatmányosnak is s ilyképen visszkereseti igényre a jóhiszemű forgalomra való hivatkozással nem lehet igényük, mert az egyes váltónyilatkozatok önállósága csak abban az esetben ismerhető el, ha az önmagában is jóhiszemű, de a fentiek szerint jogosulatlan forgatmányra támaszkodó további hátírat ilyennek nem tekinthető s a hézag utáni forgatmányosnak az a kifogása, hogy a hézag elkerülte figyelmét, mint alaptalan, figyelembe nem vehető.

A forgatmányokat keltezni nem szükséges s azért a netáni keltezés esetén a keltezésekben mutatózó ellentmondás, pl. a későbbi forgatmány korábbi keletű mint az előző, a forgatmányi láncolatot nem zavarhatja meg. A kelet helyének kitétele annyiban bír jelentőséggel, hogy a váltó ki nem fizetése esetén a forgató igényelheti, hogy erről értesíttessék. (V. T. 47. §.)

Hasonlóképen nem jön figyelembe az esetleges hamis, de alakilag kifogástalan forgatmány, mert mint említettük, a fizető váltóadás az aláírások valódiságát a törvény világos kijelentése szerint vizsgálni nem tartozik. Ha a visszkeresetek során azt az előzőt támadják meg, ki a hamisítás után szerezte meg a váltót, az visszkereseti jogát a hamis forgatmány forgatója ellen nem, de a többi előzők ellen érvényesít-

heti, feltéve, hogy a hamisításról tudomása nem volt. Nem okvetlenül a hamisítás előtti forgatmány forgatmányosa lesz tehát a károsult, ha a jóhiszemű forgatmányos, ki a hamisítás után szerezte meg a váltót, nem őt, hanem pl. a kibocsátót pereli.¹³⁾

Az alaki igazolás dacára sem köteles azonban a váltóadós fizetni, ha tudomása van a váltóbirtokos rosszhiszeműségéről vagy vétkes gondatlanságáról. (V. T. 80. §. és U. V. 15. §.) Rosszhiszeműség forog fenn, ha a váltóbirtokos a váltót lopta s azután magára forgatta, vagy pedig mint orgazda jutott a váltó birtokába, melyet azután hamis forgatmánnyal lát el. Vétkes gondatlanság viszont az, ha a váltó megszerzője a forgató jogosultságának megtudakolása nélkül, gyanu okok dacára is magára engedi forgatni a váltót. Ilyen eset lesz pl. ha vagyonbukott, sikkasztó stb. kínálta neki a váltót. Ha a megszerzés jóhiszemű volt s csak később derült ki a forgató rosszhiszeműsége, az természetesen nem bír jelentőséggel. Az U. V. 39. §-a szerint a váltóadós csak akkor mentesül végérvényesen, ha „részéről csalárdság vagy súlyos gondatlanság” nem forog fenn. Vagyis a fizetőnek arról meg kell győződnie, vajjon megvan-e az összefüggő láncolat, de hogy abban hamis forgatmányok

¹³⁾ Kuncz (i. m. II. köt. 262. o.) szerint a kárt, amely a hamisításból származik, az a vb. viseli, akinek a birtokából a váltó a hamisító kezébe került. De ha a hamis forgatmány az alaki legitimációt már azért sem érintheti, mert külsőleg fel nem ismerhető, miért ne fordulhatna a hamis forgatmány forgatmányosa azonnal a kibocsátó ellen s milyen címen támaszthatna visszkeresetet az ilykép fizetésre kényszerített előző egy követő ellen?

is vannak-e, arra már nem tartozik vizsgálatát kiterjeszteni. Ugyancsak nem fizethet a váltóadós akkor sem, ha biztos tudomása van a váltó bemutatójának cselekvőképtelenségéről, illetve arról legalább is tudomást szerezhetett.

További kérdés lehet az, hogy az óvatos váltóadós, ha bizonyos tényeket nem is köteles, de vajjon jogosult-e megvizsgálni? A bemutató személyazonosságáról való meggyőződést pl. a törvény nem kívánja, mert a rosszhiszemű váltóbirtokos hamis forgatmány-nyal könnyen igazolhatná az utolsó forgatmányossal való azonosságát, de ha a váltóadósnek határozott tudomása van arról, hogy a bemutató nem azonos a váltóbirtokossal, kétségtelenül jogosult vizsgálni, hogy a bemutató ennek dacára mire alapítja követelési jogát. Bizonyítani azonban ő tartozik, hogy a fizetést miért tagadta meg. Hasonlókép jogosult a váltóadós a bemutató rosszhiszeműségét és vétkes gondatlanságát is vizsgálat tárgyává tenni és a bemutató netáni tagadása esetén ugyancsak bizonyítani. (*Onus probandi incumbit eo qui agit*). A kifogást tevőt terhelő ezen bizonyítási kötelezettség kellő biztosítékot nyújt minden jogosulatlan vizsgálat ellen. A pusztai alaki legitimációra is támasztható követelési jog *correctivum*ául a váltóadósnek a fenti körülményekre vonatkozó vizsgálati jogosultságát a forgalom érdekei parancsolólag követelik. Ezért volt kénytelen a váltójog az elveszett váltó tényleges birtokosa ellen magánjogilag megindítható keresetre is kiterjeszkedni s feltétel gyanánt kimondani, hogy

abban az esetben, ha a váltóbirtokos ebbeli minőségét
 a forgatmányok összefüggő láncolatával igazolni nem
 tudja, jóhiszemű szerzése dacára is köteles a váltót
 kiadni, hacsak materiális jogon, pl. hogy a váltót örö-
 költe, ki nem mutatja a váltóhoz való tulajdonjogát;
 ha pedig a hátiratok összefüggése által igazolva van,
 de a megszerzésnél rosszhiszeműség vagy vétkes
 gondatlanság terheli, szintén nem tekinthető jog-
 szerű váltóbirtokosnak. E váltójogi rendelkezések
 legjobban mutatják, hogy jogszerűtlen birtoklás ese-
 tén a tiszta alaki igazolás nem elegendő, mert azzal
 szemben az anyagi jog szerinti igazság érvényesülhet.
 Viszont ha az alaki legitimáció meg van és a váltó-
 birtokossal szemben annak rosszhiszeműsége vagy
 súlyos gondatlansága mutatható ki, az előbbi váltó-
 birtokos az ebből eredt veszteségét a tényleges váltó-
 birtokossal szemben többé nem érvényesítheti, mert
 a forgalom érdekei viszont ilyenkor megkívánják,
 hogy a jóhiszemű birtokost ne érhesse károsodás.
 Ezeknek az elveknek folyománya tehát az lesz, hogy
 a váltót mindenki oly módon fog igyekezni megsze-
 rezni, hogy teljes jóhiszeműsége kétségbe vonható
 ne legyen. Gyanuok esetén azért a váltó átvételétől
 tartózkodni fog. A váltóbirtokosnak is gondot kell
 azonban arra fordítani, hogy a váltót el ne veszítse
 vagy az más módon rendelkezése alól ki ne kerüljön,
 mert ilyen esetekben számítania kell arra, hogy a
 váltó oly birtokos kezébe is juthat, ki azt a meg-
 találótól jóhiszeműen szerezhette meg és akkor őt a
 váltó kiadására tulajdoni keresettel sem kényszerít-

heti. Viszont a rosszhiszemű váltóbirtokost a tulajdoni kereset ellen az a körülmény, hogy a váltón időközben túlادott, nem mentesíti s ha a váltó ellenértékét netán behajtotta, azt a volt váltóbirtokosnak visszatéríteni tartozik.

III. Kötelező hatás. Lényege abban áll, hogy a forgató felelős a váltó elfogadásáért és kifizetéséért. (V. T. 12. §. és U. V. 14. §.) Felelőssége tehát nagyjában azonos a kibocsátóéval. Kötelezettsége magából a forgatmányból származik és szintén az elfogadásért és a kifizetésért egyaránt való kötelezettséget jelent. A kibocsátó felelőssége tehát a kibocsátás tényén, a forgatóé pedig a forgatáson alapul. A kibocsátó valamely alapügylet következménye gyanánt, bizonyos ellenérték fejében, szólítja fel az intézvénnyezett fizetésre, a forgató, ki szintén ellenértéket adott, hasonlókép csak ennek visszatérítésére hívja fel az intézvénnyezettet. A váltót eredetileg a kibocsátó azért állította ki, mert annak értékét felvette s ezért is vállalta el a felelősséget a kifizetésért, a forgató, ki szintén megkapta a váltó összegét, ez utóbbi okból a felelősséget hasonlóképen magára veszi. A fejlődés során ez a felelősség hova-tovább magához a forgatás tényéhez fűződött s annak a vizsgálatnak mellőzésére vezetett, hogy a kötelezettségvállalás kifejezetten is megtörtént-e? A forgató nem engedményes, mert kötelezettsége nem az alapügyletben, hanem magában a forgatmányban gyökerezik. A forgatmányt éppen ezért eleinte a váltóra vezetett újabb intézvénnynek is tekintették, ami bizonyos

mérven találó is, mert a forgató mintegy mentesíti a kibocsátót és újabb felhívással fordul az intézvényezetthez.

A forgató és a kibocsátó kötelezettsége közti hasonlatosság abban is mutatkozik, hogy a forgató nemcsak épp úgy tartozik az intézvényezett elfogadásának megtagadása s az elfogadó vagyoni helyzetének megromlása esetén biztosítékot adni, továbbá az elfogadó nem fizetése folytán fizetni, mint a kibocsátó, hanem ugyanolyan mérven, t. i. a már említett tárgyilagossá kárösszeg erejéig s azonkívül épp úgy mint a kibocsátó, a váltó minden jogszerű birtokosa irányában van ő is kötelezve.

Mindazonáltal a két felelősség közt különbségek is vannak, mert 1. míg a kibocsátó mint a váltó tulajdonképeni létrehozója s ezért a váltószerszödés adósa felelősségét semmiképen ki nem zárhatja, addig a forgató, mivel a váltónak nélküle is van már adósa, ha forgatmányához ilyen megjegyzést: „szavatosság nélkül“, „kötelezettség nélkül“, vagy valamely hasonértelmű kikötést csatol, a forgatmány alapján az U. V. szerint „ellenkező kikötés hiányában“ kötelezettség nem terheli. (V. T. 12. §. és U. V. 14. §.). 2. Míg a kibocsátó által elrendelt forgatási tilalom megszegése a forgatmánynak érvénytelenségével jár, addig a forgató tilalma teljesen hatálytalan, vagyis a váltót a forgathatóságtól mint a váltó természetes tulajdonságától meg nem foszthatja, viszont azonban tilalmának figyelmen kívül hagyása esetén nem felelős azokkal a személyekkel szemben,

akikre a váltót később forgatták. (V. T. 13. §., U. V. 14. §.) 3. Míg a kibocsátó a váltónak fizetés végett való be nem mutatása esetén jogtalan vagyoni előnyhöz juthat, mert a váltókötelezettség elvállalásáért kapott értéket nem kellett kiadnia, s azért ellene gazdagodása erejéig kereset indítható, addig a forgató, ki mint forgatmányos adott, mint forgató pedig kapott értéket, tehát jogtalan vagyoni előnyhöz rendszerint nem juthat, hasonló keresetnek kitéve nincs.

Nem szorúl indokolásra, hogy a forgató felelőségének kizárása vagy korlátozása, ami, bár a törvény nem említi, szintén megtörténhetik, a különben forgalomképes váltónak is azonnal megállítja további útját, mert a nem szavatolt kötelezettséget mindenki értéktelennek fogja tekinteni s azért az ilyen u. n. „*kötelezettség nélküli forgatmány*“-nyal ellátott váltó ritkán fordul elő, hanem amennyiben a forgató kötelezettségét ki akarja zárni, arra nézve az érdekeltekkel külön lép megállapodásra, jöllehet ennek az ehhez hozzá nem járult váltóbirtokosra nézve jogi következménye nincs.

Minthogy a kibocsátó által használt forgatási tilalom dacára történt forgatás csak az engedmény hatásaival jár, a forgató forgatási tilalma pedig a forgató felelősségét teljesen megszünteti, az a kibocsátó, kinek érdekében áll, hogy a váltó semmikép se kerüljön forgalomba, a továbbforgatás tilalma mellett megegyezhetik egy színleges forgatóval, hogy utóbbi a maga részéről hasonló tilalommal éljen.

b) A meghatalmazási hátirat és az álforgatmány.

Meghatalmazási hátiratnak¹⁾ azt a forgatmányt nevezzük, mely a forgatót megillető váltói jogok gyakorlására irányuló meghatalmazásul szolgál, de sem átruházó, sem kötelező hatása nincs.²⁾ Tulajdonképpen csak alakjára nézve forgatmány, lényegében azonban meghatalmazás, melynek terjedelmét a törvény meg is állapítja. A meghatalmazási hátiratnál tehát a forgatmánynak pusztán igazoló hatása érvényesül.

Meghatalmazási hátiratul teljes vagy üres forgatmány egyaránt használható, de szükséges, hogy a forgatmányhoz „behajtás végett“, „értéke a beszédében“, „meghatalmazásul“, „incasso céljából“ vagy más, a meghatalmazást kifejező megjegyzés csatoltassék,³⁾ mert e nélkül nem tekinthető meghatalmazási hátiratnak. Mint utóforgatmány is érvényes s a különben nem forgatható „recta-váltó“-ra is vezethető, mert a váltó tulajdonjogát nem ruházza át.

¹⁾ Prokura-Indossament vagy I. zum Inkasso, endossement de procuration vagy e. à titre de procuration, girata colla clausola per procura vagy g. per procura, indorsement for the account of anyone vagy i. for collection, endoso por mandato vagy e. per procuración, e. pára su cóbro.

²⁾ A francia és ezt követő jogok minden nem szabályszerűen kiállított forgatmányt meghatalmazási f.-nak tekintenek, de a rendes f. is átváltoztatható meghatalmazási hátirattá. Az angol jog szerint a meghatalmazási hátirat forgatmányosa saját nevében perelheti a forgató követelését. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 193. old. (Ang. V. T. 35. §. 2. p.)

³⁾ Zur Enziehung, Wert zum Inkasso, in Vollmacht, pour procuration, valeur à l'encaissement, per incasso, con pieni poteri, for the account of, for the use of, pára su cóbro, stb.

A meghatalmazás természetéből folyik, hogy:

1. A forgató a forgatmány törlése által meghatalmazását bármikor visszavonhatja s követelheti a váltó visszaadását. A váltókötelezettek tudomása esetén a visszavonás szóbeli is lehet.
2. Kifejezett visszavonás nélkül is megszűnik a forgatmány hatálya, ha a forgatmányos vagy a forgató meghal, csődbe kerül, gyámság, gondnokság alá helyezik stb.
3. A visszavonásról tudomással bíró elfogadó a forgatmányosnak csak saját veszélyére fizethet.
4. A váltókötelezettek a forgatóval szemben felhozható kifogásokkal a forgatmányos irányában is élhetnek, habár ezekről a váltó megszerzésekor tudomásuk sem volt vagy nem is lehetett, de nem vehetők figyelembe a forgatmányos személyéhez fűződő kifogások.
5. A forgatmányost a hátíratok összefüggő láncolata igazolja s ezért külön felhatalmazást felmutatni nem tartozik.
6. A forgatmányos jogait hasonló forgatmánnyal másra is átruházhatja, a váltó ki nem fizetése esetén azonban csak a forgató előzőit támadhatja meg és nem áll jogában a váltót tulajdonjogilag még akkor sem átruházni, ha a meghatalmazási hátírat rendeleti záradékkal volna is ellátva (V. T. 15. §. és U. V. 17. §.), mert a forgatmányos nem váltótulajdonos.⁴⁾

Utóbbi csődje esetén a forgató a netán beszédett

⁴⁾ Némely külföldi jog (pl. a francia és a costa-ricai) a tulajdonjogi átruházást is megengedi, mert ha a váltót a lejárat előtt értékesíteni lehet, az a váltóbirtokos előnyére szolgál s ugyanannyit jelent mint a váltó összegének behajtása. Ilyenkor a forgatónak, ki a meghatalmazást adta, felelőssége természetesen továbbra is fennmarad. V. ö. *Jonge (M. de.) Das stille Prokura-indossament. Eine neue Wechselrechtsbildung.* Berlin. 1888.

váltóösszeg kiadását igényelheti. Viszont, ha a forgatmányos a váltót perli és pervesztes lesz, a költségeket a forgató köteles megfizetni.

A meghatalmazási hátírat különös joghatálya abban áll, hogy a forgatmányos a váltó összegét felveheti, óvással élhet, forgatója előzőjét a fizetés meg nem történtéről értesítheti, a ki nem fizetett váltót beperelheti és a letett váltóösszeget felveheti (V. T. 15. §.), vagyis mint az U. V. 17. §-a mondja: a váltóból eredő minden jogot gyakorolhat. Mindezekre a kapott meghatalmazásban foglalt utasítás értelmében kártérítés terhe alatt köteles is. Minthogy azonban a törvény csak a váltóösszeg beszedését célozza, az elvesztett váltó visszaszerzésére s a megsemmisítési eljárás folyamatba tételére a meghatalmazás nem terjed ki, de önként érthetőleg ezekre az utóbbiakra is kiterjeszthető.

A meghatalmazási hátíratot a forgalomban többnyire csak az esedékességhez közeledő váltóknak behajtás céljából a bankokra való forgatásánál használják, mely a pénzintézeteknek egyik kiterjedt üzletága. Ez a váltóbirtokosokra nézve, kiknek nincsen minden helyen kellő összeköttetésük, nagy előnyt jelent, mert elkerülhetővé teszik a váltók behajtásával járó nehézségeket és túl magas költségeket, holott a bankok rendszerint a földkerekség bármely pontján lejáró váltókat is megbízhatóan és aránylag csekély költség mellett hajtják be.⁵⁾

⁵⁾ A Magyar Nemzeti Bank a belföldi váltók beszedéséért a váltó összegének $\frac{1}{100}$ -két számítja fel a székhelyen, $\frac{1}{2}\%$ -ot

A meghatalmazási hátíratnak egyik változata az u. n. „*ái-forgatmány*“⁶⁾, mely rendes forgatmány alakjában történik, de azzal a célzattal, hogy a forgatmányos ugyan tulajdonosként lépjen fel, de mégis a forgató javára hajtsa be a váltót. Ennek egyik faja a németek által „*Fiduziarisches Indossament*“-nek nevezett forgatmány, midőn a követelés érvényesítése részben a forgatmányos javára is történik.⁷⁾ A rejtett hátírat nem színleges ügylet, mert a forgató

a mellékhelyeken, de foglalkozik külföldi inkasszóval is (alapszab. 57. cikk g) pont). A m. kir. posta is elfogad megbízást váltói követelések beszedésére. Sikertelen bemutatás esetén kiköthető, hogy a váltó óvatolás céljából a névleg megnevezett kir. közjegyzőnek adassék át. A váltó közvetlen óvatolását a posta nem vállalja. Lsd. P. Ü. SZ. (lezárva a m. kir. keresk. min. 1925. szept. 15-én 25.171 sz. rend.-vel) 56. §. 3., 4. és 9. pont. Az egy postai megbízással behajtható legmagasabb összeg a beváltó országba postautalvánnyal küldhető összegig terjedhet. Díja a megbízást tartalmazó ajánlott levélnek a feladáskor fizetendő díja és a beszedési díj, mely külföldi megbízásoknál okmányonként 36 fill., belföldieknek 16 fill. A váltó sikertelen bemutatása esetén 20, illetve 12 fill. Lsd. az 1925. okt. 1-én lezárt postai díjszabást. P. R. T. 1925. 56. sz. A díjszabás időnként változik.

Magánbankok beszedési díja a postai költségeken felül rendszerint $\frac{1}{8}\%$, de igen különböző lehet. V. ö. Wulff (A.): *Das Vollindossament zu Inkassozwecken*. Berlin. 1892.

⁶⁾ Verdecktes vagy simuliertes, stilles, relatives Prokura-Indossament, Inkassomandat, Inkassogiro, Scheingiro, Fiduziarisches Indossament vagy Vollgiro zu Inkassozwecken stb., az olaszok girata apparentemente regolare-nek hívják. A franciáknak, az angoloknak és a spanyoloknak nincs rá mű-kifejezésük.

⁷⁾ A forgatónak a váltó behajtása után járó rész külön megállapodás tárgya, mely azonban váltójogilag nem érvényesíthető. Lehetséges azonban az is, hogy forgatmányosnak a forgatóval szemben valamely elszámolást könnyít meg technikailag. Jogi természetére nézve lsd. Kränzlein (E.) *Das Fiduziarische Indossament*. Erlangen. 1905.

akarata egyenesen arra irányul, hogy a forgatmányos mint tulajdonos léphessen fel. Mindazonáltal a forgatmányos csak meghatalmazott és nem váltóhitelező, mert az átruházás csak a forgató érdekében történt. Ennek következtében a forgató személyéből eredő kifogásokat ép úgy, mint a meghatalmazási hátiratnál szintén tűrni tartozik.⁸⁾ Azonban, mivel saját nevében eljárni jogosult, egyezséget is köthet v. fizetési halasztást is adhat. Sőt, ha rendes forgatmánnyal a váltót továbbadta, bár nem volt tulajdonos, mégis mint közönséges forgató lesz felelős.

Mivel a váltó tulajdonjoga a rejtett forgatmány esetén továbbra is ténylegesen a forgatót illeti meg, a forgatmányos csődje esetén a forgató az 1881. évi XVII. t.-c. 43. §-a alapján a váltót vagy az érte befolyt értéket visszakövetelheti.

Ha azonban a váltóadósnek a forgatmány rejtett voltát kimutatnia nem sikerült, ami rendszerint rendkívül nehéz; mert a forgatónak tisztán abból a célból is joga van a váltót másra forgatni, hogy az adós kifogásai ellen védve legyen, önként érthetőleg csakis a forgatmányos személyéhez fűződő kifogások érvényesíthetők. Egyedül csalás esetén igényelhet a váltóadós védelmet, midőn t. i. a forgatás a forgatmányos hozzájárulásával kizárólag azért

⁸⁾ Az U. V. 17. §-ának 2. bek. kifejezetten megállapítja, hogy meghatalmazási hátirat esetében a kötelezettek a váltóbirtokos ellen csak azokkal a kifogásokkal élhetnek, amelyek a forgató ellen érvényesíthetők.

történt, hogy a váltóadós megkárosíttassék, tehát a forgatás csak színleges volt.⁹⁾

A meghatalmazási hátirat a XVII. század óta szokásos. Kezdetben magában a váltóban lehetett megnevezni a pénz felvételére a tulajdonos által meghatalmazottat, de ez csak egy ízben történhetett. Az Ordonnance de commerce tette azután lehetővé, hogy ez a meghatalmazott a váltót szintén átruházhassa és ez bármennyiszer ismétlődhessék, ha bizonyos alakiságokat a felek betartanak. Ez volt a forgatmány. Ha az alakiságok elmaradtak, mint említettük, a forgatmányos csak a pénz beszédésével megbízottnak volt tekintendő, ami a francia jognak ma is álláspontja.

c) A zálogforgatmány.

A forgatmány nem csupán a váltó tulajdonjogának átruházására vagy a behajtásával megbízottnak igazolására, hanem egyéb célokra is felhasználható. Ezek sorában egyike a leggyakoribbaknak a váltó elzálogosítása, melyet „zálogforgatmány“-nak¹⁾ nevezünk s a rendes és a meghatalmazási forgatmány közt átmeneti alak gyanánt tekinthetünk, mert nem tulajdonjogilag, hanem csak zálogoló hatással ruházza át a váltót, viszont a váltóadósok nem élhet-

⁹⁾ A németek Scheinindossament-nek nevezik.

¹⁾ Pfandindossament, endossament pignoratif, girata colla clausola valuta in pegno vagy valuta in garanzia, az angol pledge by way of indorsement-nek nevezi, mely azonban nem a törvényben használt kifejezés. A spanyol jognak nincs külön mű-szava.

nek, mint a rejtett forgatmánynál a forgatóhoz fűződő kifogásokkal a zálogforgatmány forgatmányosával szemben. Ebben az alakban azonban csak az U. V. szabályozza, melynek 18. §-a értelmében, ha a forgatmány ezt a megjegyzést tartalmazza: „*értéke biztosítékul*“, „*értéke zálogul*“ vagy ha elzálogosításra utaló bármely megjegyzést tartalmaz, a váltóbirtokos a váltóból eredő minden jogot gyakorolhat, de forgatmányának csakis olyan hatálya van, mint a meghatalmazó forgatmánynak. A kötelezettek az ilyen váltóbirtokos ellen nem élhetnek oly kifogásokkal, amelyek a forgatóhoz való személyes viszonyukra vannak alapítva, kivéve, ha a forgatmány csalárd egyetértés folyománya.²⁾ A V. T.-ben a zálogforgatmány még nem nyert szabályozást, de a K. T. 303. §-a alapján mégis lehetséges, amennyiben annak rendelkezése szerint a hátirat útján átruházható papiroknál a zálogjogot oly módon lehet megszerezni, hogy a papírt forgatmánnyal ellátva a záloghitelezőnek vagy helyette egy harmadiknak

²⁾ A francia jog (Code de com. 91. §.) és az olasz jog (Cod. di com. 259. §.) kifejezetten elismerik a zálogforgatmányt, bár az utóbbi nem oly világosan, de a „Valuta in garanzia“ záradéknak a 455. §-ban kimondott általános szabály tulajdonít zálogoló hatályt. Mindazonáltal az olaszoknál vitás, vajjon a zálogforgatmányos ellen felhozhatók-e a forgató személyéhez fűződő kifogások. Supino (i. m. 122. old.) szemben a római semmitőszék határozatával a kérdésre igenlőleg válaszol, mert nem tartja megengedhetőnek, hogy a váltótulajdonosnak a váltó tulajdonából és egyúttal más címből eredő jogai is legyenek és nem ismeri el a papír és a hitel tulajdona közti különbségtételt. Az új olasz K. T. tervezet 347-ik §-a azonban a római semmitőszék, illetve a hágai E. szerinti megoldást fogadta el. Lsd.: Progetto preliminare 112. old.

tényleg átadják. A különbség csak az, hogy külsőleg az elzálogosítás nem nyilvánul meg s éppen ezért a tulajdoni forgatmánnyal egyenlő hatású, mert a forgató és a forgatmányos közti zálogviszony kifejezésben nem szerepel.

Minthogy azonban kifejezetten zálogoló hatású forgatmány céltalan kifogások elkerülését teszi lehetővé, bár az E. 4-ik cikke szerint jogunk lett volna az elzálogolásra utaló kitétele nem irottnak tekinteni, mely esetben azt a szerződő államokban is ilyennek vették volna, a fenti okból s mivel teljes világosságot teremt, a zálogforgatmány intézményének átvétele és jogi szabályozása kétségtelenül helyes volt.

A rejtett forgatmánytól a zálogoló forgatmány már a V. T. szerint is különbözik, mert zálogoló célzat esetén a forgatmányossal szemben a forgató személyéből eredő kifogásokat felhozni nem lehet, mivel ez magát a zálogot megghiúsíthatná. A záloghitelező ugyanis a hitelösszeg erejéig valóságban tulajdonosnak tekinthető. A rejtett forgatmánynál ellenben a forgató marad tulajdonos. Kivéve itt is csak a csalárd összejátszás esete van, mikor t. i. a zálogbaadás nem komolyan, hanem csupán az adós kifogásaitól való mentesülés céljából történik.

Az U. V. szerinti szabályozás értelmében a zálogforgatmányos azért nem adhatja tulajdoni, hanem csupán meghatalmazási forgatmánnyal tovább a váltót, mert a lejáratig a forgató bármikor jogosult azt, ha tartozását kifizeti, visszakövetelni. Viszont a lejá-

at utáni korlátozásról szó sem lehet, mert akkor már a záloghitelező mint tulajdonos rendelkezik a váltó fölött. Bár az U. V. fenti szakasza ezt kifejezetten nem említi, de a zálogjog általános tanai értelmében, me- nyen az U. V. nem kívánt változtatni, ehhez kétség sem férhet.³⁾

A forgatmányos ugyanis, ha a zálogadás tartozá- sát meg nem fizette, többé nincs korlátolva a váltó roovábbadásában, mert a váltó végleges tulajdonosává lett s mint ilyenre már nem vonatkozik az a rendel- kezés, hogy forgatmányának csak olyan hatálya volna, mint a meghatalmazási forgatmánynak, mivel ilyen- kor már saját jogán lép fel s ezért a zálogadás sze- mélyéből eredő kifogásokat tűrni sem tartozik. Ezen mit sem változtat az a körülmény, hogy amennyiben a behajtott összeg több mint a zálogkölcsöné, a több- etet a zálogadósna kiadni tartozik.

A zálogoló forgatmányt már az 1840 : XV. t.-c. 195. §-a is megengedte, anélkül azonban, hogy azt részletesen szabályozta volna. Mindössze azt írta elő, hogy ha a záloghitelező a váltót alzálogba adta, ma- gában a forgatmányban fel kellett tüntetnie az alzálog- hitelező követelésének összegét.

³⁾ Lacour i. m. II. köt. 35. old. Magyarország azt a más ol- dalról is tett javaslatot tartotta helyesebb megoldásnak, hogy az egységes váltójogi szabályzat ne is tegyen említést a zálogforgat- mányról, de viszont minden szerződő államnak joga legyen ily értelmű rendelkezéshez. Lsd. Nagy F. Az új váltótörvény. 143. old. Ez azonban nem lett volna kielégítő, mert a szabályozás kevésbé lehetne egységes.

d) *A részforgatmány és a bemutatóra szóló forgatmány.*

Az intézvényszerűnek, mint tudjuk, joga van elfogadományát a váltóban kitett összeg egy részére szorítani, amikor azonban a váltóbirtokos az el nem fogadott összeg erejéig az előzőktől fedezetet, sőt az U. V. értelmében azonnali fizetést követelhet. Hasonlóképp megtörténhetik, bár rosszhiszeműen, hogy a többszörözött váltónak másodlati példányait a forgatmányban netán feltüntetett keltezés szerint *egyidejűleg* különböző személyekre forgatták, midőn az elsőbbség kérdése esetleg nem lévén utólag kideríthető, a váltó összegét maga a bíróság lesz kénytelen a jogosultak között megosztani.

Nem ütközik azonban tiltó rendelkezésbe, hogy egyetlen forgatmánnyal a váltó több személyre forgattassék, kiknek ilyen esetben szintén csak bizonyos részben van a váltó összegéhez joguk, bár a további forgatást külön-külön egyikük sem, hanem mindig csak együttesen vagy az általuk megnevezett közös képviselő által eszközölhetik.

Ezeknek analógiájára felmerülhet az a kérdés, vajjon lehet-e a forgatmányban kifejezetten is a váltó összegnek csupán egy részét vagy pedig az egész váltó összeget ugyan, de részletekben és különböző forgatmányosokra átruházni?¹⁾ Nem tartozik ide az

¹⁾ A részforgatmányt a külföldi jogok, amennyiben arról kifejezetten intézkednek, általában érvénytelennek tekintik. Határozottan tiltja a braziliai és az orosz; az argentinai és uruguayi jog szerint a részforgatmány által át nem ruházott összeg

az eset, mikor a váltókövetelés egy részét kifizették a fennmaradt részt, de a maga egészében vagy az egész összeget többekre, de együttesen ruházzák át forgatmány útján.

A V. T., mint a legtöbb külföldi jog is, a részforгатmányról nem intézkedik. Ellenben az U. V. 11. §-a már semmisnek jelenti ki. Kétségtelen azonban, hogy a V. T. szerint sem tekinthető megengedettnek, mert, mint azt hangsúlyoztuk, a forgatmány első sorban magát a váltólevelet ruházza át, mely a követelés érvényesítésének eszköze s ilyenképen a részforгатmányosok közül csak egyik kaphatná meg a váltót, a többi ellenben nem, ez utóbbiak tehát követeléseiket érvényesíteni sem tudnák. Ha pedig látra vagy lát után fizetendő váltóra vezetnék a részforгатmányt, minthogy ilyenkor mindegyik forгатmányosnak joga volna a bemutatást tetszése szerinti időben eszközölni, különböző fizetési idők állhatnának elő, már pedig a V. T. 3. §-ának 4. pontja szerint a fizetés ideje az egész váltóösszegre csak egy és ugyanaz lehet. A törvény egyébként is a forgatmány ténye folytán a váltóból eredő „összes jog“ átruházását említi, nem pedig csak egyes részecét. A váltó

megszűnik érvényesíthetővé lenni; az angol-amerikai jog értelmében, ha a forgatmány az összegnek csak egy részét vagy a váltót több forгатmányosra elkülönítve ruházza át, legfeljebb a részösszeg felvételére jogosító meghatalmazásnak tekinthető, de érvényes, ha az át nem ruházott részt a forгатó azonnal nyugtázza. Az osztrák bírói gyakorlat egy időben elismerte, de jelenleg Ausztriában sem tekintik megengedettnek. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 198. old. és Trumpler-Zybell i. m. 70. old. Chalmers i. m. 127. old.

fizetési eszközt pótló szerepével sem volna összeegyeztethető, hogy zür-zavar keletkezésére adassék alkalom, ha a részforgatmányosok további részletekre osztva ruháznák át követelésüket vagy pedig a beváltó előző, ki esetleg csak egy részletet volt kénytelen megfizetni, előzőjétől az egész váltóösszeg megtérítését igényelné.

De ellenkeznek a részforgatmány az összes váltóadósok érdekeivel már csak abból a szempontból is, mivel részletekben való felelősségrevonás esetén ismételt váltócselekményeknek volnának kitéve, holott nyilatkozatuk megtételekor akaratuk csak egyetlen ilyen cselekmény eltűrésére való kötelezettségre irányultnak vélelmezhető.

A *bemutatóra szóló forgatmány* semmisége csak látszólagos, mert tulajdonképpen minden üres forgatmány forgatmányosa bemutatónak tekinthető. A váltójog csak a kifejezetten bemutatóra kiállított forgatmányt sujtja semmiséggel, bár ez a rendelkezés következetlenséget foglal magában.²⁾ A kérdés össze-

²⁾ A bemutatóra szóló váltó átruházásáról csak az angol-amerikai, az egyiptomi és costa-ricai jogok rendelkeznek. Ezek szerint az átruházás módja az átadás (delivery = kézbesítés kifejezést használ az angol V. T. 31. §. 2. p.) Az átadó azonban csak a váltókövetelés tényleges voltaért („that the bill is what it purports to be”) felel, továbbá, hogy az átadónak joga van az átruházásra és hogy az átadáskor a váltó érvénytelenségét előidéző körülményről tudomása nem volt. (Ang. V. T. 58. §.) Hasonlóképp az amerikai jog. (N. I. L. 115. §.)

A bemutatóra szóló váltó forgatása céltalan. Az angol jog a váltót akkor is bemutatóra szólónak tekinti, ha a váltó egyetlenegy vagy utolsó forgatmánya üres forgatmány. (8. §. 3. p.) Ha az ilyen váltót teljes forgatmánnyal látják is el, azért

üggesben áll a bemutatóra szóló váltó kiállításának lehetőségével. Annyi kétségtelen, hogy éppen a leggyakorlatiasabbnak elismert nemzetek a bemutatóra szóló váltót érvényesnek tekintik (ang. V. T. 7. és 8. §§-ai, japáni K. T. 449. §-a), az észak-amerikai jog szintén ismeri s az 1910. évi első nemzetközi váltójogi tervezet is magáévá tette, de a hágai értekezlet azzal az indokolással ejtette el, hogy a forgalomban aránylag ritkán szerepel.

B) *A lejárat utáni forgatmány.*

A váltót rendszerint csak a lejáratig, illetve az óvás felvételére engedett határidő leteltéig, szokás forgatni. Nincs azonban kizárva, hogy a forgatás már csak e most említett határidők után történik. A forgatmány ilyenkor a váltókövetelést természetesen csak az esedékesség utáni állapotban ruházza át, ami a legtöbb váltójogban szükségessé tette, hogy ez a lejáratot követő u. n. „*utó-forgatmány*”¹⁾ külön is jogi szabályozás alá vétessék, mert az összes váltókötelezettek a lejáratkori fizetést ígérték s ha ez nem kö-

továbbra is átadás által ruházható át. Az amerikai jog (70. §.) ezt kifejezetten megállapítja. Ilyenkor a váltóbirtokos akár mint forgatmányos, akár mint a váltó tényleges birtokosa léphet fel. Azonban a forgató a váltó minden későbbi birtokosa irányában is felelős. V. ö. Meyer i. m. 208. old. Az angol jog a bemutatóra szóló váltónak forgatás nélküli továbbadóját „*transferor by delivery*”-nek nevezi. (58. §.) V. ö. Chalmers i. m. 222. old.

¹⁾ Nachindossament, endossement postérieur à l'échéance, girata di una cambiale scaduta, overdue bill indorsement, endoso de la letra vencida y perjudicada.

vetkezett be, annak szükségképen kihatással kell lennie a váltóügyletben szereplők egymáshoz való viszonyára is, kiknek kötelezettségeik, mint láttuk bizonyos feltételekhez (bemutatás, óvás) fűződtek. Váltóadásokul tehát már csakis az elfogadó és az utóforgatmány utáni forgatók tekinthetők.

A tételes váltójogok álláspontjai a lejárat utáni forgatmányból származható kérdésekre vonatkozólag hat csoportba oszthatók.

I. Az elsőbe tartoznak azok az államok, melyek az utóforgatmányról egyszerűen hallgatnak.²⁾ Ez azt jelentené, hogy a lejárat előtti és utáni forgatmányok közt nincs különbség. A megoldás elől való kitérés azonban megboszulja magát, mert jogbizonytalanságot teremt s ennek folytán újabb problémát dob a felszínre. Felmerül ugyanis az a kérdés, hogy mikor következik be az ilyen váltók újabb lejárata? Ennek eldöntése végett az első csoport államai kénytelenek bizonyos elvi megállapodáshoz folyamodni, mely abban nyer kifejezést, hogy a lejárt váltót ilyenkor látra szólónak tekintik, bár ez teljesen önkényes rendelkezés, mert a lejárat megjelölése a váltónak lényeges kelléke lévén, az eredeti esedékesség napját épp oly kevésbé szabad megváltoztatni a lejárat után,

²⁾ Dán, egyiptomi (de csak a Code indigène), finn, francia, görög, haitii, luxemburgi, monacói, skandináv és török jogok. A skandináv jog szerint az utóforgató az elfogadó irányában későbbi bemutatást és óvatolást is köthet ki, e nélkül azonnal tartozik az elfogadótól fizetést követelni. V. ö. Meyer i. m. I. köt. 204. old.

mint előtte.³⁾ Ez lehetett egyik oka annak, hogy az utóforgatmányt helyes jogérzékkel régente érvénytelennek tekintették.⁴⁾ Ettől eltekintve a lejárt váltót ezek az államok azonos elbánásban részesítik a le nem járttal, ami által azonban a váltókötelezettek szándékaival kerülnek megint ellentétbe, mert minden cselekmény a lejáratkori fizetésre irányul, de ettől eltekintve is világos ellentmondás a jövőre ígérni azt, hogy a fizetés egy már letelt időpontban fog bekövetkezni. Minthogy azonban ez gyakorlatilag tulajdonképpen a fizetési határidő kitolását jelenti, melynek alapja az, hogy az elfogadó függetlenül az óvástól az elévülési időn belül még kötelezve van, ha nem is éppen teljesen kielégítő megoldásul ez az álláspont elfogadható, mert az utóforgató csak a fizetéshez való jutás lehetőségét, mely tényleg meg is van, ígéri az utóforgatmányosnak.⁵⁾

II. A második csoportba tartozó államok egyenesen megtiltják a lejárat utáni forgatást.⁶⁾

III. A harmadik csoportba tartozó jogok értelmében a váltó mint rendeletre szóló papír a lejárat után nem forgatható, mert a kibocsátó ígérete szerint

³⁾ Plósz i. m. 295. old.

⁴⁾ Thöl i. m. 128. §. 3. jegyz.

⁵⁾ Az amerikai N. I. L. (10. §. 2. p. és 26. §.) szerint a lejárat után elfogadott v. forgatott váltó a bemutatáskor fizetendő, tehát „észszerű” időben e célból bemutatandó. A costaricai jog (58. §.) szerint a lejárat előtti és utáni forgatmányok egyenlő hatályuak.

⁶⁾ Ezek az argentinai (365. §.), curaçaói (122. §.), egyiptomi (Code mixte 140. §.), hollandi (139. §.), holland-indiai (138. §.), surinami (122. §.) és az uruguayi (831. §.) jogok.

a váltó összegét az jogosult felvenni, ki a lejáratkor birtokos. A lejárat utáni rendelkezés tehát már nem felelhet meg a kibocsátó szándékának s ezért a forgatmányos csak a lejáratkori váltóbirtokos jogaiba lép, más szavakkal a lejárat utáni forgatmány csupán engedménynek tekinthető.⁷⁾

IV. A negyedik csoport elmélete szerint az utóforgatást megakadályozni gyakorlatilag nem lehet, az tehát forgatmánynak tekintendő, azonban hatásai mégis csak az engedménnyel azonosak. De mivel a forgatás útján való átruházás a váltó természetének inkább felel meg mint az engedmény, kétség esetében minden forgatmányt a lejárat előtt történnék kell vélelmezni.⁸⁾ Ez a magyar jog álláspontja is, melynek értelmében, ha a váltót a fizetés hiánya miatti óvás felvételére rendelt határidő eltelte után forgatják, a forgatmányos a forgatónak jogaiba lép, de maga a forgató ezen esetben váltójogilag kötelezve nincs. (V. T. 14. §.)⁹⁾ A forgató csupán mint enged-

⁷⁾ Ide tartoznak Chile (664. §.), Columbia (791. §.), Ecuador (421. §.), Guatemala (548. §.), Honduras (456. §.), Mexicó (480. §.) és Spanyolország (466. §.). Az 1847. lipcei konferencia porosz tervezete (16. §.) hasonló álláspontot foglal el. A hondurasi és spanyol jogok alapján vitásnak tartják, hogy a lejárt, de óvatolt váltók forgathatók-e? V. ö. Meyer i. m. I. köt. 204. old.

⁸⁾ Az angol V. T. (36. §. 4. pont) ezt egyenesen kimondja, de az ellenkező bebizonyítása meg van engedve. V. ö. Chalmers i. m. 140. old.

⁹⁾ A bolgár (543. §.), braziliai (364. §.), japán (462. §.), orosz (56. §.), perui (446. §.), portugál (302. §.), román (281. §.), san-marínói (20. §.), san-salvadori (419. §.) és a venezuelai (376. §.) jogok szerint az utóforgatmány szintén csak engedményi hatásokkal jár.

ményező, melyet azonban alakilag a forgatmány igazol, támadható meg magánjogi keresettel ebbeli minőségében s a váltóadósok által a forgató ellen felhozható kifogásokat az utóforgatmányos mint engedményes is tűrni tartozik. *Az utóforgatmány tehát a magyar jog szerint nem más, mint forgatmány alakjában történt engedmény* s ez különbözteti meg a közönséges engedménytől,¹⁰⁾ viszont a váltójogi engedménytől abban tér el, hogy alakilag forgatmány lévén, a váltó előlapján érvénytelen, míg a váltói engedményből is érvényes.

V. Az ötödik csoport az utóforgatmányt elvileg érvényesnek tekinti, de különbséget tesz a lejáratkor megóvatolt és meg nem óvatolt váltó közt. A megóvatolt váltó a követelést megváltoztathatlanná teszi oly értelemben, hogy azt az óvás idejekori váltóbirtokos által érvényesíthető mérvben ruházza át a forgatmányosra ép úgy mint az engedménynél. Nem óvatolt váltó alapján pedig az utóforgatmányos csakis saját forgatója és az elfogadó ellen, feltéve, hogy a váltó már el volt fogadva, léphet fel, mert az óvás elmulasztása folytán az előzők szabadulnak, azért az utóforgatmányos sem vonhatja őket többé felelősségre:

¹⁰⁾ Az olasz jog (260. §.) hasonló elvi alapon áll, de csupán annyit mond: La girata di una cambiale già scaduta produce soltanto gli effetti di una cessione, tehát miként az előbbi jegyzetben felsorolt jogok az engedmény hatását ismeri el, minek következménye az, hogy az utóforgató felelős a forgatmány idején fennállott összegért, csak az adós fizetőképességéért nem, de hogy a forgató váltójogi kötelezettsége teljesen megszűnik, az külön kimondva nincs.

azt viszont, hogy saját forgatója s az összes utóforgatmányi forgatók ellen keresetet indíthasson, a forgalom érdekei kívánják.¹¹⁾

Mivel azonban e megoldás következményekép az utóforgatmányi forgatók visszkereseti kötelezettségének határidejét is meg kell állapítani, a német jog, mely ehhez a csoporthoz tartozik, a váltót ilyen esetben látra szólónak tekinti, mely az első utóforgatmány napjától számított két éven belül mutatandó be. Az utóforgatmány keltezése tehát nagy jelentőséggel bír, de még mindig nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a forgatmány nem keltezése esetén a 2 évi határidő mely naptól számíttassék. Uralkodó nézet az, hogy az első utóforgatmány napjától.¹²⁾ Ezért érdeke az utóforgatmányosnak, hogy az utóforgatmány keltezve legyen.

VI. Végül a hatodik csoport álláspontja szerint a lejárat utáni forgatmány a lejárat előttivel azonos ugyan, de az intézvénnyezettnek fizetése esetén joga van a lejáratkori váltóbirtokos ellen felhozható kifogásokkal az utóforgatmányos ellen is élni, mert különben a lejáratkor rendelkezésére állott védelemtől jogellenesen megfosztatnék, amennyiben szabály szerint a váltót rendszerint az intézvénnyezett, még ha

¹¹⁾ Ezt a megoldást tette magáévá a német V. R. 16-ik §-a, továbbá a máltai (126. §.), svájci (734. §.) és az SHS. szerb jog (113. §.). A svájci jog szerint, ha a váltó már el volt fogadva, az a lejáratától számított 3 év elévülési időn belül, ha nem volt, az első utóforgatmány keltétől számított 1 éven belül, mutatandó be fizetés végett.

¹²⁾ Müller—Erzbach i. m. II. köt. 481. old.

nem is elfogadó, váltja be. Ő tehát csakis a lejáratig
 eszközölt hátírat forgatmányosát tartozik tulajdon-
 képeni teljes jogú váltóbirtokos gyanánt elfogadni.¹³⁾

Az U. V. (19. §.) lényegileg a harmadik csoport
 szerinti megoldáshoz áll legközelebb, mert a lejárat
 utáni forgatmánynak ugyanazt a hatályt tulajdonítja,
 mint a lejárat előttinek, de azt a forgatmányt, mely
 a fizetés hiánya miatti óvás felvétele vagy felvéte-
 lélére megszabott határidő eltelte után keletkezett,
 csak a közönséges engedmény hatásaival ruházza fel.
 Ez kétségen felül a legészszerűbb következtetés. Ha-
 ladás eddigi jogunkkal szemben annak kimondása,
 amit különben a bírói gyakorlat eddig is elismert,
 hogy pusztán az óvás felvétele által is keletkezhetik
 utóforgatmány. Az óvási határidő eltelte, illetve az
 óvás felvétele előtti forgatmány a lejárat dacára sem
 volna ugyan utóforgatmány, hanem csak az óvási
 határidő eltelte utánit lehetne annak minősíteni. Mind-
 azonáltal, ha az óvás hamarabb történik, mintsem
 az ennek felvételére engedett határidő letelt, pl. a
 váltót már a lejárat napján délután megóvatolják,
 jöllehet az még a legközelebbi második köznap dél-
 utánján is lehetséges volna, a bírói gyakorlat már az
 utóforgatás hatásait állapítja meg¹⁴⁾ az óvás felvé-
 tele utáni, de az óvási határidő letelte előtti forgat-
 mányra is, ámbár ha a váltóbirtokos az óvással nem
 siet, a forgatmány az óvási határidő elteltéig lehetett

¹³⁾ Belga (26. §.) és angol jog (36. §. 2. pont).

¹⁴⁾ C. 948/1888. sz.

volna rendes forgatmány is. Minthogy az óvás tényleg jogfenntartó eszköz, az óvás tényéhez fűzött jogi következmények helyességét kifogásolni nem lehet. Ha pedig óvás nem történt s a forgatás időpontja ki nem tűnik, a kifogásoló adós tartozik bizonyítani, hogy a forgatmányt az óvási határidő után vezették a váltóra.¹⁵⁾ Rendszerint tehát minden forgatmány, hacsak ennek ellenkezője magából váltóból ki nem tűnik, vagy a kifogásoló adós bizonyítása nem sikerül, rendes- és nem utóforgatmány. A keltezés egymagában még nem döntő, mert az hamisított is lehet. Hogy az üres forgatmány lejárat előttinek vagy utóforgatmánynak tekintessék-e, arra nézve a judikatura szerint az üres forgatmány felhasználásának, nem pedig a váltóra történt vezetésének időpontja irányadó.¹⁶⁾ A birói gyakorlat ezzel az állásfoglalásával eldöntötte azt a vitát is, mely a körül forgott, vajjon az utólagos forgatás a lejárat előtti üres forgatmány útján is történhetik-e, ha azt az utóforgató kitölti? A forgatásnak a keltezés nem lévén kelléke, a felhasználás ideje irányadóul vehető, de ha az üres forgatmányt, mely a lejárat előtti időről van keltezve, csak a lejárat után töltik ki, vitán kívül álló utóforgatmánnyal állunk szemben. Ha azonban a lejárat előtti és keltezés nélküli üres forgatmányt a lejárat után használják fel, az döntő, vajjon az óvás felvétele előtt vagy után töltik ki, mert előbbi esetben a fentiek szerint a forgatmány még lejárat előttinek tekintendő és csak

¹⁵⁾ C. 313/1898. sz.

¹⁶⁾ C. 948/1890. sz. és C. 110/1911. sz.

az óvás után, illetve az óvási határidő eltelte után minősíthető utóforgatmánynak.

Az utóforgatmány végeredményében a rendes forgatmánytól abban különbözik, hogy szintén igazolja ugyan a forgatmányost, de csak a váltónak mint papírnak s nem egyúttal az abban megírtesített váltókövetelésnek átruházását is eszközli. Kötelező hatása pedig csak abban a mérvben van, a minőben azt az utóforgató az elfogadóval szemben érvényesíthette volna.

22. §. Az engedmény.

Az engedmény alapján véve nem más, mint a hitelező személyének megváltoztatása, amely az adós és a hitelező közti viszonyt nem érinti, mert a hitelezői csere dacára maga a kötelem nem szenved változást. Mivel tehát az engedmény csupán a hitelezői jogkör átszállását, nem pedig önálló jogon való újabb fellépés lehetőségét jelenti, nincs rá ok, hogy a váltójog is ne fogadja el a váltói követelés átruházására nézve hatályosnak. Mivel az engedményes az engedményezőnek csak helyettese, a külföldi váltójogok általában feleslegesnek is tartják, hogy az engedményt külön szabályozzák, mert a váltóadósra is közömbös, hogy a szolgáltatást kivel szemben teljesíti, sőt határozottan előnyös lehet reá nézve, ha az engedményező ellen felhozható kifogásokon felül még az engedményes elleniekkkel is élhet.¹⁾

¹⁾ Az 1840-iki V. T. szerint az engedmény mint a hátiratok egyik faja volt szabályozva (I. r. 28. és 38. §§.). Mai jogunk szerint ellenben nem kell a váltó hátlapján állania. A német

Váltójogunk csak azért intézkedik az engedményről, mert a váltókövetelés átruházásánál is használható közönséges magánjogi engedmény mellett egy különleges váltóengedményt is akar létesíteni, melyet azután a váltó természetéhez igyekezett idomítani anélkül azonban, hogy ezt a forgalom érdeke különösbbe megkívánta volna.²⁾ Az U. V. ez okból nem is tartja fenn továbbra a speciális váltóengedményt, hanem szabadon engedi érvényesülni az általános magánjog idevágó szabályait.

A forgatmány mellett az engedmény mint a váltókövetelés átruházásának egyik módja egyenesen nélkülözhetetlen a nem forgatható ú. n. recta váltónál;

V. R. az engedményről nem rendelkezik, de uralkodó felfogás szerint a váltó engedmény útján szintén átruházható. Az engedményt nem illeti meg a forgatmányos ama joga, hogy a váltó kiadására csak abban az esetben kötelezhető, ha a megszerzésnél rosszhiszeműség vagy vétkes gondatlanság terheli. Az engedményt nem kell a váltóra vezetni, de a követelés érvényesítéséhez a váltó birtoka szükséges. Továbbforgatásra csak az üres forgatmánnyal ellátott váltó engedményese jogosult. Lsd. Lehmann i. m. 667. old. Az angol V. T. (30. §. 2. p.) a váltó minden birtokosát prima facie jogos birtokosnak — holder in due course — vélelmezi, az engedményt (assignment) jogilag azonosítja az eladással (sale). V. ö. Chalmers i. m. 150. old. („A bill may be transferred by assignment or sale, subject to the same conditions that would be requisite in the case of an ordinary chose in action.”)

²⁾ Az Apáthy tervezetét megvitató szakértekezleten kifogásolták is a törvénybe való felvételt s még a nem forgatható recta-váltónak engedményezése ellen is állást foglaltak. A tervezet 38. §-a egyébként azt is tartalmazta, hogy az engedményezés részben is történhetik. Minthogy azonban vitás volt, vajjon a váltó engedmény útján is átruházható-e olyképen, hogy az engedményes jogait váltói úton is érvényesítheti, az engedmény szabályozását, bár a tervezet módosításával, mégis elfogadták. Lsd. Ért. Jegyzkv. a Terv. 38. §-hoz.

de némelykor a felek érdekében is állhat, hogy a szigorúbb jellegű forgatmány helyett az enyhébb engedményt válasszák. Pl. ha váltóbirtokos kénytelen a váltón túladni, de nem akarja adósát a vele szemben felhozható kifogások megszüntetése által nehezebb helyzetbe hozni, mintha ő maradt volna a hitelező, vagy pedig el akarja kerülni a kötelezettség nélküli forgatást, mely a váltó forgalmi képességét csökkentheti stb.

A V. T. 16. §-a értelmében a váltóból eredő jogok a fentebb említett különleges engedmény útján oly hatállyal ruházhatók át, hogy az engedményes jogait az elfogadó és az engedményező előzői ellen váltói úton érvényesítheti. Az engedményt ép úgy, mint a hátíratot, magára a váltóra vagy annak másolatára vagy a váltóhoz avagy a másolathoz csatolt toldatra kell vezetni.

A különleges váltóengedmény ezek szerint a közönségestől a következőkben tér el:

1. Az engedmény szövegének magán a váltón (másolaton vagy toldaton) kell állania. A hely mellékes,³⁾ mivel az engedményezés tényének kifeje-

³⁾ A törvény szövegéből ugyan az tűnik ki, mintha az engedményt is csak a v. hátlapjára lehetne vezetni („ép úgy, mint a hátíratot”), Plósz szerint ez annyival kevésbé kétséges, mert az engedménynek különös hatása főleg a legitimációban áll s a forgatmány hátíratolását ép a legitimáció egyszerűsítése tette szükségessé; lehetetlen tehát, hogy a törvény a korlátozottabb hatású engedményt a legitimáció tekintetében enyhébb elbánásban akarná részesíteni, mint a forgatmányt (i. m. 307. old.). Ezzel szemben azonban felhozható az, hogy az engedményezés csakis akkor érvényes, ha az kétségtelenül megállapítható, de ekkor

zésre kell általa jutnia. Ezért az engedményezőnek szöveg nélküli puszta aláírása nem elegendő. Az üres forgatmány analógiájára üres engedmény tehát nincs.

2. Az engedményes igazolása kizárólag a váltóval összefüggő engedményi szöveg által történhetik, holott a közönséges engedménynél a jog létrejövetelet tanúsító szöveg átadása sem nem szükséges, sem nem lényeges. A váltóadás az engedményről külön értesítést nem kap, hanem a váltó bemutatása alkalmával szerez róla tudomást.

3. Bár az engedményező csak a követelés átruházásáért kapott, nem pedig a váltóban kitett összegért felelős, az engedményezőnek joga van a váltót forgatmány útján is tovább adni, mert mint az engedményező helyettese, annak jogait gyakorolhatja, de ha a váltót kevesebb értékben vette át, mint amennyiről az szól, azt a forgatmányban kitüntetni köteles, mert különben a teljes összegért lesz felelős. Az engedményező azonban a forgatmány dacára sem vonható váltójogilag felelősségre nemcsak engedményese, hanem annak forgatmányos jogutódai által sem. Kőztörvényi úton ellenben az engedményező keresettel megtámadható. A váltóadások pedig nemcsak az engedményező, hanem az engedményes személyéhez fűződő okok miatt is tehetnek kifogást.

Az engedmény önként érthetőleg a váltó összegének csupán egy részére is szólhat (részengetmény),

meg nincs értelme, hogy az előlapon miért ne volna érvényesnek tekinthető. Amint viszont az elfogadás a hátlayan is hatályos, ha világosan ki van téve, hogy elfogadásról van szó.

de ez a részforgatmánynál említett nehézségek miatt a gyakorlatban ritkán fordul elő.

Az engedményezés, mely a lejárát után is érvényes, azonban nemcsak a váltón, hanem azon kívül (magánokiratban v. közokiratban) is történhetik. De míg a váltói engedmény a váltóbirtokost rögtön váltójogilag is igazolja, addig a magánjogi engedmény az adós kifogása esetén külön bizonyításra szorul. Azonban az engedményezőnek az engedményes irányábani külön felelőssége mindkét esetben köztörvényi elbírálás alá esik, tehát váltóeljárás útján soha sem érvényesíthető.

A váltónak örökösödés, bírói ítélet vagy végrehajtás útján való megszerzése az engedmény hatásaival jár, de mint váltón kívül eső közönséges engedmény jön számba.

Minthogy a V. T. által tett megkülönböztetéseken kívül a váltói engedmény egyébként azonos a magánjogival, az engedményes javára fennálló mellékjogok (kezesség, zálog stb.) ellenkező kikötés hiányában gépiesen az engedményesre szállanak át. A forgatmánynál, mint láttuk (21. §. I. A. a. 2.) ez vitás.

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

A könyvsorozat, melyet ezen a hagyományos régi címen megindítunk, méltóképen folytatni igyekszik Kazinczy és Széchenyi korának legeredményesebb tudományos vállalkozását, mely ezt a címet viseli. Tudományos bevezetéseket és összefoglalásokat ad közre a szellemi és a természettudományok egész területéről; a legjobb tudományos szakérők tollából oly munkákat bocsát ki, melyek a legmagasabb tudományos igények szemmel tartása mellett is közérthetőek, egyszerű, világos, szabatos és áttekinthetően tagolt előadásban tájékoztatnak minden művelt olvasót a tudomány egyes területein elért eredményekről. A könyvsorozat tekintettel van az egyetemi és főiskolai oktatás szükségleteire s különösen figyelmet fordít az egyetemes tudományosság magyar vonatkozású tanulmányaira.

Eddig megjelent kötetek:

I.

PRINZ GYULA

egyetemi ny. r. tanár

EURÓPA VÁROSAI

Ára 17.500 kor.

II. és IV.

CHOLNOKY JENŐ

egyetemi ny. r. tanár

ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZ

Az I. kötet ára 40.000 kor.

A II. kötet ára 60.000 kor.

III.

DÉKÁNY ISTVÁN

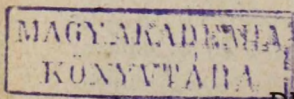
egyetemi m. tanár

BEVEZETÉS

A TÁRSADALOM LÉLEKTANÁBA

Ára 25.000 kor

„A társadalmi lélektan oly területhez hasonlít, amelyet mársokan bejártak ugyan, de térkép felvételéről nem gondoskodtak, hogy az utána következők akadálytalanul s ismert útvonalakon járhassanak.” (Az *Előszó*-ból.)

V.

GAÁL ISTVÁN

egyetemi m. tanár

A FÖLD TÖRTÉNETE

Ára 35.000 kor.

VI.

ECKHART FERENC

BEVEZETÉS A MAGYAR TÖRTÉNELEMBE

Ára 35.000 kor.

A kis kötet a modern magyar történetírás eredményeit és a szerző saját gazdaságtörténeti kutatásait szélesíti ki a magyar történelem egységes áttekintésévé. Világos és tömör előadásban a honfoglalás történetétől Trianonig vezeti az olvasót.

VII.

KUNCZ ÖDÖN

egyetemi ny. r. tanár

BEVEZETÉS A JOGTUDOMÁNYBA

JOGI ENCIKLOPÉDIA.

Ára 35.000 kor

A magyar jogirodalomnak régóta észlelt hiánya, hogy nincsen olyan alkotása, amely a jog kérdéseivel lépten-nyomon találkozó művelt laikust (kereskedőt, iparost, földbirtokost, mérnököt, orvost, tanárt stb.) világos és megbízható fejtegetésekkel elkalauzolná a jog nagy birodalmában és tiszta képet adna neki azokról a jogintézményekről, amelyeknek befolyása és hatása alól senki magát ki nem vonhatja. Szerző *házagpótló munkát* végzett, amidőn mindössze 170 oldalt kitevő, tetszetősen kiállított kis könyvében megbízható tájékoztatást ad mindenkinek a jogfilozófia fontosabb problémáiról és a magánjog (a hiteljogot, a háborus jogot és nemzetközi magánjogot is beleértve) minden egyes kérdéséről.

VIII.

RHORER LÁSZLÓ

egyetemi ny. r. tanár

ATOMOK, MOLEKULÁK, KRISTÁLYOK

Ára 35.000 kor.

IX.

LASSOVSKY KÁROLY

az állami csillagvizsgáló intézet adjunktusa

A MARS BOLYGÓ

Ára 28.000 kor.

X.—XI.

SOÓS LAJOS

a magyar nemzeti muzeum osztályigazgatója

RENDSZERES ÁLLATTAN I. és II.

I. kötet ára 45.000 kor.

II. kötet ára 45.000 kor

XII.

NAGY JÓZSEF

egyetemi ny. r. tanár

AZ ETHIKA ALAPVONALAI

Ára 40.000 kor.

XIII.

Dr. jur. et med. SZÁSZ BÉLA

kir. törvényszéki orvos

ORVOSI JOGTUDOMÁNY

Ára 60.000 kor.

XIV.

GOMBOCZ ENDRE

egyetemi magántanár

RENDSZERES NÖVÉNYTAN I.

Ára 45.000 kor

XV.

PRINZ GYULA

egyetemi ny. r. tanár

MAGYARORSZÁG FÖLDRAJZA I.

IRK ALBERT

A BÜNTETŐJOGI ALAPFOGALMAK MÓDSZERTANI KRITIKÁJA

„A büntetőjogi alapfogalmak módszertani kritikája. Ez a címe dr. Irk Albert pécsi egyetemi tanár legújabb munkájának. Midőn 14 év előtt Irk első munkája a Kriminológia megjelent, azt írtuk róla, hogy e munka könyvnél többnek: tettnek számít. Azóta Irk a komoly, értékes munkálatok egész sorával gazdagította az irodalmat, mindenkor mélyen szántván a büntetőjog és jogfilozófia határmesgyéit. Most megjelent könyve, amelynek részletes méltatására még visszatérünk, Irk krimináletiológiai és büntetőjogbölcészeti munkásságának érdekes és eredeti szintézisét nyújtja. Kiinduló pontja a neo-kantianus normatív módszertani irány bírálata és eredménye, hogy a kriminológia a formális jogtannal a tudományok kölcsönhatásának közös eszményében találkozik. Miként építhetők fel a büntetőjog alapfogalmai helyesebben a kriminológiai eredmények figyelembevételével? E kérdésre adja meg a választ a bűncselekmény, a bűnösség, a jogtalanság és a büntetés fogalmainak boncoló és konstruktív vizsgálatával. Bátor és becsületes könyv, amelynek jelszava: nunquam retrorsum. Nemcsak írójának válik becsületére, de hivatást tölt be, mert soha nem volt a büntetőjognak szilárd filozófiai és egyszersmind az élet valóságából merítő alapra nagyobb szüksége, mint manapság. A 166 oldalra terjedő munka a pécsi Danubia kiadásában jelent meg.” (*Jogtudományi Közlöny*, 1926. 63. l.)

MINERVA

címen megjelenő folyóirat a magyar szellemi élet történetével

foglalkozó filozófiai és történelmi tanulmányokat tartalmaz. Belső ható vizsgálat alá veszi a magyar politika-, irodalom-, művészeti és tudományosság történetének mindazon jelenségeit, melyekben a világfelfogások küzdelme, eszmék fejlődése megnyilvánul és magyar történelem e különböző területeit összetartó közös szellemi tényezőket igyekszik minden irányban föltárni. E folyóirat a magyar történettudományok körében érvényt szerez Dilthey történettfilozófiájának, a mindjobban elsekélyesedő pozitivist és materialista történettölfogással szembehelyezkedő idealizmusnak.

A folyóirat minden száma kisebb közleményeket és összefoglaló ismertetéseket tartalmaz az újabb magyar és külföldi tudományos irodalom köréből.

A folyóiratból eddig négy kötet jelent meg; egy-egy kötet ára 50.000 korona. A társaság tagjainak tagdíj (50.000 K.) ellenében jár a folyóirat. Előfizetés: 100.000 K. A társulatra vonatkozó minden közlemény Pécs, Rákóczy-út 80. címre küldendő.

Magyar Tudományos Akadémia

Könyvtára 2388/195. 2. sz.

